

ISABEL ALJENDE

O LJUBAVI I SENCI

Naslov originala:

Isabel Allende
De amor y de sombra

obra: Lena
www.balkandownload.org

Isabel Aljende

O LJUBAVI I SENCI

Sa španskog prevela
Aleksandra Mačkić

Ovo je priča o jednoj ženi i jednom
muškarcu koji su se bezgranično voleli,
spasavši se tako od svih prizemnosti
ovoga života. Nosila sam je u sećanju
trudeći se da je vreme ne načne,
i tek sada, u tihim noćima ovog mesta,
konačno mogu da je ispričam.
Učiniću to za njih i za sve one koji su mi
poverili svoje živote govoreći:
eto ti, piši, dok vetar sve ne izbriše.

I. A.

Proi deo

DRUGO PROLEĆE

Samo nas ljubav svojom mudročću
može učiniti tako nevinima.

VIOLETA PARA

Prvi sunčan dan izvlačio je vlagu koja tokom zimskih meseci beše natopila zemlju i grejao krhke kosti staraca koji su mogli da prošetaju ortopedskim stazama u vrtu. Samo je melanholik ostao u svojoj postelji, jer beše uzalud izvoditi ga na čist vazduh, pošto su njegove oči videle samo sopstvene košmare, a uši mu bile gluve za ptičju graju. Hosefina Bjanki, glumica, u dugačkom svilenom kostimu u kojem je pola veka ranije glumila u Čehovljevom komadu i noseći suncobran kako bi zaštitila svoj ispucali porcelanski ten, šetala je polako između leja koje će uskoro prekriti cveće i bumbari.

- Jadni mladići - osmehnula se osamdesetogodišnjakinja primetivši nežno podrhtavanje nezaboravaka i naslućujući tu prisustvo svojih obožavalaca, onih koji su je anonimno voleli i skrivali se u rastinju kako bi krišom pratili njen prolazak.

Pukovnik je istupio nekoliko centimetara oslanjajući se na aluminijumski držač što mu je služio kao oslonac za njegove pamučne noge. Da bi proslavio rađanje proleća i pozdravio nacionalnu zastavu, što je svakog jutra moralo da se učini, na grudi je okačio kartonske i plehane medalje koje mu Irene beše napravila. Kad bi mu to dozvolila njegova zadihana pluća, povicima bi komandovao vojsci i drhtavim pradedama i prababama izdavao naređenja da se sklone s Marsovog polja, gde su pešadinci mogli da ih izgaze svojim čvrstim paradnim korakom u lakovanim čizmama. Zastava se zavijori u vazduhu poput nevidljivog jastreba u blizini telefonske žice, a njegovi vojnici postrojiše se u stavu „mirno“, gledajući netremice ispred sebe, uz prasak doboša i muške glasove što pevaju svetu himnu koju su samo njegove uši čule. Prekinula ga je jedna bolničarka u vojničkoj uniformi, tiha i snishodljiva, kakve su obično te žene, opremljena salvetom da bi mu obrisala bale što su mu se slivale iz uglova usta i kvasile mu košulju. On htjede da joj uruči orden ili je unapredi u viši čin, ali se ona okrete i ostavi ga na cedilu s njegovim izjalovljenim namerama, pošto mu je zapretila da će ga dobro izlematiti bude li se uneredio u gaće, jer joj već beše dozlogrdilo da čisti tuđa govna. „O kome priča ova bezumnica?“

zapita se pukovnik, izvodeći zaključak da ona to sigurno misli na najbogatiju udovicu kraljevstva. Samo je ona u ovom logoru koristila pelene zbog rane zadobijene od topa koji joj je razorio probavni sistem i zauvek je oborio u invalidska kolica, ali čak je ni zbog toga nisu poštovali. Pri najmanjoj nepažnji ukrali bi joj šnale i tračice, svet je prepun nitkova i lopova.

- Lopovi! Ukradoše mi papuče! - uzviknu udovica.

- Ćutite, bako, mogu vas čuti susedi - naredi joj negovateljica pomerajući kolica kako bi je izložila suncu.

Bespomoćna starica nastavi da sipa optužbe dok nije ostala bez daha i morala da učuti da ne bi izdahnula, ali beše joj preostalo još toliko snage da svoj kvrgavi prst upre u satira koji je krišom raskopčavao svoj šlic da bi gospođama pokazao svoj kukavni penis. Nijedna od njih na to se nije obazirala, izuzev jedne sićušne dame u crnini koja je tu suvu smokvu posmatrala s izvesnom dozom nežnosti. Bila je zaljubljena u njenog gazdu i noću bi vrata svoje sobe ostavljala otvorena ne bi li ga time nekako namamila.

- Kurva! - promrmlja bogata udovica, ali ne uspe da zadrži osmeh, jer se najednom priseti davnih vremena kada je još imala muža i kad je on zlatnicima plaćao povlasticu da bude primljen među njene debele butine, što se prilično često događalo. Uspela je da ih sakupi punu kesu, toliko tešku da ni mornar ne bi mogao da je nabaci na rame.

- Gde su moji zlatnici?

- O čemu to pričate, bako? - upita rasejano negovateljica iza invalidskih kolica.

- Ti si me pokrala! Zvaću policiju!

- Ne gnjavite me, bakice - odgovori ova druga smireno.

Hemiplegičara behu smestili na jednu klupu nogu umotanih u šal, vedrog i dostojanstvenog, uprkos tome što mu je polovina lica bila iskrivljena, oduzete šake u džepu i s praznom lulom u drugoj, britanski elegantnog u jakni s kožnim zakrpama na laktovima. Očekivao je poštu, zato je tražio da ga smeste naspram kapije, da bi video Irene kad stigne i na prvi pogled saznao da li mu donosi pismo. Kraj njega se sunčao jedan tužan starac s kojim nije razgovarao jer su bili neprijatelji, iako obojica već behu zaboravili šta je bio povod njihovog neslaganja.

Ponekad bi se greškom obratili jedan drugom ne dobijajući odgovor, više zbog gluvoće nego zbog neprijateljstva.

Na balkonu drugog sprata, gde dan i noć još ne beše procvetao i olistao, pojavila se Beatris Alkantara de Beltran. Na sebi je imala somotske pantalone boje divljeg graška i francusku bluzu u istoj takvoj boji, u tonu sa senkom na njenim očnim kapcima i melahitskim prstenom, našminkana za jutro, sveža i mirna nakon seanse istočnjačkih vežbi za rasterećenje od napetosti i zaboravljanje snova od prethodne noći, s čašom voćnog soka u ruci za bolju probavu i čišćenje tena. Duboko je uzdahnula, osećajući novo otoplavanje vazduha i prebrojala dane do odlaska na odmor. Zima je bila veoma oštra i ona beše izgubila svoju bronzanu boju. Pomno osmotri vrt pod svojim nogama, ulepšan nicanjem prolećnog rastinja, ali ne obrati pažnju na kamenje zida obasjano svetlošću niti na prijatan miris vlažne zemlje. Zimzeleni bršljan beše preživeo poslednje mrazeve, crepovi su još blistali od noćne rose, dok je gostinjski paviljon, s drvenim krilima i prozorčićima, delovao beživotno i tužno. Reši da okreći kuću. Pogledom prebroja starce proveravajući sve do najmanjih pojedinosti kako bi se uverila da se poštuju njena pravila. Niko nije nedostajao, izuzev onog utučenog nesrećnika koji beše ostao u svom krevetu, više mrtav od tuge nego živ. Obrati pažnju i na negovateljice, videvši da su im kecelje čiste i ispeglane, kose skupljene i da na nogama imaju gumene patike. Osmehnu se zadovoljno jer je sve bilo na svom mestu, a i beše prošla opasnost od kiša s propratnim epidemijama, ne oduzevši joj nijednog klijenta. Uz malo sreće imaće osiguran prihod još nekoliko meseci, budući da bi čak i nepokretan bolesnik mogao preživeti celo leto.

Sa svoje osmatračnice, Beatris u daljini opazi svoju ćerku Irene kako ulazi u vrt Božje volje. S negodovanjem primeti da ne koristi bočna vrata za ulazak u privatno dvorište i stepenište stana na drugom spratu, gde se one behu smestile. Bila je naručila da se izgradi zaseban ulaz da ne bi morale da prolaze kroz starački dom prilikom dolaska ili odlaska iz kuće, pošto ju je uzrujavala staračka nemoć i više je volela da je nadzire izdaleka. Njena ćerka je, naprotiv, koristila svaku priliku da obiđe goste, kao da joj je prijalo njihovo društvo. Činilo se da je bila pronašla jezik kojim je pobeđivala njihovu gluvoću i loše pamćenje.

Sada je kružila između njih deleći im meke slatkiše pogodne za njihove veštačke vilice. Videla je kako prilazi hemiplegičaru pokazujući mu neko pismo i pomažući mu da ga otvori jer on to nije mogao da učini jednom upotrebljivom rukom, i kako ostaje pored njega čavrljajući. Devojka potom nakratko prošetala s jednim drugim starim gospodinom i, premda s balkona nije mogla da čuje njihov razgovor, njena majka je pretpostavila da pričaju o njegovom sinu, snaji i bebi, jedinoj temi koja je njega zanimala. Irene je svakom od njih uputila poneki osmeh i nežnost, svakom posvetila nekoliko minuta svog vremena, dok je Beatris na balkonu razmišljala o tome kako nikada neće uspeti da shvati tu neobičnu devojku s kojom je imala tako malo zajedničkog. Odjednom erotični deda priđe Ireni i spusti joj obe ruke na grudi, stiskajući ih više radoznalo nego pohotno. Ona ostade kao ukopana nekoliko minuta koji se njenoj majci učiniše beskrajno dugim, dok jedna od negovateljica ne primeti šta se zbiva i potrča da je zaštiti. Ali Irene joj pokaza da stane.

- Ostavite ga. Nikome ne čini zlo - reče osmehnuvši se.

Beatris napusti svoj položaj na osmatračnici grizući usne. Uputi se prema kuhinji, gde je služavka Rosa seckala povrće za ručak, udubljena u radio-dramu. Imala je okruglo, tamnoputo lice neodređenih godina, široko krilo, mlohav stomak i ogromne bokove. Bila je toliko debela da nije mogla da prekrsti noge niti da se sama počese po leđima. „Kako li ti brišeš zadnjicu, Rosa?“, pitala ju je Irene kad je bila mala, zapanjena tom izdašnom masom koja je svake godine dobijala još pokoji kilogram. „Šta tebi još neće pasti na pamet, dete! Debljina je deo lepote“, odgovarala bi joj Rosa ravnodušno, verno se držeći svog običaja da se u govoru služi izrekama.

- Brinem za Irene - reče gazdarica sedajući na jednu stoličicu i ispijajući polako svoj voćni sok.

Rosa ništa ne odgovori, ali isključi radio pokazujući spremnost da sasluša njeno poveravanje, i gospođa uzdahnu. - Moraću da razgovaram sa svojom ćerkom, ne znam koji ju je đavo spopao i s kakvim se to vetropirima druži. Zašto ne ode u Klub da igra tenis i usput upozna mladiće po svojoj meri? Izgovara se poslom da bi činila šta joj je volja, a meni se novinarstvo oduvek činilo sumnjivom rabotom

svojtvenom plitkim ljudima; kad bi Irenin verenik znao kakve se njoj misli roje po glavi, ne bi to podneo, jer buduća supruga jednog vojnog oficira ne sme sebi da dozvoli takav luksuz, koliko sam joj to samo puta kazala! A niko mi ne može reći da je čuvanje časti izašlo iz mode, vremena se menjaju, ali ne toliko. S druge strane, Roso, vojna lica sada pripadaju višim društvenim slojevima, a ne kao ranije. Sita sam više Ireninih preterivanja, imam mnogo briga, život mi nije nimalo lak, ti to najbolje znaš. Otkako je Eusebio odmaglio ostavivši me s blokiranim bankarskim računima i gomilom troškova dostojnih neke ambasade, moram da činim čuda ne bih li održala kakav-takav pristojan nivo; sve je to veoma teško, starci su ogroman teret, i kad sve saberem, mislim da mi oni donose više troška i zamora nego bilo kakve koristi, jedva uspevam da im naplatim kiriju, pogotovo onoj proklesoj udovici koja uvek kasni s mesečnim uplatama. Ovaj posao nije nimalo lep. Nemam više snage da idem za svojom ćerkom i proveravam da li je stavila kremu na lice i da li se obukla kako bog zapoveda, da ne bi prenerazila svog verenika. Dovoljno je već odrasla da sama o sebi vodi računa, zar ne? Pogledaj mene, da nisam tako uporna, na šta bih ličila? Bila bih kao tolike moje prijateljice, s brazdama i borama na licu, naslagama sala i kesama po celom telu. Ali ne, ja održavam liniju kao da mi je dvadeset i koža mi je glatka. A niko ne može da kaže da mi je život lagodan, naprotiv, ubi me sekiracija.

- Vama se muka ne vidi na licu, gospođo.

- Zašto ti ne porazgovaraš s mojom ćerkom, Roso? Mislim da bi tebe pre poslušala nego mene.

Rosa spusti nož na sto i pogleda svoju gazdaricu popreko. Nikad se nije slagala s njom, a naročito kad je u pitanju Irene. Nije podnosila da bilo ko kritikuje njenu devojčicu, ali ovoga puta ipak je morala da prizna da je njena majka u pravu. I ona bi volela da je vidi ukrašenu vazdušastim velom i devičanskim cvećem kako izlazi iz crkve držeći podruku kapetana Gustava Morantea i prolazi kroz špalir podignutih sablji, ali prema onome što ona beše naučila o životu - iz televizijskih i radio--drama - znala je koliko svako mora da propati i kroz kakve sve peripetije da prođe dok ne dočeka srećan kraj.

- Bolje da je ostavite na miru, gospođo. Cvrčci umiru pevajući. Irene

ionako neće dugo živeti, to joj se vidi u tim rasejanim očima.

- Pobogu, ženo! Kakve to gluposti govoriš?

Irene uđe u kuhinju obavijena vihorom širokih pamučnih sukanja i neobuzdane kose. Poljubi obe žene u obraz i otvori frižider da malo pronjuška po njemu. Njena majka se taman beše spremila da joj održi nešto nalik na bukvicu, ali joj najednom sinu da bi svaki razgovor bio uzaludan, jer je ta devojka s tragom prstiju na levoj dojci kilometrima daleko od nje.

- Došlo je proleće, Roso, uskoro će procvetati nezaboravak - reče Irene namignuvši saučesnički, što je ova druga dobro protumačila, jer su obe pomislile na novorođenče koje beše propalo kroz tavanski prozorčić.

- Šta ima novo? - upitala je Beatris.

- Moram da napravim jednu reportažu, mama. Treba da intervjuišem neku vrstu svetice. Kažu da čini svakojaka čuda.

- A kakva to čuda čini?

- Uklanja bradavice, leči nesanicu i štucanje, vraća veru očajnicima i priziva kišu - nasmeja se ona.

Beatris uzdahnu pokazujući time da joj se nimalo ne dopada duhovitost njene ćerke. Rosa se ponovo prihvati seckanja šargarepa i nastavi da saoseća s likovima iz radio-drame, mrmljajući da pored živih svetaca mrtvi sveci ne mogu da čine čuda. Irene ode da se presvuče i da uzme magnetofon dok sačeka Fransiska Leala, koji je uvek išao s njom na posao kako bi snimao fotografije.

Digna Rankileo je posmatrala polje primećujući znake promene godišnjeg doba.

- Uskoro će stoka početi da se pari, a Ipolito će otići s cirkusom - promrmlja između dve molitve.

Imala je običaj da razgovara s Bogom. Toga dana, dok je pripremala doručak, gubila se u opsežnim molitvama i ispovedanju. Deca su joj često govorila da taj njen evangelistički običaj kod mnogih izaziva podsmeh. Zar ne može to da radi tiho i u sebi, ne pokrećući usne? Ona na njih nije obraćala pažnju. Gospoda je osećala kao neko fizičko prisustvo u svom životu, bliže i korisnije od sopstvenog muža, kojeg je

viđala samo zimi. Trudila se da od njega ne traži mnogo, jer beše ustanovila da nebeskim stvorenjima molitve na kraju dosade. Ograničavala se na to da traži savete za svoje beskrajne sumnje i oprost za svoje i tuđe grehove, zahvaljujući se usput za svaki blagosloven događaj: stala je kiša, Hasintu se spustila temperatura, paradajz je sazreo u vrtu. Međutim, već nekoliko sedmica je svaki čas uznemiravala Izbavitelja preklinjući ga za Evanhelinu.

- Izleči je - molila ga je tog jutra dok je raspirivala vatru u kuhinji nameštajući četiri cigle da bi roštilj čvrsto stajao nad raspaljenim drvima. - Izleči je, dragi bože, dok je ne odvedu u ludnicu.

Nikada, čak ni u prisustvu povorke onih koji su preklinjali za čudo, nije pomislila da su napadi njene ćerke znaci svetosti. A još manje je verovala u đavolja iskušavanja, kako su tvrdile seoske babe nakon gledanja jednog filma o isterivanju đavola u selu, u kojem su pena na ustima i iskolačene oči bili delo Satane. Njen zdrav razum, dodir s prirodom i veliko iskustvo majke koja je izrodila mnogo dece omogućavali su joj da zaključi da je u pitanju telesna i duševna bolest, bez ičega zlokobnog ili božanskog u sebi. Sve je to ona pripisivala vakcinisanju u detinjstvu ili pojavi menstruacije. Uvek se opirala sanitetskoj službi koja je išla od kuće do kuće hvatajući decu sakrivanu u žbunju vrta i ispod kreveta. Iako su se ritili a ona se klela da su već vakcinisani, svejedno su ih lovili i bez milosti boli. Bila je uverena da se te tečnosti skupljaju u krvi i izazivaju promene u organizmu. S druge strane, menstruacija je prirodna pojava u životu svake žene, samo što nekima uzburkava strasti i u glavu im usađuje izopačene misli. Bilo koja od te dve stvari mogla je da bude uzrok njene strašne bolesti, ali u jedno je bila sigurna: njenoj ćerki biće sve gore, kao što se događa kod svih teških bolesti, i ako se ne izleči u dogledno vreme, na kraju će poludeti ili završiti u grobu. Druga njena deca umrla su u detinjstvu od raznih epidemija ili pokošena neizbežnim nesrećama. Toga je bilo u svim porodicama. Ako je dete bilo malo nisu ga oplakivali, jer odlazilo je pravo na nebo među anđele, gde se zauzimalo za one koji su ostali na zemlji. Ali gubitak Evanheline činio joj se daleko bolniji, budući da je za nju bila odgovorna pred njenom pravom majkom. Nije želela da se stekne utisak kako je nije dovoljno pazila, jer bi je ljudi ogovarali iza

leđa.

U svojoj kući, Digna je prva ustajala i poslednja odlazila na počinak. S prvim petlovima već bi bila u kuhinji, ređajući drva na žar još topao od prethodne večeri. Od trenutka kada bi stavila vodu da provri za doručak ne bi više stigla da sedne, neprekidno zauzeta oko dece, pranja, kuvanja, vrta, životinja. Svi su joj dani bili isti, kao brojanica s istovetnim kuglicama koje su određivale njen život. Nije znala za odmor i jedine prilike kad je uspevala malo da predahne bile su kad bi rodila sledeće dete. Život joj se sastojao od niza rutinskih dana u kojima nije bilo nikakvih promena, osim onih izazvanih promenom godišnjih doba. Za nju su postojali samo rad i umor. Najprijatniji deo dana bilo joj je predvečerje, kad bi uzela svoje pletivo i slušala radio na baterije seleći se u neki daleki svet koji nije do kraja razumela. Njena sudbina nije joj se činila ni boljom ni gorom od sudbine drugih. Ponekad bi zaključivala da je zapravo srećna žena, jer se barem Ipolito nije ponašao kao neka prosta seljačina, radio je u cirkusu, bio je artista, često putovao, upoznavao svet i po povratku prepričavao čudesne događaje. Uzme pokoju čašu vina, to ne poričem, ali je u dubini duše dobar, razmišljala je Digna. Osećala se potpuno bespomoćnom i napuštenom u doba pripreme pašnjaka, setve, žetve, ali taj njen neuhvatljivi muž imao je vrlina koje su sve to nadoknađivale. Samo se pijan usuđivao da je tuče i to samo ako Pradelio, najstariji sin, nije bio u blizini, jer pred tim mladićem Ipolito Rankileo na nju nije podizao ruku. Imala je više slobode nego druge žene, posećivala je susetke ne tražeći dozvolu za to, mogla je da prisustvuje verskim službama Stare evangelističke crkve i vaspitavala je decu u duhu svojih moralnih načela. Bila je navikla da sama donosi odluke i jedino zimi, kad se on vrati kući, ona bi saginjala glavu, utišavala glas i savetovala se s njim oko svake odluke, iz poštovanja. Ali i to godišnje doba imalo je svojih prednosti, premda se često činilo da su se kiša i siromaštvo zauvek spustili na zemlju. Bilo je to vreme predaha, odmarala su se polja, dani su se činili kraćim, kasnije je svitalo. Legali su u pet sati kako bi uštedeli sveće, a u mekim i toplim čaršavima moglo se utvrditi koliko vredi muškarac.

Zahvaljujući svom zanimanju artiste, Ipolito nije učestvovao u sindikatima seljaka, niti u ostalim novitetima prethodne vlade, tako da

su ga, kad je sve ponovo bilo kao u vreme dedova, ostavili na miru i nije bilo ničega sudbonosnog na šta bi mogao da se požali. Kao seljačka kći i unuka, Digna je bila oprezna i nepoverljiva. Nikada nije verovala rečima savetnika i znala je od samog početka da će se agrarna reforma loše završiti. Uvek je to govorila, ali je niko nije slušao. Njena porodica je imala više sreće od Floresovih, Evanhelininih pravih roditelja, kao i od mnogih drugih zemljoradnika koji sve svoje nade i snove behu položili u to mnoštvo obećanja i zabuna.

Ipolito Rankileo je imao vrline dobrog muža, bio je smiren, nimalo prek ni nasilan, ona nije znala da ima druge žene ili neke ozbiljnije poroke. Svake godine donosio je nešto novca u kuću, pored ponekog poklona često nekorisnog ali uvek dobrodošlog, jer je važna namera. Bio je galantan čovek. Nikada nije izgubio tu svoju dobru osobinu kao drugi muškarci koji bi se, čim se ožene, prema svojim ženama ponašali kao prema životinjama, govorila je Digna, i zato mu je ona decu rađala s radošću, pa čak i s izvesnim zadovoljstvom. Kada bi pomislila na njegova milovanja, odmah bi pocrvenela. Muž je nikada nije video nagu, prvenstveno iz pristojnosti, kako je tvrdila, što nije oduzimalo draž njihovoj intimnosti. Zaljubila se u sve one lepe stvari o kojima je znao da priča i odlučila da mu bude žena pred Bogom i zakonom, i zato mu nije dozvolila da je dotakne stupivši u brak nevina, baš kao što je želela da učine i njene ćerke, jer će ih tako poštovati i niko neće moći da im prebaci da su lako osvojena tvrđava; ali to su bila druga vremena, a sada je sve teže sačuvati devojke, samo što se okreneš eto njih na reci, pošaljem ih u selo da kupe šećer i nema ih satima, trudim se da ih pristojno odevam, ali one skraćuju suknje, otkopčavaju dugmad na bluzi i mažu lice. Avaj, Gospode, pomози mi da ih odgajim do udaje, tek ću tada moći da se odmorim, ne dozvoli da se ponovi nesreća najstarije, oprostí joj, bila je veoma mlada i takoreći nije ni bila svesna šta radi, sve se to sirotici dogodilo tako brzo, nije joj dao vremena ni da legne kao ljudsko biće, učinio je to s nogu uz vrbu u dnu dvorišta, ko što čine kerovi; pripazi ostale devojčice, da ne dođe neki nitkov da ih obeščasti, jer će ga Pradelio ovoga puta ubiti i pašće nesreća na ovu kuću; dovoljno sam već crvenela i patila zbog Hasinta, jedno dete, on nije kriv za svoju ljagu.

Hasinto, najmlađi u porodici, zapravo je bio njen unuk, kopilanski plod njene najstarije ćerke i nekog stranca koji se jedne jeseni pojavio zamolivši ih da jednu noć prenoći u njihovoj kuhinji. Dobro je osetio da treba da se rodi dok je Ipolito s cirkusom obilazio varošice, a Pradelio bio na odsluženju vojnog roka. Te tako nije bilo muškarca koji bi se osvetio, kako bi dolikovalo. Digna je znala šta joj je činiti: povila je novorođenče, nahranila ga kobiljim mlekom, a njegovu majku poslala u grad da se zaposli kao služavka. Kad su se muškarci vratili, našli su se pred svršenim činom i morali su da ga prihvate. Kasnije su se već bili navikli na prisustvo malog i na kraju su se prema njemu ponašali kao prema svom detetu. Nije on bio jedino tuđinče odgajano u domu Rankileovih, pre Hasinta bilo je još posvojčadi: zalutale siročadi koja bi ponekad pokucala na njihova vrata. S godinama bi zaboravili na srodstvo, a ostale bi samo navika i ljubav.

Kao i svakog jutra kad bi se zora pomaljala iza planina, Digna je travom napunila posudu za mate čaj za svog muža i njegovu stolicu postavila u ćoške pokraj vrata, gde je strujao najsvežiji vazduh. Propržila je nekoliko kocki šećera i po dve stavila u svaku limenu šolju za pripremu čaja od metvice za stariju decu. Pokvasila je hleb od prethodnog dana i stavila ga na žar, procedila mleko za decu i u tučanom tiganju, pocrnalom od upotrebe, razmutila kajganu od jaja i luka.

Beše prošlo punih petnaest godina od dana kada se u bolnici u Los Riskosu rodila Evanhelina, ali se Digna toga sećala kao da ne beše prošao ni dan. Pošto je već toliko puta dotad rađala, porodila se brzo i, kao što je uvek činila, pridigla se na laktove da posmatra kako joj beba izlazi iz stomaka i otkriva sličnost s njenom ostalom decom: kosica oštra i tamna na oca i beo ten na koji je sama bila ponosna. I zato, kada su joj doneli stvorenje uvijeno u krpe, na čijoj je takoreći ćelavoj glavi ugledala tek nekoliko plavkastih dlačica, pouzdano je znala da beba nije njena. Prvo je nagoni poželeva da je odbije i da se buni, ali je bolničarka žurila ne htevši da sasluša njena objašnjenja, samo joj spustivši zamotuljak u naručje i udaljivši se. Devojčica je počela da plače, a Digna je, pokretom starim kao istorija, razdrjljila svoju spavaćicu i spustila je

na grudi, govoreći susetkama iz zajedničke sobe za porodilje da je sigurno u pitanju nekakva greška: to nije njena kći. Kad je završila s dojenjem, ustala je s izvesnim naporom i uputila se pravo kod glavne sestre na spratu da joj objasni problem, ali joj ova reče da greši, da se u bolnici nikada ništa slično nije dogodilo i da je protivno pravilima da se bebe zamenjuju. Dodala je da su joj verovatno živci malo popustili i bez oklevanja joj ubrizgala neku tečnost u ruku. Potom ju je poslala nazad u krevet. Nekoliko sati kasnije, Dignu Rankileo probudila je galama druge porodilje iz suprotnog kraja prostorije.

- Zamenili su mi devojčicu - vikala je.

Uznemireni vikom pohrliše bolničarke, lekari, pa čak i direktor bolnice. Digna iskoristi priliku da iznese i svoj problem na najpristojniji mogući način, jer nije želela nikoga da uvredi. Objasnila je da je na svet donela tamnoputu bebu, a da su joj dali neku žute kose koja nimalo ne liči na njenu ostalu decu. Šta bi pomislio njen muž kad bi je video?

Direktor ustanove se uvredio: neznalice, nezahvalnice, umesto da budu zadovoljne što ih paze, one mi prave neprilike. Obe žene odlučiše da učute i da sačekaju neku bolju publiku. Digna se pokajala što je odlazila u bolnicu i krivila je sebe za sve što se dogodilo. Do tada, sva njena deca rodila su se u kući, uz pomoć Mamite Enkarnasion, koja bi pratila njenu trudnoću od prvih meseci i pojavljivala se dan uoči porođaja i ostajala sve dok majka ne bi bila u stanju da se vrati svojim poslovima. Dolazila je sa svojim travama za brzo porođanje, sa svojim makazama koje je blagoslovio biskup, čistim i iskuvanim krpama, oblogama za ožiljke, melemima za bradavice, strije i razderotine, s koncem za zašivanje i svojim neprikosnovenim iskustvom. Dok bi pripremala ambijent za bebu koja je bila na putu, neprekidno bi čavrljala zabavljajući porodilju lokalnim ogovaranjima i drugim pričama koje je sama izmišljala, s ciljem da porodilji prekrati vreme i ublaži joj muke. Ta sitna i okretna žena, večno obavijena jednim te istim mirisom dima i lavande, pomagala je pri rođenju skoro sve dece iz te oblasti više od dvadeset godina. Za svoje usluge nije tražila ništa, ali je živela od svog zanata, jer su zahvalni ljudi prolazili pored njene kuće ostavljajući jaja, voće, drva, ptice, zeca ili neku jarebicu iz poslednjeg lova. Čak i u vremenima najgore oskudice, kad su propadale žetve i

stoci sahnula vimena, u domu Mamite Enkarnasion nikad nije nedostajalo osnovnih potrepština. Poznavala je sve tajne prirode vezane za čin rađanja, a znala je čak i neke nepogrešive načine izvođenja pobačaja pomoću trava ili okrajka sveće, koje je koristila samo u slučajevima kad je to bilo preko potrebno. Ako bi zatajilo njeno iskustvo, služila se intuicijom. Kad bi beba konačno prokrčila put do svetlosti, presecala bi pupčanu vrpču čudotvornim makazama da bi joj podarila snagu i zdravlje, zatim bi je odmah pregledala od glave do pete da bi se uverila da u njenoj građi nema ničeg neobičnog. Ako bi otkrila neki nedostatak, predznak pačeničkog života ili preteškog tereta za ostale, prepuštala bi novorođenče njegovoj sudbini, ali ako bi sve išlo po božjem planu, zahvaljivala bi se nebesima i s nekoliko lakih udaraca počinjala da ga uvodi u životnu zbrku. Majci bi dala boražinu za izbacivanje crne krvi i štetnih izlučevina, ricinusovo ulje za pročišćavanje creva i pivo sa sirovim žumancima da bi imala dovoljno mleka. Ostala bi tri ili četiri dana da vodi računa o kući, kuvala bi, čistila, služila jelo porodici i starala se o mlađoj deci. Tako je bilo pri svim porođajima Digne Rankileo, ali kad se rodila Evanhelina, babica je bila u zatvoru zbog nezakonite lekarske prakse i nije mogla da se brine o njoj. Samo iz tog razloga Digna je otišla u bolnicu u Los Riskos, gde je osećala da se prema njoj ophode gore nego prema nekom osuđeniku. Čim je ušla, zalepili su joj flaster s brojem na ručni zglob, izbrijali joj stidne delove, okupali je hladnom vodom i sredstvom za dezinfekciju, ne obazirući se na to što bi od toga mleko moglo zauvek da joj presahne, i smestili je u krevet bez čaršava, s još jednom ženom s kojom behu isto postupili. Nakon što su bez ikakvog pitanja pročačkali po svim otvorima na njenom telu, porodili su je pod jednom lampom naočigled svih koji su to želeli da posmatraju. Sve je to ona istrpela bez ijednog uzdaha, ali kad je odatle izašla držeći u naručju ćerku koja nije bila njena i crveneći kao zastava u licu od sramote, zarekla se da više nikada nogom neće kročiti u bolnicu, dok je života u njoj.

Digna je ispržila kajganu s lukom i pozvala porodicu u kuhinju. Svako je došao sa svojom stolicom. Čim bi deca prohodala, ona bi svakom odredila njegovu stolicu, ličnu i neotuđivu, jedino vlasništvo u zajedničkom siromaštvu Rankileovih. Čak se i postelja delila, a odeća se

držala u velikim korpama od pruća, odakle je porodica svakog jutra uzimala sve što je potrebno. Ništa nije imalo vlasnika.

Ipolito Rankileo glasno je srkao svoj mate i polako žvakao hleb, jer mu je dosta zuba nedostajalo, a i preostali su mu se klimali. Delovao je zdravo, premda nikad nije izgledao snažno, ali sada je već stario, godine ga najednom behu pritisle. Njegova žena je to pripisivala lutalačkom životu cirkusanta, večnom besciljnom tumananju, lošoj ishrani, ali i tome što je mazao lice onim razvratnim mešavinama koje Bog dopušta da koriste samo skitnice i uličarke, ali koje pristojnim ljudima samo nanose štetu. Za samo nekoliko godina, onaj zgodni momak koga beše prihvatila za mladoženju pretvorio se u tog zgurenog muškarca lica naboranog od usiljenog kreveljenja, na kojem je nos podsećao na batinu, koji je previše kašljao i zapadao u san usred razgovora. Tokom zimskih meseci i prinudne neaktivnosti imao je običaj da zabavlja decu oblačeći svoju klovnovsku odeću. Ispod bele maske i ogromnih crvenih usta razjapljenih u večitom cerekanju, njegova žena je primećivala znake umora. Pošto je već bio prilično onemoćao, sve je teže nalazio posao, a ona je gajila nadu da će ga videti kako obrađuje zemlju i pomaže joj u teškim fizičkim poslovima. Sada se napredak nametao silom i nove uredbe pritiskale su Dignina ramena poput teškog bremena. I seljaci su morali da se prilagode tržišnoj privredi. Zemlja i njeni proizvodi stupali su u slobodnu konkurenciju, svako je napredovao u zavisnosti od svog zalaganja, inicijative i preduzetničke efikasnosti, tako da su čak i neuki Indijanci delili istu sudbinu, uz veliku prednost za one koji su imali novca, jer su za nekoliko sentavosa mogli da kupe ili da na devedeset devet godina zakupe imanja siromašnih seljaka, kao što su bili Rankileovi. Ali ona nije želela da napusti mesto na kojem se rodila i gde je odgajila svoju decu da bi se nastanila u nekom od modernih poljoprivrednih naselja. Tamo su gazde svakog jutra skupljale potrebnu radnu snagu da bi izbegli probleme sa zakupcima. To je bilo siromaštvo unutar siromaštva. Ona je želela da njena porodica obrađuje šest jutara njenog nasledstva, ali bilo je sve teže odbraniti se od velikih preduzeća, naročito bez zaštite muškarca koji bi joj pomogao u svim tim nedaćama.

Digna Rankileo oseti sažaljenje prema svom mužu. Za njega je

odvajala najbolje porcije hrane, najkrupnija jaja, najmekšu vunu da mu isplete prsluke i čarape. Pripremala mu je trave za bubrege, za razbistravanje misli, pročišćavanje krvi i bolji san, ali bilo je očigledno da Ipolito i pored sve te njene brige i pažnje stari. U tom trenutku dvoje dece se svađalo oko ostatka kajgane, a on ih je ravnodušno posmatrao. U normalnim vremenima on bi se umešao i ćuškama ih razdvojio, ali sada je primećivao samo Evanhelinu, pratio ju je pogledom kao da strepi da će je videti kako se preobražava u čudovište slično onima u cirkusu. U to doba dana devojka je bila samo jedno od mnogobrojne smrznute i raščupane dečurlije. U njenom izgledu nije bilo ničega što bi nagoveštavalo ono što će se dogoditi nekoliko sati kasnije, tačno u podne.

- Izleči je, dragi bože - ponovila je Digna pokrivajući lice keceljom da je ne bi videli kako razgovara sama sa sobom.

Jutro je nagoveštavalo prijatan dan i Ilda predloži da doručkuju u kuhinji zagrejanom samo toplotom ringli, ali je muž podseti da mora da se čuva prehlade, jer je kao mala болоvala od plućnih bolesti. Po kalendaru je još bila zima, dok se po bojama svitanja i pesmi ševa već mogao naslutiti dolazak proleća. Morali su da prištede ogrev. Bilo je to vreme oskudice, ali je profesor Leal zbog krhkog zdravlja svoje žene zahtevao da se koristi peć na lož-ulje. Starinska naprava danonoćno je kružila po sobama, prateći kretanje onih koji su tu stanovali.

Dok je Ilda sređivala posuđe, profesor Leal, u kaputu, sa šalom i u sobnim papučama, provirio je u dvorište da stavi zrnevlje u hranilice i svežu vodu u zemljane posude. Primetio je sićušne pupoljke na drvetu i zaključio da će grane veoma brzo olistati, poput zelene tvrđave koja će pružiti utočište pticama selicama. Voleo je da ih posmatra kako slobodno lete, isto onako kao što je prezirao kaveze, jer je smatrao neoprostivim grehom zarobljavati ih samo da bi neko u njih mogao da gleda. I u pojedinostima je isto tako bio dosledan svojim anarhističkim načelima: ako je sloboda osnovno pravo čoveka, onda bi to još više trebalo da važi i za ta mala stvorenja rođena s krilima na obe strane.

Sin Fransisko pozva ga iz kuhinje obaveštavajući ga da je čaj poslužen i da im je Hose došao u posetu. Profesor pohita, jer ne beše

uobičajeno da on svraća tako rano subotom, večito zauzet svojim beskonačnim poslovima oko pružanja pomoći bližnjima. Ugleda ga kako sedi za stolom i prvi put primeti da na potiljku beše počeo da ćelavi.

- Šta ima novo, sine? Da li se nešto dogodilo? - upita potapšavši ga po ramenu.

- Nije, stari. Uzeleo sam se pristojnog doručka kakav mama sprema.

Bio je najsnažniji i najgrublji u porodici, jedini koji nije imao dugačke kosti i orlovski nos Lealovih. Ličio je na mediteranskog ribara i njegov izgled ničim nije odavao tananost njegove duše. Stupio je u semenište čim je završio gimnaziju i ta odluka nije iznenadila nikoga osim njegovog oca, jer je odmalena imao jezuitsko držanje i detinjstvo je proveo prerusavajući se u biskupa pomoću peškira za kupanje i igrajući se bogoslužjenja. Za te njegove sklonosti nije bilo objašnjenja, jer u kući niko nije bio otvoreno religiozan, a njegova majka, iako se izjašnjavala da je katolikinja, na misu nije otišla otkako se udala. Profesor Leal se zbog odluke svoga sina tešio time što ovaj nije nosio mantiju već radnički kombinezon, što nije živio u samostanu već u jednom radničkom naselju i što je bio bliži tragičnim preokretima ovoga sveta nego euharističkim misterijama. Hose je bio u pantalonama koje beše nasledio od svog starijeg brata, izbledejoj košulji i debelom vunenom prsluku koji mu je isplela majka. Ruke su mu bile žuljevite od vodoinstalaterskog alata koji mu je omogućavao da se izdržava.

- Organizujem neke tečajeve o hrišćanstvu - reče obešenjačkim tonom.

- Je li? - odgovori Fransisko, upućen u ceo slučaj, jer su zajedno volontirali u jednom parohijskom savetovaništu, tako da je bio dobro obavešten o aktivnostima svoga brata.

- Ajoj, Hose, ne petljaj se u politiku - zamoli ga Ilda. - Hoćeš da te ponovo zatvore, sine?

Poslednja briga Hosea Leala bila je njegova vlastita bezbednost. Više nije imao snage da prebrojava tuđe nesreće. Na leđima je nosio neizdrživ teret bola i nepravde. Često je Stvoritelju prebacivao što njegovu veru stavlja na tako teško iskušenje: ako postoji božanska ljubav, onda sva ta ljudska patnja deluje kao izrugivanje. U onom

mukotrpnom poslu da nahrani siromahe i udomi siročad beše izgubio crkvenu ugladenost stečenu u semeništu, pretvorivši se na kraju u osornu osobu, rastrzanu između nestrpljenja i milosrđa. Otac ga je izdvajao od ostalih sinova jer je uočavao sličnost između sopstvenih filozofskih ideja i onoga što je nazivao divljačnim hrišćanskim sujeverjem svoga sina. To mu je ublažilo tugu, naposljetku je Hoseu oprostio njegovu versku sklonost i prestao da noću jadikuje glave zagnjurene u jastuk, da ne bi sekirao svoju ženu i oslobodio se sramote što u kući ima sveštenika.

- U stvari, došao sam po tebe, brate - reče Hose obraćajući se Fransisku. - Treba da pregledaš jednu devojčicu u naselju. Silovana je pre nedelju dana i od tada je zanemela. Iskoristi svoje znanje iz psihologije, jer Bog ne može da izađe na kraj s tolikim neprilikama.

- Danas nikako ne mogu, moram da idem s Irene da snimim neke fotografije, ali sutra ću otići da pregledam devojčicu. Koliko joj je godina?

- Deset.

- Pobogu, kakvo čudovište može da učini tako nešto nedužnoj sirotici? - uzviknula je Ilda.

- Njen otac.

- Prekini, molim te! - naredi profesor Leal. - Hoćete li da se mama razboli?

Fransisko posluži svima čaj i neko vreme svi su ćutali, tražeći temu za razgovor koja bi odagnala Ildinu utučenost. Kao jedina žena u porodici muškaraca, uspela je da nametne svoju blagost i uzdržanost. Ne pamte da su je ikada videli ljutitu. U njenom prisustvu mladići se nisu svađali, nisu se pričali masni vicevi ili prostakluci. Fransisko je u detinjstvu često strahovao da bi njegova majka, ako bi osetila životnu grubost, mogla polako početi da nestaje, neprimetno, sve dok ne bi u potpunosti iščezla, kao magla. Odmah bi otrčao do nje, grlio je, hvatao se za njenu odeću nastojeći očajnički da zadrži njeno prisustvo, njenu toplinu, miris njene kecelje, zvuk njenog glasa. Od tada beše prošlo mnogo vremena, ali je nežnost koju je i dalje budila u njemu bila njegovo najpostojanije osećanje.

Samo je Fransisko ostao u roditeljskoj kući nakon što se Havijer

oženio, a Hose otišao u semenište. Bio je u istoj onoj sobi iz detinjstva, s nameštajem od borovine i policama prepunim knjiga. Ponekad se bavio mišlju da sebi iznajmi stan, ali je u dubini duše voleo da provodi vreme s porodicom, a nije želeo ni da svojim roditeljima zadaje nepotreban bol. Za njih su postojala samo tri razloga da sinovi napuste svoj dom: rat, ženidba ili sveštenečki poziv. Kasnije su dodali još jedan: bekstvo od policije.

Kuća Lealovih bila je mala, stara, skromna, i vapila je za krečenjem i popravkama. Noću je tiho škripala, kao neka umorna i reumatična starica. Beše osmišljena mnogo godina ranije po nacrtima profesora Leala, koji je smatrao da je najvažnije da imaju jednu prostranu kuhinju u kojoj bi se odvijao život i gde bi se nalazila ilegalna štamparija, dvorište za sušenje veša u kojem bi mogli da sede i posmatraju ptice, i dovoljan broj soba da se smeste kreveti za sinove. Sve ostalo zavisi od širine duha i oštine intelekta, govorio bi kad bi mu se neko požalio na skučenost ili skromnost. Tu su se smestili, a bilo je prostora i dobre volje da ugoste i prijatelje u nevolji i rođake koji su dolazili iz Evrope bežeći od rata. Bila je to jedna izuzetno dobrodušna porodica. Čak i kad su se zamomčili i već bili počeli da briju brkove, mladići su i dalje znali da se uvuku u roditeljski krevet da ujutru pročitaju novine i zamole Ildu da ih počese po leđima. Nakon odlaska starijih sinova, Lealovima se kuća učinila prevelikom, uočavali su senke po ćoškovima i čuli odjeke glasova u hodniku, ali su se zatim rodili unučići i uobičajena vreva ponovo je zavládala u kući.

- Treba popraviti krov i promeniti oluke - govorila bi Ilda kad god bi pala kiša ili se pojavilo neko novo mesto prokišnjavanja.

- Zašto? Još imamo našu kuću u Teruelu i čim Franko umre, vratićemo se u Španiju - odgovarao bi njen muž.

Profesor Leal je čeznuo za povratkom u svoju domovinu još od onoga dana kada ga je brod udaljio od evropske obale. Ogorčen na Kaudilja, zarekao se da neće oblačiti čarape dok ne sazna da je sahranjen, ne sanjajući koliko će decenija morati da čeka da mu se želja ispuni. Zbog tog svog zaveta beše zadobio zadebljanja po stopalima i bio prinuđen da se suočava s raznim nedaćama u poslovnim odnosima. U pojedinim prilikama, kad bi se sastajao s nekim važnim ličnostima ili

kad bi mu dodelili da održi ispite u školama i gimnazijama, njegova bosa stopala u glomaznim cipelama s gumenim đonom znala su da u ljudima podstaknu neočekivana nagađanja. Međutim, on je bio isuviše ponosit i više je voleo da ga smatraju uvrnutim došljakom ili bednikom koji ne zarađuje dovoljno da bi sebi mogao da kupi čarape nego da daje bilo kakva objašnjenja. Jedini put kada je sa svojom porodicom mogao da ode na planinu da bi neposredno uživali u snegu morao je da ostane u hotelu jer su mu stopala bila nalik na zaleđene haringe, pomodrela i natečena od promrzlina.

- Obuj čarape, čoveče! Zar ne shvataš da Franko nema pojma o tvom zavetu? - zamolila ga je Ilda.

On ju je prostrelio pogledom punim dostojanstva i ostao da sedi sâm ispred kamina. Kada je njegov ljuti neprijatelj konačno umro, obuo je par crvenih i blistavih čarapa koje su u sebi sadržavale čitavu njegovu životnu filozofiju, ali je već nakon nešto manje od pola sata bio prinuđen da ih skine. Isuviše dugo ih ne beše nosio, tako da naposljetku više nije mogao da ih podnese na stopalima. A onda se, da bi to nekako zataškao, ponovo zarekao da ih neće obuti sve dok s vlasti ne bude svrgnut general koji je gvozdenom rukom vladao u njegovoj drugoj otadžbini.

- Obucite mi ih kad budem umro, za ime sveta! - govorio bi. - Želim da odem u pakao s crvenim čarapama!

Nije verovao u život posle smrti, ali svaka predostrožnost te vrste bila je zanemarljiva u odnosu na njegovu vitešku narav. Demokratija u Španiji nije doprinela da ponovo počne da nosi čarape niti da se tamo vrati, jer su ga sinovi, unuci i američki koreni u tome sprečili. Ni kuća nije doživela potrebne popravke. Nakon vojnog udara, druge nedaće zaokupile su porodicu. Zbog svojih političkih ideja, profesor Leal je stavljen na spisak nepoželjnih osoba, te je bio prinuđen da se penzionise. Iako je ostao bez posla i s malom penzijom, nije izgubio svoj optimizam, već je u kuhinji štampao letke nudeći časove književnosti, koje je delio gde god je mogao. Njegovi malobrojni učenici donekle su im uravnotežili budžet, tako da su uspevali da žive skromno i pomažu Havijeru. Najstariji sin se našao u teškoj ekonomskoj situaciji, jer je morao da izdržava ženu i troje dece. Životni standard Lealovih beše

drastično pao, kao što je bio slučaj i s mnogim porodicama u njihovom okruženju. Odrekli su se pretplata za koncerte, pozorišta, knjiga, gramofonskih ploča i drugih zadovoljstava koja su nekad uveseljavala njihove dane. Kasnije, kada je postalo izvesno da ni Havijer neće uspeti da nađe posao, otac je odlučio da dogradi dve sobe i kupatilo u dvorištu i prihvati ga s porodicom. Tri brata okupljala su se vikendima da ređaju cigle pod komandom profesora Leala, koji je svoja znanja crpeo iz jednog priručnika o građevinarstvu kupljenog na rasprodaji starih knjiga. Budući da niko od njih nije imao iskustva u tom poslu i da je u priručniku nedostajalo nekoliko listova, očekivan ishod po okončanju radova bilo je zdanje naherenih zidova, što su pokušali da prikriju zasadiвши bršljan. Havijer se do kraja protivio ideji da živi na teret roditelja. Beše nasledio ponositu narav.

- Gde ima za troje, ima i za osmoro - rekla je Ilda ne odustajući od svoje uobičajene odmerenosti. Kad bi donela neku odluku, ona bi uglavnom bila neopoziva.

- Vremena su teška, sine, moramo da pomažemo jedni drugima - dodao je profesor Leal.

Uprkos problemima, bio je zadovoljan svojim životom, a bio bi i u potpunosti srećan da ga od najranije mladosti nije mučila grozničava revolucionarna strast koja je ostavila veliki trag na njegovu prirodu i na čitav njegov život. Veliki deo svoje snage, vremena i prihoda ulagao je u širenje svojih ideoloških načela. Sva tri sina vaspitao je u duhu svoje doktrine, odmalena ih naučio da rukuju ilegalnom štamparijom u kuhinji i s njima išao da deli pamflete ispred fabričkih kapija, krijući se od policije. Ilda je uvek išla s njim na sastanke sindikata, sa svojim neumornim iglama za pletenje u rukama i vunom u kesi na kolenima. Dok bi njen muž držao vatrene govore svojim drugovima, ona bi iščezavala u svom tajnom svetu, naslađujući se uspomenama, pletući osećanja, oživljavajući najlepše čežnje, daleko od bučnih političkih rasprava. Kroz dug i lagan proces pročišćenja, beše uspela da izbriše najveći deo teških nedaća iz prošlosti, sećajući se samo srećnih trenutaka. Nikada nije pominjala rat, pokojnike koje je sahranila, svoju nesreću i dug put u izgnanstvo. Oni koji su je poznavali to selektivno sećanje pripisivali su udarcu koji joj je raspolutio glavu u mladosti,

međutim profesor Leal je uspevaao da protumači te male znake i sumnjao je da je ona bilo šta zaboravila. Jednostavno nije želela da se opterećuje starim tugama, zato ih nije ni pominjala, brišući ih svojim ćutanjem. Žena ga je dugi niz godina pratila na svim njegovim putovanjima, toliko dugo da se nije ni sećao života bez nje. Koračala je pored njega čvrstim korakom na svim uličnim protestima. Svoje sinove odgajili su u tesnoj međusobnoj saradnji. Pomagala je onima koji su bili ugroženiji od njih samih, logorovala pod vedrim nebom tokom noćnih štrajkova i osvanjivala šijući drugima odeću po narudžbini kad njegova plata nije mogla da podmiri porodične troškove. S istim entuzijazmom pratila ga je u ratu i u izgnanstvu, nosila mu toplu hranu u zatvor kada su ga uhapsili i nije izgubila prisebnost ni onoga dana kad su im zaplenili nameštaj, ni vedrinu dok su spavali drhteći od hladnoće na palubi treće klase izbegličkog broda. Ilda je prihvatila sve neumerenosti svoga muža – kojih nije bilo malo – ne gubeći svoj mir, jer ga je tokom dugogodišnjeg zajedničkog života sa svakim danom volela sve više.

Jednom davno, u jednom malom mestu u Španiji, među strmim brežuljcima i vinogradima, on ju je zaprosio. Odgovorila mu je da je katolikinja i da namerava da to i ostane, da lično nema ništa protiv Marksa, ali da ne bi mogla da podnese njegov portret iznad krevetskog uzglavlja i da će njena deca biti krštena da ne bi umrla kao bezbožnici i završili u limbu. Profesor logike i književnosti bio je vatreni komunista i ateista, ali je intuitivno znao da ne postoji ništa što bi moglo da promeni mišljenje toj rumenoj i krhkoj devojci blistavih očiju, u koju se beše iskreno zaljubio, te da je bolje da s njom sklopi sporazum. Dogovorili su se da se venčaju u crkvi, što je u ono vreme bio jedini zakonit način, da će se deca pričešćivati ali da će pohađati svetovne škole, da će on odlučivati o imenima dečaka a ona za devojčice, i da će biti sahranjeni u grobu bez krsta, s epitafom pragmatične sadržine koji će on sastaviti. Ilda je to prihvatila jer je taj suvonjavi muškarac s rukama pijaniste i vatrenom krvlju bio sve što je ikada želela od svog životnog saputnika. On je ispunio svoj deo dogovora s primernim poštenjem koje ga je odlikovalo, ali Ilda nije pokazala takvu doslednost. Onoga dana kada im se rodio prvorođeni sin muž joj je bio u ratu, a kada je došao na

dopust, dečak već beše kršten kao Havijer, po dedi. Pošto se majka nalazila u jadnom stanju te nije bio trenutak da zapodeva svađu, odlučio je da detetu dâ nadimak Vladimir, po Lenjinovom prvom imenu. Ništa tim ne beše postigao, jer kad bi ga tako oslovio žena bi ga pitala na kog se đavola to ime odnosi, dok bi ga, s druge strane, dete gledalo začuđeno ne odazivajući se. Neposredno pre sledećeg porođaja, Ilda se jednog jutra probudila i ispričala svoj san: rodila je dečaka i morali su da mu daju ime Hose. Nekoliko sedmica žučno su se raspravljali, dok nisu pronašli pravedno rešenje: Hose Ilič. Potom su bacali novčić kako bi odlučili kojim će ga imenom zvati i pobeđu je odnela Ilda, što više nije bilo njenom krivicom već krivicom sudbine, kojoj nije bilo po volji drugo ime revolucionarnog vođe. Nekoliko godina kasnije, rodio se poslednji sin, a do tada profesora Leala donekle već beše prošlo oduševljenje Sovjetima, tako da se dete spaslo imena Uljanov. Ilda mu nadenu ime Fransisko, u čast asiškog svetitelja, pesnika sirotinje i životinja. Možda zbog toga što je bio najmlađi i što je mnogo ličio na oca, obasipala ga je posebnom nežnošću. Dečak je na bezgraničnu ljubav svoje majke uzvraćao savršenim Edipovim kompleksom koji ga je držao do momačkih godina, kada je zahvaljujući uzburkanosti hormona shvatio da na ovom svetu postoje i druge žene.

Tog subotnjeg jutra Fransisko je popio čaj, prebacio preko ramena torbu sa svojom fotografskom opremom i pozdravio se s porodicom.

- Dobro se obuci, vetar na motoru je opasan - rekla mu je majka.

- Ostavi ga, ženo, više nije dete - prekorio ju je muž, a sinovi se nasmejaše.

Prvih meseci nakon Evanhelinog rođenja, Digna Rankileo tugovala je nad svojom nesrećom i pomišljala da ju je stigla božja kazna što je otišla u bolnicu umesto da ostane kod kuće. U mukama ćeš rađati decu, jasno je pisalo u Bibliji, na šta je beše podsetio i velečasni. Ali kasnije je shvatila koliko su nedokučive promisli Gospoda. Možda je to plavokoso stvorenje svetlih očiju nešto značilo u njenoj sudbini. Uz duhovnu pomoć Stare evangelističke crkve prihvatila je iskušenje i bila je spremna da zavoli tu devojčicu, uprkos njenim nedostacima. Često se sećala one druge, one koju je odnela kuma Flores i koja joj je po pravdi

pripadala. Muž ju je tešio govoreći da ona izgleda zdravija i snažnija i da će sigurno bolje odrasti s drugom porodicom.

- Floresovi su vlasnici dobrog parčeta zemlje. Priča se da će kupiti traktor. Obrazovaniji su i članovi su Zemljoradničkog sindikata - obrazlagao je Ipolito nekoliko godina ranije, pre nego što se nesreća obrušila na dom Floresovih.

Nakon porođaja, obe majke su pokušale da traže da im se vrate njihove ćerke, tvrdeći da su ih videle kako se rađaju i da su grešku primetile po boji kose, ali upravnik bolnice nije hteo ni da čuje da se priča na tu temu i zapretio je da će ih poslati u zatvor zbog širenja kleveta protiv ustanove. Očevi su predložili da jednostavno razmene devojčice i tako reše problem, ali one nisu želele to da urade mimo zakona. Odlučile su da privremeno zadrže one koje su držale u naručju dok se čitava ta zbrka ne razreši pred vlastima, međutim, nakon štrajka u zdravstvu i požara u opštinskoj upravi, gde se osoblje izmenjalo a arhive nestale, izgubile su svaku nadu da će moći da isteraju pravdu. Pomirile su se s tim da odgajaju tuđe dete kao svoje. Premda su živele u susedstvu, veoma retko su se sretale, jer su vodile povučene živote. Od samog početka behu se dogovorile da jedna drugu oslovljavaju sa „kumo“ i da devojčicama daju isto ime, u slučaju da jednoga dana uspeju da povrate zakonito prezime, te da ne bi morale da se navikavaju i na novo ime. Dogovorile su se i da im ispričaju istinu čim budu dovoljno odrasle da je shvate, jer bi ionako kad-tad saznale. Svi u okolini znali su priču o zamenjenim Evanhelinama i uvek bi se našao neko ko bi pravio šale na račun devojčica.

Evanhelina Flores postala je tipična crnomanjasta seljanka živahnih očiju, širokih bokova i bujnih grudi, stamena na jakim i zaobljenim nogama. Bila je snažna i vesele prirode. Rankileovima je pripalo dete kenjkavo, ćudljivo, krhko i teško za odgajanje. Ipolito se prema njoj ophodio na poseban način, s uvažavanjem i divljenjem zbog njenog ružičastog tena i svetle kose, tako čudnovatim u njegovoj porodici. Kada je bio kod kuće strogo je vodio računa da dečaci ne pređu granicu pristojnosti s tom devojčicom koja nije bila njihove krvi. Nekoliko puta uhvatio je Pradelija kako je golica, krišom pipka i ljubi, te ga je, da bi ga odvikao od želje da je mazi, častio takvim batinama da ga umalo nije

otposlao na onaj svet, jer je Evanhelina pred Bogom i ljudima morala da im bude kao sestra. Međutim, Ipolito je u kući boravio samo po nekoliko meseci, a ostali deo godine nije mogao ništa da učini da bi se sve njegove naredbe poštovale.

Otkako beše pobjegao s jednim cirkusom kad mu je bilo trinaest godina, Ipolito Rankileo bavio se tim zanatom i za neki drugi nikad se nije ni zainteresovao. Žena i deca ispratili bi ga čim se vreme prolepša i počnu da se šire okrpjene šatre. Išao bi iz mesta u mesto prelazeći celu zemlju i pokazivao veštine na iscrpljujućim karnevalskim turnejama za sirotinju. Pod šatrom je obavljao najrazličitije poslove. U početku je bio trapezista i akrobata, ali mu se tokom godina poremetilo čulo ravnoteže i opala spretnost. Zatim je jedno kraće vreme bio krotitelj nekih jadnih životinja koje su mu izazivale sažaljenje i načisto mu uništile živce. Na kraju se pomirio s tim da izigrava klovna. Njegov život, kao i život svakog seljaka, upravljao se prema kišama i sunčevoj svetlosti. Tokom hladnih i vlažnih meseci siromašnim cirkusima nije se smešila sreća, te je on zimovao u svom domu, ali bi s buđenjem proleća svojim rekao „zbogom“ i bez promišljanja odlazio, ostavljajući ženu da vodi računa o deci i poljskim radovima. Ona je tim stvarima bila vičnija, jer je u venama nosila iskustvo nekoliko generacija. Jedini put kada je on otišao u selo s novcem od žetve kako bi kupio odeću i namirnice za celu godinu, napio se i sve su mu pokrali. Mesecima na stolu Rankileovih nije bilo šećera i niko nije imao nove cipele, otuda s punim poverenjem trgovačku delatnost beše poverio svojoj ženi. I ona je tako bila zadovoljnija. Od samog početka bračnog života, ona je preuzela odgovornost za porodicu i poljodelstvo. Uobičajeno ju je bilo videti pognutu nad naćvama ili brazdom pluga, okruženu mnoštvom dece različitog uzrasta koja su joj se hvatala za skute. A onda je Pradelio porastao i ona se ponadala da će joj pomoći u mnogim poslovima, međutim njen sin je već s petnaest godina bio najviši i najrazvijeniji mladić ikad viđen u toj oblasti, tako da se svima činilo potpuno prirodnim što je odmah nakon odsluženja vojnog roka pristupio policiji.

Čim bi pale prve kiše, Digna Rankileo premestila bi svoju stolicu u hodnik i sedala da pažljivo posmatra okuku puta. Dok bi njene uvek zaposlene ruke plele korpe od pruća ili prepravljale dečju odeću, njene

budne oči bi s vremena na vreme odlutale da gledaju drum. Odjednom bi se jednoga dana pojavila sitna Ipolitova figura s kartonskim koferom. Pojavio bi se onakav kakvog ga je zamišljala, konačno otelotvoren, prilazeći joj svake godine sve sporijim korakom, ali uvek nežan i spreman za šalu. Dignino srce bi zatreperilo, isto onako kao prvi put mnogo godina ranije, kad ga je upoznala na blagajni putujućeg cirkusa, u njegovoj iznošenoj zelenozlatastoj livreji i ushićenog izraza u crnim očima, dok je pozivao publiku da pogleda predstavu. Tada je imao prijatno lice, jer još ne beše učvrstio klovnovsku masku na svojoj koži. Njegova žena nikada nije bila u stanju da ga dočeka prirodno. Devojačka strast pritisla bi joj grudi i primoravala je da mu se okači oko vrata kako bi sakrila suze, ali su meseci njihove razdvojenosti pojačavali njenu sramežljivost, te bi ga pozdravljala uzdržano, spuštenog pogleda i crveneći od stida. Njen muškarac je bio tu, vratio se, neko vreme sve će biti drugačije, jer se on svojski trudio da nadoknadi propušteno vreme. Tokom narednih meseci ona će prizivati dobre duhove iz svoje Biblije moleći ih da kiša nikad ne prestane i da se vreme u kalendaru zaustavi na beskonačnoj zimi.

Za decu, međutim, očev povratak nije predstavljao naročito važan događaj. Jednoga dana bi po povratku iz škole ili s rada u polju zatekli oca kako sedi na svojoj pletenoj stolici pokraj vrata, držeći mate u ruci, stopljen s bojama jeseni, kao da nikada nije ni napuštao ta polja, tu kuću, čokote s grozdovima koji su se sušili na kukama, pse izvaljene u dvorištu. Deca bi primetila majčine oči pune nestrpljenja, živost u njenim pokretima dok bi opsluživala muža, nadzirući sa zebnjom te susrete da bi sprečila svaku neprijatnost. Poštovanje prema ocu je temelj svake porodice, tako piše u Starom zavetu, i zato je zabranjeno nazivati ga Toni Čalupa, niti sme da se pominje njegov klovnovski zanat, ne postavljajte mu pitanja, sačekajte da vam on ispriča kad bude raspoložen. Kad su Ipolita u mladosti ispaljivali iz topa s jednog na drugi kraj šatre da bi sleteo u mrežu uz prasak baruta i unezverenog osmeha, pošto bi ih prošao strah, deca bi bila ponosna na njega jer je leteo kao kobac. Digna im kasnije nije dozvoljavala da odlaze u cirkus i gledaju oca kako se muči u svojim tužnim piruetama, više je volela da im u sećanju ostane ona gizdava prilika, a ne da se stide njegove

groteskne odeće ostarelog klovna, isprebijanog i poniženog, dok ispušta vetrove, priča piskavim glasom i smeje se bez ikakvog povoda. Kada je cirkus prolazio kroz Los Riskos vukući olindralog medveda i trubljenjem pozivao meštane da prisustvuju veličanstvenoj međunarodnoj predstavi kojoj je klicala svaka publika, ona je odbila da povede decu plašeći se klovnova, koji su svi do jednog bili isti i izgledali kao Ipolito. Pa ipak, u prisnosti doma, on bi navlačio svoj kostim i mazao lice, ali ne da bi izvodio nedostojne pokrete ili pričao prostačke viceve, već da bi ih zabavio svojim zastrašujućim pričama: o bradatoj ženi, o čoveku gorili toliko snažnom da je mogao da vuče kamion pomoću žice koju je držao u zubima, o gutaču plamena što može da proguta plamteću baklju umočenu u petrolej, ali koji nije u stanju da prstima ugasi sveću, o patuljastoj albinki koja galopira na kozjim sapima, o trapezisti koji je pao na glavu s najviše grede i cenjenu publiku isprskao svojim rasutim mozgom.

- Mozak čoveka je isti kao kravlji - objašnjavao bi Ipolito završavajući svoju tragičnu priču.

Deci nikad ne bi dosadilo da slušaju jedne te iste priče, sedeći u krugu oko oca. Pred zadivljenim očima porodice koja je slušala njegove reči zaustavljena u vremenu, Ipolito Rankileo uspevao bi da povrati svoje dostojanstvo poljuljano i izgubljeno na petparačkim predstavama u kojima je bio meta ismevanja.

Nekih zimskih noći, dok bi deca spavala, Digna bi izvlačila kartonski kofer sakriven ispod kreveta i pri svetlosti sveće pregledala radno odelo svoga muža, učvršćujući ogromnu crvenu dugmad, krpila poderotinu ovde, prišivala stratešku zakrpu onde, glancala pčelinjim voskom ogromne žute cipele i krišom plela prugaste čarape za kostim. U tim njenim postupcima bilo je iste one zadivljujuće nežnosti iz njihovih kratkotrajnih ljubavnih susreta. U noćnoj tišini tihi zvuci bi se pojačavali, kiša bi dobovala po krovu, a disanje dece iz obližnjih kreveta bilo je tako razgovetno da je majka mogla da pogodi šta sanjaju. Supružnici su se grlili ispod pokrivača, susprežući uzdahe, obavijeni toplotom svoje tajne ljubavne zavere. Za razliku od drugih seljaka, oni su se venčali iz ljubavi i iz ljubavi izrodili decu. Zato čak ni u najtežim vremenima suše, zemljotresa ili poplava, kad bi lonac bio

prazan, ne bi zažalili zbog dolaska novog deteta na svet. Deca su kao cveće i hleb, govorili su, božji blagoslov.

Ipolito Rankileo iskoristio bi svoj boravak u kući da popravi ograde, skupi drva, popravi alat ili okrpi krov kad prestanu kiše. Od uštedevine s cirkuskih turneja, prodaje meda i svinja, porodica se izdržavala zahvaljujući strogom ekonomisanju. Tokom rodnih godina, u hrani se nije oskudevalo, ali novca nikad nije bilo dovoljno, čak ni u najrodnijim periodima. Ništa se nije bacalo ili gubilo. Mlađi su nasleđivali odeću od starijih i nosili je sve dok izandale tkanine više ne bi mogle da prime nove zakrpe ili kad bi ove počele da otpadaju kao sasušene kraste. Prsluci bi se parali do poslednje niti, vuna bi se prala i ponovo plela. Otac je za sve pravio sandale od konoplje, a majka je neumorno plela iglama i na šivaćoj mašini. Nisu se osećali siromašnima kao ostali seljaci jer su posedovali zemlju nasleđenu od dedova, imali su svoju stoku i ratarski pribor. Nekad ranije dobijali su i poljoprivredne kredite i na neko vreme poverovali u napredak, ali nakon toga sve se ipak vratilo na staro. Živeli su po strani od prividnog napretka koji beše zahvatio celu zemlju.

- Slušajte, Ipolito, prestanite da gledate Evanhelinu - šapnula je Digna svome mužu.

- Možda danas neće dobiti napad - kazao je on.

- Uvek ga dobije. Mi tu ništa ne možemo.

Porodica je završila s doručkom i svi se razidoše, odnoseći svoje stolice. Od ponedeljka do petka najmlađi su pešačili do škole, na pola sata brzog hoda. Kad je bilo hladno, majka bi svakom detetu dala po kamen ugrejan na vatri da ga stavi u džep i tako ugreje ruke. Osim toga, davala im je i po hlepčić i dve kocke šećera. Ranije, dok su u školi delili mleko, koristili su šećer da ga zaslade, ali su ga nekoliko poslednjih godina sisali kao bombone za vreme odmora. Tih pola sata hoda bili su prava sreća, jer bi kući stigli pošto bi kriza njihove sestre već prošla i hodočasnici se razišli. Ali toga dana bila je subota, što je značilo da će i oni biti prisutni, a Hasinto će se tokom noći pomokriti u krevetu, izmučen košmarima. Evanhelina beše prestala da ide u školu čim su se pojavili prvi znaci njenog poremećaja. Majka se jasno sećala početka nesreće. Dogodilo se to istog dana kada i skupština žaba, ali

ona je bila uverena da taj događaj nema nikakve veze s devojčicom bolešću.

Jednoga jutra, veoma rano, primetili su dve debele i nadmene žabe kako posmatraju okolinu u blizini železničke raskrsnice. Ubrzo ih je stiglo mnogo više s raznih strana, malih iz ribnjaka, srednjih iz bunara, belih iz potoka, sivih iz reke. Neko je digao uzbunu i svi su pohrlili da ih vide. U međuvremenu, vodozemci su se postrojili u zbijene redove i počeli da marširaju po propisu. Usput su im se pridružili drugi i za tili čas zeleno mnoštvo krenulo je prema drumu. Vest se pročula i radoznalci su stizali pešice, na konjima, autobusom, pričajući o tom neviđenom čudu. Ogroman živi mozaik zaposeo je asfalt glavnog puta za Los Riskos, zaustavljajući vozila koja su se kretala u to vreme. Jedan neoprezan kamion pokušao je da produži dalje, klizajući se po leševima prosutih creva i prevrnuvši se na oduševljenje dece koja su pomahnitalo grabila tovar rasut po žbunju. Policija je nadletala oblast helikopterom i utvrdila da je dve stotine sedamdeset metara puta prekriveno žabama, koje su bile tako zbijene jedna uz drugu da su podsećale na blistav ćilim od žabokrečine. Vest se pročula preko radija i za kratko vreme pristigoše novinari iz prestonice, zajedno s kineskim stručnjakom iz Ujedinjenih nacija, koji je tvrdio da je u detinjstvu video sličnu pojavu u Peking. Stranac je izašao iz tamnog automobila sa službenim tablicama, uputio pozdrav nalevo i nadesno dok mu svetina nije zapljeskala, misleći greškom da je on direktor pevačkog društva. Pošto je nekoliko minuta razgledao pihtijastu gomilu, orijentalac zaključi da nema razloga za uzbunu, jer je u pitanju jednostavno skupština žaba. I štampa to nazva tim imenom, a pošto je bilo vreme oskudice i nezaposlenosti, ljudi napraviše ironičnu šalu govoreći da je, u nedostatku nečeg boljeg, bog poslao žabe s neba kako bi njegov izabrani narod imao šta da skuva s belim lukom i korijanderom.

Kada je Evanhelina dobila napad, učesnici skupštine već se behu razišli, a kamermani s televizije spuštali su opremu s drveća. Bilo je podne, vazduh je bio blistavo prozračan, okupan kišom. Evanhelina je bila sama u kući, a Digna i unuk Hasinto u dvorištu su hranili svinje pomijama iz kuhinje. Pošto nakratko pogledaše prizor, ustanoviše da tu nema šta više da se vidi, jer je u pitanju bio samo odvratan životinjski

skup, tako da se vratiše svojim poslovima. Prodoran krik i buka razbijenog posuđa upozoriše ih da se u kući nešto događa. Zatekoše Evanhelinu kako leži poleđuške na podu, oslonjena na pete i potiljak, izvijena poput lûka, izbacujući penu iz usta i okružena porazbijanim šoljama i tanjirima.

Prestravljena majka posegnu za prvim lekom kojeg se seti te izruči na nju punu kofu hladne vode, ali to je nimalo ne smiri već joj samo pogorša uznemirujuće znake. Pena se pretvori u ružičastu balu pošto se devojka bila ugrizla za jezik, oči joj se iskolačiše i izgubiše u beskraj, tresla se od grčeva, dok se prostorija ispunjavala mučninom i smradom izmeta. Napetost je bila toliko žestoka da se činilo da debeli zidovi trepere od naboja nekog tajanstvenog zemljotresa što struji njihovom utrobom. Digna Rankileo zagrlila Hasinta pokrivajući mu oči da ne bi gledao tu zaposednutost činima.

Kriza potraja nekoliko minuta i Evanhelina ostade sva smoždena, majka i brat prestravljeni, a kuća prevrnutu naglavačke. Kada su se Ipolito i ostala deca vratili sa skupštine žaba, sve se već beše završilo, devojčica se odmarala na svojoj stolici, a majka skupljala razbijeno posuđe.

- Ujeo ju je crveni pauk - zaključio je otac kad su mu ispričali šta se dogodilo.

- Već sam je pregledala od glave do pete. Nije ujed...

- Onda je sigurno epilepsija.

Međutim, Digna je poznavala tu vrstu bolesti i znala je da od nje ne strada pokušstvo. Tog istog popodneva odluči da Evanhelinu odvede kod don Simona, iscelitelja.

- Bolje je odvedite kod nekog doktora - posavetovao ju je Ipolito.

- Vi odlično znate kakvo je moje mišljenje o bolnicama i doktorima - odvrati njegova žena, ubeđena da će don Simon znati leka za devojčicu, ako uopšte postoji.

Te subote navršavalo se pet sedmica od prvog napada i do tada nisu mogli da učine ništa da joj olakšaju. Evanhelina je bila tu, pomagala majci u pranju posuđa, jutro je polako proticalo i bližilo se podne koje ih je ispunjavalo strepnjom.

- Pripremi bokale za vodu s brašnom, kćeri - naredi Digna.

Evanhelina poče da peva ređajući posuđe od aluminijuma i emajliranog tuča po stolu. U svaki sud stavi po dve kašike preprženog brašna i po malo meda. Kasnije će dodati hladnu vodu kako bi time poslužili goste koji su dolazili u vreme transa, nadajući se da će izvući korist iz nekog od nižerazrednih čuda.

- Od sutra im ništa neću davati - progunđa Digna. - Propašćemo.

- Ne govorite tako, ženo, zar ne vidite da ljudi dolaze iz ljubavi. Zbog malo brašna nećemo osiromašiti - odvratio je Ipolito, a ona pognu glavu jer je on muško i uvek je u pravu.

Digna je bila na ivici suza, i shvativši da su živci počeli da joj popuštaju, otišla je po nekoliko cvetova lipe da bi sebi skuvala čaj za smirenje. Protekle sedmice bile su prava golgota. Ta snažna i sa sudbinom pomirena žena, koja je gomilala muke i bez reči podnela tolike patnje, trudove i brige materinstva, osećala je da se nalazi na ivici propasti, suočena s činima koje behu pritisle njen dom. Bila je ubeđena da je već sve pokušala da bi izlečila svoju ćerku, čak ju je bila odvela i u bolnicu prekršivši zakletvu da tamo više nogom neće kročiti. Ali sve beše uzalud.

Kada je pozvonio na kućnim vratima, Fransisko je poželeo da se ne pojavi Beatris Alkantara. U njenom prisustvu osećao se odbačenim.

- Ovo je Fransisko Leal, mama, jedan drug - predstavila ga je Irene prvi put, nekoliko meseci ranije.

- Kolega, dakle? - odvratila je gospođa, ne mogavši da otrpi revolucionarni prizvuk reči drug.

Od tog susreta oboje su znali koliko mogu da očekuju od onog drugog, međutim trudili su se da budu ljubazni, ne toliko da bi jedno drugom ugodili koliko zbog navike da se uljudno ponašaju. Beatris je odmah saznala da je Fransisko potomak španskih izbeglica bez imetka, pripadnik onog sloja intelektualaca na plati iz kvartova srednje klase. Odmah je naslutila da njegov posao fotografa, torba i motocikl ne ukazuju na boemski način života. Mladić je, čini se, imao bistre ideje, ali se one nisu poklapale s njenim. Njena ćerka Irene družila se s prilično neobičnim ljudima i ona joj nije prigovarala, jer bi to ionako bilo uzalud, ali se svim silama beše usprotivila njenom prijateljstvu s Fransiskom.

Nije volela da gleda Irene u srećnom drugovanju s njim, zbližene čvrstim vezama zajedničkog posla, a još manje da zamišlja posledice toga po njenu veridbu s kapetanom. Smatrala ga je opasnim jer je i sama osećala da je privlače te tamne oči, duge šake i vedar glas fotografa.

Fransisko je pak na prvi pogled uočio Beatrisine klasne predrasude i shvatanja. Ograničio se na to da se prema njoj ophodi učtivo i na odstojanju, žaleći što je ona majka njegove najbolje prijateljice.

Ugledavši kuću, ponovo je osetio da ga pridobija široki zid kojim je posed bio ograđen, sazidan od oblutaka iz reke, oivičen patuljastim rastinjem nabujalim od zimske vlage. Neupadljiva metalna tabla najavljivala je Starački dom, a malo niže mogao se videti natpis koji je odgovarao Ireninom smislu za humor: *Božja volja*. Uvek se čudio neskladu između dobro odnegovanog vrta u kojem je uskoro trebalo da procvetaju georgine, glicinije, ruže i gladiole u eksploziji mirisa i boja, i oronulosti stanara u prizemlju preuređenom u starački dom. Na spratu su vladali sklad i dobar ukus. Tamo su se mogli videti istočnjački tepisi, probran nameštaj, umetnička dela koja beše nabavio Eusebio Beltran pre nego što je nestao. Kuća je ličila na druge iz te oblasti, ali je Beatris, prema potrebi, napravila i neke izmene, zadržavajući koliko je to bilo moguće istu fasadu, kako bi s ulice izgledala jednako gospodstveno kao okolne vile. U tome je bila veoma obazriva. Nije želela da bilo ko stekne utisak da posluje sa starcima, više je volela da igra ulogu dobrotvorke, sirotani, šta bi bilo s njima da mi ne pazimo na njih?

Bila je isto tako obazriva i kad bi pomenula svoga muža. Više je volela da ga optuži da je s nekom lakom ženskom odmaglio u nepoznatom pravcu, nego da izražava neke drugačije sumnje. A zapravo je sumnjala da njegovo odsustvo nije posledica ljubavne avanture, već da su ga snage reda iz nepažnje uklonile, ili da ga greškom drže da čami u nekakvom zatvoru, kao što se često govorkalo da se dešava poslednjih godina. Ona nije bila jedina koju su opsedale takve crne misli. U početku, prijatelji su je gledali s podozrenjem i iza njenih leđa šaputali da je Eusebio Beltran dospeo u ruke vlastima, što je bez sumnje značilo da je prikrivao neki greh: mogao je da bude komunista koji se izmešao s pristojnim ljudima kakvih je još bilo.

Beatris nije htela ni da se seća telefonskih pretnji i ismevanja, anonimnih poruka koje su joj proturali ispod vrata, ni nezaboravnog slučaja kada su na njen krevet izručili čitavu gomilu smeća. Te noći u kući nije bilo nikoga, jer i Rosa nekud beše izašla. Kada su se ona i njena ćerka vratile iz pozorišta, sve je bilo u najboljem redu, osim što ih je začudilo neuobičajeno ćutanje kuje. Irene je krenula da je traži po sobama dozivajući je, a Beatris je išla za njom i palila svetla. Na svoje zaprepašćenje, utom po krevetu ugledaše hrpe otpadaka, praznih konzervi, prljavih ljuski, papira umrljanih izmetom. Kleo nađoše zatvorenu u ormanu i učini im se kao da je mrtva, i takva ostade petnaest sati, sve dok se nije povratila od sredstva za uspavlivanje. Te noći Beatris je sela da razgleda nered i govna na svojoj postelji, ne shvatajući šta može da znači jedna takva provokacija. Nije mogla da pogodi ko je doneo kese s prljavštinom do njene kuće, otvorio vrata polugom, ošamutio kuju i sve ih tako ponizio. U to vreme u prizemlju kuće još se nije nalazio starački dom i, osim Rose i baštovana, nisu imali druge posluge.

- Nikome ne pričaj o ovome, kćeri moja. Ovo je uvreda i velika sramota - zaplakala je Beatris.

- Ne razmišljaj više o tome, mama. Zar ne shvataš da je ovo uradio neki ludak? Ne sekiraj se.

Ali Beatris Alkantara je znala da to omalovažavanje na neki način može da se dovede u vezu s njenim mužem, te ga ponovo prokle. Seti se sasvim jasno popodneva kada ju je Eusebio Beltran napustio. Tih dana je bio opsednut poslom s ovcama za muslimane i filantropskom kasapnicom koja ga je i odvela u propast. Bili su više od dvadeset godina u braku i Beatrisino strpljenje bilo je na izmaku. Više nije mogla da podnese njegovu ravnodušnost, česta neverstva, njegovo sablažnjivo trošenje novca na srebrnaste aviončice, trkačke ždrepece, erotske skulpture, bankete po restoranima, kockarske stolove i skupocene poklone za druge žene. Ušavši u zrelo doba, njen muž se nije primirio, naprotiv, mane su mu postale još izraženije, a s pojavom sedih na slepoočnicama i bora oko očiju povećali su se i njegovi pustolovni nagoni. Ulagao je novac u nerazumne poslovne poduhvate, čitave sedmice provodio na egzotičnim putovanjima prateći neku nordijsku

ekologistkinju do granice kontinenta, da bi se potom otisnuo na neko usamljeničko krstarenje okeanom na splavu nošenom nepredvidljivim vetrovima. Njegov šarm osvajao je sve osim njegove žene. Tokom jedne od njihovih žestokih svađa ona beše izgubila kontrolu, zbog čega ga je obasula nizom uvreda i prigovora. Eusebio Beltran je bio čovek uglađenih manira i nije podnosio bilo kakav vid nasilja. Podigao je ruku tražeći primirje, i smešeći se izjavio da ide po cigarete. Otišao je neprimetno i nikad više nisu čuli ništa o njemu.

- Pobegao je od svojih dugova - nagađala je Beatris kada bi joj se učinio nedovoljnim razlog da se spetljao s nekom drugom ženom.

Za sobom nije ostavio nikakav trag. Nije pronađen ni njegov leš. Narednih godina beše se privikla na svoj novonastali položaj, ulažući ogroman napor da pred prijateljima oponaša normalan život. Ne govoreći nikome ništa i potpuno sama obišla je sve bolnice, zatvore i konzulate raspitujući se o njemu. Obišla je i neke prijatelje iz visokih krugova i počela potajno da se raspituje preko jedne detektivske agencije, ali niko nije uspeo da ga pronađe. Konačno, umorna od potucanja po svakojakim ustanovama, odlučila je da se obrati kapelaniji. U njenom društvenom sloju na to se veoma loše gledalo, te se čak ni s Irene nije usudila da o tome porazgovara. Ta služba nadbiskupije smatrana je leglom sveštenika marksista i opasnih svetovnjaka koji su se posvetili potpomaganju neprijatelja režima. Bila je to jedina organizacija koja je s vlastima bila na ratnoj nozi, predvođena kardinalom koji neprikosnovenu moć crkve beše stavio u službu progonjenih, ne upuštajući se u proveru njihovih političkih opredeljenja. Sve do toga dana, kada i njoj samoj beše zatrebala pomoć, Beatris je oholo smatrala da bi vlasti trebalo da zbrišu s lica zemlje tu ustanovu, a kardinala i njegovu pobunjeničku svitu bace u tamnicu. Ali njen pokušaj beše uzaludan, jer ni u kapelaniji nisu mogli da joj daju nikakvu informaciju o nestalom. Njen muž kao da beše zbrisan olujnim vetrom zaborava.

Sva ta neizvesnost naruši Beatrisin nervni sistem. Prijateljice su joj savetovale da uzima časove joge i istočnjačke meditacije kako bi ublažila svoju neprekidnu napetost. Postavljajući se s mukom u položaj s glavom nadole i nogama okrenutim uvis, dišući iz stomaka i

prepuštajući misli nirvani, uspevala je nekako da zaboravi svoje nedaće, ali budući da nije mogla ceo dan da provodi u tom položaju, u trenucima kada bi razmišljala o sebi sablažnjavala bi je ironija vlastite sudbine. Beše se pretvorila u suprugu nestalog muškarca. Mnogo puta je bila rekla da u ovoj zemlji nema nestalih i da su to samo izmišljotine antipatriota. Gledajući svakog četvrtka u povorci na trgu žene izobličeni lica s fotografijama rođaka na grudima, govorila je da su sve one potplaćene moskovskim zlatom. Nikad nije ni pomišljala da bi i ona mogla da se nađe u istoj situaciji kao te majke i supruge koje su tragale za svojim. Po zakonu nije bila udovica niti će to moći da postane narednih deset godina, kada će joj po zakonu izdati muževljevu umrlicu. Nije mogla da raspolaže imovinom kojom je raspolagao Eusebio Beltran, niti je mogla da uđe u trag neuhvatljivim ortacima što behu odmaglili s akcijama njihovih preduzeća. Ostala je u svojoj palati da izigrava nadmenu vojvotkinju, ali lišena novca za negovanje svakodnevnih navika gospođe iz otmenog kvarta. Zatrpana troškovima, jednom prilikom umalo da zapali kuću polivši je benzinom da bi izgorela a ona naplatila osiguranje, kada Irene sinu oštroumna ideja kako mogu da zarade novac od prizemlja kuće.

- Sada, kada mnoge porodice odlaze u inostranstvo i nisu u mogućnosti da povedu svoje najstarije, verujem da bismo im učinile veliku uslugu ako bismo ih valjano zbrinule. Osim toga, nešto bismo mogle i da zaradimo - predložila je Irene.

Tako su i učinile. Prizemlje je preuređeno u nekoliko odeljenja s odgovarajućim sobama, ugrađena su nova kupatila, u hodnicima postavljeni gelenderi kako bi se starci pridržavali za njih a njihove omlitavele noge donekle stekle čvrstinu, duž stepeništa je postavljena platforma za guranje kolica, a po sobama raspoređeni zvučnici s muzikom za ublažavanje zlovolje i potištenosti, uprkos tome što je tu bilo i mnogo tvrdih na ušima.

Beatris i njena ćerka smestile su se na spratu s Rosom, koja je od pamtiveka radila kod njih. Majka ukrasi dom najlepšim stvarima koje je imala, odbacivši sve prostačko, i poče da živi od zakupa koji su plaćali pacijenti *Božje volje*. Kad bi teškoće neumoljivo pokucale na vrata, u najvećoj tajnosti bi prodala neku sliku, stvar od srebra ili

komad nakita iz velike zbirke stečene kao obeštećenje zbog poklona koje je njen muž darivao svojim ljubavnicama.

Irene je bilo žao što je njena majka potištena zbog svih tih ovozemaljskih nedaća. Bila je pobornik ideje da se presele na neko skromnije mesto, a da se kuća preuredi za smeštaj većeg broja gostiju, što bi im omogućilo da lagodnije podmiruju troškove, ali je Beatris više volela da se ubija radeći i da se domišlja na svakojake načine samo da ne pokaže svoje postepeno propadanje. Napustiti kuću značilo bi javno priznati siromaštvo. Majka i ćerka su imale potpuno različite poglede i pristup životu. Nisu se slagale ni u pogledu Eusebija Beltrana. Beatris ga je smatrala nitkovom sklonim prevari, bigamiji i ostalim nevaljalstvima, što ga beše i nateralo da podvijenog repa nekud nestane, ali kad god bi iznela takvo mišljenje, Irene bi joj se žestoko usprotivila. Devojka je obožavala oca, odbijala je da poveruje da je mrtav, a još manje da prizna njegove mane. Nisu joj bili važni razlozi zbog kojih beše nestao iz poznatog sveta. Njena ljubav prema njemu bila je bezuslovna. U sećanju je kao blago čuvala njegov lik otmenog čoveka, njegov gospodstveni profil, izvanrednu narav sačinjenu od mešavine plemenitih osećanja i neobuzdanih strasti, što ga je dovodilo do ivice lakrdijaštva. Te ekscentrične crte užasavale su Beatris, ali se Irene upravo njih sećala s najvećom nežnošću.

Eusebio Beltran je bio najmlađi sin u porodici bogatih zemljoposjednika, prema kome su se braća ophodila kao prema beskrajno neodgovornoj osobi, zbog njegove sklonosti rasipništvu i neiscrpne životne radosti, nasuprot tvrdičluku i melanholičnosti ostale rodbine. Čim su roditelji umrli, braća su podelila nasledstvo, njemu dali njegov deo i više nisu želeli da čuju za njega. Eusebio je prodao svoju zemlju i otišao u inostranstvo, gde je za nekoliko godina potrošio sve do poslednjeg novčića na kneževskim zabavama, u skladu sa svojim sklonostima ludiranju. Vratio se u domovinu teretnim brodom, što je bilo dovoljno da zanavek postane ozloglašen u očima svih udavača, ali se Beatris Alkantara zaljubila u njegov aristokratski izgled, prezime i sredinu u kojoj se kretao. Ona je pripadala porodici srednje klase i od malih nogu jedina ambicija bila joj je da se popne više na društvenoj

lestvici. Njen kapital bio je u lepoti crta lica, majstorstvu manira i ponekoj rečenici sklepanoj na engleskom i francuskom s takvom drskošću da se sticao utisak da dobro vlada tim jezicima. Kulturna glazura omogućavala joj je dobar plasman u salonima, a spretnost s kojom je vodila računa o sebi pribavila joj je glas elegantne žene. Eusebio Beltran je bio praktično upropašćen i beše dotakao dno u mnogim aspektima života, ali je ona verovala da je to samo prolazna kriza, jer je smatrala da ljudi plemenitog porekla uvek na kraju isplivaju. Povrh svega, bio je radikal. Radikalska ideologija onog vremena mogla je da se sažme u nekoliko reči: pomagati prijateljima, zagorčavati život neprijateljima i biti pravedan u ostalim slučajevima. Prijatelji su mu pomogli i on je ubrzo igrao golf u najekskluzivnijem klubu, bio pretplaćen na Opštinsko pozorište i ložu na hipodromu. Uz pomoć svog šarma i izgleda britanskog plemića nalazio je ortake za najrazličitije poslove. Počeo je da živi raskošno jer mu je izgledalo glupo da postupa drugačije i oženio se Beatrisom Alkantara zato što je bio slab na lepe žene. Već prilikom drugog poziva da izađu ona ga je bez okolišanja upitala kakve su mu namere, jer nije želela da gubi vreme. Beše napunila dvadeset pet godina i nije mogla da traći mesece na uzaludna udvaranja, jer je njoj bilo stalo jedino da nađe muža. Takva iskrenost očarala je Eusebija, ali kad je ona odbila da se ponovo pojavi s njim u društvu, shvatio je da je govorila ozbiljno. Bio mu je potreban samo minut da popusti pred iskušenjem da joj ponudi brak, a ceo život mu nije bio dovoljan da se zbog toga nakaje. Imali su jednu ćerku, Irene, naslednicu anđeoske odsutnosti, na babu s očeve strane, i uvek dobrog raspoloženja, na svoga oca. Dok je devojčica rasla, Eusebio Beltran se prihvatao svakojakih poslova, od kojih su poneki bili unosni, a drugi pak vrlo često protivni zdravom razumu. Bio je čovek bezgranično bogate mašte, a najbolji dokaz za to bio je njegov kokomlat. Jednoga dana je u nekom časopisu pročitao da ručna berba mnogo poskupljuje kokosov plod. Dežurni domorodac je morao da se uzverne na palmu, ubere kokos i ponovo siđe. U penjanju i silaženju gubilo se vreme, a poneko bi i pao s te visine prouzrokujući nepredviđene troškove. Odlučio je da pronade rešenje. Proveo je tri dana zatvoren u radnoj sobi zaokupljen problemom kokosa, o kojima, uzgred budi rečeno, ništa nije

znao jer je na svojim putovanjima izbegavao tropske krajeve, a u njegovoj kući nije se jela egzotična hrana. Ali raspitao se i sve saznao. Proučio je promer i težinu ploda, klimu i zemljište za njegovo uzgajanje, sezonu berbe, vreme sazrevanja i ostale pojedinosti. Posle toga videli su ga kako satima iscrtaava planove i kao rezultat svih neprospavanih noći pojavio se pronalazak jedne sprave koja je mogla da obere iznenađujući broj kokosa na sat. Otišao je u Agenciju za registre i registrovao patent te ogromne kule s pokretnim krakom, uz gromoglasni smeh rodbine i prijatelja, koji takođe nisu poznavali kokose u njihovom prirodnom stanju jer su ih viđali samo kao krunu na šeširima igračica mamba ili strugane na svadbenim kolačima. Eusebio Beltran je prorekao da će njegov kokomlat jednoga dana nečemu poslužiti, a s vremenom se ispostavilo da je bio u pravu.

Taj period bio je prava kalvarija za Beatris i njenog muža. Eusebio je bio odlučan da prekine sve to i zauvek se rastavi od supruge koja ga je kinjila i dosađivala mu jednom te istom zajedljivom pesmom, što je ona odbila bez ikakvog drugog razloga osim želje da ga uznemirava i onemogući ga da ostvari novu vezu s bilo kojom od njenih suparnica. Argumentovala je to neophodnošću da Irene ima propisno uređen dom. Pre nego što mojoj ćerki pričine takav bol, moraće da pređu preko mene mrtve, govorila je. Njen muž umalo da to i ispuni, ali ipak se odlučio da otkupi svoju slobodu. U tri navrata ponudi joj veliku svotu novca kako bi ga pustila da mirno ode i ona isto toliko puta pristade na to, ali uvek bi se predomislila u poslednjem trenutku, kad bi advokati imali već sve spremno i kad bi nedostajao samo njen potpis da se sporazum sprovede u delo. Njihove učestale svađe osnažile su mržnju, zbog čega, kao i iz mnogih drugih sentimentalnih razloga, Irene nije oplakivala svoga oca. Bila je sigurna da je pobegao da bi se oslobodio sputanosti, dugova i svoje žene.

Kad je Fransisko Leal pozvonio na vratima kuće, Irene izađe da ga dočeka, u pratnji Kleo koja je lajala pokraj njenih nogu. Devojka je bila spremna za put s prslukom preko ramena, maramom na glavi i svojim magnetofonom.

- Znaš li gde živi svetica? – upita on.
- U Los Riskosu, na sat vremena odavde.

Ostaviše kaju u kući, sedošu na motocikl i krenuše. Jutro je bilo svetlo, blago i bez ijednog oblaka.

Prošli su ceo grad, senovite ulice otmene četvrti između raskošnog drveća i gospodstvenih palata, sivu i bučnu zonu srednje klase i široke pojaseve bede. Dok je motor leteo, Fransisko Leal je osećao Irene oslonjenu na svojim leđima i razmišljao o njoj. Kad ju je prvi put video, jedanaest meseci pre tog kobnog proleća, pomislio je da je pobegla iz priče o piratima i princezama i učinilo mu se da je zaista pravo čudo što to niko osim njega nije primetio. Tih dana je tražio posao van svoje struke. Njegova privatna ordinacija uvek je bila prazna, pričinjavajući veliki trošak i ne donoseći nikakvu zaradu. Beše izgubio i posao na Univerzitetu, jer su zatvorili školu psihologije, koja je smatrana rasadnikom štetnih ideja. Proveo je mesece obilazeći gimnazije, bolnice i industrijska preduzeća bez ikakvog rezultata osim osećaja sve veće obeshrabrenosti, dok nije ustanovio da sve godine njegovih studija i doktorat u inostranstvu nisu ama baš ni od kakve koristi u novom društvu. I to ne zato što su naprasno bile rešene ljudske nedaće i što je zemlja bila nastanjena srećnim ljudima, već zato što bogataši nisu patili od egzistencijalnih problema, a ostali, iako im je to očajnički bilo potrebno, nisu mogli da plate luksuz psihijatrijskog lečenja. Stiskali su zube i trpeli bez reči.

Život Fransiska Leala, koji je u mladosti mnogo obećavao, pred kraj druge decenije nagoveštavao je neuspeh u očima svakog nepristrasnog posmatrača, a još ponajviše u njegovim sopstvenim. Neko vreme nalazio je utehu i snagu u svom ilegalnom radu, ali ubrzo beše postalo neophodno da i on doprinosi porodičnom budžetu. Oskudevanje u domu Lealovih polako je preraslo u siromaštvo. Živce je ipak uspeo da sačuva, sve dok se naposletku nije uverio da su za njega sva vrata zatvorena; tako ga jedne večeri napusti vedrina i on klonu u kuhinji, gde je majka pripremala večeru. Videvši ga u takvom stanju, ona obrisa ruke o kecelju, skinu sos sa vatre i zagrlila ga kao što je to činila kad je bio dete.

– Psihologija nije jedina stvar na svetu, sine. Obriši nos i traži posao na drugoj strani – rekla je.

Fransisko nikada do tada nije ni pomišljao da menja struku, ali Ildine reči ukazaše mu na nove pravce. Odjednom se prenu iz samosažaljevanja i razmotri mogućnost da se bavi nečim unosnijim, ali što će mu ipak pružati i izvesno zadovoljstvo. Za početak se opredeli za fotografiju, gde konkurencija neće biti toliko jaka. Nekoliko godina ranije beše kupio japanski aparat s celokupnim fotografskim priborom, te pomisli da je došao trenutak da s njega obriše prašinu i počne da ga koristi. Stavio je u fasciklu nekoliko svojih radova, prelistao telefonski imenik da vidi kome da ponudi svoje usluge i tako dospeo u jedan ženski časopis.

Redakcija se nalazila na poslednjem spratu jednog prastarog zdanja s imenom osnivača izdavačke kuće ugraviranim na tremu zlatnim slovima. U doba kulturnog procvata, kada je učinjen pokušaj da se svi uključe u praznik znanja i porok obaveštenosti i kada se prodavalo više štampane hartije nego vekni hleba, vlasnici behu odlučili da lokal urede i usklade se s mahnitim zanosom koji je potresao zemlju. Počeli su od prizemlja, stavljajući tepihe od zida do zida, cikle od plemenitog drveta, zamenili su rasklimatan nameštaj pisaćim stolovima od aluminijuma i stakla, poskidali prozore i postavili staklena vrata, zatvorili stepenište da bi izdubili otvore za ugradnju sefova, postavili elektronske oči koje su kao nekom magijom otvarale i zatvarale vrata. Plan zgrade pretvorio se u lavirint, kada je došlo do iznenadne promene pravila poslovanja. Dekorateri nikad nisu stigli do petog sprata, koji je zadržao svoj nameštaj neodređene boje, prepotopske pisaće mašine, fioke za arhivu i neizlečive rupe kroz koje je prokišnjavalo. Ove skromne prostorije nisu imale mnogo toga zajedničkog s luksuznom nedeljnom publikacijom koja se tu izdavala. Koristili su sve dugine boje na satiniranoj hartiji, štampali naslovne strane s kojih su se smešile oskudno odevene kraljice lepote i objavljivali drske feminističke reportaže. Međutim, zbog cenzure poslednjih godina stavljali su crne prilepke preko nagih grudi i pribegavali eufemizmima pri upotrebi zabranjenih pojmova, kao što su abortus, guzica i sloboda.

Fransisko Leal je znao za taj časopis jer ga je povremeno kupovao svojoj majci. Sećao se samo imena Irene Beltran, novinarka, koja je pisala prilično smele članke, što je u ono vreme bila retkost. Zato je, kad

je stigao na prijavnicu, zatražio da razgovara s njom. Odveli su ga u jednu prostranu sobu osvetljenu ogromnim prozorom, kroz koji se u daljini video zadivljujući planinski masiv, veličanstven gradski čuvar. Video je četiri radna stola na kojima se nalazila po jedna pisaća mašina, a u dnu sobe čiviluk s kojeg je visila odeća od blistavih tkanina. Homoseksualac odeven u belo češljao je jednu devojkicu, dok je druga čekala da dođe na red, sedeći nepokretno kao neki kip, zaneta posmatranjem sopstvene lepote. Pokazaše mu Irene Beltran i čim ju je video izdaleka, on oseti da ga privlači izraz njenog lica i čudnovata kosa koja joj je u slapovima padala niz leđa. Ona ga pozva ljupko se osmehnuvši, što beše dovoljno da on zaključi da bi ta devojkica mogla da mu ukrade čak i misli, jer ju je upravo takvu zamišljao čitajući sva ona štiva u detinjstvu i o čemu je sanjario u svojim mladalačkim danima. Kad joj se približio, sva njegova preduzimljivost beše nestala, te je stajao pred njom zbunjen, ne uspevajući da odvoji pogled od tih očiju naglašenih šminkom. Konačno izusti reč i predstavi se.

- Tražim posao - reče iznebuha, spuštajući na sto fasciklu s uzorcima svojih fotografija.

- Da li si na crnoj listi? - upita ona otvoreno, ne spuštajući glas.

- Ne.

- Onda možemo da razgovaramo. Sačekaj me napolju. Čim završim ovde, pridružiću ti se.

Fransisko izađe zaobilazeći pisaće stolove i otvorene kofere naslagane po podu, iz kojih su, kao plen s nekog nedavnog safarija, virili ženski krzneni okovratnici i bunde. Sudari se s Mariom, frizerom, koji skliznu pored njega četkajući periku od blelih vlasi rekavši mu u prolazu da su ove godine u modi plavuše. Sačeka na recepciji neko vreme koje mu se učini veoma kratkim, jer se zabavio neobičnom revijom manekenki u donjem rublju, dece koja su donosila priče za dečji konkurs, pronalazača koji se beše namerio da objavi svoj urofluksometar, nov instrument za merenje pravca i jačine mokračnog mlaza, para koga je mučio poremećaj strasti u potrazi za Ljubavnim savetovalištem i jedne gospođe, s kosom crnom kao ugalj, koja se predstavila kao stručnjak za izradu horoskopa i proricanje sudbine. Kada ga je ugledala, ona zastade iznenađena, kao da ga ranije već beše

videla u nekom od svojih predskazivanja.

- Na čelu ti piše da ćeš doživeti veliku strast! - uzviknula je.

Fransisko se nekoliko meseci ranije beše razišao sa svojom poslednjom devojkom i bio je rešen da se drži podalje od svih ljubavnih peripetija. Ostao je da sedi tamo kao neki kažnjen učenik, ne znajući šta da kaže i osećajući se smešnim. Ona mu iskusnim prstima opipa glavu, pregleda mu dlanove i sasvim prirodno objavi da je strelac, iako je, kako reče, očito da je pod uticajem podznaka škorpiona, jer je obeležen znacima seksa i smrti. Naročito smrti.

Gatara se najzad nekud izgubi i Fransisko odahnu, jer se nimalo nije razumevao u zodijak i nije verovao u hiromantiju, gatanje i ostale budalaštine. Ubrzo zatim pojavi se Irene Beltran, i tada je mogao da je vidi celu. Bila je upravo onakva kakvom ju je zamišljao. Na sebi je imala predugačku suknju od ručno izatkanog platna, bluzu od sirovog pamuka, pleteni višebojan pojas koji joj je stezao struk i kožnu torbu pretrpanu poput poštarske. Pružila mu je svoju malenu šaku kratkih noktiju, s prstenjem na svakom prstu i zveckavim bronzanim i srebrnim narukvicama oko zglavka.

- Voliš li ti vegetarijansku hranu? - upita ga i, ne sačekavši odgovor, uhvati ga podruku i povede niza stepenice, jer su liftovi bili zaglavljani, kao i mnogo toga u izdavačkoj kući.

Kada su izašli na ulicu, sunce u potpunosti obasja Ireninu kosu i Fransisko pomisli da nikad ranije nije video nešto tako prelepo. Nije mogao da se uzdrži da ne ispruži prste i ne dotakne je. Ona se osmehnu, naviknuta da izaziva čuđenje na geografskoj širini gde je kosa te boje neuobičajena. Kada su stigli do ugla ulice, ona zastade, izvadi koverat s markom i ubaci ga u poštansko sanduče.

- Ovo je za nekoga kome nema ko da piše - reče zagonetno.

Dva bloka dalje pronađoše mali restoran, mesto gde su se okupljali makrobiotičari, sportisti, boemi, studenti i bolesnici s čirom na želucu. U to doba bio je dupke pun, ali je ona bila stalni gost. Kelner je pozdravi oslovljavajući je po imenu, odvede ih u jedan ugao i smesti za drveni sto prekriven kariranim stolnjakom. Odmah im posluži ručak, uz voćni sok i crni hleb obogaćen suvim grožđem i orasima. Irene i Fransisko su polako jeli uživajući u hrani i odmeravajući povremeno kradomice

jedno drugo. Ubrzo su se zblížili, te mu ona ispriča o svom poslu u časopisu, u kojem je pisala o čudesnim hormonima koji se poput metka ispaljuju u mišicu kako bi se sprečilo začće, o maskama od morskih algi za uklanjanje tragova starosti sa kože, o ljubavima prinčeva i princeza iz kraljevskih kuća Evrope, o revijama vanzemaljske i pastoralne mode, u zavisnosti od čudi svake sezone u Parizu, i o drugim mnogobrojnim temama. O sebi reče da živi s majkom, jednom starom služavkom, i kujom Kleom. Dodala je da ima već četiri godine kako je njen otac izašao da kupi cigarete i zauvek nestao iz njihovih života. Svog verenika, kapetana armije Gustava Morantea, nije ni pomenula. Za njegovo postojanje Fransisko će saznati tek mnogo kasnije.

Za desert im poslužiše papaje u šerbetu, ubrane u toplim severnim krajevima. Ona ih pomilova pogledom i kašičicom, uživajući u odlaganju zadovoljstva. Fransisko ustanovi da je ta devojka, kao i on sâm, veliki poštovalac pojedinih zemaljskih zadovoljstava. Irene ne pojede do kraja svoj desert već ostavi jednu krišku u tanjiru.

- Tako ću se kasnije osladiti u sećanju - objasni. - A sada mi ispričaj nešto o sebi...

S malo reči, budući da su ga prirodna sklonost i zahtevi struke navodili da se izražava jezgrovito ali i da pažljivo sluša, ispriča joj da već neko vreme ne uspeva da se zaposli kao psiholog i da mu je neophodno da radi bilo kakav častan posao. Fotografija mu se učinila kao prihvatljivo rešenje, ali pošto ne želi da se pretvori u jednog od onih amatera prosjaka što nude svoje usluge na svadbama, krštenjima i imendanima, rešio je da isproba sreću u časopisu.

- Sutra intervjuišem neke prostitutke, hoćeš li da pokušaš sa mnom? - upitala ga je Irene.

Fransisko odmah prihvati, odagnavši senku tuge iz sebe, kad uvide koliko je lakše zarađivati pritiskom na dugme nego stavljajući bližnjem na raspolaganje iskustvo i znanje mukom stečeno kroz sve godine studija.

Kada im doneše račun, ona otvori torbu da izvadi novac, ali Fransisko beše dobio ono što je njegov otac nazivao strogim kavaljerskim vaspitanjem, jer se uljudnost ne kosi s revolucionarnošću.

Požuri da se dočepa računa, zanemarujući tekovine liberacionista u kampanjama za ravnopravnost, čime neprijatno iznenadi mladu novinarku.

- Nemaš posao, dozvoli da ja platim - reče ona. Tokom narednih meseci, to će biti jedan od malobrojnih razloga za njihove svađe.

Fransisko Leal ubrzo dobi prvi nagoveštaj loših strana svog novog zanimanja. Sledećeg dana, otišao je s Irene u sumnjiv deo grada, uveren da je ona već bila uspostavila potrebne kontakte. Ali nije bilo tako. Stigli su u kvart s javnim kućama u predvečerje i lutali ulicama tako izgubljeno da su mnoge potencijalne mušterije prilazile devojci raspitujući se za tarifu. Nakon kraćeg osmatranja, Irene priđe jednoj crnki koja je stajala na uglu pod raznobojnim svetlima neonskih reklama.

- Izvinite, gospođice, jeste li vi kurva?

Fransisko se spremi da je brani u slučaju da je ova s punim pravom tresne svojom tašnom, ali se ništa od toga ne dogodi, naprotiv, crnka isprsi grudi nalik na dva balona zarobljena u bluzi što samo ne beše pukla, i osmehnu se uveselivši noć sjajem svog zlatnog zuba.

- Tebi na usluzi, mala - odvrtila je.

Irene poče da joj objašnjava razloge zbog čega su njih dvoje tu i ona rado pristade na saradnju, kao i svi ljudi naklonjeni štampi. To izazva radoznalost njenih drugarica i nekih prolaznika. Za tili čas stvori se grupa i napravi se prilična ulična gužva. Fransisko predloži da se ulica raščisti pre nego što naiđe patrola, što se dešavalo kad god bi se bez prethodnog odobrenja komande okupilo više od troje. Crnka ih povede do *Kineskog mandarina*, gde nastavi prijatan razgovor s gazdaricom i drugim ženama iz kuće, dok su mušterije strpljivo čekale, pa čak i pristajale da učestvuju u intervjuu, pod uslovom da njihova anonimnost bude zagarantovana.

Fransisko nije imao običaj da van ordinacije postavlja lična pitanja i ona koja nisu od terapijskog značaja, zbog čega pocrvene kada Irene Beltran pristupi obimnom ispitivanju: koliko muškaraca za noć, koliko uspeju da zarade, o posebnim tarifama za učenike i starce, o njihovim nevoljama, jadima i poniženjima, o stažu za penziju i procentu koji odlazi podvodačima i policiji. Na njenim usnama je ta istraga dobijala

čistu patinu naivnosti. Kad je završila posao, beše se već toliko sprijateljila s damama noći da se njen prijatelj uplašio da ne odluči da zanevek ostane kod *Kineskog mandarina*. Kasnije je saznao da ona uvek tako postupa, da unosi dušu u sve čega se dohvati. U mesecima koji su usledili, vide kako zamalo nije usvojila dete praveći anketu o siročićima, kako iskače iz aviona za padobrancima i pada u nesvest od užasa u jednoj spiritističkoj kućerini, u kojoj su pre toga satima premirali od straha.

Počev od te noći pa nadalje pratio ju je na skoro svakom njenom novinarskom koraku. Fotografije su pomagale budžet porodice Leal i predstavljale su promenu u Fransiskovom životu, koji time beše obogaćen novim sadržajem. Nasuprot površnosti i prolaznom sjaju časopisa nalazila se gruba stvarnost ordinacije u naselju njegovog brata Hosea, gde je tri puta nedeljno primao najveće očajnike, s osećanjem da im pomaže vrlo malo, jer uteha za toliku bedu nije postojala. U izdavačkoj kući niko nije sumnjao u novog fotografa. Delovao je kao miran čovek. Čak ni Irene nije znala za njegov tajni život, premda su neki neznatni nagoveštaji pobuđivali njenu radoznalost. Mnogo kasnije, kad bude prekoračila granicu senki, otkriće drugo lice tog nežnog i ćutljivog prijatelja. Tokom sledećih meseci njihova veza postala je još prisnija. Nisu mogli da izdrže jedno bez drugog, navikli su da budu zajedno i na poslu i u slobodno vreme, i izmišljali su razne izgovore da se ne bi rastajali. Provodili su dane zajedno, pronalazeći niz međusobnih sličnosti. Voleli su istu muziku, čitali iste pesnike, najviše voleli belo suvo vino, smejali se uglas, pogađale su ih iste nepravde i crveneli su zbog istih sablazni. Bilo joj je čudno što Fransisko ponekad nestaje na jedan ili nekoliko dana, ali on je izbegavao da daje bilo kakva objašnjenja, te je morala da se pomiri s tom činjenicom bez pitanja. To osećanje beše slično Fransiskovom kad je ona vreme provodila sa svojim verenikom, međutim nijedno od njih dvoje u tome nije umelo da prepozna ljubomoru.

Digna Rankileo posavetovala se s don Simonom, poznatim u celom oblasti po medicinskoj uspešnosti, većoj od bolničke. Postoje, govorio je on, dve vrste bolesti: one koje se leče same od sebe i one za koje ne

postoji lek. U prvom slučaju on može da ublaži simptome i ubrza oporavak, ali kad god bi mu došao neizlečiv pacijent, on bi ga poslao kod doktora u Los Riskos, čuvajući tako svoj ugled i uzgred sejući sumnju prema tradicionalnoj medicini. Evanhelinina majka zatekla ga je kako se odmara u stolici od pruća pred vratima kuće, na tri bloka od seoskog trga. Dobročudno se češkao po stomaku i naglas razgovarao s papagajem koji se klatio na naslonu.

- Evo, dovela sam vam moju malu - rekla je Digna pocrveneвши.

- Je li ovo zamenjena Evanhelina? - pozdravi je iscelitelj odsečno.

Digna klimnu glavom. Čovek polako ustade i pozva ih u kuću. Uđoše u jednu prostranu polumračnu sobu, prepunu flašica, suvih grančica, trava koje su visile s tavanice i uramljenih tekstova molitvi po zidovima; više je podsećala na baraku brodolomnika nego na ordinaciju naučnika, kako je on voleo sebe da naziva. Za sebe je tvrdio da je lekar s diplomom iz Brazila, a onome ko bi u to posumnjao pokazivao bi umrljanu diplomu s kitnjastim potpisima i pozlaćenim anđelčićima po obodu. Jedan ugao sobe beše odvojen plastičnom zavesom. Dok je majka iznosila pojedinosti svoje nesreće, on ju je slušao polusklopljenih očiju, utonuo u duboku koncentraciju. Iskosa je pogledavao Evanhelinu, otkrivajući pojedinosti poput ogrebotina po njenoj koži, bledila lica, uprkos obrazima ispucalim od hladnoće, i modre senke ispod očiju. Prepoznao je te simptome, ali da bi bio potpuno siguran, on joj naredi da prođe iza zavesе i sa sebe skine svu odeću.

- Pregledaću malu, gospođo Rankileo - reče spuštajući papagaja na sto i prateći Evanhelinu.

Pošto ju je pažljivo pregledao i zatražio da se pomokri u jednu noćnu posudu da bi proučio prirodu njenih tekućina, don Simonu se potvrdiše sumnje.

- Urekli su je.

- Postoji li lek za to? - upitala je Digna Rankileo, prestravljena.

- Naravno da postoji, ali moramo da otkrijemo ko je to učinio kako bismo suzbili zlo, razumete?

- Ne.

- Proverite ko malu mrzi i javite mi da bih mogao da je lečim.

- Niko ne mrzi Evanhelinu, don Simone. Ona je neiskvarena. Ko bi

mogao da joj učini takvo zlo?

- Neki bezdušnik ili neka ljubomorna žena - napomenu iscelitelj motreći pacijentkinjine male dojke.

Evanhelina briznu u neutешan plač, a majka se ljutito prenu, jer je na nju budno motrila i bila je sigurna da nema nikakvih ljubavnih veza, a još manje je mogla da zamisli nekoga ko bi njoj želeo da učini bilo šta nažao. Osim toga, Digna je donekle već bila izgubila poverenje u don Simona, otkako beše čula da ga žena vara, jer je zaključila, potpuno opravdano, da njegova mudrost i nije nešto toliko posebno budući da jedini u selu nije znao za sopstvene rogove. Posumnja u dijagnozu, ali nije želela da ispadne nepristojna. S mnogo okolišanja zatraži neki lek da ne bi odatle otišla praznih ruku.

- Prepišite devojčici neke vitamine, don Simone, da vidimo da li će je ovo malo popustiti. Možda osim uroka ima i englesku kugu...

Don Simon joj predade pregršt pilula domaće izrade i nekoliko listova istucanih u avanu i pretvorenih u prah.

- Rastvorite ovo u vinu i dajte joj da pije dva puta dnevno. Takođe, morate joj stavljati obloge od slačice i kupati je hladnom vodom. Ne zaboravite čajeve od slatkog kestena. Uvek su korisni u ovakvim slučajevima.

- I od toga će joj proći napadi, zar ne?

- Spustiće se stomaćna temperatura, ali dokle god je pod urokom, neće joj biti bolje. Ako ponovo dobije napad, dovedite mi je da joj bajem.

Tri dana kasnije, majka i ćerka vratile su se da bi se lečenje pojačalo, jer je Evanhelina zapadala u krizu svakoga dana, oko podneva. Ovoga puta iscelitelj postupi energično. Odveo je pacijentkinju iza zavese, skinuo je sopstvenim rukama i oprao je od glave do pete smešom sastavljenom od podjednake mere kamfora, metilenskog lazura i osvećene vodice, posvećujući posebnu pažnju najugroženijim delovima: petama, dojkama, leđima i pupku. Trljanje, prestrašenost i dodir tih teških dlanova devojčicinu kožu obliše bledomodrom bojom i izazvaše žestoku uznemirenost, od koje se umalo nije onesvestila. Srećom, on je imao sirup od petrovca za smirenje bolesnice, od kojeg ostade da leži klonula i uzdrhtala. Nakon bakanja, on majci predade dugačak spisak preporuka i raznih lekovitih biljaka: jasiku protiv uznemirenosti i

strepnje, cikoriju protiv samosažaljevanja, gencijanu protiv malodušnosti, štipavac protiv samoubistva i plača, zeleniku kao prevenciju za zavist i mržnju, borovinu za lečenje griže savesti i panike. Preporučio joj je da puni sud izvorskom vodom, potapa lišće i cvetove u nju i pušta da odstoji četiri sata na dnevnoj svetlosti pre nego što sve prokuva na tihoj vatri. Podseti je da bi za ljubavno nestrpljenje neiskusnih trebalo da u hranu dodaje kremen i da zabrani da postelju deli s ostalim članovima porodice, jer je groznica zarazna kao i male boginje. Na kraju joj dade bočicu tableta kalcijuma i sapun za dezinfekciju za svakodnevno kupanje.

Za nedelju dana devojka beše smršala, pogled joj se zamutio, ruke postale drhtave, dobila je grčeve u stomaku, a napadi se nisu zaustavljali. Savladavši svoju odbojnost, Digna Rankileo je tada odvede u bolnicu u Los Riskos, gde jedan mladi lekar, tek pristigao iz prestonice, koji se izražavao naučnim rečnikom i nikad ranije ne beše čuo za prepadnutost i obamrlost, a pogotovo za uroke, pokuša da je ubedi da Evanhelina boluje od hysterije. Savetovao joj je da ne obraća pažnju na sve to nego da sačeka da joj se na kraju puberteta smire živci. Prepisao joj je sredstvo za umirenje koje je moglo da ubije i magarca, upozorivši je da će, ukoliko je ta mahnita džilitanja ne prođu, morati da je pošalje u prestoničku psihijatrijsku bolnicu, gde će joj prisebnost povratiti elektrošokovima. Digna je želela da sazna da li ta hysterija izaziva ples šolja na policama, zloslutno zavijanje pasa, bučnu kišu nevidljivih kamenica po krovu i podrhtavanje nameštaja, ali lekar nije želeo da ulazi u takve pojedinosti i kratko joj preporučio da posuđe skloni na neko bezbedno mesto, a pse priveže u dvorištu.

Evanhelinu je lek u početku dovodio u stanje duboke obamrlosti, nalik smrti. Jedva su uspevali da je primoraju da otvori oči da bi je nahranili. Stavili bi joj zalogaj u usta, a onda je prskali hladnom vodom po licu da je podsete da ga sažvaće i proguta. Morali su da je vode u klozet plašći se da ne upadne kad je savlada san. Neprekidno je ležala, a kad bi je roditelji podigli na noge, načinila bi nekoliko koraka posrćući kao pijanac i srušila bi se na pod hrćući. Ta pospanost prekidala se samo u podne, zbog njenog uobičajenog transa, jedinog trenutka kada bi živnula i pokazivala znake izvesne životnosti. Za manje od nedelju

dana pilule prepisane u bolnici prestale su da deluju i ona uđe u fazu zanemlosti i tuge od koje je mirovala i bdela danonoćno. Tada majka dođe na ideju da pilule zakopa u duboku jamu u dvorištu, gde neće moći da ih pronađe nijedan živi stvor.

Sva očajna, Digna Rankileo obrati se Mamiti Enkarnasion, koja, pošto je naglasila da su njena specijalnost porođaji i trudnoća a nikako pobesnelost izazvana kojekakvim uzrocima, pristade da pregleda devojkicu. Jednoga jutra pojavi se u kući i nađe se u prilici da prisustvuje mesečarskom transu, uverivši se sopstvenim očima da podrhtavanje nameštaja i uznemirenost životinja nisu samo prazne priče i ogovaranja, već gola istina.

- Ovoj devojci je potreban muškarac - izreče svoj sud.

Takva tvrdnja uvredi Rankileove. Nisu mogli da prihvate činjenicu da jedna pristojna devojčica, koju su odgajali kao rođenu ćerku, odnosili se prema njoj s posebnom pažnjom i čuvali je od dodira čak i s braćom, može da se pomami kao neka keruša. Babica je odmahнула glavom oglašujući se na takve prigovore i ostade pri svojoj dijagnozi. Preporučila je da je uvek drže veoma uposlenu, kako bi se sprečila veća zla.

- Besposlica i uzdržavanje izazivaju melanholiju. Svakako ćete morati da joj nađete nekog čoveka, jer je ovaj nemir neće proći bez muškarca.

Zapanjena, majka ne poslušala savet, ali prihvati preporuku da je drži uposlenu, što devojci povratila radost i san, ali ne ublaži jačinu napada.

Susedi ubrzo saznadoše za ove nastranosti i počеше da motre na kuću. Oni najpreduzimljiviji šunjali su se od ranog jutra da bi izbliza videli tu pojavu i pokušali da joj pronađu neku praktičnu primenu. Neki su Evanhelini predlagali da se tokom napada poveže s dušama u Čistilištu, kako bi proricala budućnost ili zaustavljala kišu. Digna shvati da će, ako se o svemu tome pročuje, dolaziti ljudi iz svih krajeva sveta da joj gaze vrt, prljaju dvorište i ismevaju njenu ćerku. U takvim okolnostima, Evanhelina nikada neće moći da pronađe muškarca dovoljno hrabrog da se njome oženi i podari joj decu koja joj behu toliko potrebna. Pošto od nauke ništa nije mogla da očekuje, otišla je kod svog

evangelističkog pastora u brvnaru ofarbanu bojom indiga, koja je Jehovinim sledbenicima služila kao hram. Ona je bila aktivan član male protestantske zajednice i sveštenik je veoma ljubazno dočeka. Ispričala mu je sve, ne izostavljajući nijednu pojedinost o nesreći koja se sručila na njen dom, ističući da je svoju ćerku čuvala od bilo kakvog grešnog dodira, uključujući i poglede braće i poočima.

Velečasni sasluša priču s velikom pažnjom. Potom kleknu na pod i nekoliko dugih minuta predade se meditaciji tražeći svetlost od Svevišnjeg. Zatim otvori Bibliju nasumice i pročita prvi odlomak na koji mu pogled pade: „Holoferno je uživao u njoj i pio je vina koliko ga nikad ranije u životu nije pio“ (Juda 12:20). Zadovoljan, on joj protumači božji odgovor za problem svoje sluškinje Rankileo.

- Da li je vaš muž ostavio piće, sestro?

- Vi znate da je to nemoguće.

- Koliko već godina ja vama govorim da se okane pića?

- Ne može da ga ostavi, vino mu je ušlo u krv.

- Kažite mu da priđe Staroj evangelističkoj crkvi, mi mu možemo pomoći. Da li ste među nama ikada videli nekog pijanca?

Digna mu izloži razloge koje je već toliko puta ponavljala ne bi li opravdala slabost svog supruga. A sve beše počelo od njihovog trećeg deteta, koje je umrlo odmah po rođenju. Pošto nije imao novca da kupi sanduk, Ipolito je anđelka smestio u jednu kutiju od cipela, uzeo je pod mišku i zaputio se pravo prema groblju. Usput je tugu pokušao da ublaži s nekoliko gutljaja pića, sve dok se nije obeznanio. Nakon izvesnog vremena došao je svesti ležeći usred neke kaljuže. Kutija beše nestala i, premda je pretražio čitavu oblast, ona nikada nije pronađena.

- Zamislite samo njegove muke, velečasni. I dan-danas sanja to, siroti moj Ipolito. Budi se s kricima jer ga sin doziva iz limba. Čim se toga seti, traži utehu u flaši. Zbog toga se opija, a ne što je poročan ili zao čovek.

- Pijanica uvek nađe neko opravdanje. Evanhelina je božja truba. Preko njene bolesti On poziva vašeg muža da se popravi pre nego što bude prekasno.

- Uz sve dužno poštovanje, velečasni, kad bi mi Gospod dozvolio da biram, više bih volela da Ipolita gledam pijanog ko letvu nego moju

devojčicu kako zavija kao ker i priča muškim glasom.

- To je greh oholosti, sestro! Ko si ti da Jehovi govoriš kako će upravljati našim ništavnim sudbinama?

Pošto je bio krajnje revnostaan, pastor od toga dana poče često da navraća u kuću Rankileovih, u društvu ponekog pobožnog člana svog bratstva, da bi devojci pomogao snagom zajedničke molitve. Ali prođe još jedna sedmica, a Evanhelina ne pokaza znake poboljšanja. Jedan od nezvanih posetilaca, tumarajući uznemireno po kući tokom napada, priseti se načina da se od svega izvuče korist. Supleo se o jednu stolicu i slučajno se naslonio na krevet na kojem se devojka izvijala. Već sutradan behu nestale bradavice koje su mu prekrivale šaku. Istog trenutka pronese se glas o čudu i do neslućenih razmera poveća se broj posetilaca ubeđenih da se mogu izlečiti tokom njenog transa. Neko se priseti priče o Evanhelinama zamenjenim u bolnici, pa i to doprinese čaroliji čuda. Tada velečasni shvati da je to pitanje van dometa njegovog znanja i preporučio da se bolesnica odvede kod katoličkog sveštenika, čija crkva, zato što je starija, ima više iskustva sa svecima i njihovim delima.

U parohijskoj crkvi, otac Sirilo sasluša priču sa usana Rankileovih i priseti se Evanheline kao jedine s njegovih časova koja u školi nije obavila prvu pričest, jer joj je majka pripadala jeretičkim redovima protestanata. Bila je jedna od ovčica iz njegovog stada koju je otrgnula razmetljivost bubnja i cimbala evangelista, ali bilo kako bilo, on nije mogao da joj uskrati savet.

- Pomoliću se za dete. Milosrđe Gospoda je beskonačno i možda će nam pomoći, uprkos tome što ste se vi otuđili od Svete crkve.

- Hvala, oče, ali zar ne biste uz molitve mogli da isterate duhove iz nje? - predloži Digna.

Sveštenik se prekrsti prestravljen. Ta zamisao zasigurno beše potekla od njegovog suparnika protestanta, jer ta seljanka nije mogla da bude upućena u takve stvari. U poslednje vreme, Vatikan nije blagonaklono gledao na ove obrede izbegavajući čak i da pominje đavola, kao da je bolje da se za njega i ne zna. On je imao neoborive dokaze o postojanju satane, proždirača duša, i upravo zbog toga nije bio sklon da mu se suprotstavlja improvizovanim obredima. S druge

strane, ako bi takvi postupci doprli do ušiju njegovog pretpostavljenog, plašt bruke zamračio bi na kraju njegovu starost. Međutim, zdrav razum ukazivao mu je na to da sugestija često izaziva neobjašnjive podvige i možda bi nekoliko Očenaša i škropljenje svetom vodicom bolesnicu moglo i da umiri. Reče majci da je to dovoljno, odbacujući mogućnost da je opsednuta đavolom. Isterivanje đavola nije smelo da se primenjuje u takvim slučajevima. Ono se sastojalo u savladavanju samog đavola, a jedan bolešljiv i usamljen paroh, izgubljen u ovako zabačenoj selendri, nije bio dostojan suparnik moćnom đavolu, čak i pod pretpostavkom da to jeste uzrok Evanhelinih nevolja. Naredi im da se izmire sa Svetom katoličkom crkvom, jer takve nesreće obično snalaze one koji prkose našem Gospodu bogohulnim sektama. Ali Digna je već viđala gazde u sramotnom savezu sa sveštenikom u ispovedaonici parohije, kroz *mea culpa* i došaptavanje, kako špijunira seljake i odaje njihove sitne lopovluke, zbog čega je bila nepoverljiva prema katoličanstvu, smatrajući ga saveznikom bogataša i neprijateljem sirotinje, što se duboko kosilo s Hristovim zapovedima, jer je on propovedao nešto sasvim drugo.

Od tada je i otac Sirilo posećivao dom Rankileovih kad god bi mu to dozvolile njegove mnogobrojne obaveze i umorne noge. Već prvom prilikom behu poljuljana njegova čvrsta ubeđenja pred prizorom devojke zahvaćene tim neobičnim zlom. Sveta vodica i sveta pričest nisu ublažile simptome, ali pošto ih nisu ni pogoršavali, on prirodno zaključio da đavo s ovom pometnjom nema nikakve veze. Pridružio se velečasnom protestantu u zajedničkom duhovnom zalaganju. Složiše se da ovo smatraju duševnom bolešću, a nikako vidom božanskog ispoljavanja, jer prostačka čudesa koja su se pripisivala devojčici nisu bila dostojna pažnje. Zajedno se suprotstaviše sujeverju i, nakon što su proučili slučaj, zaključiše da nestanak nekoliko bradavica koje se inako s vremenom zaleče same od sebe, lepše vreme, koje je uobičajeno za to doba godine, kao i sumnjiva sreća u hazardnim igrama nisu dovoljni da se proglase oreolom svetiteljstva. Ali ovi odlučni razlozi paroha i pastora ne zaustaviše hodočašće. Među posetiocima koji su hrlili da izmole milost, mišljenja su se podelila. Dok su jedni tvrdili da je poreklo krize mistično, drugi su je pripisivali najobičnijim satanskim činima.

Histerija je to, naklapali su uglas protestant, sveštenik, babica i lekar iz bolnice u Los Riskosu, ali niko nije hteo da ih sluša, u oduševljenju koje beše zavladao zbog tog cirkusa beznačajnih čudesa.

Obgrlivši Fransiska oko struka, lica naslonjenog na hrapavu teksturu njegove jakne i kose zamršene od vetra, Irene je zamišljala da leti na krilatom zmaju. Za sobom su ostavljali poslednje gradske kuće grabeći drumom kroz polja oivičena prozračnim topolama, dok su se u daljini nazirale planine obavijene plavom izmaglicom rastojanja. Jahala je opkoračke na sapima, utonula u sanjarije otrgnute iz detinjstva, galopirajući preko dina iz neke istočnjačke bajke. Uživala je u brzini, seizmičkim potresima između nogu, strahovitoj buci što je strujala njenom kožom. Razmišljala je o svetici kojoj ide u posetu, o naslovu reportaže, o prelomu na četiri strane s fotografijama u boji. Od pojave jeretika, nekoliko godina ranije, koji je išao sa severa na jug isceljujući rane i vaskrsavajući mrtve, o čudotvorcima nije bilo ni pomena. Opsednutih đavolom i duhovima, ukletih i raspamećenih bilo je sijaset, poput devojke koja je bljuvala punoglavce, starog vrača koji je predviđao zemljotrese i gluvonemog koji je pogledom zaustavljao mašine, u šta je i sama mogla da se uveri dok ga je intervjuisala mimikom, te kasnije više nije bilo načina da joj sat proradi. Osim jeretika, dugo se već niko ne beše bavio čudesima korisnim za čovečanstvo. Iz dana u dan sve je teže bilo pronaći novosti privlačne za časopis. Činilo se da se u zemlji ne događa ništa zanimljivo, a i kad bi se dogodilo, cenzura je sprečavala objavljivanje. Irene zavuču šake pod Fransiskovu jaknu da bi zagrejala ukočene prste. Napipala je njegove mršave grudi, sama kost i koža, toliko drugačije od Gustavovih, mase nabijene mišićima koje su čeličili mačevanje, džudo, gimnastika i onih pedeset sklekova koje je sa svojom četom vojnika izvodio svakog jutra, jer od svojih ljudi nije zahtevao ništa što sâm nije bio u stanju da uradi. Ja sam im kao otac, strog ali pravedan otac, često je govorio. Kad su vodili ljubav u polumraku hotela, skidao bi se ponosan na svoj stas i šepurio se po sobi nâg. Ona je volela to telo opaljeno solju i vetrom, otvrdlo od fizičkog napora, gipko, čvrsto i skladno. Posmatrala bi ga zadovoljno i milovala pomalo rasejano, ali s divljenjem. Gde li je on

sada? Možda u naručju neke druge žene. Premda se u pismu zakleo da će joj biti veran, Irene je poznavala naprasitost njegove prirode i mogla je da zamisli tamnopute mulatkinje kako s njim uživaju. Dok je bio na Južnom polu, okolnosti su bile drugačije, jer usred onog večnog leda i bez ikakvog drugog društva osim pingvina i sedmorice ljudi istreniranih da zaborave na ljubav, neporočnost je bila neizbežna. Ali devojka je bila ubeđena da kapetanov boravak u tropskim krajevima protiče potpuno drugačije. Osmehnula se uvidevši koliko joj je to sada nevažno i bezuspešno pokušala da se seti kada je poslednji put bila ljubomorna na svog verenika.

Buka motora podseti je na pesmu Španske legije koju je Gustavo Morante često pevušio:

*Čovek sam kojeg je usud
pokosio svojom oštricom,
verenik sam smrti
koju grlim čvrstom rukom
a ljubav njena moj je barjak.*

Nije bilo pametno što ju je otpevala pred Fransiskom, jer od tada on Gustava prozva Verenikom smrti. Irene se nije uvredila zbog toga. U stvari, ona nije mnogo razmišljala o ljubavi i nije pravila pitanje oko svoje duge veze s oficijom, jer ju je prihvatila kao prirodan uslov zapisan u njenoj sudbini još od detinjstva. Toliko puta je čula da je Gustavo Morante idealan suprug za nju da je na kraju i sama poverovala u to ne proveravajući svoja osećanja. Bio je snažan, postojan, muževan i čvrsto je stajao na zemlji. Ona je pak sebe videla kao papirnog zmaja nošenog vetrom i, uplašena od sopstvene unutrašnje pobune, katkad bi ustuknula pred iskušenjem da zamisli nekoga ko bi zauzdao njene impulse; ali takva duševna stanja držala bi je veoma kratko. Kada je razmišljala o svojoj budućnosti, postajala bi melanholična, zato je više volela da živi neobuzdano dokle god to bude moguće.

Za Fransiska je Irenina veza s njenim verenikom predstavljala samo spoj dve usamljene duše i mnogo razdvojenosti. Govorio je da će, čim

im se bude ukazala prilika da duže vremena budu zajedno, oboje shvatiti da ih samo navika drži zajedno. U toj ljubavi nije bilo nikakve žurbe, njihovi susreti bili su prijatni, a rastanci isuviše dugi. Verovao je da Irene u dubini duše tu veridbu želi da oduži do kraja života da bi živela u uslovnoj slobodi, sastajući se povremeno s njim da bi se valjuškali kao kućici. Bilo je očigledno da se ona plaši braka i da zato pronalazi svakojake izgovore ne bi li ga odložila, kao da je slutila da će, čim bude postala supruga tog kraljevića predodređenog za budućeg generala, morati da se odrekne svojih zanimljivih krpica, zveckavih narukvica i uzbudljivog života.

Tog jutra, dok je motocikl gutao pašnjake i brda u pravcu Los Riskosa, Fransisko je računao koliko je malo još ostalo do povratka Verenika smrti. S njegovim dolaskom sve će se promeniti. Iščekujući sreća proteklih meseci, kada je Irene imao samo za sebe, biće to oproštaj od nemirnih snova, svakodnevnih iznenađenja, uzbuđenja dok je čeka i smeha dok je posmatra kako neobuzdano srlja u nove poduhvate. Trebalo bi da bude mnogo oprezniji, da priča samo o nevažnim stvarima i da izbegava svaki sumnjiv postupak. Do tada su delili neko vedro saučesništvo. Njegova prijateljica kao da je bezazleno tumarala svetom, ne primećujući sitne znake njegovog dvostrukog života, barem sudeći po tome što nikada nije postavljala nikakva pitanja. U njenom prisustvu mere predostrožnosti bile su izlišne, ali dolazak Gustava Morantea obavezivao ga je da bude obazriviji. Njegov odnos s Irene bio je toliko dragocen da je želeo da ga očuva besprekornim. Nije želeo da prijateljstvo optereti prikrivanjem i lažima, ali je shvatao da će to ubrzo postati neizbežno. Dok je vozio motocikl, poželeo je da tu vožnju produži do ivice horizonta, van domašaja kapetanove senke, da pređe celu zemlju, ceo kontinent i druga mora dok ga Irene grli oko struka. Putovanje mu se učini kratkim. Kad skrenuše na usku stazu, pojaviše se prostrana pšenična polja koja su u to doba godine blistala kao zeleno paperje prosuto po zemlji. On uzdahnu pomalo setno kad stigoše na odredište. Lako pronađoše mesto gde je živela svetica i začudiše ih tolika samotnost i tišina, jer su očekivali da će, u najmanju ruku, zateći masu dokonih posmatrača koji čekaju da vide čudo.

- Jesi li sigurna da je to ovde?

- Jesam.

- Onda je sigurno u pitanju neka nazovisvetica, jer nema nikoga.

Pred očima im se ukaza kuća siromašnih seljaka, sa zidovima od čerpića okrećenih belom bojom, krovom prekrivenim izbledelim crepovima, tremom na ulaznim vratima i jednim jedinim prozorom na celoj zgradi. Ispred nje pružalo se prostrano dvorište ograđeno neolistolom divljom lozom, poput arabeske od suvih i izuvijanih grana na kojima su se pomaljali prvi pupoljci nagoveštavajući letnje hladovine. Opaziše bunar, daščaru nalik na nužnik, a malo dalje jednostavnu četvrtastu zgradu namenjenu za kuhinju.

Nekoliko pasa različitih uzrasta i boje dlake izađoše pred posetioce lajući pomahnitalo. Irene, naviknuta na životinje, prolazila je kroz čopor razgovarajući sa psima kao da ih celog života poznaje. Fransisko se, međutim, iznenadi kad primeti da u sebi izgovara magijski stih iz detinjstva za sprečavanje takvih opasnosti: „stop, divlja zveri, podvij taj rep, jer prvo se rodio Bog, pa tek onda ti, ogromna psino“; ali bilo je očigledno da je metod njegove prijateljice delotvorniji, jer dok je ona nesmetano hodala, njega opkoliše iskeženih očnjaka. Taman se beše spremio da ih nogama udara po vrelin njuškama, kada se pojavi jedan dečaćić sa štapom u ruci i vikom rastera čuvarkuće. Na tu graju iz kuće izađoše i ostali: debela žena grubog i krotkog izgleda, muškarac zbrčkanog lica nalik zimskom kestenu i nekoliko dece raznih uzrasta.

- Da li ovde živi Evanhelina Rankileo? - upita Irene.

- Da, ali čudesa se događaju tek u podne.

Ona objasni da su njih dvoje novinari i da su došli tu tragom glasina. Porodica ih, savladavši bojažljivost, pozva u kuću, u skladu s uobičajenim gostoprimstvom stanovnika tih oblasti.

Ubrzo pristigoše i prvi posetioci i smestiše se u dvorištu Rankileovih. Na jutarnjoj svetlosti, Fransisko je kroz objektiv pratio Irene dok je razgovarala s porodicom, da bi je snimio bez njenog znanja, jer ona nije volela poziranje pred kamerama. Fotografije varaju vreme, prekidaju ga na parčetu kartona gde duša ostaje okrenuta naniže, govorila je. Čist vazduh i oduševljen izraz lica devojci su davali izgled šumskog deteta. Kretala se po imanju Rankileovih slobodno i s poverenjem nekoga ko se

tu rodio, pričajući, smejući se, pomažući u posluživanju osvežavajućih napitaka, zaobilazeći pse koji su mahali repovima oko njenih nogu. Deca su je pratila u stopu diveći se njenoj neobičnoj kosi, čudnovatoj odeći, neprekidnom smehu i ljupkosti njenih pokreta.

Došlo je nekoliko evangelista s gitarama, flautama i bubnjevima, i počеше da pevaju psalme kako im je velečasni dirigovao, a ispostavilo se da je to čovečuljak u uglađenoj jakni i sa šeširovom nalik pogrebnom. Hor i instrumenti tugaljivo su zavijali, ali to kao da niko, osim Irene i Fransiska, nije ni primećivao. Slušali su ih već sedmicama, te im se uši behu navikle na njih.

Pojavio se i otac Sirilo, dahćući od silnog napora nakon vožnje biciklom od crkve do kuće Rankileovih. Sedeći pod lozom, bludeći u melanholičnim razmišljanjima ili molitvama naučenim napamet, klatio je svoju belu bradu koja je izdaleka podsećala na buket krinova spuštenih na njegove grudi. Možda je već bio shvatio da se krunica svete Hemite, koju su takle papine ruke, pokazala nedelotvornom u ovom slučaju, kao i pojanja njegovog kolege protestanta ili raznobojne pilule lekara iz Los Riskosa. S vremena na vreme pogledavao je na svoj džepni sat da bi proverio tačnost nastupanja transa. Ostali ljudi, privučeni mogućnošću da se čuda događaju, sedeli su ćutke pod kućnom strehom, na stolicama raspoređenim u hladovini. Neki su smireno razgovarali o predstojećoj setvi ili nekoj davnašnjoj fudbalskoj utakmici čiji su prenos slušali preko radija, ne pominjući ni u jednom trenutku ono što ih tu beše dovelo, iz poštovanja prema domaćinima ili zbog stidljivosti.

Evanhelina i njena majka služile su posetioce nudeći im hladnu vodu s preprženim brašnom i medom. U devojčinom izgledu ništa nije delovalo neuobičajeno, delovala je smireno, rumenih obraza i s bleskastim osmehom na jabukolikom licu. Bila je zadovoljna što je u centru pažnje te malobrojne publike.

Ipolito Rankileo poduže se zadržao hvatajući pse i privezujući ih za drveće. Previše su lajali. Potom je prišao Fransisku i objasnio mu da jednu od kuja treba ubiti, jer se prethodnog dana bila oštenila i pojela štenad, što je ozbiljna stvar, kao kad kokoška počne da kukuriče. Neke greške prirode valja saseći u korenu da bi se sprečilo kvarenje drugih

stvorenja. U tom pogledu on je bio preosetljiv.

Utom velečasni stade nasred dvorišta i otpoče vatren govori vičući što je glasnije mogao. Prisutni mu pokloniše pažnju da se ne bi razočarao, iako je bilo očigledno da su svi osim evangelista krajnje zbunjeni. „Poskupljenja! Nemaština! To je poznat problem. Ima mnogo načina da se to zaustavi: zatvor, kazna, štrajk itd. U čemu je suština problema? Šta je uzrok? Kakva to ognjena lopta potpaljuje ljudsku pohlepu? Iza toga stoji jedna opasna sklonost ka grehu pohote, nezajažljivoj gladi za ovozemaljskim zadovoljstvima. To čoveka udaljava od Svevišnjeg, izaziva ljudsku, moralnu, ekonomsku i duhovnu neuravnoteženost, raspaljuje gnev Svemogućeg Gospoda. Naše doba je nalik na Sodomu i Gomoru, čovek je zapao u tamu greha i sad žanje meru kazne što je Stvoritelju okrenuo leđa. Jehova nam šalje upozorenje da se zamislimo i pokajemo za svoje gnusne grehove...”

- Izvinite, velečasni, jeste li za neko piće? – prekide ga Evanhelina ostavivši mu navrh jezika nadahnuće za nabranjanje novih grehova.

Jedna od protestantkinja sledbenica, razroka i kratkonoga, priđe Irene da joj objasni svoju teoriju o ćerki Rankileovih: „Belzebub, vladar demona, nastanio se u njenom telu, napišite to u vašem časopisu, gospođice. On voli da uznemirava hrišćane, ali Vojska spasa je jača i pobeđiće ga. Napišite tako u svom časopisu, nemojte da zaboravite”.

Otac Sirilo ču poslednje reči, uhvati Irene podruku i odvede je u stranu.

- Ne obraćajte pažnju na nju. Ovi evangelisti su velike neznalice, kćeri moja. Nemaju istinsku veru, ali imaju dobrih osobina, to se ne može poreći. Znae li da oni uopšte ne piju? Čak i notorne pijanice ostave piće u toj sekci, zato ih ja poštujem. Ali đavo nema nikakve veze s tim. Devojčica je ćaknuta, i to je sve.

- A ćuda?

- O kakvim ćudima vi govorite? Ne verujete, valjda, u te izmišljotine?

Nekoliko minuta pre podneva, Evanhelina Rankileo napusti dvorište i uđe u kuću. Skinu prsluk, rasplete kiku i sede na jedan od tri kreveta u sobi. Napolju svi ućutaše, primićući se polako tremu kako bi kroz vrata i prozor mogli bolje da vide. Irene i Fransisko pođoše za

devojkom u kuću i, dok je on podešavao svoju kameru prema svetlosti, ona je pripremila magnetofon.

Dom Rankileovih imao je zemljani pod, toliko utaban od silnog kvašenja i ponovne utabanosti da je poprimio čvrstinu betona. Redak nameštaj bio je od običnog neobrađenog drveta, bilo je tu nekoliko stolica i taburea od pruća, grub sto domaće izrade, a od ukrasa je postojala samo jedna Isusova slika sa srcem u plamenu. Zavesa je pregrađivala spavaću sobu devojčica. Dečaci su imali nekoliko slamarica na podu susedne sobe sa zasebnim ulazom, jer se na taj način sprečavalo mešanje braće i sestara. Sve je bilo savršeno čisto, mirisalo je na nanu i majčinu dušicu, buket crvenog cveća u konzervi činio je prizor veselijim, a sto je bio prekriven zelenim platnenim stolnjakom. Fransisko u tim jednostavnim stvarima pronađe dubok estetski smisao i odluči da kasnije napravi nekoliko fotografija za svoju zbirku. Nikada to nije uspeo da učini.

Tačno u podne, Evanhelina se preturi na krevet. Njeno telo zadrhta, a dubok, otegnut i užasan vapaj uzdrma joj celo telo, poput ljubavnog zova. Stade da se bacaka u grčevima i izvi se unazad nadljudskom snagom. S njenog izobličienog lica nestade izraz obične devojčice koji je imala samo malo pre toga, i ona naglo ostari nekoliko godina. Grimasa zanosa, bola i pohote obeleži crte njenog lica. Krevet se zatrese i Irene, preneražena, opazi da i sto, dva metara dalje, počinje da se pokreće sâm, bez posredstva bilo kakve vidljive sile. Strah nadvlada njenu radoznanost te priđe Fransisku tražeći zaštitu, uhvati ga za mišku i privi se uz njega ne odvajajući pogled s ludačkog prizora koji se odvijao na krevetu, ali se njen prijatelj lagano odvoji da bi mogao da rukuje foto-aparatom. Napolju su zavijali psi, uznemireni nezaustavljivom propašću, praćeni horom pojanja i molitvi. Plehani bokali plesali su na polici, a neobični udarci dobovali su po krovu kao grad od oblutaka. Od neprekidnog podrhtavanja tresle su se grede tavanice, gde je porodica držala namirnice, seme i ratarski alat. Odozgo se sruči kiša kukuruza prosutog iz džakova, pojačavajući utisak užasa. Evanhelina Rankileo previjala se na krevetu poput žrtve nedokučivih priviđenja i tajanstvenih nagona. Otac, smrknut, bezub, patetičnog izraza tužnog

klovna, posmatrao ju je utučeno s praga, ne prilazeći joj. Majka je stajala pored kreveta sklopljenih očiju, verovatno pokušavajući da oslušne božju tišinu. U kući i napolju nada beše zahvatila hodočasnike. Jedan po jedan prilazili su Evanhelini da zatraže svoje malo, ubogo čudo.

- Osuši moje čireve, mala svetice.

- Učini da mog Huana ne regrutuju.

- Neka te bog čuva, Evanhelina, milosti puna, izleči šuljeve mome mužu.

- Daj mi neki znak, koji broj da igram na lutriji?

- Zaustavi kišu, božja sluškinjo, pre nego što svi usevi odu dođavola.

Svi koji behu došli podstaknuti verom ili naprosto iz očajanja defilovali su u redu zadržavajući se na trenutak pored devojke da bi izrekli svoj zahtev, a zatim se udaljavali prepороđeni nadom da će im njenim posredstvom božje priviđenje učiniti dobro.

Niko ne beše čuo da je stigao vojni kamion.

Začuse komande i pre nego što su mogli bilo šta da učine, vojnici nagruše u grupama, zaposeše dvorište i uđoše u kuću s oružjem u rukama. Izguraše ljude, vikom rasteraše decu, udarajući kundakom svakoga ko bi im se našao na putu i ispuniše vazduh svojim zapovedničkim glasovima.

- Licem ka zidu! Ruke na potiljak! - uzviknu dežmekasti muškarac bikovskog vrata, koji je komandovao grupom.

Svi poslušashe, osim Evanheline Rankileo, ravnodušne u svom transu, i Irene Beltran, skamenjene na svojoj stolici, iznenađene toliko da nije mogla da se pomeri s mesta.

- Dokumenta - urliknu narednik s licem domoroca.

- Ja sam novinarka, a on je fotograf - reče Irene otresitim glasom, pokazujući na svog prijatelja.

Fransiska grubo ispipaše po bedrima, ispod pazuha, po unutrašnjoj strani nogu i pregledaše mu cipele.

- Okreni se! - narediše mu.

Oficir, koga će kasnije upoznati kao poručnika Huana de Diosa Ramiresa, priđe i prisloni mu cev automata na rebra.

- Tvoje ime!

- Fransisko Leal.

- Kakvo to sranje ovde pravite?

- Nikakvo sranje, reportažu - umeša se Irene.

- Ne pitam tebe!

- Ali ja vam odgovaram, kapetane - osmehnu se ona, unapredivši ga podrugljivo.

Čovek stade da okleva, nenaviknut na bezobrazluk nekog civila.

- Rankileo! - pozva.

Utom se iz grupe vojnika izdvoji jedan tamnopusi gorostas priglupog izraza lica, naoružan puškom, i stade u stavu mirno pred svojim starešinom.

- Je l' ti ovo sestra? - pokaza poručnik na Evanhelinu, koja se nalazila u nekom drugom svetu, izgubljena u maglovitom spoju s duhovima.

- Jeste, poručniče! - odgovori ovaj ukipljen, sastavljenih peta, isturenih grudi, gledajući pravo ispred sebe, granitnog lica.

U tom trenutku nova, još stravičnija kiša nevidljivih kamenica uzdrma krov. Oficir se baci ničice na pod, a njegovi ljudi učiniše isto to. Zaprepašćeni, ostali su ih gledali kako puze na laktovima i kolenima prema dvorištu, gde se užurbano pridigoše i potrčase krivudavo da zauzmu svoje položaje. S mesta gde je stajalo korito za pranje veša, poručnik počeo da puca prema kući. Čekao se samo taj znak. Sluđeni policajci, uzrujani od nesavladive siline, pritegnuše obarače, i za samo nekoliko sekundi nebo se ispuni zaglušujućom pucnjavom, kricima, plačem, lavežom, kokodakanjem, barutnom vetrušinom. Svi koji se behu zatekli u dvorištu baciše se na zemlju, a neki potražiše utočište u kanalu za navodnjavanje i iza drveća. Evangelisti pokušashe da sklone svoje muzičke instrumente na bezbedno mesto, dok se otac Sirilo sakri ispod stola stežući krunicu Svete Hemite, i iz sveg glasa zatraži spas od Gospoda vojske.

Fransisko Leal primeti da zrna proleću pored prozora i da ih je nekoliko udarilo u debele zidove od ćerpiča poput rafala mračnih predskazanja. Zgrabi Irene oko struka i obori je na zemlju, pokrivajući je svojim telom. Oseti kako se trese u njegovim rukama, ne znajući da li se guši pod njegovom težinom ili od prestrašenosti. Čim su se malo

utišali vika i strah, on se podiže i otrča do vrata, uveren da će zateći sijaset poginulih u pucnjavi, ali jedino telo na kojem se zaustavio njegov pogled pripadao je kokoški kojoj municija beše raznela utrobu. Policajci su bili zadihani, sluđeni, razulareni od osećaja nadmoći. Susedi i radoznalci ležali su na zemlji prekriveni prašinom i blatom, deca su plakala, a psi trzali lance očajnički lajući. Fransisko primeti da Irene prođe pored njega kao zapeta puška, i pre nego što je uspeo da je zaustavi, ona se nađe pred poručnikom podbočivši ruke i vičući glasom koji kao da ne beše njen.

- Divljaci! Zveri! Zar nemate poštovanja? Zar ne vidite da tako nekoga možete da ubijete?

Fransisko joj pritrča, uveren da će joj oficir ispaliti metak među oči, ali na svoje iznenađenje vide da se ovaj smeje.

- Ne nerviraj se, lepotice, pucali smo u vazduh.

- Nisam ja za vas „ti“? Osim toga, šta vi ovde radite? - prekori ga Irene, ne mogavši da se savlada.

- Rankileo mi je ispričao za svoju sestru i ja sam mu rekao: tamo gde sveštenici i lekari omanu, vojska uspeva. To sam mu rekao, i zato smo ovde. Sada ćemo da vidimo hoće li se i dalje bacakati kad je budem uhapsio, balavica jedna!

Zaputi se krupnim koracima prema kući. Irene i Fransisko pođoše za njim kao omađijani. Ono što se dalje događalo ostaće im zauvek urezano u sećanju i to će pamtiti kao sled burnih i nepovezanih slika.

Poručnik Huan de Dios Ramires priđe Evanhelininom krevetu. Majka se pomeri da ga zaustavi, ali je on odgurnu. - Ne dirajte je! - stiže da vikne žena, ali već beše kasno, jer je oficir već bio ispružio ruku uhvativši bolesnicu za mišku.

Brže nego što je to iko mogao da predvidi, Evanhelinina pesnica polete munjevito i raspali oficira po zarumenjenom licu, pogodivši ga u nos takvom silinom da ga baci na pod poleđuške. Poput neke beskorisne lopte, njegov šlem otkotrlja se pod sto. Devojka se odjednom oslobodi ukočenosti, oči joj više nisu izgledale odsutne, niti je izbacivala penu iz usta. Ona koja je poručnika Ramiresa zgrabila za bluzu bez imalo napora, podigla ga sa zemlje i iznela iz kuće otresajući ga kao krpenu lutku bila je ista ona nežna devojčica od petnaest godina krhkih

kostiju koja je maločas pod lozom posluživala goste preprženim brašnom s medom. Jedino je ta nepojmljiva snaga odavala nenormalno stanje u kojem se nalazila. Irene se brzo prenula. Zgrabi foto-aparat iz Fransiskovih ruku i stade da fotografiše ne vodeći računa kako, nadajući se da će bar neki snimak uspeti, uprkos nagloj promeni jačine svetlosti od senovite unutrašnjosti do spoljašnjeg podnevnog bleska.

Irene kroz objektiv vide kako Evanhelina odvlači poručnika do središnjeg dela dvorišta i s gađenjem ga odbacuje nekoliko metara dalje od protestanata, koji su nastavili da drhte sklupčani na zemlji. Oficir pokušava da se pridigne, ali ga ona zasu s nekoliko dobro osmišljenih udaraca po potiljku i ostavi ga da sedi tu, udarivši ga nogom nekoliko puta bez ljutnje i ne obraćajući pažnju na vojnike što su je okruživali držeći je na nišanu, ali ne usuđujući se da pucaju, skamenjeni od zaprepašćenja. Devojka zgrabi pušku koju je Ramires stezao na grudima i zavrjači je daleko odatle. Ona pade u kaljugu i potonu pred ravnodušnom njuškom jedne svinje koja je omirisa pre nego što je vide kako nestaje u zgusnutoj prljavštini.

U tom trenutku Fransisko Leal postade svestan situacije i seti se svojih studija psihologije. Priđe Evanhelini Rankileo i blago ali odlučno potapša je dva puta po ramenu oslovljavajući je po imenu. Delovalo je kao da se devojka vraća s dugog mesečarskog putovanja. Pognu glavu, stidljivo se osmehnu i ode da sedne pod lozu, dok su uniformisani muškarci trčali da spasu automat, očiste blato s njega, pronađu šlem, pomognu svom starešini, podignu ga na noge, otresu mu odeću, kako se osećate, poručniče? A oficir ih je, ubledeo i uzdrhtao, gurao mašući rukama, stavljajući šlem i grabeći svoje oružje, ne nalazeći u svom širokom repertoaru naprasitosti ništa što bi bilo pogodno za tu priliku.

Skamenjeni, užasnuti, svi su očekivali da će učiniti nešto okrutno, neku mračnu ludost ili krajnju nesreću kojom će okončati sa svima njima; da će ih postrojiti uza zid i bez razmišljanja streljati, ili da će ih, u najmanju ruku, utovariti u neki kamion tukući ih kundacima i sručiti ih u nekakvu provaliju u paninama, gde će im nestati svaki trag. Ali nakon dužeg oklevanja, poručnik Huan de Dios Ramires okrenu se nalevo krug i uputi se prema izlazu.

- Povlačenje, kilavci! - uzviknu i njegovi ljudi pođoše za njim.

Pradelio Rankileo, najstariji Evanhelinin brat, izobličen i zapanjenog izraza na tamnoputom licu, poslednji poslušao i pomerio se tek kad začu motor kamiona. Trčeći uskoči pozadi kod svojih drugova. Tada se oficir priseti fotografija, izdade naređenje i kaplar se okrete i pritrča Irene, zgrabi foto-aparat, izvadi film i osvetli ga. Odmah zatim baci aparat preko ramena, kao da je prazna konzerva od piva.

Policajci odoše i u dvorištu Rankileovih zavlada tajac. Bili su prekinuti u svojim namerama, kao što se događa s ružnim snovima. Evanhelinin glas najednom rasprši začaranost.

- Da vam sipam još jedno piće, velečasni?

Utom svi odahnuše, pokrenuše se, pokupiše svoje stvari i razidoše se postidjeni.

- Da nas bog sačuva! - uzdahnu otac Sirilo, otrešajući prašnjavu mantiju.

- I nek nam je u pomoći! - dodade protestantski pastor, bled kao krpa.

Irene podiže foto-aparat. Jedino se ona smešila. S nestankom straha sećala se samo smešne strane događaja, smišljala naslov reportaže, pitajući se da li će cenzura dozvoliti da se pomene ime premlaćenog oficira.

- Moj sin je pogrešio što je doveo policiju - razmišljao je naglas Ipolito Rankileo.

- Dakako - dodala je njegova žena.

Ubrzo zatim, Irene i Fransisko vratiše se u grad. Devojka je na grudima stiskala veliki buket cveća, poklon od dece Rankileovih. Bila je dobro raspoložena i činilo se kao da je zaboravila nemili događaj, kao da uopšte nije bila svesna nedavne opasnosti. Delovalo je kao da joj nije pravo jedino to što su izgubili film, bez kojeg će biti nemoguće objaviti informaciju, jer u takvu priču niko živ ne bi poverovao. Tešila se pomišlju da će sledeće sedmice ponovo moći da dođu i naprave nove snimke Evanhelininog transa. Porodica ih je pozvala da ponovo dođu jer su planirali da zakolju svinju, što je godišnja svetkovina koja okuplja mnoge susede na divljačkom prežderavanju. Fransisko je, međutim, tokom celog puta savladavao ogorčenje, i dok se pozdravljao s Irene pred vratima njene kuće jedva je uspevao da se savlada.

- Zašto si toliko ljut, Fransisko? Ništa se nije dogodilo, samo nekoliko pucnjeva u vazduh i jedna mrtva kokoška, ništa više - osmehnula mu se ona na rastanku.

Sve do tada on se trudio da je drži podalje od nepopravljive bede, nepravde i nasilja čiji je bio svakodnevnim očevidac i koji su bili neizbežna tema razgovora među članovima porodice Leal. Smatrao je izvanrednim to što Irene naivno plovi po moru strepnji koje beše preplavilo zemlju, zaokupljena jedino živopisnim i anegdotskim događajima. Čudio bi se kad bi je video kako neokaljana lebdi na vetru svojih najboljih namera. Taj bezrazložan optimizam, ta čista i sveža vitalnost njegove prijateljice delovao je kao melem za muku koja je njega tištala jer nije bio u stanju da promeni okolnosti. Toga dana, međutim, došao je u iskušenje da je zgrabi za ramena i da je prodrma sve dok nogama ne dotakne zemlju i ne pogleda istini u oči. Ali posmatrajući je naspram kamenog zida kuće, ruku punih poljskog cveća za njene stare i kose zamršene od vožnje na motociklu, on oseti da to biće nije stvoreno za tako ružnu stvarnost. Poljubi je u obraz što je mogao bliže usnama, poželevši svim srcem da zauvek ostane kraj nje da bi je sačuvao od senki. Mirisala je na trave i imala je hladnu kožu. Shvatio je da je ljubav prema njoj njegova neizbežna sudbina.

Drugi deo

SENKE

Topla zemlja još čuva
poslednje tajne.

VISENTE UIDOBRO

Otkako se beše zaposlio u časopisu, Fransisko je osećao da mu život protiče u neprekidnoj napetosti. Grad je bio podeljen nevidljivom granicom koju je on svaki čas morao da prelazi. U istom danu snimao bi raskošne muslimske i čipkane haljine, pregledao devojčicu koju je silovao rođeni otac u naselju brata Hosea i na aerodrom nosio najnoviji spisak žrtava da bi ga predao nepoznatom kuriru, pošto bi izgovorio lozinku. Jednom nogom je bio u neizbežnoj iluziji, a drugom u skrivenoj stvarnosti. Stalno iznova morao je da prilagođava svoje duševno stanje zahtevima trenutka, ali kad bi se dan završio, u tišini svoje sobe izvršio bi pregled zbivanja i zaključivao da je najbolje da o dnevnim izazovima i ne razmišlja mnogo, kako ga strah ili gnev ne bi paralisali. Tada bi se Irenin lik izdigao iz senke i zauzeo čitav prostor oko njega.

U sredu uveče sanjao je polje belih rada. Snove obično nije pamtio, ali ti cvetovi behu toliko stvarni da se prenuo iz sna, uveren da je trčao po nepreglednim poljima. Sredinom prepodneva u redakciji je nabasao na ženu astrologa, istu onu gospođu napadno obojene kose koja se uporno trudila da mu prorekne sudbinu.

- Mogu u očima da ti vidim: dolaziš iz noći ljubavi - reče mu ona čim su se sreli na stepeništu petog sprata.

Fransisko je pozva na čašu piva i u nedostatku drugih kosmičkih obeležja koji bi joj pomogli u proricanjima, on joj ispriča svoj san. Ona mu objasni da su bele rade dobar znak i reče da će mu se u toku sledećih nekoliko sati sasvim sigurno dogoditi nešto prijatno.

- To ti je za utehu, sinko, jer smrt na tebe pokazuje prstom - dodala je, ali to mu je već toliko puta bila kazala da je njeno zloslutno predskazanje već izgubilo moć da ga uplaši.

Poče više da poštuje ženu astrologa kad se njeno predskazanje ubrzo ispuni i Irene ga nazva na kuću zamolivši ga da je pozove na večeru jer želi da vidi Lealove. Te sedmice takoreći nisu ni bili zajedno. Urednica modne rubrike htela je da snimi seriju fotografija u Vojnoj akademiji, pa je Fransisko oko toga bio izuzetno zauzet. Te sezone nosile su se romantične široke haljine s trakama i ona je nameravala da

ih prikaže u kontrastu s teškim vojnim spravama i uniformisanim muškarcima. Komandant je, s druge strane, pomislio da iskoristi tu priliku i prikaže bezazleniji vid vojnih snaga, tako da je širom otvorio vrata pošto je prethodno umnogostručio mere bezbednosti. Fransisko i ostali članovi ekipe proveli su nekoliko dana u vojnoj ustanovi, nakon kojih on više nije znao da li su mu odvratnije rodoljubive himne i ratničke ceremonije ili tri kraljice lepote koje su pozirale pred njegovim objektivom. Kad god bi ulazili ili izlazili podvrgavani su detaljnom pregledu. U potpunoj zbrci, poput zemljotresa, isprevrtali bi im torbe, pretraživali među haljinama, cipelama i perikama, zavlačili ruke svuda tražeći pomoću elektronskih aparata bilo kakav sumnjiv znak. Manekenke su dan započinjale dosađujući se i satima bi gundale. Mario, elegantan i povučen frizer, uvek u belom, imao je zadatak da ih za svaku fotografiju preobrazi. Imao je dva pomoćnika netom uvedena u pederastiju, koji su oko njega lepršali poput svitaca. Fransisko se bavio kamerama i filmovima, nastojeći da sačuva prisebnost kad bi mu prilikom pretresa osvetlili film i uništili sve što bi u toku dana snimio.

Ta lutajuća trupa dovodila je do izvesnih poremećaja u disciplini Akademije, zbunjujući svakoga ko nije bio navikao na tu vrstu prizora. Vojnici koje nisu uzbuđivale lepote uzbuđivali su pomoćnici koji su neumorno koketirali, bacajući u očajanje glavnog frizera. Mario nije bio raspoložen za takve budalaštine i već godinama više nije bio sklon bilo kakvoj raskalašnosti. Poticao je iz porodice jednog rudara iz ugljenokopa s jedanaestoro dece. Rodio se i odrastao u sivilu sela, u kojem je sitna prašina iz rudnika prekrivala sve što je postojalo neopipljivom i smrtonosnom patinom ružnoće koja se lepila za pluća stanovnika, pretvarajući ih u vlastite senke. Bilo mu je suđeno da krene stopama svoga oca, dede i braće, ali on nije imao snage da gamiže po utrobi zemlje i buši živu stenu, niti da se suoči s grubošću rudarskog zanimanja. Imao je nežne prste i maštovit duh, koji su bili suzbijani grubim batinama, ali te drastične metode nisu mogle da izleče njegove ženskaste manire, niti da izmene usmerenost njegove prirode. Dečak je koristio svaku nepažnju da se prepusti usamljeničkim uživanjima, izazivajući time nemilosrdnu porugu sredine; skupljao je kamenčiće na reci da bi ih glačao i uživao u sjaju njihovih boja; pretraživao je tužnu

okolinu u potrazi za suvim lišćem da bi od njega pravio umetničke aranžmane; do suza bi ga ganuo svaki zalazak sunca jer bi poželeo da ga zauvek zadrži u poetskom izrazu ili na slici koju je mogao da zamisli, ali osećao je da nije u stanju da je naslika. Samo je njegova majka prihvatila sve te nastranosti ne videći u njima nikakve znake izopačenosti, već samo potvrdu da ima drugačiju dušu. Da bi ga spasla od nemilosrdnih očevih batinjanja, odvela ga je u parohijsku crkvu da bude sakristanov pomoćnik, u nadi da će njegova ženska blagost postati neupadljiva među svim onim mantijama i u dimu tamjana tokom mise. Ali dečak je zaboravljao latinske izraze, jer su mu pažnju odvrćale zlataste čestice što su lebdele u tračku svetlosti koji je dopirao kroz crkvene prozore. Sveštenik je prešao preko tih lutanja i naučio ga aritmetici, čitanju i pisanju, kao i još nekim neophodnim osnovama kulture. S petnaest godina znao je gotovo napamet onih nekoliko knjiga iz sakristije, kao i neke druge koje mu beše pozajmio Turčin iz prodavnice, u cilju da ga namami u sobu iza dućana i uputi ga u tajne uživanja među muškarcima. Kada je otac saznao za te posete, na silu ga je odveo u javnu kuću radničkog naselja, u društvu dva starija brata. Sačekali su u redu s još dvanaestoricom muškaraca nestrpljivih da potroše svoju nadnicu od petka. Samo je Mario opažao prljave i izbledele zavese, smrad mokraće i krezola, neopisivu zapuštenost tog mesta. Samo se on sažalio nad tužnom sudbinom tih žena, istrošenih od upotrebe i nedostatka ljubavi. Pošto su mu braća bila pripretila, pokušao je da se ponaša kao pravi muškarac prema prostitutki koja mu je zapala po redu, ali njoj je bilo dovoljno da ga samo jednom pogleda pa da nasluti da tog mladića čeka život pun ismevanja i samoće. Oseti sažaljenje kad vide da on drhti od gađenja pri pogledu na njeno razgolićeno telo i zatraži da ih ostave nasamo da posao obave na miru. Kad su ostali izašli, ona zatvori vrata rezom, sede pored njega na krevet i uze ga za ruku.

- To se ne radi na silu - reče ona Mariju, koji je plakao užasnut. - Otidi nekud daleko, što dalje, malecki, gde te niko ne poznaje, jer će te ovde na kraju ubiti.

U celom svom životu nikad nije dobio bolji savet. Obrisao je suze i zarekao se da nikada više neće zaplakati zbog muškosti koju u dubini

duše nije ni želeo.

- Ako se ne zaljubiš, možeš daleko da doguraš - pozdravi se žena pošto je umirila oca, spasavši tako dečaka od još jednih batina.

Te večeri Mario je razgovarao s majkom i ispričao joj šta se dogodilo. Ona je pretražila najdublje kutke ormana, izvadila svežanj izgužvanih novčanica i tutnula ga u ruku svome sinu. Tim novcem platio je voznu kartu do prestonice, gde je uspeo da se zaposli kao čistač u frizerskom salonu uz nadoknadu u vidu hrane i slamarice za spavanje u samoj radnji. Bio je oduševljen. Nije ni sanjao da postoji takav svet: svetlih tonova, prijatnih mirisa, veselih glasova, lakomislenosti, topline, besposlice. U ogledalima je posmatrao majstorske ruke u kosama i divio se. Naučio je da prepoznaje žensku dušu gledajući žene bez maski. Noću, kada bi ostao sâm u salonu, uvežbavao bi frizure na perikama i na svom licu isprobavao senke, pudere, krejone, da bi naučio umetnost šminkanja i tako otkrio kako lice može da se ulepša uz pomoć boja i četkica. Ubrzo su mu dozvolili da se oproba na novim mušterijama i već kroz nekoliko meseci šišao je bolje nego iko drugi, a najprohtevnije dame tražile su njegove usluge. Uspevao je da preobrazi ženu neuglednog izgleda koristeći okvir od vazdušaste kose i majstorskom upotrebom šminke, ali je, pre svega, svakoj umeo da ulije samopouzdanje da je privlačna jer je znao da je lepota, u krajnjem slučaju, isključivo pitanje stava. Počeo je da uči neumorno i da vežba smelo, uz pomoć nepogrešivog instinkta koji je uvek mogao da ga navede na najbolje rešenje. Tražile su ga neveste, manekenke, glumice i prekomorske ambasadorke. Neke bogate i uticajne gospođe u gradu otvoriše mu svoje kuće i rudarev sin prvi put kroči na persijske tepihe, popi čaj iz finog porcelana i vide sjaj obrađenog srebra, uglačanog drveta, nežnog kristala. Brzo je naučio da prepoznaje istinski vredne predmete, te odluči da se ne zadovoljava malim stvarima, jer je njegov duh patio od svakojakog vida vulgarnosti. Ušavši u krug umetnosti i kulture, shvati da više nikada neće moći da se povuče odatle. Prepustio se svom kreativnom umeću, svom smislu za poslovanje i za nekoliko godina postao vlasnik najcenjenijeg salona lepote u prestonici i male prodavnice antikviteta, paravana za tajne poslove. Postao je ekspert za procenu umetničkih dela, skupocenog nameštaja, luksuznih predmeta,

za šta su mu se obraćali za savet ljudi iz najviših slojeva. Bio je neprekidno zauzet i u žurbi, ali nikad nije zaboravio da je prvu priliku za uspeh dobio od časopisa u kojem je radila Irene Beltran, zato je, čim bi ga pozvali zbog modne revije ili neke reportaže o modi i lepoti, smesta napuštao ostale poslove i stizao opremljen svojim poznatim koferčićem za preobražavanje, u kojem je držao svoj pribor za rad. Postao je toliko uticajan da su na velikim društvenim zabavama najsmelije dame, koje je on šminkao, s ponosom pokazivale njegov potpis na levom obrazu, nalik na tetovirane šare beduinki.

Kad je upoznao Fransiska Leala, Mario je bio sredovečan muškarac nosa uskog i pravog nakon plastične operacije, vitak i uspravan od bezbrojnih dijeta, gimnastike i masaža, preplanuo od ultraljubičaste lampe, besprekorno odeven u najbolju englesku i italijansku odeću, kulturnan, prefinjen i slavan. Kretao se po ekskluzivnim mestima i, pod izgovorom da nabavlja antikvitete, putovao u najudaljenije krajeve. Živeo je kao aristokrata, ali ne odričući se svog skromnog porekla, i kad god bi se poveo razgovor o njegovoj prošlosti u rudarskom naselju, o tome bi govorio dostojanstveno i bez ikakvog stida. Ta prostodušnost plenila je simpatije kod onih koji mu inače ne bi oprostili da je lagao o svom poreklu. U najzatvorenijem krugu, u koji su mogli ući samo oni s otmenim prezimenima ili s mnogo novca, on se nametnuo prefinjenim ukusom i sposobnošću da se poveže s pravim ljudima. Nijedan važan skup nije se smatrao uspelim bez njegovog prisustva. Nikada se nije vratio u porodičnu kuću niti se video s ocem ili braćom i sestrama, ali je zato majci svakog meseca slao ček da bi joj omogućio izvesno blagostanje i pomogao sestrama da završe škole, započnu neki posao ili steknu miraz za udaju. Njegove sentimentalne sklonosti bile su diskretne i neupadljive, kao i sve u njegovom životu. Kada mu je Irene predstavila Fransiska Leala, samo se po neznatnoj iskri u njegovim zenicama moglo primetiti njegovo oduševljenje. Njoj to nije promaklo i kasnije se šalila sa svojim prijateljem upozoravajući ga da se pripazi frizerovih udvaranja ako ne želi da završi s minđušom u uvetu i govoreći sopranom. Dve sedmice kasnije, dok su bili u studiju radeći s novim sezonskim šminkama, naišao je kapetan Gustavo Morante tražeći Irene. Kad je video Marija, izraz njegovog lica iznenada se

promenio. Oficir se gnušao feminiziranih muškaraca i zasmetalo mu je što se njegova verenica kreće u društvu gde se sreće s ljudima koje je on smatrao degenericima. Zaokupljenog lepljenjem zlatastog praha na obraze jedne prelepe manekenke, Marija izdade instinkt da prepozna tuđu odbojnost, tako da uz osmeh pruži ruku kapetanu. Gustavo prekrsti ruke na grudima gledajući ga s beskrajnim prezirom i reče mu da se on ne petlja s homoseksualcima. U studiju zavlada grobna tišina. Irene, pomoćnici i manekenke ostadoše preneraženi. Mario preblede, a senka očaja kao da mu zamuti zenice. Fransisko Leal odloži svoju kameru, lagano priđe i spusti ruku na frizerovo rame.

- Zna li zašto nećete da ga dodirnete, kapetane? Zato što se plašite svojih osećanja. Možda u grubom drugarstvu koje vlada po vašim kasarnama ima mnogo homoseksualnosti? - reče svojim uobičajenim ljubaznim i smirenim glasom.

Pre nego što je Gustavo Morante uspeo da shvati svu težinu izrečenog i da odreaguje u skladu sa svojim renomeom, Irene se postavi između njih, uhvati svog verenika podruku i izvuče ga iz salona. Mario nikad nije zaboravio ovaj ispad. Nekoliko dana kasnije, on pozva Fransiska na večeru. Stanovao je na poslednjem spratu jedne luksuzne zgrade. Stan mu je bio uređen u crno-belom boji, u uzdržanom, modernom i originalnom stilu. Nasred geometrijskih linija čelika i stakla nalazila su se tri ili četiri komada starinskog baroknog nameštaja i tapiserije od kineske svile. Na mekom tepihu, koji je prekrivao deo poda, prele su dve angorske mačke, a pored kamina založenog mirisnim glogom dremao je pas sjajne crne dlake. Obožavam životinje, reče Mario poželevši mu dobrodošlicu. Fransisko ugleda srebrnu posudu s ledom u kojoj se hladila flaša šampanjca, pored nje dve vinske čaše, opazi diskretan polumrak, oseti miris drveta i tamjana koji je tinjao u bronzanoj kadionici, začu džez iz zvučnika i ustanovi da je on jedini gost. U jednom trenutku htjede da se okrene i izađe da ne bi podgrevao nade svog domaćina, ali u njemu ipak prevagnu želja da ga ne povredi i da pridobije njegovo poverenje. Pogledaše se u oči i njega obuze neka mešavina sažaljenja i naklonosti. Fransisko među svojim najboljim osećanjima potraži najprikladnije koje bi ponudio tom muškarcu što mu je stidljivo nudio svoju ljubav. Sede pored njega na

sofu presvučenu sirovom svilom i prihvati čašu šampanjca, oslanjajući se na svoje stručno iskustvo da te nepoznate vode prepliva ne čineći nešto neumesno. Za obojicu to beše nezaboravna noć. Mario mu ispriča svoj život i na najistančaniji način natuknu mu strast koja beše počela da obuzima njegovu dušu. Predosećao je odbijanje, ali je bio previše dirnut da bi prećutao svoja osećanja, jer ga do tada nijedan muškarac još ne beše do te mere zaokupio. Fransisko je bio spoj muževne snage i sigurnosti, retko dobrodušan. Mario se nije lako zaljubljavao, bio je nepoverljiv prema burnim strastima koje su mu u prošlosti prouzrokovale mnoge nevolje, ali ovoga puta beše spreman da sve stavi na kocku. Fransisko njemu takođe ispriča svoj život i, ne rekavši to otvoreno, stavi mu do znanja da postoji mogućnost da steknu čvrsto i duboko prijateljstvo, ali ljubav nikada. Tokom te duge noći otkriše zajednička interesovanja, smejali su se, slušali muziku i ispili celu flašu šampanjca. U nastupu iskrenosti zabranjene prema osnovnim pravilima opreznosti, Mario pomenu svoju užasnutost diktaturom i želju da se bori protiv nje. Njegov novi prijatelj, sposoban da otkrije istinu u tuđim očima, ispriča mu tada svoju tajnu. Na rastanku, malo pre policijskog časa, srdačno se rukovaše, zapečativši tako svoj jednodušan pakt.

Od te večeri, Mario i Fransisko ne samo da su zajedno radili u časopisu već i na svom tajnom zadatku. Frizer više nikada nije pomenuo ništa što bi bacilo senku na njihovo prijateljstvo. Ponašao se krajnje pristojno, tako da Fransisko naposletku poče da sumnja da je ikada rekao ono što je mislio da jeste rekao one nezaboravne večeri. Irene se priključila maloj grupi i, mada su je držali po strani od svakog ilegalnog rada, budući da je rođenjem i vaspitanjem pripadala suprotnoj strani, ona nikad nije pokazala sklonost prema politici, a uz to je bila i verenica jednog oficira.

Toga dana, na Vojnoj akademiji, Marijevom strpljenju beše došao kraj. Merama bezbednosti, vrućini i opštem neraspoloženju beše se pridružilo i koketiranje njegova dva pomoćnika s grupom vojnika.

- Oteraću ih, Fransisko. Ova dva idiota nemaju stila niti će ikada uspeti da ga steknu. Trebalo je da ih izbacim na ulicu čim sam ih zatekao kako se grle u kupatilu redakcije.

I Fransisku Lealu svega već beše preko glave, ponajviše zato što već nekoliko dana nije video Irene. Cele te sedmice rasporedi im se nisu poklapali i zato je, kad ga je ona pozvala najavljujući dolazak na večeru, jedva čekao da je vidi.

U kući Lealovih doček je brižljivo pripremljen. Ilda je skuvala jedno od svojih najomiljenijih jela, a profesor je kupio flašu vina i buket prvog sezonskog cveća jer je cenio tu devojkicu, a njeno prisustvo doživljavao kao svež povetarac što rasteruje dosadu i brige. Pozvali su i ostale sinove, Hosea i Havijera s porodicama, jer su voleli da se bar jednom nedeljno nađu svi na okupu.

Fransisko je upravo završavao razvijanje filma u kupatilu koje mu je služilo kao laboratorija kad ču da je Irene stigla. Okači probne snimke, obrisa ruke, izađe zaključavajući vrata da bi svoj rad zaštitio od radoznalih nećaka i požuri joj u susret. Miris iz kuhinje zapahnu ga poput milovanja. Začu zvonke dečje glasove i pretpostavi da su svi već u trpezariji. Tada ugleda svoju prijateljicu i oseti dodir sudbine, jer tkanina njene haljine beše prošarana belim radama, a kosa skupljena u punđu ukrašena istim takvim cvetom. Bila je to sinteza njegovog sna i svih dobrih predskazanja one žene astrologa.

Ilda uđe u trpezariju s činijom koja se pušila u rukama i hor usklika požele joj dobrodošlicu.

- Škembići! - uzdahnu Fransisko ne oklevajući, jer bi tu aromu paradajza i lovora prepoznao čak i na dnu mora.

- Mrzim škembiće! Liče na peškir! - progundā jedno od dece.

Fransisko uze komadić hleba, namaza ga ukusnim sosom i ubaci u usta, dok je majka sipala jelo u tanjire uz pomoć svoje snahe. Samo je Havijer bio izvan sveg tog meteža. Najstariji brat je neprekidno ćutao i odsutno se igrao svojim užetom. U poslednje vreme zabavljao se vezujući čvorove. Pravio je mornarske, ribarske, stočarske, čvor-vođice, za udicu, uzengiju, kuku, ključ, sartiju, koje je vezivao i razvezivao s neverovatnom upornošću. Isprva su ga deca s oduševljenjem posmatrala, ali čim su naučila da ga oponašaju, konopac im više nije bio zanimljiv. Bili su navikli da vide oca zaokupljenog tom manijom, tihim porokom koji ostalima nimalo nije smetao. Bunila se jedino njegova

žena, koja je morala da trpi njegove šake nažuljene od trenja i taj đavolski konopac smotan pored kreveta kao domaća zmija.

- Ne volim škembiće! - ponovi dete.

- Onda jedi sardine - odvrati mu baka.

- Ne mogu! Imaju oči!

Sveštenik lupi pesnicom o sto, uzdrnavši posuđe. Svi se ukočiše.

- Dosta! Ješćeš ono što ti se nudi. Znaš li koliko ljudi ima samo po šolju čaja i parče tvrdog hleba za ceo dan? U mom kraju deca u školi padaju u nesvest od gladi! - uzviknu Hose.

Ilda ga dodirnu po ramenu moleći ga tako da se smiri i uzdrži od pominjanja gladnih iz njegove parohije, jer je postojala opasnost da upropasti porodični obed i očevu jetru. Hose pognu glavu, zbunjen sopstvenim gnevom. Godine iskustva nimalo ne behu stišale njegovu žestinu niti opsednutost jednakošću među bližnjima. Irene prekinu napetost nazdravivši hrani i svi joj se pridružiše hvaleći miris, izgled i ukus hrane, ali prvenstveno njegovo radničko poreklo.

- Šteta što Neruda nije napisao odu škembićima - reče Fransisko.

- Ali zato jeste čorbi od ugora, hoćete li da je čujete? - predloži otac oduševljeno. Ućutka ga opšte negodovanje.

Profesor Leal se više nije vređao zbog takvih šala. Sinovi su mu odrasli slušajući ga kako recituje napamet i naglas čita klasike, ali samo se najmlađi beše zarazio njegovim književnim zanosom. Fransisko nije imao toliko raskošan temperament i više je voleo da svoje sklonosti usmerava na sistematsko čitanje i sastavljanje stihova krišom, ostavljajući ocu povlasticu da recituje kad god je za to raspoložen. Samo što ni sinovi ni unuci to nisu više mogli da trpe. Jedino bi ga još Ilda, u prisnosti nekog sutona, zamolila da to učini. Odložila bi pletivo da pažljivo odsluša reči s istim onim zanosom kao kad su se sreli prvi put i prebrojala bi silne godine ljubavi provedene s tim čovekom. Kada je u Španiji izbio građanski rat, bili su mladi i zaljubljeni. Iako je profesor Leal smatrao rat sramnim, krenuo je na front s republikancima. Njegova žena je uzela zavežljaj odeće, zatvorila vrata svoga doma i, ne osvrćući se, prelazila iz mesta u mesto sledeći njegove tragove. Hteli su da budu zajedno kada ih iznenadi pobeda, poraz ili smrt. Dve jeseni kasnije, rodio se njihov najstariji sin u improvizovanom skloništu među

ruševinama jednog manastira. Otac nije mogao da ga uzme u naručje pune tri sedmice. U decembru te iste godine, za Božić, bomba je srušila mesto gde su Ilda i dečak boravili. Čuvši prasak predstojeće katastrofe, uspela je da skloni bebu u svoje krilo, da se skupi nad njom kao zatvorena knjiga i tako sačuva život svoga deteta dok se krov rušio padajući preko nje. Dete su pronašli nepovređeno, ali je majka zadobila frakturu lobanje i prelom ruke. Neko vreme muž beše izgubio svaki njen trag, ali je nakon upornog traganja naposljetku pronađe u jednoj poljskoj bolnici, gde je ležala iscrpljena, ne znajući ni kako se zove, izbrisanog pamćenja, bez prošlosti i budućnosti, s detetom privijenim na grudi. Kad se rat okončao, profesor Leal odluči da ode u Francusku, ali pošto mu nisu dozvolili da iz azila u kojem se oporavljala izvede bolesnicu, beše primoran da je ukrade tokom noći. Položio ju je na dve daske s četiri točka, smestio novorođenče na njenu zdravu ruku, učvrstio ih pokrivačem i teglio po teškim putevima što su vodili u izgnanstvo. Granicu je prešao sa ženom koja ga nije poznavala i koja je davala znake života jedino kad bi pevala detešcet. Nije imao novca ni prijatelja, i hramao je usled rane od metka u butini, ali to ga nije usporilo jer mu najvažnije beše da spase svoje najbliže. Jedina lična stvar koju je nosio sa sobom bio je stari šiber nasleđen od oca, koji je koristio za obnovu zgrada i trasiranje rovova na bojnom polju. S one strane granice, francuska policija sačekivala je beskrajnu kolonu poraženih. Odvajali su muškarce i odvodili ih u zatočeništvo. Profesor Leal se pomahnitalo otimao pokušavajući da im objasni situaciju, tako da su kundacima morali da ga oteraju s ostalima u koncentracioni logor.

Neki Francuz, poštar, pronađe kolica na putu. Kada je začuo detinji plač oprezno je prišao, sklonio pokrivač i ugledao mladu ženu zamotane glave, s rukom u gipsu i bebom od nekoliko nedelja, koja je plakala od hladnoće, u drugoj. Odveo ih je svojoj kući i zajedno sa svojom ženom svojski se potrudio da im pruži pomoć. Preko organizacije engleskih kvekerica posvećene dobrotvornom radu i zaštiti izbeglica, pronašao je muža na nekoj plaži ograđenoj žicom, gde su ljudi provodili dane besposleni, zureći u horizont, a noću spavali ukopani u pesku, čekajući bolja vremena. Leal je ludeo od brige za Ildu

i sina, ali čuvši s poštarevih usana da su na sigurnom, on obori glavu i prvi put u svom životu otkako beše odrastao briznu u nezaustavljiv plač. Francuz je sačekao gledajući u more, ne nalazeći prikladnu reč ili gest kojim bi ga utešio. Na rastanku primeti da drhti, skide kaput i pruži mu ga pocrvenevši, i tako započe njihovo prijateljstvo koje će potrajati pola veka. Pomogao mu je da dobije pasoš, da sredi papire i napusti izbeglički logor. Za to vreme, njegova žena pružala je Ildi svu moguću negu. Bila je praktična osoba i amneziju je lečila metodom koju je sama izmislila. Budući da nije znala španski, služila se rečnikom da bi imenovala jedan po jedan predmet i jedno po jedno osećanje. Sedeći pored nje satima, imala je strpljenja da prelazi rečnik od A do Š, ponavljajući svaku reč dok ne bi videla iskru razumevanja u očima bolesnice. Malo-pomalo, Ildi se povrati izgubljeno pamćenje. Prvo lice koje se ocrta u magli beše lice njenog muža, potom se priseti imena svoga sina i naposljetku, poput vrtoglave bujice, u njen um nadođoše događaji iz prošlosti, lepota, hrabrost, ljubav, smeh. Možda je u tom trenutku i bila donela odluku da napravi odabir svojih uspomena i nov život započne oslobođena svakog tereta, jer je intuitivno osećala da svu svoju snagu treba da usmeri na izgradnju svoje izbegličke sudbine. Bilo je bolje odstraniti bolnu nostalgiju, domovinu, rodbinu i prijatelje koji su tamo ostali, tako da ih više nikada nije pominjala. Činilo se da je zaboravila kamenu kuću i tokom sledećih nekoliko godina njen muž je uzalud pokušavao da je na nju podseti. Sticao se utisak da se i nje u potpunosti odrekla, zajedno s mnogim drugim uspomenama. Ali zato je bila lucidnija nego ikada ranije u opažanju stvarnosti i planiranju budućnosti, prihvatajući nov život s neskrivenim oduševljenjem.

Onoga dana kad su se Lealovi ukrcali na brod odlazeći u druge krajeve zemlje, poštar i njegova žena, odeveni u svečanu odeću, došli su na pristanište da ih isprate. Njihove sitne prilike bile su poslednje što su videli iz daljine kad se brod otisnuo na otvoreno more. Sve dok obala Evrope nije iščezla u daljini, svi putnici su ostali na krmi pevajući republikanske pesme glasovima isprekidanim plačom, svi osim Ilde, koja je čvrsto stajala na pramcu, s detetom u naručju, odakle je pažljivo motrila na budućnost.

Lealovi su prošli puteve izgnanstva, privikli su na siromaštvo, našli

posao, stekli prijatelje i nastanili se na drugom kraju sveta, savladavši početnu obamrlost onih koji su izgubili korene. Na svet su doneli novu snagu, rođenu iz patnje i preke potrebe. Da bi opstali u nevoljama, oslanjali su se na ljubav otpornu na sve, mnogo otporniju od one kakvu su imali drugi. I posle četrdeset godina i dalje su se dopisivali s poštarom Francuzom i njegovom ženom, jer sve četvoro behu sačuvali velikodušno srce i krepak um.

Te večeri za stolom, profesor je bio potpuno razdragan. Prisustvo Irene Beltran podsticalo je njegovu pričljivost. Devojka je slušala kako priča o solidarnosti sa zanosom deteta u lutkarskom pozorištu, jer su takvi oduševljeni govori bili daleko od njenog sveta. Dok se on kleo u najbolje vrednosti čovečanstva, zanemarujući hiljade godina istorije koje su dokazivale suprotno, uveren da je dovoljna samo jedna generacija da se stvori viša svest i bolje društvo ukoliko se steknu uslovi, ona je s ushićenjem ostavljala da joj se u tanjiru hladi jelo. Profesor je tvrdio da je svaka vlast iskvarena i da je održava talog čovečanstva, pošto u opštoj otimačini pobeđuju samo najbrutalniji i najkrvoločniji. I upravo zbog toga neophodno je boriti se protiv svake vrste vlasti, a ljudima dati slobodu u sistemu ravnopravnosti.

- Svaka vlast je u srži korumpirana i treba je ukinuti. Ona bogatašima obezbeđuje slobodu zasnovanu na svojini, a ostale porobljava u bedi - govorio je pred zapanjenom Irene.

- Za nekoga ko je pobegao od jedne diktature da bi sada živeo u drugoj mržnja prema vlasti predstavlja ozbiljnu nepriliku - napomenu Hose s izvesnom dosadom, jer je isto to vatreno govorništvo slušao već godinama.

Sinovi su s vremenom prestali da uzimaju za ozbiljno profesora Leala i jedino su brinuli o tome kako da ga spreče da ne napravi nekakvu ludost. U detinjstvu su često morali da mu pomažu, ali čim su odrasli napustili su i njega i njegove govore i prestali da upravljaju štamparskom mašinom u kuhinji i da odlaze na političke sastanke. Nakon sovjetske invazije na Mađarsku 1956. godine, ni otac više nije odlazio u partijske prostorije, jer od razočaranja umalo da izgubi glavu. Na nekoliko dana zapao je bio u zabrinjavajuću depresiju, ali mu je vera u sudbinu čovečanstva ubrzo povratila duh, pomažući mu da

prevaziđe nestanak iluzija i privikne se na sumnje koje su ga razdirale. Ne odričući se svojih ideja o pravdi i jednakosti, zaključio je da je sloboda osnovno ljudsko pravo, uklonio slike Lenjina i Marksa iz dnevne sobe i okačio sliku Mihajla Bakunjinu. Od sada sam anarhista, saopštio je. Nijedno od njegove dece nije shvatilo šta bi to tačno moglo da znači i neko vreme su mislili da je u pitanju neka verska sekta ili nekakva grupa sumanutih. Na tu ideologiju, izašlu iz mode i zbrisanu posleratnim vetrovima, nisu obraćali pažnju. Optuživali su ga da je jedini anarhista u zemlji, i verovatno je da su bili u pravu. Posle vojnog udara, da bi ga sačuvao od njemu svojstvenih ispada, Fransisko je sklonio jedan neophodan deo štamparske prese. Bilo je potrebno sprečiti ga na svaki mogući način da nastavi da štampa svoje stavove i deli ih po gradu, kao što je to često činio u ranijim prilikama. Hose ga je kasnije ubedio da je bolje da se otarasi te beskorisne starudije i odnese mašinu u svoje naselje, gde ju je, nakon opravke, čišćenja i podmazivanja, koristio za kopiranje školskih skripti danju, a biltena solidarnosti noću. Ta dobro osmišljena predostrožnost spasla je profesora Leala kada je tajna policija izvršila raciju, upala u kvart i pretresla kuću po kuću. Bilo bi teško objasniti prisustvo štamparske mašine u kuhinji. Sinovi su pokušavali da urazume oca i objasne mu da usamljeničke i nepromišljene akcije donose više štete nego koristi u borbi za demokratske ciljeve, ali bi on, pri najmanjoj nepažnji, ponovo zapadao u opasnost, podstaknut svojim vatrenim idealima.

- Čuvaj se, tata - molili su ga kad bi saznali za parole protiv vojne hunte bacane s balkona poštanske zgrade.

- Isuviše sam star da bih išao podvijenog repa - odgovarao bi odlučno profesor.

- Ako ti se nešto dogodi, gurnuću glavu u rernu i ugušiću se - upozoravala ga je Ilda ne podižući glas i ne ispuštajući kutlaču za supu. Njen muž se pribojavao da bi ona to i učinila, i zato je do izvesne mere bio na oprezu, ali nikad u dovoljnoj meri.

Ilda se pak protiv diktature borila jedinstvenim načinima. Njena akcija je bila usredsređena direktno na generala koji je po njenom mišljenju bio u vlasti satane, oličenju sveg zla. Mislila je da je moguće srušiti ga sistematskim molitvama i verom u celu stvar. S tim ciljem

odlazila je dva puta sedmično na mistične seanse. Tamo se sastajala s grupom milosrdnih duša koja je bivala sve veća i veća, odlučnih u svojoj nameri da tiraninu dođu glave. Bio je to nacionalni pokret u lančanoj molitvi. Određenog dana, u isto vreme, okupljali su se vernici u svim gradovima zemlje, u najudaljenijim mestima, u selima koje je napredak bio zaboravio, u zatvorima, pa čak i u barkama na otvorenom moru, da bi ostvarili izvanredan duhovni napor. Tako usmerena energija trebalo je da s praskom zgromi generala i njegove pristalice. Hose nije bio za te opasne i teološki pogubne zablude, međutim Fransisko nije odbacivao mogućnost da ovo originalno sredstvo donese dobre rezultate, jer sugestija čini čuda, i ako bi general saznao za ovo moćno oružje koje može da ga uništi, možda bi dobio srčani udar i prešao u gori život. Poredio je delovanje svoje majke s neobičnim događajima u kući Rankileovih i zaključio da se za vreme represije pojavljuju fantastična rešenja za najobičnije probleme.

- Mani se molitvi, Ilda, i pređi na vudu jer se on više zasniva na naučnim osnovama - šalio se profesor Leal.

Porodica ju je toliko začikavala da je odlučila da na seanse odlazi u gumenim patikama i sportskim pantalonama, noseći molitvenik skriven ispod odeće. Govorila je da ide u park da trči, dok je nepokolebljivo nastavljala svoje neumorno angažovanje da se protiv vlasti bori udarcima krunice.

Sedeći za stolom Lealovih, Irene je pažljivo slušala domaćinove reči, očarana njegovim odsečnim španskim naglaskom koji ni mnoge godine života u Americi nisu uspele da omekšaju. Gledajući ga kako strastveno gestikulira, blistavih očiju i zanet sopstvenim ubeđenjima, osećala se kao da je preneti u prošli vek, u nekakav mračan podrum anarhista gde se priprema primitivna bomba koja će biti podmetnuta na putu kojim će proći kraljevske kočije. Za to vreme, Fransisko i Hose vodili su svoj razgovor o slučaju silovane devojčice koja je onemela, dok su Ilda i snaha bile zauzete oko večere i dece. Havijer je jeo veoma malo i nije učestvovao u razgovoru. Već više od godinu dana bio je bez posla i tokom tih meseci narav mu se promenila, postao je namrgođen, zatočenik svoga jada. Porodica se navikla na njegova duga ćutanja, na njegov prazan pogled lišen svake radoznalosti, na loše obrijanu bradu i

prestala je da ga obasipa svojom naklonošću i brigom, koje je on odbijao. Samo je Ilda bila uporna u svojoj pažnji i svaki čas ga zapitkivala, a kuda to lutaju tvoje misli, sine?

Fransisko je konačno uspeo da prekine očev monolog i da porodici ispriča scenu iz Los Riskosa, kako je Evanhelina isprašila oficira kao da je perjana pajalica. Da bi neka osoba izvela jedan takav poduhvat, objašnjavala je Ilda, mora da bude pod zaštitom Boga ili Satane, dok je profesor Leal smatrao da je devojka samo nenormalan proizvod tog bezumnog društva. Siromaštvo, shvatanje greha, suzbijanje seksualne želje i izolovanost uzroci su njene bolesti. Irene se nasmeja, s uverenjem da je jedinu ispravnu dijagnozu postavila Mamita Enkarnasion, i da bi najpraktičnije bilo naći joj partnera i pustiti ih u šumu da obave ono kao zečevi. Hose se složi s tim, a kad deca upitaše za pojedinosti o zečevima, Ilda im skrenu pažnju na poslasticu, prve sezonske kajsije, tvrdeći da ni u jednoj drugoj zemlji na svetu ne raste toliko ukusno voće. To je bio jedini oblik nacionalizma koji su Lealovi dopuštali, i profesor ne propusti priliku da to jasno i iskaže.

- Čovečanstvo treba da živi u složnom svetu, gde će se pomešati rase, jezici, običaji i snovi svih ljudi. Nacionalizam je bezuman. Narodima nije ni od kakve koristi. Služi samo za to da se u njegovo ime čine najgore zloupotrebe.

- Kakve veze to ima s kajsijama? - upita Irene potpuno zbunjena tokom daljeg razgovora.

Nasmejaše se svi uglas. Svaka tema mogla je biti okončana ideološkim manifestom, ali Lealovi, na svu sreću, još ne behu izgubili sposobnost da se čak i sebi narugaju. Nakon deserta poslužiše mirišljivu kafu koju beše donela Irene. Kad se večera završila, devojka podseti Fransiska da se sutradan u kući Rankileovih kolje svinja. Pozdravi se ostavljajući za sobom trag dobrog raspoloženja koje ih sve obuze, osim ćutljivog Havijera, toliko utonulog u očajanje i usredsređenog na čvorove da ne beše ni primetio njeno prisustvo.

- Oženi se njome, Fransisko.

- Verena je, mama.

- Ti svakako vrediš mnogo više - odvrati Ilda, nesposobna da objektivno sudi kad su u pitanju njeni sinovi.

Kada je upoznao kapetana Gustava Morantea, Fransisko je već toliko bio zavoleo Irene da je jedva uspevaao da sakrije svoj očaj. U to vreme ni on sâm u ovoj nepromišljenoj naklonosti nije prepoznavao ljubav već je, kad bi o tome razmišljao, smatrao da je u pitanju čisto prijateljstvo. Već od prvog susreta s Moranteom njih dvojica se ućtivo zamržeše, jedan iz prezira intelektualca prema uniformisanim licima, a drugi iz tog istog osećanja u obrnutom smeru. Oficir ga pozdravi kratkim naklonom ne pruživši mu ruku, i Fransisko primeti njegov nadmen ton koji istog trenutka uspostavi distancu, premda bi postajao daleko prijatniji i uglađeniji kad bi se obraćao verenici. Za kapetana nije postojala nijedna druga žena. Veoma rano beše odlučio da nju učini svojom saputnicom, ukrasivši je svim mogućim vrlinama. Za njega nisu postojala prolazna uzbuđenja niti jednodnevne avanture, neizbežne tokom dugih perioda razdvojenosti kad bi ga zahtevi službe odvodili daleko. Nijedna druga veza ne beše ostavila traga u njegovom duhu ili uspomenu na njegovom telu. Oduvek je voleo Irene, još kao deca igrali su se u kući deke i bake, budeći se zajedno od prvih pobertetskih nemira. Fransisku Lealu se dešavalo da celim telom uzdrhti pri samoj pomisli na te rođačke igre.

Morante je imao običaj da žene naziva damama, ističući tako razliku između tih vazdušastih bića i grubog muškog sveta. U društvenom ophođenju ispoljavao je pomalo uštogljene manire, na granici prenemaganja, što je u potpunosti odudaralo od grubog i srdačnog ponašanja koje je ispoljavao prema svojim drugovima po oružju. Njegov izgled plivačkog šampiona bio je izuzetno privlačan. Pisaće mašine na petom spratu izdavačke kuće zamukle su samo jednom, i to onda kada se on pojavio u sobi redakcije tražeći Irene, preplanuo, mišićav, veličanstven. Bio je oličenje ratnika. Novinarke, tehničke urednice, bezosećajne manekenke, pa čak i pederi podigoše pogled s posla i stadoše da ga zagledaju. Išao je ne osmehujući se, a zajedno s njim marširali su i slavni vojnici svih vremena, Aleksandar, Julije Cezar, Napoleon i celuloidne trupe iz ratnih filmova. Vazduh se sažeo u dubok, zgusnut i vreo uzdah. Fransisko ga je tada prvi put video i, protiv svoje volje, osetio divljenje prema njegovom moćnom izgledu.

Međutim, odmah ga je obuzela nelagodnost koju on pripisa antipatiji prema oficirima, pošto nije mogao da prizna da je u pitanju obična ljubomora. U normalnim okolnostima on bi to prikrio, jer se stideo niskih osećanja, ali nije mogao da odoli iskušenju da poseje nemir u Irenin duh, i u mesecima koji su usledili često je iznosio mišljenje o katastrofalnom stanju u zemlji otkako Oružane snage behu napustile kasarne da bi uzurpirale vlast. Njegova prijateljica je vojni udar pravdala razlozima koje beše čula od svog verenika, ali ih je Fransisko pobijao tvrdeći da diktatura nije rešila nijedan problem, već da je samo pogoršala postojeće i stvorila nove, a da represija sprečava da se istina sazna. Stavili su hermetički poklopac na stvarnost i pustili da se pod njim krčka stravična čorba, stvarajući ogroman pritisak, kojem, kad bude eksplodirao, neće moći da se suprotstave ni sve ratne mašine i vojnici. Irene je slušala rasejano. Njene teškoće s Gustavom bile su drugačije prirode. Ona nije bila prototip uzorne supruge oficira visokog čina i pouzdano je znala da to nikada neće ni biti, makar se svet prevrnuo naglavačke. Pretpostavljala je da se u njega ne bi ni zaljubila da se nisu poznavali još od detinjstva, a verovatno ne bi ni imali prilike da se upoznaju, budući da se vojnici kreću u zatvorenim krugovima i najradije se žene ćerkama svojih starešina ili sestrama svojih drugova, koje su vaspitane da budu bezazlene verenice i odane žene, iako se stvari nisu baš uvek odvijale na taj način. S razlogom su se zaklinjali da će svog druga upozoriti ako ga žena prevari, primoravajući ga tako da preduzme određene korake pre nego što ga prijave Vrhovnoj komandi i upropasti sebi karijeru kao rogonja. Ona je taj običaj smatrala čudovišnim. Gustavo je u početku smatrao neprihvatljivim da se muškarci i žene mere istim aršinom, ne samo u okviru vojnog morala već i u okviru svake pristojne porodice, jer postoje nepobitne biološke razlike i istorijska i verska tradicija koje nikakav pokret za oslobođenje žena nikada neće moći da izbriše. To bi moglo da nanese ogromnu štetu društvu, govorio je. Ali Gustavo se takođe hvalio da nije pobornik mačizma kao većina njegovih prijatelja. Zajednički život s njom i godinu dana samovanja na Južnom polu, gde je produbio svoje ideje i istančao svoje grubo vaspitanje, naveli su ga da konačno shvati nepravdu tog dvostrukog morala. Ponudio je Irene časnu pogodbu da i

on njoj bude veran, s obzirom na to da je ljubavnu slobodu za oboje smatrao uvrnutom izmišljotinom nordijskih naroda. Strog prema sebi koliko i prema drugima, čvrsto se držeći svoje zadate reči, zaljubljen i uglavnom iscrpljen fizičkim radom, u normalnim okolnostima je ispunjavao svoj deo pogodbe. Tokom dugih perioda razdvojenosti, protiv prirodnih nagona borio se snagom duha, poštujući dato obećanje. Kad bi pokleknuo pred iskušenjem neke avanture, trpeo bi moralne patnje. Nije mogao dugo da se uzdržava, ali njegovo srce ostajalo bi netaknuto, kao danak njegovoj doživotnoj verenici.

Za Gustava Morantea vojska je bila jedini prihvatljiv poziv. Stupio je u službu očaran uzbuđljivim životom, izvesnošću osigurane budućnosti, sklonošću da zapoveda i porodičnom tradicijom. Otac i deda su mu bili generali. U dvadeset prvoj godini istakao se kao pitomac s najboljim ocenama u klasi i bio šampion u mačevanju i plivanju. Specijalizovao se za artiljerca i ispunila mu se želja da komanduje trupom i obučava regrute. Kada ga je Fransisko Leal upoznao, upravo se beše vratio s Antarktika, gde je dvanaest meseci proveo u potpunoj osami, pod nepromenljivim nebom, gledajući umesto horizonta u svod boje žive, šest meseci bez noći osvetljen bledim suncem, a u drugoj polovini godine živeći u večitom mraku. S Irene je mogao da stupi u vezu preko radija jednom nedeljno, i to samo na petnaest minuta, koje je koristio da bi mu ona položila račun o svemu što radi, bolestan od ljubomore i usamljenosti. Vrhovna komanda je među mnogim kandidatima izabrala njega zbog čvrstog karaktera i fizičke izdržljivosti, i živeo je u toj nepreglednoj pustoši s još sedmoricom muškaraca, boreći se s olujama što su podizale crne talase visoke kao planine, štiteći svoje najdragocenije blago – eskimske pse i skladišta goriva, na trideset stepeni ispod nule – krećući se kao mašina da bi suzbio svemirsku hladnoću i neizlečivu nostalgiju, s jedinim i svetim zadatkom da se u tim zaboravljenim predelima omogući vijorenje nacionalne zastave. Trudio se da ne razmišlja o Irene, ali ni umor, ni led, ni pilule koje je bolničar delio za ublažavanje čežnje nisu uspevali da iz njegovog srca izbrišu toplu uspomenu na nju. Zabavljao se loveći foke tokom letnjih meseci da bi u snegu stvorio zalihu za zimu i ubijao vreme proveravajući meteorološke podatke, mereći plime i

oseke, brzinu vetra, oblačnost, temperaturu i vlažnost, prognozirajući oluje, puštajući balone-sonde da trigonometrijskim računom protumači namere prirode. Prolazio je kroz trenutke ushićenja i utučenosti, ali nije dozvoljavao da ga obuzmu panika i razočaranje. Razdvojenost i dodir s tom veličanstvenom ledenom zemljom prekalili su njegov duh i karakter i učinili ga misaonijom osobom. Posvetio se čitanju i izučavanju istorije, što je njegovim razmišljanjima dalo novu dimenziju. Kad bi ga obuzela ljubav, pisao bi za Irene pisma stilom prozračnim kao beli pejzaž oko njega, ali pisma nije mogao da joj pošalje jer je jedino prevozno sredstvo bio brod koji će pred kraj godine doći po njega. Naposljetku se vratio, mršaviji, preplanuo od odbleska sunca na snegu, žuljevitih ruku, lud od želje za njom. Sa sobom beše doneo dve stotine devedeset koverata zapečaćenih i numerisanih po stroгом hronološkom redu, spustio ih na kolena svoje verenice, koju je zatekao rasejanu i odsutnu, zainteresovaniju za svoj novinarski posao nego da udovolji ljubavnom nestrpljenju svog zaljubljenog verenika i nimalo voljnu da čita tu vreću prepunu zakasnele pošte. Ali, ipak su otputovali na nekoliko dana u jedno mirno letovalište, gde su se prepustili svojoj razuzdanoj strasti, tako da je kapetan nadoknadio vreme izgubljeno tokom svih tih meseci prisilnog odricanja. Jedini cilj tolikog njegovog odsustvovanja bilo je prikupljanje novca neophodnog za ženidbu, jer se u tim negostoljubivim krajevima zarađivalo šest puta više nego što je bila uobičajena plata za njegov čin. Izgarao je od želje da Irene pruži novi dom, moderan nameštaj, kućne aparate, automobil i sigurne prihode. Uzalud je ona pokazivala da nije zainteresovana za takve stvari, predlažući mu da, umesto braka, prvo isprobaju život udvoje, dok ne vide da li njihove zajedničke tačke nadmašuju njihove međusobne razlike. On nije hteo ni da čuje za takve probe, koje bi štetile njegovoj karijeri. Skladna i pristojna porodica bila je veoma važna u proceni za unapređenje u čin majora. S druge strane, u vojsci se posle izvesnih godina na neženje gledalo s podozrenjem. Ne obazirući se na oklevanje svoje ćerke, Beatris Alkantara je u međuvremenu pripremala svadbu s mnogo žara. Obilazila je prodavnice u potrazi za engleskim servisima s ručno oslikanim motivima ptica, holandskim stolnjacima od vezenog lana, donjim rubljem od francuske svile i drugim luksuznim

stvarima za miraz svoje jedinice. „Ko će sve to da pegla kad se udam, majko?“, jadikovala je Irene razgledajući belgijske čipke, japansku svilu, irski konac, škotsku vunu i ostale plemenite tkanine donete iz najudaljenijih krajeva sveta.

Tokom cele svoje karijere Gustavo beše raspoređivan u provincijske garnizone, ali je, kad god je to bilo moguće, dolazio u prestonicu da poseti Irene. Ona se u takvim prilikama nije javljala Fransisku, kao ni kad je u redakciji bilo neodložnih poslova. Nestala bi s verenikom, da plešu u polumračnim diskotekama, da se drže za ruke u pozorištima i na šetalištima, da vode ljubav u zabačenim hotelima, gde su jedno drugom nadoknađivali dugo suzdržavanu čežnju. To je Fransiska bacalo u mučna raspoloženja. Zatvarao bi se u svoju sobu i slušao omiljene simfonije, prepuštajući se svojoj tuzi. Jednoga dana, ne mogavši da oćuti, napravio je glupost upitavši devojkicu za granice njene prisnosti s Verenikom smrti. Ona se od srca nasmejala. Ne misliš, valjda, da sam nevina u ovim godinama, odgovorila mu je, ne ostavivši mu ni mogućnost da makar sumnja. Ubrzo Gustava Morantea poslaše u Panamu na nekoliko meseci u školu za oficire. Njegova veza s Irene svela se na strastvena pisma, telefonske razgovore i poklone poslate vojnim avionima. Sveprisutna sablast tog upornog udvarača na neki način beše kriva što je Fransisko proveo noć s Irene kao da joj je brat. Kad god bi se toga prisetio, udario bi se šakom po čelu, čudeći se svom postupku.

Jednom prilikom ostali su duže u redakciji pripremajući neku reportažu. Imali su materijal i morali su da ga pripreme za sutradan. Vreme je proletelo i nisu bili ni primetili da ostali službenici odlaze i da u svim kancelarijama počinju da se isključuju svetla. Izašli su da kupe flašu vina i nešto za večeru. Pošto su voleli da rade uz muziku, pustili su neki koncert s magnetofona i, slušajući flaute i violine, zaboraviše da pogledaju na sat. Posao su završili veoma kasno i tek tada osetili kako do njih kroz prozor dopiru tišina i mrkla noć. Nije se primećivao ni najmanji znak života, grad je izgledao pusto, napušteno usled kataklizme koja beše izbrisala svaki ljudski trag, kao u naučno-fantastičnoj priči. Čak je i vazduh delovao mutno i nepomično. Policijski čas, promrmljaše uglas osetivši se zatočenim, pošto u to doba nije bilo

moguće izaći na ulicu. Fransisko je zahvaljivao sudbini što mu je omogućila da s njom provede više vremena. Irene pretpostavi da se majka i Rosa brinu i otrča da im telefonom objasni situaciju. Pošto su ispili ostatak vina, odslušali koncert dva puta i popričali o mnogim stvarima, osetiše veliki umor, te ona predloži da se odmore na kauču.

Kupatilo na petom spratu izdavačke kuće beše prostrana odaja s višestrukom namenom: služilo je kao garderoba za presvlačenje manekenki, kao salon za šminkanje jer se tu nalazilo veliko i dobro osvetljeno ogledalo, pa i kao kafe-bar zahvaljujući rešou na kojem se grejala voda. Bilo je to jedino privatno i intimno mesto u redakciji. U jednom uglu nalazio se kauč zaboravljen iz nekih davnih vremena. Bio je to glomazan komad nameštaja presvučen crvenim brokatom, prepun poderotina iz kojih su virili zarđali federi, odudarajući od njegovog dostojanstvenog izgleda s kraja prošlog veka. Koristili su ga u slučajevima glavobolje, za plakanje usled ljubavnih i ostalih jada ili jednostavno za odmor, kada bi zbog mukotrpnog rada napetost dostigla vrhunac. Jednom prilikom tu zamalo da iskrvari sekretarica nakon neuspešnog pobačaja, tu su jedan drugom izjavljivali ljubav pomoćnici Mariovi, koji ih je tu zatekao bez pantalona na izbledejoj biskupskoj presvlaci. Na taj kauč prilegoše Irene i Fransisko, pokriveni kaputima. Ona je odmah zaspala, dok je on probdeo celu noć mučen protivrečnim osećanjima. Nije želeo da se upušta u vezu koja bi, sasvim sigurno, iz temelja uzdrimala njegov život sa ženom koja se nalazila s druge strane zida. Ponovo oseti da ga ona neodoljivo privlači, u njenom prisustvu izoštravala su mu se sva čula, a duh mu je preplavljivalo ushićenje. Irene mu je bila zabavna, zadivljujuća. Ispod tog njenog ćudljivog, neodgovornog, pa čak i naivnog izgleda nalazilo se njeno besprekorno biće, poput srži ploda koji čeka vreme da sazri. Pomislio je i na Gustava Morantea i na njegovu ulogu u Ireninoj sudbini. Plašio se da ga devojka ne odbije i nije želeo da dovede u pitanje njihovo prijateljstvo. Jednom izgovorene reči više ne mogu da se izbrišu. Kada se mnogo kasnije prisećao svojih osećanja iz te nezaboravne noći, došao je do zaključka da se nije usudio da joj nagovesti svoju ljubav zato što Irene nije delila njegov nemir. Spavala je mirno u njegovom naručju i ne pomišljajući da Fransiska time duboko ranjava. Ona je njihovo

prijateljstvo doživljavala kao osveženje bez ikakve primese ljubavne privlačnosti, zbog čega on odluči da je ne požuruje, nego da sačeka da ljubav i nju postepeno obuzme, kao što se i njemu samom bilo dogodilo. Osećao je kako sklupčana na kauču u snu spokojno diše, dok joj je dugačka kosa poput tamne arabeske prekrivala lice i ramena. Ležao je nepomičan, odmeravajući čak i vazduh koji je udisao da bi prikrio svoju uzdrhtalost i beskrajno uzbuđenje. Donekle mu bi žao što je prihvatio taj prećutni pakt o bratstvu koji mu je mesecima već vezivao ruke dok je on očajnički želeo da se preda osvajanju njenog tela, ali s druge strane, bio je svestan neophodnosti da savlada osećanja koja su mogla da ga udalje od ciljeva presudnih za taj period njegovog života. Protrnu od ukočenosti i žudnje, ali odlučan da taj trenutak produži unedogled, te ostade kraj nje sve dok nije začuo prve ulične zvuke i nije ugledao svetlost zore u prozorskom oknu. Irene se prenu iz sna i u prvom trenutku ne uspe da se seti gde se nalazi, ali odmah zatim naglo ustade, ispljuska lice hladnom vodom i izlete kao metak, odlazeći kući i ostavljajući Fransiska napuštenog kao neko siročće. Od toga dana pričala je svakome ko je hteo da sluša da su spavali zajedno, što je po Fransiskovom mišljenju u prenosnom smislu nažalost bila čista laž.

U nedelju nebo osvanu bleštavom svetlošću, a vazduh beše zgusnut i težak, nalik vesniku predstojećeg leta. U nasilju nema mnogo napretka i za klanje svinja koristio se isti metod kao u doba divljaštva. Irene je to smatrala živopisnim običajem, jer nikad ranije nije videla ni uginulu kokošku, a svinje jedva da je i poznavala u prirodnom stanju. Bila je spremna da napravi reportažu za časopis, toliko oduševljena projektom da Evanhelinu i njene bučne napade nije ni pomenula, kao da ih već beše zaboravila. Fransisku se učini da prolazi kroz nepoznat predeo. Te sedmice proleće se beše zahuktalo, zelenilo je zavladao poljima, procvale su mirte, ono očaravajuće drveće što izdaleka izgleda kao prekriveno pčelama, a iz blizine opija neverovatnim mirisom svojih žutih grozdova, aromatični glog i dud zaposeše ptice, a vazduh je treperio od zujanja insekata. Kad su stigli na imanje Rankileovih, posao već uveliko beše počeo. Domaćini i gosti raspirivali su vatru, a deca su trčala galameći, smejući se i kašljući od dima, psi su nestrpljivo i veselo

stražarili u blizini posuda, predosećajući da će biti ostataka od gozbe. Rankileovi dočekaše pridošlice s neskrivenom ljubaznošću, ali Irene odmah primeti senku tuge na njihovim licima. Ispod tih srdačnih maski opazi ucveljenost, ali nije imala vremena da istražuje niti da o tome porazgovara s Fransiskom, jer upravo u tom trenutku silom dovukoše svinju. Beše to ogromna životinja utovljena za ishranu porodice, sve ostale su se prodavale na pijaci. Stručnjak bi vršio odabir nekoliko dana pošto bi se oprasile, tako što bi im gurnuo ruku u grlo da proveriti imaju li nekih izraslina, što je bila garancija za kvalitet mesa. Zatim bi je mesecima tovili žitaricama i povrćem, za razliku od ostalih koje su hranjene pomijama. Izdvojena, zatvorena i nepokretna čekala je svoju zlu sudbinu, dok se pretvarala u izobilje slanine i mekane šunke. Toga dana životinja je prvi put prešla onih dvesta metara između svinjca i žrtvenika, posrćući na slabašnim kratkim nogama, zaslepljena svetlošću, gluva od užasa. Kad ju je videla, Irene nije mogla da zamisli kako će usmrtiti to brdo mesa teško kao tri snažnija čoveka.

Pored vatre improvizovali su sto postavljajući debele daske preko dva bureta. Kad je žrtva stigla, Ipolito Rankileo priđe s izdignutom sekirom i ušicom joj zadade odsečan udarac u čelo. Svinja se sruši na zemlju ošamućena, ali ne dovoljno, jer se njeno skićanje izgubi u odjeku planina protresavši čeljusti pasa koji su cvileli od nestrpljenja. Nekolicina muškaraca priveza joj noge i s teškom mukom je podigoše na sto. Tada na scenu stupa stručnjak. Bio je to čovek s urođenim darom za ubijanje, s retkim talentom koji se gotovo nikad ne sreće kod žena. Mogao je da probode srce jednim potezom, čak i žmureći, jer se nije vodio poznavanjem anatomije, već instinktom krvnika. Da bi zaklao životinju beše doputovao izdaleka, na specijalan poziv, jer ukoliko se posao ne bi obavio vešto, njeno samrtno cviljenje moglo je da izazove nervni slom svim stanovnicima te oblasti. Dohvati ogroman nož s koštanom drškom i britkim čeličnim sečivom, stegnu ga obema šakama, poput astečkog sveštenika, i zari ga u vrat životinje, vodeći ga bez kolebanja u sâmo središte života. Svinja riknu očajnički i mlaz vrele krvi šiknu iz rane poprskavši sve koji su se nalazili u blizini, stvorivši lokvu koju psi stadoše da ližu. Digna podmetnu kofu da uhvati krv, i ona se za nekoliko sekundi napuni. Vazduh ispuni slatkast miris krvi i

straha.

Utom Fransisko primeti da Irene nije pored njega i, tražeći je pogledom, ugleda je kako nepomična leži na zemlji. I ostali to primetiše, te hor gromoglasnog smeha proprati njeno onesveščivanje. Nadnese se nad nju i prodrma je kako bi je naterao da otvori oči. Hoću da idem odavde, zamoli ga jedva čujnim glasom, ali je njen prijatelj zamoli da ostanu do kraja. Zato su i došli. Preporuči joj da smiri živce ili da promeni struku, jer bi gubljenje prisebnosti moglo da joj pređe u naviku, a podseti je i na ukletu kuću, gde je bilo dovoljno da vrata zaškripe pa da mu ona obeznanjena padne u naručje. Zadirktivao je Irene dok nije utihnulo ječanje životinje, a kad se uverila da je životinja izdahнула, ona se podiže na noge.

Posao je, međutim, nastavljen. Lešinu poliše kipućom vodom i ostrugaše dlake nekakvim gvozdenim predmetom, nakon čega koža životinje postade blistava, ružičasta i čista kao u novorođenčeta, zatim je rasporiše posred srede i počеше da vade utrobu, isekoše slaninu naočigled zaprepaščene dece i pasa isprskanih krvlju. Žene u kanalu opraše mnogo metara creva, koja su zatim punile praveći krvavice, a iz lonca u kojem su se one kuvale zahvatiše jednu činijicu kako bi Irene povratile u život. Devojka je oklevala pred tom vampirskom supom po kojoj su plivali tamni ugrušci, ali je ipak popi da ne bi uvredila domaćine. Ispostavilo se da je ukusna i da ima nepobitna lekovita svojstva, jer se njoj za samo nekoliko minuta povратиše boja u licu i dobro raspoloženje. Ostatak dana proveli su fotografišući, jedući i pijući vino iz staklenke, dok se u velikim limenim bačvama topila mast. U masti su plivali skvrčeni čvarci koje su vadili velikim cediljkama i služili s hlebom. Pržili su i džigericu i srce i njima služili goste. Predveče svi već behu posustali, muškarci od pića, žene od umora, deca od pospanosti, a psi od prvog prežderavanja u životu. Tada se Irene i Fransisko setiše da celoga dana nisu videli Evanhelinu.

- Gde je Evanhelina? - upitaše Dignu Rankileo. Ona pognu glavu ništa im ne odgovorivši.

- Vaš sin, policajac, kako mu beše ime? - ispitala ju je Irene predosećajući da se događa nešto nesvakidašnje.

- Pradelio del Karmen Rankileo - odgovori majka i šolja zadrhta u

njenim rukama.

Irene je uhvati podruku i povede polako u udaljeni kutak dvorišta, u to doba dana već obavijen senkama. Fransisko htede da pođe za njima, ali mu ona dade znak da ostane, uverena da će nasamo s Dignom uspeti da uspostavi ono čvrsto žensko saučesništvo. Sedoše na stolice od pruća, okrenute jedna prema drugoj. U tananoj svetlosti sumraka Digna Rankileo pogleda bledo lice progutano neobičnim očima oivičenim crnim krejonom, kosu zamršenu na povetarcu, odeću istrgnutu iz nekih dalekih vremena i zveckave narukvice oko njenih zglobova. Znala je da, uprkos prividnoj provaliji koja ih je razdvajala, sme da joj kaže istinu, jer su zapravo bile sestre, kao što to, uostalom, i jesu sve žene.

Prethodne nedelje, u toku noći, dok su u kući svi spavali, vratiše se poručnik Huan de Dios Ramires i njegov pomoćnik, onaj što beše osvetlio Fransiskove snimke.

- Narednik je Faustino Rivera, sin mog kuma Manuela Rivere, onoga sa zečjom usnom - objasni Digna Ireni.

Rivera ostade na pragu držeći pse na odstojanju, dok se poručnik uputi u spavaću sobu, šutirajući nameštaj i preteći s oružjem u ruci. Uza zid poređa celu porodicu, još sanjivu, i istog trenutka odvuče Evanhelinu u pravcu džipa. Poslednje što njeni roditelji videše od nje bio je odblesak bele podsuknje koja zaleprša u mraku dok su je oni gurali primoravajući je da se popne u vozilo. Još neko vreme čuli su krike kojima ih je dozivala. Sačekaše da se razdani osećajući težinu u grudima i čim začuše prve petlove, odjahaše u stanicu. Primio ih je dežurni kaplar policije nakon dugog čekanja u predvorju i saopšti im da je njihova ćerka provela noć u ćeliji, ali da je rano ujutru puštena na slobodu. Potom upitaše za Pradelija i dobiše odgovor da je premešten u drugu oblast.

- Od onda ništa ne znamo o devojčici, niti imamo vesti od Pradelija - reče majka.

Evanhelinu su tražili po celom selu, obilazili su jednu po jednu sve seoske kuće u okolini, putem zaustavljali autobuse da upitaju vozače da li su je možda videli, raspitivali se kod protestantskog pastora, paroha i nadrilekara, pitali babice i svakoga na koga bi naišli, ali niko

nije mogao da im dâ bilo kakav trag. Svuda su je tražili, od reke do vrha brda ne nalazeći je, dok je vetar po jarugama i putevima pronosio njeno ime i dok nakon pet dana uzaludnog traganja nisu shvatili da je Evanhelinu progutalo nasilje. Tada obukoše crninu i odoše u kuću Floresovih da im saopšte tužnu vest. Bilo ih je sramota što je Evanhelina u njihovom domu upoznala samo nesreću, te da bi za nju bilo bolje da je rasla uz svoju pravu majku.

- Ne govorite tako, kumo - odvrati gospođa Flores. - Zar ne vidite da nesreća nikome ne oprašta? Sećate se da sam pre nekoliko godina izgubila muža i četiri sina, odveli su ih, oduzeli mi ih, isto kao i Evanhelinu. To joj je bilo suđeno, kumo. Krivica nije vaša nego moja, jer u krvi nosim zlu kob.

Evanhelina Flores, snažna i zdrava petnaestogodišnjakinja, slušala je dve žene stojeći iza stolice svoje pomajke. Imala je isto ono spokojno i tamnoputo lice Digne Rankileo, njene četvrtaste šake i široka bedra, ali nije se osećala kao njena ćerka, jer su je u detinjstvu odnijhale ruke ove druge i podojila je njena prsa čim je došla na ovaj svet. Međutim, iz nekog razloga je znala da joj je nestala devojka više nego sestra, da je ona sama zamenjena, da ona druga živi njen život i da će, ako više ne bude Evanheline Rankileo, to biti i njena smrt. Možda je upravo u tom trenutku prosvetljenosti Evanhelina Rankileo na sebe preuzela teret koji će je kasnije podstaći da u svetu potraži pravdu.

Sve ovo Digna podeli s Irene i kada je začutala, poslednje iskre vatre počеше da se gase, a noć zavlada horizontom. Bilo je vreme da se krene. Irene Beltran obeća da će u prestonici potražiti njenu ćerku i dade joj svoju adresu, da joj se javi ako bude nekih novosti. Na rastanku se zagrlīše.

Te noći, Fransisko primeti neku razliku u devojčinim očima, u njima ne nađe smeh i čuđenje kao obično. Njene zenice behu postale mračne i setne, u tonu sa suvim listovima eukaliptusa. Tada shvati da je počela da gubi naivnost i da više ništa neće moći da je spreči da zaviri u istinu.

Dvoje prijatelja obidoše uobičajena mesta raspitujući se za Evanhelinu Rankileo s više upornosti nego nade. Nisu bili jedini koji su to radili. U zatvorskim centrima, policijskim pritvorima, na zabranjenom odeljenju

psihijatrijske bolnice gde su pristup imale samo neizlečive žrtve mučenja u ludačkim košuljama i lekari službe bezbednosti, Irene Beltran i Fransisko Leal nađoše se u društvu mnogih drugih koji su bolje znali put stradanja, te su im bili vodiči. Tamo je, kao i svugde gde se nagomilavala patnja, bila prisutna ljudska solidarnost poput melema za podnošenje nesreća.

- A koga vi tražite, gospođo? - upita Irene stojeći u redu.

- Nikoga, kćeri. Pune tri godine provela sam tragajući za mužem, ali sad znam da počiva u miru.

- Pa zašto onda dolazite?

- Da pomognem prijateljici - odgovori ona pokazujući na drugu ženu.

Upoznale su se nekoliko godina ranije i zajedno obilazile sva moguća mesta, kucajući na vrata, moleći službenike, podmićujući vojnike. Jedna je imala više sreće i bar je saznala da svom mužu više nije potrebna, ali je druga nastavila svoju potragu, i kako da je ostavi samu? A osim toga, bila je već navikla na čekanje i poniženja, reče, ceo život joj se vrteo oko rasporeda poseta i ispunjavanja formulara, znala je taktiku za stupanje u vezu s uhapšenima i za dobijanje informacija.

- Evanhelina Rankileo Sančez, petnaest godina, uhapšena radi saslušanja u Los Riskosu, posle toga više nikada nije viđena.

- Nemojte je ni tražiti, s njom su sigurno prekardašili.

- Idite u Ministarstvo odbrane, tamo su najnoviji spiskovi.

- Dođite sledeće nedelje u isto vreme.

- U pet sati je smena straže, pitajte za Antonija, on je dobar čovek i može vam dati neku informaciju.

- Najbolje je krenuti od mrtvačnice, da ne biste gubili vreme.

Hose Leal je imao iskustva jer je najveći deo svoje snage trošio na takve potrage. Koristio je svoje veze sa sveštenicima da bi ušli tamo gde sami nikada ne bi dospeli. Krenuo je s njima u mrtvačnicu, staru sivu zgradu, zapuštenu i turobnu, kao stvorenu za prebivalište mrtvaca. Tu su završavali siromasi, anonimna tela iz bolnica, nastradali u tučama među pijanicama ili jednostavno pobijeni, žrtve saobraćajnih nesreća, a poslednjih godina i muškarci i žene prstiju odsečenih do članaka, vezani žicama, lica izgorelih od aparata za varenje ili unakaženi

batinjanjem, neprepoznatljivi, čije je krajnje odredište bila bezimena grobnica u dvorištu broj 29 Zajedničkog groblja. Za ulazak je bilo potrebno odobrenje Komandanture, ali Hose je tu često dolazio i službenici su ga poznavali. Njegov posao u kapelaniji bio je da proverava kretanje nestalih. Dok su advokati dobrovoljci bezuspešno pokušavali da im pruže zaštitu legalnim putem, podnoseći žalbe u slučajevima kad su još donekle bili živi, on i ostali sveštenici ispunjavali su uslove jezive birokratije tako što su preturali po leševima s fotografijama u ruci kako bi ih prepoznali. Samo bi ponekad uspeali da izvuku nekog živog, ali sveštenici su verovali da će uz božju pomoć moći da predaju ostatke porodici radi sahrane.

Pošto ga je brat upozorio na ono što će videti u mrtvačnici, Fransisko zamoli Irene da ostane napolju, ali kod nje otkri neku novu rešenost nastalu iz želje da sazna istinu koja je nagna da prekorači prag. Fransisko je bio čovek otporan na užase zahvaljujući praksi u bolnicama i ludnicama, ali kad je izašao s ovog mesta osećao je mučninu koja ga je još dugo pratila; tako je shvatio kako se oseća njegova prijateljica. Rashladne komore nisu bile dovoljne za tolika tela i kad bi na stolovima ponestalo mesta, počeli su da ih tovore u gomilama u ostave koje su ranije imale neku drugu namenu. Vazduh je zaudarao na formalin i vlagu. Prostrane prljave sale umazanih zidova bile su mračne. Samo po jedna sijalica mestimično je osvetljavala hodnike, oronule kancelarije i velika skladišta. Na tom mestu je vladalo beznađe, i ko god je tu provodio svoj radni dan bio je zaražen ravnodušnošću, jer bi naposljetku izgubio sposobnost da oseti sažaljenje. Svako je obavljao svoj posao odnoseći se prema smrti kao prema običnoj robi, saživljen s njom do te mere da bi potpuno zaboravljao na život. Gledali su kako osoblje žvaće užinu za obdukcionim stolovima, dok su drugi slušali sportski program na radiju, ravnodušni prema naduvenim leševima, ili su se kartali u podrumskim skladištima, gde su čekali pošiljku leševa za taj dan.

Pregledali su odeljenje po odeljenje, zadržavajući se pored malobrojnih nagih žena. Fransisko je osetio kako mu se usta pune pljuvačkom i Ireninu drhtavu ruku u svojoj. Devojka beše prebledela u licu, iskolačenih očiju, promicala je nema, sleđena, kao u nekom

košmaru kojem nema kraja, toliko preneražena da joj se činilo da lebdi u nekoj smrdljivoj magli. Nikako nije mogla da shvati tu sliku pakla, niti je njena bujna mašta mogla da proceni razmere tolikog užasa.

Fransisko nije uzmicao u trenucima kada je trebalo suočiti se s nasiljem, bila je to karika dugog ljudskog lanca koji se kretao u ilegali, a on je znao šta se krije iza kulisa diktature. Niko nije sumnjao da vodi izbeglice, prenosi poruke, novac nepoznatog porekla, imena, podatke i dokaze prikupljene za slanje u inostranstvo za slučaj da jednoga dana neko odluči da piše istoriju. Ali represija njega još ne beše dotakla, uspevao je da joj umakne jedva je okrznuvši, uvek na samoj ivici provalije. Samo jedanput, sasvim slučajno, uspeli su da ga uhvate i ošišaju do glave. Vraćajući se iz ordinacije, u vreme kad je još radio kao psihijatar, nabasao je na patrolu koja je zaustavljala prolaznike. Pomislio je da je u pitanju rutinska kontrola i pružio im je svoje isprave, ali dve šake poput kandži skinuše ga s motocikla i automat mu se zari u grudi.

- Silazi, pederu!

Nije se samo on našao u ovoj nevolji. Dva dečaka školskog uzrasta klečala su na zemlji i narediše mu da i on klekne pored njih. Dva vojnika držala su ga na nišanu, a treći ga dohvati za kosu i obrija mu glavu. Godinama kasnije nije mogao da se seti tog slučaja a da ga ne preplavi grč nemoći i ogorčenja, premda je s vremenom shvatio da to i nema nekog naročitog značaja u poređenju s ostalim stvarima koje su se događale. Pokušao je da se objasni s vojnicima, ali samo je zaradio kundak po leđima i nekoliko posekotina na obrijanoj glavi. Te večeri stigao je kući kipteći od besa, osećajući se poniženim kao nikad.

- Upozorila sam te da šišaju ljude, sine - rasplakala se njegova majka.

- Odmah počni ponovo da puštaš kosu, Fransisko, jer se na sve načine treba odupreti - procedi otac ljutito, zaboravljajući sopstveni otpor prema dugokosim muškarcima. On tako i učini, uveren da će ga ponovo ošišati, međutim, jedna protivnaredba ostavi čupavce na miru.

Irene Beltran je do tada živela zaštićena u anđeoskom neznanju, ne iz nezainteresovanosti ili gluposti, već zato što je to bilo pravilo u njenom svetu. Poput svoje majke i toliko drugih žena iz njenog

društvenog okruženja, imala je utočište u sređenom i spokojnom svetu otmene četvrti, ekskluzivnim letovalištima, skijaškim terenima, letima na selu. Vaspitavali su je da poriče nepovoljne dokaze, odbacujući ih kao pogrešna obeležja. Ponekad joj se dešavalo da vidi kako se zaustavlja automobil i nekoliko muškaraca se ustremkuje na pešaka uvlačeći ga silom u vozilo; iz daljine bi osetila dim lomača na kojima su gorele zabranjene knjige; naslućivala bi obrise ljudskog tela koje bi plutalo u mutnoj vodi kanala. Noću bi ponekad čula kako prolaze patrole i treštanje helikoptera koji su preletali nebo. Sagla se da na ulici pomogne jednoj osobi koja se onesvestila od gladi. Vetar mržnje kružio je oko nje, ali je nije zahvatao, onako zaštićenu visokim zidom iza kojeg je odrasla. Međutim, njena osetljivost beše u stanju pripravnosti kada je odlučila da uđe u mrtvačnicu, i taj korak odraziće se na ceo njen život. Nikada ranije ne beše videla mrtvacu izbliza kao toga dana, a tada ih je videla dovoljno da njima ispuni sve svoje najgore snove. Zastade ispred jednog ogromnog rashlađenog udubljenja da osmotri jednu devojkicu svetle kose, obešenu o kuku pored ostalih. Izdaleka joj je ličila na Evanhelinu Rankileo, ali kad je prišla, nije mogla da je prepozna. Užasnuta, primeti duboke brazde na njenom telu, lice oprljeno plamenom, odsečene šake.

- To nije Evanhelina, ne gledaj je - zamoli je Fransisko, odvajajući svoju prijateljicu, grleći je i vukući prema izlazu, izbezumljen kao i ona.

Iako je poseta mrtvačnici trajala samo pola sata, kada je izašla, Irene Beltran više nije bila ona ista osoba, nešto se u njenoj duši bilo prelomilo. Fransisko je to otkrio pre nego što je začuo njenu prvu reč i odmah potražio najbezbolniji način da je uteši. Pozvao ju je da se popne na motocikl i najvećom mogućom brzinom pojuri prema brdu.

Često su zajedno odlazili na to mesto da uživaju. Izletnički obed razrešio je njihove prepirke oko plaćanja računa u restoranu, a oboje su uživali na svežem vazduhu u tom veličanstvenom parku. Ponekad bi svratili do Irenine kuće da uzmu Kleo. Devojka je strahovala da bi, živeći među starcima i krećući se isključivo stazama gerijatrijskog doma, kuja mogla da izgubi prirodne nagone i da zaglupi, te je zato smatrala da je dobro pustiti je da se malo istrči. Tokom prvih izlazaka

sirota životinja se vozila prestrašena, povijenih ušiju i preneraženog pogleda, šćućurena između njih dvoje na motociklu, ali je s vremenom počela u tome da uživa i pomahnitala bi od ushićenja na zvuk svakog motora. Bila je to životinja bez pedigrea, mešavina raznih rasa od kojih je nasledila živahnost i lukavost. Za svoju gazdaricu beše vezana spokojnom odanošću. Njih troje na motociklu podsećali su na vašarsku atrakciju, Irene u uskovitlanim suknjama, sa šalovima, trakama i dugom kosom što se vijorila na vetru, kuja u sredini i Fransisko koji je održavao ravnotežu korpe s hranom.

Taj ogromni prirodni park smešten u samom centru grada bio je pristupačan, ali slabo posećen, i mnogi nisu ni primećivali da postoji. Fransisko se u njemu osećao kao gospodar i pribegavao je tom mestu kad bi pozeleo da napravi snimke pejzaža: ljupke žedne brežuljke leti, zlačana stabla cimeta i divlje hrastove na kojima su se u jesen gnezdile veверice, prostranu tišinu ogolelih grana zimi. U proleće, park se budio ustreptao, ukrašen hiljadama nijansi zelene boje, grozdovima insekata u cveću, prepunim izvorima, pohotnim korenjem, sokovima koji su se u izobilju izlivali iz nevidljivih vena prirode. Prelazili su most na potoku i počinjali da se penju krivudavim putem, okruženi baštama zasađenim egzotičnim biljkama. Kako su se peli naviše žbunje se mrsilo, staze se brisale i počinjale da se razlivaju nežne, tek olistale breze, masivni zimzeleni borovi, vitki eukaliptusi, crvene bukve. Podnevna toplota isparavala je jutarnju rosu i zemljom se širila laka izmaglica, prekrivajući krajolik. Kad bi stigli na vrh, imali su utisak da su jedini stanovnici tog čarobnog mesta. Poznavali su svaki skriveni kutak, umeli su da pronađu mesta s kojih bi posmatrali grad pod svojim nogama. Ponekad, dok bi se dole zgušnjavala magla, podnožje brda gubilo se u čvrstoj peni i mogli su da zamišljaju da se nalaze na ostrvu opkoljenom brašnom. Međutim, tokom vedrih dana videli bi beskonačnu srebrnastu traku saobraćaja i do njih bi dopirala vreva, poput neke udaljene bujice. Na pojedinim mestima lišće je bilo toliko gusto, a miris vegetacije toliko jak da im se mutilo u glavi. Oboje su krili ta svoja bekstva na brdo kao neku dragocenu tajnu. Iako se prethodno o tome ne bi dogovorili, izbegavali su da to pominju da bi sačuvali svoju prisnost.

Kada su izašli iz mrtvačnice, Fransisko pomisli da bi samo vegetacija parka, vlažna zemlja i opojan miris humusa mogli da odvrte misli njegove prijateljice od vapaja svih onih mrtvaca. Poveo ju je na vrh i potražio neki zabačen i senovit kutak. Seli su pod vrbu u blizini potoka što se skakutavo spuštao između kamenja. Pramenovi drveća padali su oko njih praveći kolibu od granja. Naslonjeni na čvornovato stablo sedeli su ćutke, ne dodirujući se, ali u svojim osećanjima zbliženi kao da se nalaze u istoj utrobi. Prožeti utučenošću, svako u svojim mislima, osećali su blizinu onog drugog kao utehu. Sati koji su prolazili, povetarac s juga, žubor vode, žute ptice i miris zemlje polako su ih vraćali u stvarnost.

- Trebalo bi da se vratimo u redakciju - reče naposletku Irene.

- Trebalo bi.

Ali se ne pokrenuše. Ona ubra nekoliko vlati trave i prinese ih ustima, grickajući ih da bi iz njih isisala sok. Okrenu se da pogleda svog prijatelja i on se zagleda u njene maglovite zenice. Ne razmišljajući, Fransisko je privuče sebi i potraži njene usne. Bio je to čedan, blag i lagan poljubac, ali i takav je na njena čula delovao kao da je čitava zemlja uzdrhtala. Jasnije i prisnije nego ikad ranije, oboje osetiše da ono drugo ima kožu, stisak ruke, bliskost dodira kakav se priželjkuje od pamtiveka. Obuze ih ustreptala vrešina u kostima, venama, duši, nešto što nisu poznavali ili što su bili u potpunosti zaboravili, jer je pamćenje tela prolazno i krhko. Sve oko njih nestade i ostade samo svest o spojenim usnama koje su uzimale i davale. Zapravo, to jedva da je i bio poljubac, nagoveštaj jednog iščekivanog i neizbežnog dodira, ali oboje su ipak bili sigurni da će to biti jedini poljubac kojeg će se sećati do kraja života i da je to jedino milovanje koje će ostaviti vidljiv trag u njihovim čežnjama. Shvatiše da će i nakon mnogo godina i dalje moći jasno da se sete tog vlažnog i toplog dodira svojih usana, mirisa sveže trave i osećanja ustreptalosti duha. Taj poljubac potraja koliko jedan uzdah. Kad Fransisko otvori oči, devojka je već stajala ocrtavajući se nad provalijom ruku skrštenih na grudima. Disali su uzbuđeno, strastveno, svako zaustavljen u sopstvenom prostoru, u sopstvenom vremenu. On se nije pomerao, uzdrman novim i sveobuhvatnim osećanjem prema toj ženi, sada već zauvek vezanoj za njegovu

sudbinu. Učini mu se da je čuo tihi jecaj i najednom shvati borbu koja je besnela u Ireninom srcu, ljubav, vernost, nedoumice. Kolebao se između želje da je zagrlji i straha da ne povredi duboko njena osećanja. Tako provedoše duge trenutke u tišini. Irene se okrenu i, prišavši mu, polako kleknu pored njega. On je obuhvati oko struka i udahnu miris njene bluze i blag, dubok nagoveštaj njenog tela.

- Gustavo me je čekao celog života. Udaću se za njega.

- Ne verujem - prošaputa Fransisko.

Napetost malo-pomalo poče da popušta. Ona obuhvati šakama glavu svog prijatelja i pogleda ga. Osmehnuše se s olakšanjem, veseli, ustreptali, uvereni da se neće upustiti u prolaznu avanturu jer su bili stvoreni jedno za drugo i spremni da ceo život provedu zajedno.

Popodne se bližilo kraju i zelenu katedralu parka prekriše senke. Bilo je vreme za povratak. Spustiše se na motociklu kao nošeni vetrom. Strašna slika leševa nikada se neće izbrisati iz njihovih duša, ali su oni u tom trenutku bili srećni.

Vrelina onog poljupca danima ih nije napuštala, ispunjavajući njihove noći nežnim utvarama i ostavivši na koži uspomenu poput opekotine. Radost onog susreta nosila ih je ulicama kao da lebde, navodila ih da se smeju bez ikakvog razloga, budila ih iz sna usred noći. Dodirivali su svoje usne vrhovima prstiju i u sećanje jasno prizivali oblik usana onog drugog. Irene je razmišljala o Gustavu i o nedavno otkrivenim i naučenim istinama. Pretpostavljala je da i on, kao i svi oficiri u vojsci, učestvuje u sprovođenju vlasti i da ima tajni život koji s njom nikada nije podelio. U onom atletskom telu koje je tako dobro poznavala postojale su dve različite osobe. Prvi put se uplašila od njega i poželega da se nikada više ne vrati.

Havijer Leal se obesio u četvrtak. Tog popodneva je, kao i svakog dana, otišao da traži posao, i više se nije vratio. Njegova žena je prilično rano, mnogo pre nego što je bilo razloga za zabrinutost, predosetila nesreću. Kada je počelo da se smrkava, izašla je na kućni prag da ga sačeka, pogleda uprtog prema ulici. Potom ju je najednom obuzeo nepodnošljiv strah od moguće nesreće, te je telefonom pozvala svekra i svekrvu i sve prijatelje koje je poznavala, ali nije uspela da dobije nijednu informaciju

o svome mužu. Policijski čas ju je zatekao u neumornom vrebaju senki i dozivanju njegovog imena u mislima, kako i prođoše najmračniji sati, sve dok nije osvanuo petak. Deca još nisu bila ustala kada se jedna policijska patrola zaustavila pred vratima kuće. Havijera Leala pronašli su obešenog u dečjem parku. Nikada nije pričao o samoubistvu, ni sa kim se nije pozdravio, nije ostavio oprostajnu poruku, ali ona je bila sigurna da je izvršio samoubistvo, shvativši najzad zašto je neprekidno pravio čvorove na konopcu.

Fransisko je preuzeo telo i organizovao bratovljevu sahranu. Dok se bavio mučnim formalnostima vezanim za smrt, Havijerov lik mu se ukazao pred očima na stolu Medicinskog fakulteta, ispružen pod ledenom svetlošću fluorescentnih sijalica. Pokušao je da analizira razloge tog brutalnog kraja i da se privikne na pomisao da na ovome svetu više nema njegovog životnog druga, безусловnog prijatelja i zaštitnika. Setio se očevih pouka: rad kao izvor ponosa. Čak ni za vreme raspusta za njih nije bilo dokolice. U domu Lealovih su i praznici proticali korisno. Porodica je imala teških trenutaka, ali nikada joj nije palo na pamet da prihvati milostinju, makar ona poticala od nekoga kome su oni ranije pružili svoju pomoć. Uvidevši da su mu putevi presečeni, Havijeru jedino beše preostalo da prihvati pomoć oca i braće, zbog čega je i odlučio da tiho ode. Fransisko se prisećao davnih uspomena, kada je njegov brat bio dečak, pobornik pravde na oca i sentimentalna na majku. Složni i solidarni, rasli su Lealovi dečaci, trojica protiv celog sveta, sva trojica iz istog klana, poštovani u školskom dvorištu jer je svaki imao zaštitu ostale dvojice, tako da se svaka uvreda smesta naplaćivala. Hose, srednji brat, bio je snažniji i teži, ali se od Havijera najviše strepelo zbog njegove hrabrosti i spretnih pesnica. Imao je burnu mladost, dok se nije zaljubio u prvu ženu koja mu je privukla pažnju. Oženio se njome i bio joj veran sve do te kobne noći. Služio je na čast svome prezimenu – Leal¹ – i bio veran i njoj, i svojoj porodici, i prijateljima. Voleo je svoju profesiju biologa i hteo je da se posveti podučavanju, ali su ga okolnosti odvele u komercijalnu laboratoriju, gde je za nekoliko godina dospeo do visokih položaja, jer je njegov osećaj odgovornosti bio pojačan plodnom maštovitošću koja mu je omogućila da se istakne u najsmelijim naučnim projektima. Pa ipak,

te pogodnosti nisu mu bile ni od kakve pomoći prilikom sastavljanja spiskova osoba nepoželjnih za vojnu huntu. Njegova aktivnost u sindikatu bola je oči novoj vlasti. Isprva su ga držali pod prismotrom, potom su ga uznemiravali, da bi naposljetku bio i otpušten. Ostavši bez posla i izgubivši nadu da će pronaći drugi posao, polako je počeo da propada. Lutao je iscrpljen od probdevenih noći i dana punih poniženja. Kucao je na mnoga vrata, sedeo po čekaonicama, javljao se na novinske oglase i pri kraju puta bio smrvljen beznađem. Bez posla, malo-pomalo je gubio identitet. Bio je spreman da prihvati bilo kakav posao, čak i za najnižu platu, jer mu je bilo neophodno da se što pre oseti korisnim. Kao čovek otpušten s posla našao se izvan društva, anonimno biće za koje niko ne mari jer više ne doprinosi, što je bilo mera ljudske vrednosti u svetu u kojem mu je zapalo da živi. Poslednjih meseci napustio je svoje snove, odustao od ciljeva i na koncu sebe počeo da smatra beskorisnim parazitom. Deca nisu mogla da shvate zašto je neprekidno tako utučen i zlovoljan, te su i ona želela da rade bilo šta, perući automobile, noseći torbe na pijaci i prihvatajući bilo kakav posao samo da bi pomogla kućnom budžetu. Onoga dana kada je njegov mlađi sin na kuhinjski sto spustio novčiće koje je zaradio šetajući bogataške pse po parku, Havijer Leal se skupio kao progonjena zver. Od tog trenutka nikoga više nije pogledao u oči, potonuvši u očajanje. Nije imao volju ni da se obuče i često bi dobar deo dana provodio u krevetu. Ruke su mu se tresle jer je krišom bio počeo da pije, osećajući krivicu što tako troši novac preko potreban domaćinstvu. Subotom bi uložio napor da se u roditeljskoj kući pojavi čist i uredan da ne bi još više zabrinjavao svoju porodicu, ali iz svog pogleda nije mogao da izbriše pustoš i prazninu. Odnos sa ženom mu se pokvario, jer u takvim okolnostima ljubav posustaje. Bila mu je potrebna uteha, ali je u isto vreme vrebao svaki nagoveštaj sažaljenja da bi reagovao besno. U početku ona nije verovala da ne postoji baš nikakav prihvatljiv posao, međutim kad je kasnije saznala da ima na hiljade nezaposlenih, umukla je i zatražila još jednu smenu na svom poslu. Premor tokom tih meseci narušio joj je mladost i lepotu koje je čuvala kao jedino blago, ali nije imala vremena da jadikuje nad sudbinom u trci s glađu svoje dece i bespomoćnošću svog muža. Nije uspela da spreči Havijera da se prepusti samoći. Bezvoljnost ga je

zaodenula kao plašt, učinila da izgubi predstavu o sadašnjem vremenu, crpeći mu snagu i oduzimajući mu hrabrost. Podsećao je na senku. Više se nije osećao kao čovek shvativši da mu se ruši dom i primetivši da se u očima njegove žene gasi ljubav. U trenutku kad njegova porodica još nije ni slutila da je sve otišlo toliko daleko, on konačno izgubi svaku volju za životom. Više nije imao razloga da živi, i odluči da se preda večnom snu.

Tragedija je Lealove pogodila kao udarac sekirom. Ilda i profesor naglo ostariše, a kuću zaposede tišina. Činilo se da su i brbljive ptice u dvorištu začutale. Uprkos tome što je katolička crkva strogo osuđivala samoubistvo, Hose je služio misu za pokoj duše svoga brata. Profesor je po drugi put kročio u crkvu, prvi put je to učinio kad se ženio, i tom prilikom je bio pun radosti, ali ovaj trenutak beše potpuno drugačiji. Tokom celog obreda je stajao, skrštenih ruku i usana stisnutih u tanku crtu, skrhan tugom. Njegova žena se usrdno molila, prihvatajući smrt svoga sina kao novo iskušenje sudbine.

Irene je otišla na sahranu ne uspevajući da shvati uzrok tolike nesreće. Stajala je ćutke pored Fransiska, skrhana bolom te porodice koju beše zavolela kao svoju. Poznavala ih je kao srdačan, veseo i nasmejan svet. Nije znala da oni svoj bol podnose tiho i dostojanstveno. Možda je zahvaljujući svom kastiljanskom poreklu profesor Leal mogao da iskaže svaku strast osim one od koje mu se cepalo srce. Muškarac plače samo zbog ljubavi, govorio je. Ildine oči bi pak ovlažile od svakog osećanja: razneženosti, smeha, nostalgije, ali od tuge bi joj se stvrdnule kao kristal. Malo suza beše proliveno na sahrani njihovog najstarijeg sina.

Sahranili su ga na maloj parceli kupljenoj u poslednjem trenutku. Obredi su bili improvizovani i zbrkani, jer do toga dana nisu ni pomišljali na zahteve koje postavlja smrt. Kao svako ko voli život, osećali su se besmrtnima.

- Nećemo se vraćati u Španiju, ženo - odluči profesor Leal dok su poslednje lopate zemlje zatrpavale kovčeg. Prvi put nakon četrdeset godina on prihvati da pripada tom tlu.

Udovica Havijera Leala s groblja se vratila u svoj stan, spakovala ono malo stvari što ih je imala u kartonske kutije, uzela decu za ruke i

pozdravila se. Otišli su na jug, u provinciju u kojoj je ona rođena, jer tamo život nije bio toliko težak i mogla je da računa na pomoć svoje braće. Nije želela da joj deca rastu u senci odsutnog oca. Lealovi se oprostite od svoje snahe i unuka, ispratiše ih utučeni na stanicu, gledaše ih kako se penju u voz i odlaze, ne verujući da su za samo nekoliko dana izgubili i tu dečicu kojoj su pomogli da odrastu. Nisu cenili nikakvo materijalno dobro, sva njihova vera u budućnost zasnivala se na porodici. Nikada nisu ni pomislili da bi mogli da ostare daleko od svojih.

Profesor Leal se sa stanice vratio svojoj kući i, ne skidajući jaknu i crnu kravatu, seo na stolicu ispod trešnje u dvorištu, zabludelog pogleda. U rukama je držao svoj stari šiber, jedini predmet spasen iz ratnih okršaja i donet u Ameriku. Uvek ga je držao nadohvat ruke na noćnom stočiću i dopuštao deci da se njime poigraju samo kada je hteo da ih nagradi. Sva trojica behu naučila da se njime koriste pomerajući njegove delove do poklapanja s pravim brojem, a odbio je da ga zameni kad su ga prevazišli elektronski pronalasci. Bila je to teleskopska bronzana cev sa sićušnim brojkama ispisanim po površini, delo majstora iz prošlog veka. Sedeći tamo ispod drvetu, profesor Leal proveo mnoge sate posmatrajući zidove od opeke koje sâm beše izgradio da bi smestio sina Havijera. Te noći Fransisko ga takoreći silom odvede u krevet, ali nije uspeo da ga natera da nešto pojede. Sutradan se ponovi isto. Trećeg dana Ilda obrisa suze i prikupi snagu koju je uvek imala u sebi i pripremi se da se još jednom izbori za svoje.

- Muka s tvojim ocem jeste to što on ne veruje u dušu, Fransisko. Zato oseća da je izgubio Havijera - kazala je.

Iz kuhinje su kroz prozor mogli da vide profesora Leala u stolici, kako okreće šiber. Uzdahnuvši, Ilda skloni ručak u frižider ne okusivši ga, iznese drugu stolicu u dvorište i sede pod trešnju držeći ruke u krilu i ne uposlivši ih prvi put od pamtiveka pletenjem ili šivenjem, i ostade tu da sedi nepomična satima. Kad se već beše smrklo, Fransisko ih zamoli da nešto pojedu, ali ne dobi nikakav odgovor. Jedva ih odvede u spavaću sobu i smesti ih u krevet, gde ostadoše da leže ćuteći, širom otvorenih očiju, neutešni poput dva izgubljena starca. Poljubi ih u čelo, isključi svetlo i svim srcem požele da im dubok san olakša patnju. Kada

je sutradan ujutru ustao, vide da su se smestili pod drvo u istom položaju, u zgužvanoj odeći, neumiveni i gladni, bez reči. Morao je da pribegne svemu što je znao da bi se uzdržao da ne ode i dobro ih ne prodrma. Strpljivo sede da ih nadgleda, spreman da ih pusti da dopru do dna svoga bola.

Usred popodneva, profesor Leal podiže glavu i pogleda Ildu.

- Šta ti je, ženo? - upita jedva čujnim glasom nakon četvorodnevnog ćutanja.

- Isto što i tebi.

Profesor shvati. Dobro ju je poznavao i znao je da bi se prepustila smrti isto koliko i on, i pošto ga je već toliko godina volela bez predaha, ne bi mu dopustila da ode bez nje.

- Dobro - reče on ustajući teško i pružajući joj ruku.

Uđoše polako u kuću, oslanjajući se jedno na drugo ćuteći. Fransisko podgreja supu i život se vrati u kolotečinu.

Ostavljena po strani u žalosti Lealovih, Irene Beltran sede u majčin automobil i odveze se sama u Los Riskos, rešena da za svoj groš pronade Evanhelinu. Beše obećala Digni da će pomoći u potrazi i nije želela da se stekne utisak da je to olako učinila. Njeno prvo zaustavljanje bila je kuća Rankileovih.

- Nemojte je više tražiti, gospođice. Ona je u zemlju propala - reče majka pomirena sa sudbinom, kao neko ko je pretrpeo mnoge nedaće.

Ali Irene je bila spremna i zemlju da prevrne ako bude potrebno, samo da pronade devojku. Mnogo kasnije, prisećajući se tih dana, pitala se šta je bilo to što ju je gurnulo u zonu senki. Od početka je slutila da u prstima drži kraj niti i da će, kad ga povuče, razmotati beskonačno klupko strahota. Predosećala je da je svetica sa sumnjivim čudima predstavljala granicu između njenog sređenog sveta i mračne oblasti u koju nikad ranije nije zalazila. Razmišljajući o tome, zaključila je da nije bila podstaknuta samo radoznalošću svojstvenom njenoj prirodi i poslu već i nečim nalik vrtoglavici. Nadnela se nad tajanstveni bunar i nije uspela da odoli zovu provalije.

Poručnik Huan de Dios Ramires primio ju je bez odugovlačenja u svojoj kancelariji. Učini joj se manje snažnim nego kada ga je videla one

zlokobne nedelje u kući Rankileovih, te zaključi da veličina čoveka zavisi od njegovog ponašanja. Ramires se pokaza takoreći ljubazan. Nosio je vojničku bluzu bez uprtača, bio je gologlav i nenaoružan. Šake su mu bile otečene, crvene, prepune promrzlina, što je boljka siromaha. Irene je bilo lako prepoznati, jer ko god bi samo jednom video njenu zamršenu kosu i neobičnu odeću, odmah bi je se setio, te zato i ne pokuša da ga obmane, već mu bez uvijanja reče da se zanima za Evanhelinu Rankileo.

- Bila je uhapšena zbog kratkog rutinskog saslušanja - kazao je oficir. - Noć je provela ovde i sutradan je rano izašla.

Ramires obrisa znoj sa čela. Bilo je vruće u njegovoj kancelariji.

- Pustili ste je na ulicu bez odeće?

- Građanka Rankileo imala je cipele i pončo.

- Vi ste je izvukli iz kreveta usred noći. Ona je maloletna, zašto je niste vratili roditeljima?

- Nemam šta da raspravljam s vama o policijskom postupku - odgovori poručnik osorno.

- Možda biste više voleli da to učinite s mojim verenikom, kapetanom armije Gustavom Moranteom?

- Šta vi zamišljate? Ja polažem računa isključivo svom glavnom pretpostavljenom.

Ipak, Ramires se pokoleba. Do srži mu beše usađeno načelo vojničkog bratstva; iznad sitnih rivalstava među vojnim korpusima bili su sveti interesi otadžbine, a ništa manje ni sveti interesi uniforme; morali su da se brane od podmuklog raka koji je rastao i množio se iz samih nedara naroda; zato se nije smelo verovati civilima, iz predostrožnosti, a morala je da postoji lojalnost među drugovima po oružju, iz strateških razloga. Oružane snage moraju da budu monolitne, ponavljano mu je hiljadu puta. Osim toga, na njegovu volju uticala je i devojčina očigledna klasna nadmoć, jer beše navikao da poštuje vrhovni autoritet novca i moći, a ona je svakako posedovala oboje čim se usudila da ga tako drsko ispituje i da se prema njemu ophodi kao prema slugi. Potraži knjigu dežurstava i pokaza joj je. Bio je upisan dolazak u kasarnu Evanheline Rankileo Sančez, petnaestogodišnjakinje, privedene u cilju davanja izjave o

neodobrenom skupu na imanju porodice i o fizičkom napadu na oficira Huana de Diosa Ramiresa. Pri dnu beše dopisano da su zbog njenog nastupa plača odlučili da obustave saslušanje. Potpisao je dežurni kaplar, Ignasio Bravo.

- Rekao bih da je otišla u prestonicu. Htela je da se zaposli kao služavka, isto kao njena starija sestra - reče Ramires.

- Bez novca i polunaga, poručniče? Zar vam se to ne čini čudnim?

- Ta balavica je bila suluda.

- Mogu li da razgovaram s njenim bratom, Pradeliom Rankileom?

- Ne. Premešten je u drugu oblast.

- Gde?

- Ta informacija je poverljiva. Nalazimo se u stanju građanskog rata.

Ona shvati da na taj način više ništa neće saznati, a pošto je još bilo rano, pođe u varoš da malo prošetala i porazgovara s nekim ljudima. Htela je da proveriti šta misle o vojnicima uopšte, a posebno o poručniku Ramiresu, ali čim bi čuli takva pitanja, ljudi bi okretali glave bez reči i sklanjali se što su brže mogli. Godine autoritarnog režima nametnule su diskreciju kao pravilo preživljavanja. Dok je čekala da joj mehaničar zakrpi automobilsku gumu, Irene sede u krčmu u blizini trga. Proleće se ispoljavalo svadbenim letom drozdova, uobraženom šetnjom kvočki okruženih pilićima, ustreptalošću devojaka u haljinama od perkala. Skotna mačka uđe u gostionicu i dostojanstveno se smesti ispod stola.

Irene je u pojedinim trenucima života osećala silinu svoje intuicije. Verovala je da čuje signale iz budućnosti i pretpostavljala da moć uma može da predodredi izvesne događaje. Tako je sebi objasnila dolazak narednika Faustina Rivere na mesto koje ona beše odabrala za ručak. Kada je to kasnije ispričala Fransisku, on je izneo jednostavniju teoriju: to je bio jedini restoran u Los Riskosu i narednik je u to vreme bio ožedneo. Irene ga vide kad je ušao sav znojav, prišao šanku i naručio pivo, i odmah je prepoznala njegovo indijansko lice: visoke jagodice, kose oči, ravnu gustu kosu i krupne pravilne zube. Bio je u uniformi, a službenu kapu je držao u ruci. Prisetila se i onog dela koji je o njemu čula iz usta Digne Rankileo, te odluči da to iskoristi.

- Jeste li vi narednik Rivera? - upita i pozdravi ga.

- Vama na raspolaganju.

- Sin Manuela Rivere, onoga sa zečjom usnom?

- Glavom i bradom, stojim vam na usluzi.

Razgovor je nadalje tekao glatko. Devojka ga pozva da sedne za njen sto i čim je seo s drugim pivom u ruci, postade njen plen. Kod treće čaše postade očigledno da policajac slabo podnosi alkohol i ona ga navede na temu stazama svojih interesovanja. Počela je laskanjem, rekavši mu da je rođen za važne položaje, to je svakom jasno, i ona sama je to uočila još u kući Rankileovih, dok je kontrolisao situaciju autoritetom i prisebnošću pravog starešine, energičnog i efikasnog, a ne kao oficir Ramires.

- Da li je vaš poručnik uvek onako smeten? Zamislite samo, da otvori paljbu! Ja sam se isprepadala...

- Ranije nije bio takav. Nije bio loš čovek, verujte mi - odvrati narednik.

Poznavao ga je kao dlan svoje ruke, jer mu je bio potčinjeni već nekoliko godina. Kad je izašao iz oficirske škole, Ramires je posedovao sve vrline dobrog vojnika: uredan, beskompromisan, savestan. Znao je napamet pravila i propise, nije dopuštao greške, pregledao je sjaj obuće, povlačio dugmad da im proveri čvrstinu, zahtevao od potčinjenih veliku ozbiljnost u službi i bio opsednut urednošću i čistoćom. Lično je nadgledao čišćenje klozeta i svake nedelje postrojavao nage ljude, ne bi li otkrio venerične bolesti ili vaši. Lupom im je pregledao intimne delove, a zaraženi bi morali da pretrpe drastične lekove i mnogobrojna poniženja.

- Ali nije on to radio iz pakosti, gospođice, već da nas nauči da budemo ljudi. Verujem da je u to vreme moj poručnik imao dobro srce.

Rivera se jasno i živo sećao prvog streljanja. Od tada beše prošlo pet godina, a zbilo se nekoliko dana nakon vojnog izjašnjavanja. Još je bilo hladno i te noći je kiša neprestano padala, s neba se sručio vodopad da okupa svet i kasarnu ostavi čistu, s mirisom žabokrečine i vlage. U zoru je kiša prestala, ali je predeo i dalje bio prekriven uspomenom na nju, a među kamenjem su blistale barice poput komadića stakla. U dnu dvorišta nalazio se streljački vod i poručnik Ramires, veoma bled, dva koraka ispred njega. Dva stražara dovedoše između sebe jednog

zatvorenika, pridržavajući ga za mišice, pošto nije mogao da stoji na nogama. U prvom trenutku Rivera nije zapazio u kakvom se lošem stanju nalazio, misleći da se prestrašio, kao i drugi koji su, baveći se tu negde subverzijama da bi zajebavali otadžbinu, padali u nesvest kada je trebalo platiti za svoju krivicu, ali kad ga je malo bolje pogledao, video je da je to onaj tip kojem behu zgnječili noge. Morali su da ga dignu kao džak da mu stopala ne bi zapinjala za kaldrmu. Faustino Rivera pogleda svog starešinu i pogodi njegove misli, jer su ponekad tokom noćnih dežurstava razgovarali kao čovek sa čovekom, zanemarujući hijerarhiju, da bi razmotrili uzroke vojne pobune i njene posledice. Zemlju behu podelili nerodoljubivi političari koji su oslabili državu pretvarajući je u lak plen za spoljnog neprijatelja, govorio bi poručnik Ramires. Prva dužnost vojnika jeste da bdi nad njenom bezbednošću, zato su uzeli vlast, da bi otadžbini povratili snagu i usput zbrisali njene unutrašnje neprijatelje. Rivera se gnušao mučenja, smatrao ga je nečim najgorim u tom prljavom ratu u koji su bili utonuli, to nije spadalo u njegovo zanimanje, nisu ga tome učili, od toga mu se prevrtala utroba. Nešto sasvim drugo bilo je tresnuti dvaput nogom nekog običnog kriminalca, onako rutinski, nego sistematski mučiti zatvorenika. I zašto uopšte ćute ti nesrećnici? Zašto ne progovore na prvom saslušanju i poštede sebe svih tih nepotrebnih patnji? Na kraju ipak svi priznaju ili umru, kao taj koga je trebalo da streljaju.

- Četa, miiirno!

- Poručniče - prošaputao je pored njega Faustino Rivera, u to vreme tek prvi vodnik.

- Postavite zatvorenika uza zid, prvi vodniče!

- Ali, poručniče, on ne može da stoji.

- Onda ga stavite da sedne!

- Gde, poručniče?

- Donesite stolicu, dođavola! - i glas ga izdade.

Faustino Rivera se okrete čoveku sa svoje leve strane, ponovi naređenje i ovaj ode... „Zašto ga ne bace na zemlju i ubiju kao pseto pre nego što se razdani i jedni drugima vidimo lica? Čemu toliko odugovlačenje?“, razmišljao je uznemiren, jer je svakog trenutka u dvorištu bilo sve više svetlosti. Zatvorenik podiže pogled i osmotri ih

jednog po jednog začuđenim očima samrtnika, zadržavši ih na Faustinu. Prepoznao ga je, nema sumnje, jer su nekad igrali lopte na istoj poljani, a sada onaj drugi stoji tamo u ledenim baricama s puškom u rukama, koja mu je teška kao jaram, dok je on ovde i čeka. Utom stiže stolica i poručnik naredi da ga vežu za naslon, jer se klatio kao strašilo. Vodnik priđe s povezom.

- Ne vezujte mi oči, vodniče - reče zatvorenik i ovaj obori glavu postišen, želeći da oficir već jednom izda komandu, da se taj rat konačno završi, da se život normalizuje i da ulicom može da hoda mirno pozdravljajući svoje zemljake.

- Nišaniiii! - viknu poručnik.

Konačno, pomisli prvi vodnik. Onaj što je trebalo da umre načas sklopi oči, a onda ih ponovo otvori i pogleda u nebo. Više se nije plašio. Poručnik se pokoleba. Otkako je čuo za streljanje, osećao se iznureno, u glavi mu je odzvanjao neki davni glas iz detinjstva, možda učiteljev ili ispovednikov, iz škole koje su držali sveštenici: svi su ljudi braća. Ali to nije istina, nije brat onaj ko seje nasilje, a otadžbina je na prvom mestu, sve drugo su pizdarije, i ako ih ne pobijemo oni će pobiti nas, tako kažu pukovnici, ili ubijaš ili gineš, ovo je rat, takve stvari se moraju činiti, pripaši dobro pantalone i ne tresi se, ne razmišljaj, ne osećaj, a naročito ga ne gledaj u lice, jer ako to učiniš, zajebao si se.

- Pali!

Plotun se prolomi kroz vazduh i ostade da treperi u ledenom ambijentu. Jedan vrabac prhnu ošamućen. Miris baruta i prasak kao da su se ovekovečili, ali tišina ubrzo ponovo zavlada. Poručnik otvori oči: zatvorenik je sedeo na stolici gledajući ga uspravljen i smiren. Bilo je sveže krvi na njegovim bezobličnim pantalonama, ali bio je živ i njegovo lice jasno se videlo na svetlosti jutra. Bio je živ i čekao je.

- Šta se događa, prvi vodniče? - upita oficir tihim glasom.

- Pucaju u šape, poručniče - odgovori Faustino Rivera. - Momci su iz ovog kraja, poznaju se, kako da ubiju prijatelja?

- I šta sad?

- Sad ste vi na redu, poručniče.

Zanemeo, oficir najzad shvati, dok je stroj čekao posmatrajući rosu što je isparavala između kamenja. Streljani je takođe čekao na drugom

kraju dvorišta, krvareći bez žurbe.

- Zar vam nisu rekli, poručniče? To svi znaju.

Ne. Nisu mu rekli. U oficirskoj školi pripremali su ga da ratuje protiv susednih država ili protiv svakog kurvinog sina koji bi upao na državnu teritoriju. Obučavali su ga da se bori protiv zlikovaca, da ih proganja bez milosti, da ih lovi bez predaha, da bi pristojnim ljudima, ženama i deci omogućio da spokojno šetaju ulicama. To je bio njegov zadatak. Ali niko mu nije rekao da će morati da lomi vezanog čoveka dok ga ne natera da progovori, o tome ga ništa nisu učili i svet se sada okretao naglavce, a on je morao da ide i da iz čista mira dokrajči onog nesrećnika koji nije umeo čak ni da jaukne. Ne. Niko mu to nije rekao.

Prvi vodnik dotače mu krišom mišicu da vod ne primeti da im se starešina koleba.

- Revolver, poručniče - šapnu.

On izvadi oružje i krenu preko dvorišta. Tupi odjek čizama po kaldrmi odjeknu u dušama ljudi. Poručnik i zatvorenik nađoše se licem u lice, gledajući se u oči. Bili su istih godina. Oficir podiže ruku nišaneći u slepoočnicu i pridrživajući revolver obema rukama da bi savladao drhtavicu. Već sasvim svetlo nebo beše poslednje što je osuđenik video kad mu kuršum prosvira glavu. Krv obli njegovo lice i grudi i poprska čistu oficirovu uniformu.

Pukovnikov jecaj ostade da treperi u vazduhu s pucnjem, ali samo ga je Faustino Rivera čuo.

- Glavu gore, poručniče. Kažu da je ovo kao rat. Teško je prvi put, kasnije se čovek navikne.

- Idite dođavola, prvi vodniče!

Vodnik je bio u pravu rekavši da će, što dani i sedmice budu više odmicala, njima postajati mnogo lakše da za otadžbinu ubijaju nego da ginu za nju.

Narednik Faustino Rivera završi priču i obrisa znoj s vrata. U magli pijanstva jedva je razlikovao crte lica Irene Beltran, ali mogao je da proceni njihov sklad. Pogleda na sat i zaprepasti se. Već dva sata razgovarao je s ovom ženom i, da nije kasnio na dežurstvo, rekao bi joj još štošta. Umela je pažljivo da sluša i zanimala su je njegove dogodovštine, a ne kao one namrgođene gospođice što dignu nos kad

muškarac trgne koju čašicu, ne, gospodine, ovo je prava ženska, zgodna i pametna, nema šta, premda joj nešto nedostaje, ne vidim da ima velike grudi i dobru zadnjicu, čovek ne bi imao za šta da je uhvati kad bi došlo do stani-pani.

- Moj poručnik nije bio loš čovek, gospođice. Kasnije se promenio, kad su mu dali vlast, i kad nije morao nikome da polaže račune - zaključa popravljajući uniformu i ustajući.

Irene sačeka da se okrene da bi isključila magnetofon skriven u torbi na stolici. Baci poslednje komadiće mesa mački, pomislivši na Gustava Morantea i pitajući se da li je njen verenik ikad morao da pređe neko dvorište s oružjem u ruci i da iz čista mira puca u svog zatvorenika. S gnušanjem odagna te misli i slike, pokušavajući da u sećanje prizove izbrijano lice i svetle oči Gustava Morantea, ali u mislima joj se pojavljivao samo profil Fransiska Leala nagnutog pored nje nad radnim stolom, njegov crni pogled blistav od razumevanja, dečaćki grč na njegovim usnama kad bi se smešio, i onaj drugi izraz, zategnut i tvrd, kad bi ga pogodilo nečije očito nevaljalstvo.

Božja volja bila je raskošno osvetljena, zavese u salonima razmaknute, a muzika je lebdela u vazduhu, jer beše dan za posete i dolazili su rođaci i prijatelji staraca da obave svoje milosrdno viđanje. Prizemlje je izdaleka podsećalo na prekookeanski brod greškom usidren među vrtovima. Stanari i njihovi posetioци šetali su po palubi uživajući u večernjoj svežini ili odmarajući se u foteljama na terasi, nalik na otrcane sablasti, na duše iz nekih davnih vremena, pričajući sami sa sobom, neki žvaćući vazduh, drugi možda prisećajući se dalekih godina ili prebirajući po uspomenu ne bi li se setili imena svojih sagovornika, svoje odsutne dece i unuka. U njihovim godinama vraćanje u prošlost je kao ulazak u lavirint u kojem neko mesto, događaj ili voljena osoba ponekad ne mogu da se prepoznaju i u toj magli dobiju svoje mesto. Uniformisane negovateljice kretale su se tiho, pokrivajući omlitavele noge, deleći noćne pilule, poslužujući čajevе stanarima, a osvežavajuće napitke ostalima. Iz nevidljivih zvučnika bežali su mladalački akordi Šopenove mazurke bez ičega zajedničkog sa sporim unutrašnjim tempom stanovnika kuće.

Kuja poskoči sva radosna kad Fransisko i Irene uđoše u vrt.

- Pazi, nemoj da zgaziš bokor nezaboravka - upozori ga ona pozivajući prijatelja da se ukrca na brod i vodeći ga prema putnicima iz prošlosti.

Devojka je imala kosu skupljenu u punđu koja je otkrivala njen izvijeni vrat, bila je odevena u dugu pamučnu tuniku, prvi put bez svojih bučnih bakarnih i bronzanih narukvica. Fransisku je nešto u njenom ponašanju bilo neobično, ali nije mogao tačno da oceni šta. Posmatrao ju je dok se kretala među starcima, nasmejana i ljubazna prema svakome, naročito prema onima koji su bili zaljubljeni u nju. Svi su oni živeli u nekoj sadašnjosti obavijenoj nostalgijom. Irene pokaza šlogiranog, koji svojim ukočenim prstima nije mogao da drži ni olovku, zbog čega je njoj diktirao svoje poslanice. Pisao je svojim drugovima iz detinjstva, devojkama kojima se nekad davno udvarao, rođacima sahranjenim nekoliko decenija ranije, ali ona nije slala ta tužna pisma da se ne bi razočarao kad bi mu ih pošta vratila zato što primalac više ne postoji. Smišljala je odgovore i slala ih starcu da ne bi tugovao kad sazna da je potpuno sâm na celom svetu. Predstavila je Fransisku i jednog dementnog dedicu kojeg niko nikada nije posetio. Starčevi džepovi bili su prepuni toplih dragocenosti koje je ljubomorno čuvao: izbledelih slika devojaka u cvetu mladosti, tamnosmeđih dopisnica na kojima se nazirala jedva otkrivena dojka, izazovna noga s podvezicom od pantljike i čipke. Prišli su stolici na točkovima najbogatije udovice u kraljevstvu. Žena je na sebi imala izgužvanu haljinu, šal koji su nagrizzli vreme i moljci, i samo jednu rukavicu s prvog pričešća. Sa stolice su visile plastične kese pune drangulija, a na kolenima joj beše položena kutija s dugmadima koje je ona brojala i prebrojavala da bi se uverila da nijedno ne nedostaje. Presreo ih je pukovnik s plehanim ordenjem da im astmatičnim šapatom kaže da je topovsko zrno razmrskalo polovinu tela one hrabre žene. Znete li da je nakupila vreću zlatnika koje je pošteno stekla tako što je bila nežna prema svom mužu? Zamislite, mladiću, kako je taj bio glup kad je plaćao ono što je mogao da dobije besplatno; ja svoje regrute savetujem da ne troše plate na kurve, jer žene rado šire noge čim vide uniformu, to govorim iz ličnog iskustva; i dan-danas ih imam napretek. Pre nego što je Fransisko uspeo da

pronikne u sve te tajne, priđe im jedan visok i izuzetno mršav muškarac tragičnog izraza lica, da se raspita za svog sina, snahu i bebu. Irene mu nešto reče nasamo i tiho, zatim ga odvede do jedne živahne grupe i ostade s njim sve dok ne vide da se oraspoložio. Devojka objasni prijatelju da starac ima dva sina. Jedan je u izgnanstvu na drugom kraju sveta i održava vezu s ocem samo preko pisama koja su sve otuđenija i hladnija, jer je razdvojenost štetna koliko i vreme. Drugi je nestao sa ženom i detetom od nekoliko meseci. Deda nije bio te sreće da izgubi razum i pri prvoj nepažnji pobegao bi na ulicu sa željom da ih pronade. Irene pokuša da mu jezive slutnje zameni izvesnijim bolom, te ga ubedi da ima dokaza da više niko od njih nije živ. Međutim, on i pored toga ne odbaci mogućnost da će jednoga dana ipak videti dete, jer se pričalo da ima dece koja su se spasla u trgovini siročićima. Neka bi se, uprkos tome što su bila proglašena mrtvima, iznenada pojavila u dalekim zemljama kao posvojčad porodica drugih rasa, ili bi ih pronašli u dobrotvornim ustanovama mnogo godina kasnije, a neka se čak nisu ni sećala da su jednom imala roditelje. Uz pomoć milosrdnih laži, Irene je uspela da ga spreči da beži kad god bi vrt ostao bez nadzora, ali nije mogla da ga spreči da svoje snove troši na neizlečivu tugu, a život na raspitivanje o pojedinostima i želju da poseti grobove svojih. Pokaza Fransisku i dvoje staraca od pergamenta i slonovače koji su se ljuljali u naslonjači od kovanog gvožđa i koji su jedva znali i kako se zovu, ali koje je snašla sreća da se zaljube uprkos upornom protivljenju Beatris Alkantara, koja je to smatrala nedopustivim kvarenjem običaja, gde to još ima da se dvoje odrtafelih staraca vucaraju unaokolo i krišom ljubakaju? Irene je pak branila pravo na tu poslednju sreću i želela ju je svim gostima, jer bi ih ljubav spasla samoće, najgore kazne starosti, zato ih pusti na miru, mama, ne obraćaj pažnju na vrata koja ona noću ostavlja otvorena, nemoj se mrštiti kad ih ujutru zatekneš zajedno, neka vode ljubav, zašto da ne, iako lekar kaže da je to u njihovim godinama nemoguće.

Naposletku pokaza prijatelju jednu gospođu koja se osvežavala na terasi, pogledaj je dobro, to je Hosefina Bjanki, glumica, da li si čuo za nju? Fransisko primeti u daljini jednu sićušnu damu koja je nekada bez sumnje bila prava lepotica i koja je to na neki način i ostala. Na sebi je

imala jutarnji ogrtač i satenske patike, jer se upravljala prema pariskom vremenu, s razlikom od nekoliko sati i dva godišnja doba. Preko ramena beše prebacila okovratnik od olinjalih lisica s patetičnim staklenim očima i očerupanim repovima.

- Kleo se jednom domogla stole, a kad smo je povratili, izgledala je kao da ju je pregazio voz – reče Irene hvatajući kuju.

Glumica je čuvala kovčege sa starinskim kostimima iz svojih omiljenih komada, odeću i obuću neupotrebljavanu već pola veka, iz kojih je često istresala prašinu da bi se šepurila pred zadivljenim pogledima svojih prijatelja iz staračkog doma. U potpunosti je vladala svim svojim sposobnostima, uključujući i koketeriju, i njeno zanimanje za svet nimalo se ne beše umanjilo, čitala je štampu i s vremena na vreme odlazila u bioskop. Irene ju je izdvajala od ostalih, a negovateljice su se prema njoj ophodile s poštovanjem, oslovljavajući je s „gospođo“ umesto „bako“. Uteha u njenim poslednjim danima beše to što nikada nije izgubila neiscrpnu maštovitost, te zabavljena sopstvenim fantazijama nije imala ni vremena ni volje da se bavi životnim prizemnostima. U njenim uspomenama nije bilo zbrke, ona ih je održavala u savršenom redu i bila je srećna prebirajući po njima. U tom pogledu sudbina joj je bila naklonjenija nego ostalim starcima, kojima je gubitak pamćenja brisao čitave epizode iz prošlosti i izazivao paničan strah da ih možda nisu ni doživeli. Hosefina Bjanki je iza sebe imala ispunjen život i najveću radost joj je pričinjavalo da ga se priseća s preciznošću beležnika. Žalila je jedino zbog propuštenih prilika, ruke koju nije pružila, suza koje je zadržala, usana koje nije stigla da ljubi. Imala je nekoliko muževa i mnogo ljubavnika, jurila je za avanturama ne razmišljajući o posledicama, proćerdala vreme veselo i uvek je govorila da će umreti u stotoj godini. Svoju budućnost je pripremila s praktičnim smislom, odabravši lično starački dom kad je shvatila da više ne može da živi sama i advokatu prepustila brigu o ušteđevini da bi joj obezbedio blagostanje do poslednjeg dana. Iskreno je volela Irene Beltran, jer je u mladosti imala kosu iste te vatrene boje i zabavljala se zamišljajući kako je devojka njena praunuka ili ona sama iz njenih najboljih vremena. Otvarala je kovčege pune blaga, pokazivala joj albume iz vremena kad je bila slavna i davala joj da čita pisma

obožavalaca koji su zbog nje gubili duševni mir i spokojstvo čula. Sklopile su tajni pakt: onoga dana kad se budem uneredila u gaće ili više ne budem mogla sama da namažem usta, pomoći ćeš mi da umrem, kćeri, zamolila ju je Hosefina Bjanki. Naravno, Irene joj je to obećala.

- Moja majka je otputovala, tako da ćemo večerati sami - rekla je Irene vodeći Fransiska na sprat unutrašnjim stepeništem.

Na spratu je bilo tiho i polumračno, jer dotle nije dopiralo osvetljenje iz prizemlja. A više se nisu čuli ni zvuci *Božje volje*. U to vreme posetioци su se već razilazili, stanari su se vraćali u svoje sobe i noćni mir se uvlačio u kuću sa svojim posebnim senkama. Rosa, debela i veličanstvena, dočeka ih u predvorju sa širokim osmehom. Bila je slaba prema tom crnomanjastom mladiću koji ju je razdragano pozdravljao, šalio se s njom i umeo da se valja po podu s kujom u naručju. Prema njemu je osećala veću bliskost i prisnost nego prema Gustavu Moranteu, premda svakako nije bio dobra prilika za njenu devojčicu. Tokom svih meseci otkako ga je upoznala nikad ga nije videla u drugim pantalonama osim u tim sivim somotskim i uvek u istim cipelama s gumenim đonom, zbilja žalosno. Dobro odeven - dobro došao, mislila je ona, ali odmah bi se ispravila suprotnom poslovicom: odelo ne čini čoveka.

- Upali svetla, Irene - predložila je pre nego što je zaronila u kuhinju.

Salon je bio uzdržano ukrašen, persijski tepisi, modernističke slike i nekoliko knjiga o umetnosti u strateškom neredu. Nameštaj je delovao udobno, a mnoštvo biljaka ambijentu je davalo svežinu. Fransisko se smesti u sofu i priseti se roditeljske kuće, u kojoj je jedini luksuz bio gramofon, dok je Irene otvarala flašu rozea.

- Šta proslavljamo? - upita on.

- Sreću što smo živi - odvrati ona svom prijatelju ne osmehnuvši se.

On je pogleda ćuteći i potvrdi utisak da se u njoj nešto promenilo. Opazi da joj ruka drhti dok je punila čaše, tužnog izraza lica bez imalo šminke. U nameri da dobije u vremenu i proveri šta se događa s njenim raspoloženjem, Fransisko ispretura ploče i izabra jedan stari tango. Stavi ga na gramofon i Gardelov jedinstven glas stiže do njih preskačući

pedeset godina istorije. Slušali su u tišini, držeći se za ruke, dok nije ušla Rosa objavljujući da je u trpezariji poslužena večera.

- Sačekaj tu, ne pomeraj se - zamoli Irene i izađe gaseći svetla.

Vratila se kroz nekoliko trenutaka noseći svećnjak s pet sveća, kao sablast iz drugog veka u dugoj beloj tunici i s odsjajem plamičaka koji su na njenoj kosi stvarali metalne obrise. Svečano provede Fransiska kroz predsoblje do jedne odaje koja je ranije bila prostrana spavaća soba, sada pretvorena u trpezariju. Nameštaj je bio previše glomazan u odnosu na veličinu sobe, ali nepogrešiv ukus Beatris Alkantara prevazišao je taj nedostatak obojivši zidove u pompejski crvenu boju, u dramatičnom kontrastu s kristalom na stolu i belim presvlakama stolica. Jedina slika predstavljala je mrtvu prirodu flamanske škole: crni luk, beli luk, kremenjača prislonjena u uglu i tri bespomoćna fazana obešena za noge.

- Nemoj je mnogo gledati jer ćeš imati noćne more - upozori ga Irene.

Fransisko ćutke nazdravi odsutnosti Beatris Alkantara i Verenika smrti, zadovoljan što je nasamo s Irene.

- A sada mi, prijateljice moja, kaži zašto si tužna.

- Zato što sam do sada živela u snu i plašim se da ću se probuditi.

Irene Beltran je bila razmažena devojčica, jedinica dobrostojećih roditelja, zaštićena od dodira sa spoljašnjim svetom, pa i od nemira sopstvenog srca. Tetošenja, maženja, milovanja, engleski koledž za gospođice, katolički univerzitet, velika opreznost s vestima na radiju i televiziji, ima toliko zla i nasilja, bolje je držati je po strani od takvih stvari, ima vremena, patiće kasnije, to je neizbežno, pustimo je da provede srećno detinjstvo, buji-paji, devojčice moja, tu je tvoja mama da te čuva. Rasni psi, vrtovi, konj u klubu, skijanje zimi i kupanje celog leta, časovi baleta da nauči da se kreće graciozno, jer hoda pocupkujući i strovaljuje se kad seda kao pelivan; ostavi je na miru, Beatris, nemoj da je mučiš. Neophodno je, moramo je vaspitati: rendgenski snimak kičme, čišćenje tena, psiholog jer je u utorak sanjala živo blato i probudila se vrišteći. Ti si kriv, Eusebio, kvariš je poklonima kao za ljubavnicu, francuski parfemi, čipkane bluze, nakit neprikladan za

devojčicu njenih godina. Ti si kriva, Beatris, jer si tako površna i ne možeš da shvatiš, Irene se odeva u krpetine da bi tebe uvredila, to je već objasnio njen psiholog. Toliki trud da je vaspitamo, kad ti kažem, a vidi šta je ispalo od nje, nemarno stvorenje koje se svemu ruga i napušta slikarstvo i muziku da bi se posvetilo novinarstvu, to zanimanje mi se ne dopada, to je posao za protuve, bez budućnosti, pa čak i opasan. Dobro, ženo, ali barem smo uspeli da je usrećimo: lako se smeje i ima velikodušno srce, uz malo sreće biće zadovoljna u životu dok se ne uda, a kasnije, kad bude morala da se suoči sa životnim obavezama, barem će moći da kaže da su joj roditelji podarili mnoge srećne godine. Ali ti si otišao, Eusebio, proklet bio, napustio si nas pre nego što je ona odrasla i sad sam izgubljena, nesreća mi izbija iz svake pore, kaplje, davi me, više ne mogu da je savladam i sa svakim danom mi je sve teže da zaštitim Irene od svih zala, amen. Vidiš li ti njene oči? Uvek su tako bludele, zato Rosa i misli da neće dugo živeti, izgleda kao da se oprašta. Pogledaj ih, Eusebio, više nisu kao ranije, ispunile su se senkama kao da se naginju nad bunar, gde si, Eusebio?

Irene je osetila ogromnu mržnju svojih roditelja pre nego što su je i oni sami naslutili. Kao dete ostajala je budna noćima slušajući njihove beskrajne prepirke, pogleda uprtog u tavanicu svoje sobe i s neopisivom strepnjom u kostima. Nije mogla da spava od majčinih neprekidnih gundanja i jadanja tokom dugih telefonskih poveravanja svojim prijateljicama. Do nje su dopirali zvuci izobličeni zatvorenim vratima i njenom vlastitom strepnjom. Nije shvatala smisao reči, ali im je njena mašta davala značenje. Znala je da priča o ocu. Ne bi zaspala sve dok ne bi čula njegov automobil u garaži i ključ u bravi, a onda bi se njena potištenost raspršila, odahnula bi zadovoljno, sklopila oči i utonula u san. Kad bi ušao u njenu sobu da joj na obraz spusti poslednji poljubac za taj dan, Eusebio Beltran bi zatekao svoju ćerku kako spava i odlazio spokojan, uveren da je srećna. Kad je devojčica stekla sposobnost da odgoneta sitne znakove, shvatila je da će on jednoga dana ipak otići, što se na kraju i dogodilo. Njen otac je bio večiti putnik u životu, uvek u prolazu, kolebao se idući s jedne na drugu stranu nesposoban da miruje, pogleda izgubljenog u daljini, odjednom bi menjao temu usred razgovora, pitao i ne slušajući odgovor. Samo je

pred njom dobijao ustaljene obrise. Irene je bila jedino biće koje je istinski voleo i samo je ona mogla da ga zadrži nekoliko godina. Bio je uz nju u nezaboravnim trenucima sudbinski važnim za ženu, on joj je kupio prvi grudnjak, najlon čarape, cipele s potpeticama i objasnio joj kako nastaju deca, zasigurno neobična priča, jer Irene nije mogla ni da zamisli da dvoje koji se mrze kao njeni roditelji mogu da rade ono da bi nju doneli na svet.

S vremenom je shvatila da taj muškarac kojeg je obožavala ume da bude okrutan tiranin. Ženu je neprekidno oštro kritikovao ukazujući joj na svaki trag bore, suvišni kilogram oko struka, jesi li primetila kako te šofer gleda, Beatris? Ti si po ukusu proletera, draga. Našavši se između njih dvoje, Irene je bila sudija u njihovim beskrajnim svađama. Zašto se ne pomirite pa da to proslavimo jedući kolače?, preklinjala bi ih. Njeno srce bilo je naklonjenije ocu, jer je odnos s majkom bio obojen suparništvom. Beatris ju je gledala kao žensko i prebrojavala unazad svoje godine. Samo da ne odraste, zaboga!

Devojčica se rano probudila za životne nemire. S dvanaest godina izgledala je mlađa, ali već su je potresali unutrašnji nemiri i žudnja za avanturama. Ta burna uzbuđenja često su joj narušavala san, a danju joj izazivala grozničavost. Pohlepna i neizbirljiva čitateljka, uprkos budnom oku majke koja je sprovodila cenzuru, grabila je svaku knjigu koje bi mogla da se domogne, a one koje nije smela da čita pred Beatris čitala bi u ponoć pod čaršavima, osvetljavajući ih baterijskom lampom. Na taj način dobijala je više informacija nego što je to uobičajeno za dete iz njene sredine, a romantičnim fantazijama nadoknađivala je sve ono što joj je iskustvo uskraćivalo.

Eusebio Beltran i njegova supruga bili su na putu onoga dana kad je novorođenče upalo kroz tavanski prozorčić. Od tada već beše prošlo mnogo godina, ali ni Rosa ni Irene to nikada neće zaboraviti. Šofer beše otišao u školu po devojčicu i ostavio ju je pred baštenskim ulazom jer je imao drugih obaveza. Kiša je padala celog dana, a u to doba zimsko nebo je imalo boju topljenog olova, pa su ulične svetiljke već bile počele da se pale. Irene se zaprepasti kad vide kuću u tami, nijedno svetlo ne beše upaljeno, svuda je vladala tišina. Otključala je vrata začudivši se što nema Rose da je dočeka kao uvek i što s radija ne trešti drama u šest

sati. Spustila je knjige na sto kraj ulaza i krenula hodnikom ne paleći svetlo. Neodređeno i mračno predosećanje teralo ju je napred. Klizila je na prstima pripijajući se uza zidove i dozivajući Rosu svom snagom svojih misli. Salon je bio prazan, trpezarija i kuhinja takođe. Ne usuđujući se da nastavi dalje ona zastade, osluškujući zaglušujuću buku u svojim grudima, u iskušenju da se skameni i prestane da diše sve dok se šofer ne vrati. Pokuša da se umiri govoreći sebi da nema čega da se plaši, možda je njena dada otišla napolje ili je sišla u podrum. Kao nikada ranije beše se zatekla potpuno sama u kući, od zbunjenosti nije mogla pribrano da razmišlja. Kako su minuti prolazili, ona se sve više saginjala dok se nije sasvim skupila u jednom uglu. Osetivši hladnoću u nogama shvati da grejanje nije uključeno, a onda predoseti da se dogodilo nešto ozbiljno, jer Rosa nikada nije zanemarivala svoje obaveze. Rešena da ispita stvar do kraja, krenu polako dalje dok ne začu prvi jecaj. Sve žile joj se zategnuše, nestade strah, a radoznalost usmeri njene korake u pravcu dela za poslugu, gde joj beše zabranjen pristup. Tu su se nalazili kotlovi za toplu vodu, vešernica i soba za peglanje, ostava za pića i hranu. Na kraju hodnika nalazila se Rosina soba, odakle je dopirao prigušen plač. Uputila se u tom pravcu širom otvorenih očiju, dok joj je strepnja dobovala u slepoočnicama. Ne vide svetlost u procepu vrata i njena mašta izazva stravične prizore. Zabranjena štiva navreše joj u um s nabojem jeze i nasilja: razbojnici u kući, a Rosa oborena na krevetu s rasporenim vratom; pacovi mesožderi koji su izašli iz podruma sada je upravo proždiru; vezanih ruku i nogu Rosa koju manijak zlostavlja, kao što je pročitala u jednoj brošuri koju je pozajmila od šofera. Nije mogla ni da zamisli ono što je zatekla kad je ušla.

Irene oprezno pritisnu kvaku i lagano gurnu vrata. Proturi ruku, opipa zid tražeći prekidač i upali svetlo. Pred njenim očima zaslepljenim od naglog bleska pojavi se Rosa, njena ogromna i voljena Rosa, zavaljena na stolici i sa suknjama zadignutim do struka i debelim i tamnopotim nogama u vunanim čarapama umrljanim krvlju. Glava joj beše zabačena unazad, a lice iskrivljeno od bola. Na podu, između njenih nogu, ležala je crvenkasta masa obmotana dugim, modrim i izuvijanim crevom.

Ugledavši je, Rosa načini pokret kao da će spustiti suknje da pokrije trbuh i uzalud pokuša da se pridigne.

- Rosa! Šta ti je?

- Odlazi, malena! Odlazi odavde!

- Šta je to? - upita Irene pokazujući na pod.

Devojčica priđe svojoj dadilji, obgrli je rukama, obrisa joj znoj sa čela svojom školskom keceljom i poljupcima joj obasu obraze.

- Odakle je izašla ova beba? - upita najzad.

- Pala je odozgo, kroz prozorčić - odvrati Rosa pokazujući otvor za vazduh na tavanici. - Pala je na glavu i poginula, zato je sva krvava.

Irene se sagnu da je razgleda i uveri se da ne diše. Nije smatrala potrebnim da objašnjava da o tome već ponešto zna i da tačno može da odredi da je u pitanju fetus od šest ili sedam meseci, težine oko kilogram i po, muškog pola, modre boje usled nedostatka kiseonika, verovatno mrtav još pre rođenja. Jedino joj beše neobično što ranije nije primetila trudnoću, ali to pripisa bujnom telu svoje dadilje, koja je, zahvaljujući tolikom salu, u sebi lako mogla da prikrije oteklinu.

- Šta da radimo, Roso?

- Eh, malena! Niko ne sme da sazna za ovo, hoćeš li da mi se zakuneš da o ovome nikada nikome nećeš pričati?

- Kunem ti se.

- Hajde da ga bacimo u smeće.

- Tužno je da tako završi, Roso. Jadničak nije kriv što je pao kroz tavanski prozorčić. Zašto ga ne bismo sahranile?

Tako su i učinile. Čim je žena mogla da ustane, opere se i presvuče, stavile su dete u pijačnu kesu koju su zapečatile lepljivom trakom. Malu plastičnu urnu sakriše do noći, a kad su se uverile da šofer spava, odneše je u baštu da je sahrane. Iskopale su duboku jamu, na dno stavile paket tužne sadržine, pažljivo ga zatrpale, utabale zemlju i pomolile se. Dva dana kasnije, Irene je kupila bokor nezaboravka i zasadila ga na mestu gde je počivalo novorođenče koje beše upalo kroz tavansko prozorče. Od tada su osećale da ih vezuje prisno saučesništvo, tajna koju godinama nije odala nijedna od njih, sve dok im nije postala toliko prirodna da je počela slučajno da se pojavljuje u njihovim razgovorima. U kući se niko nije postarao da proveri šta je u pitanju.

Svaki novi baštovan dobio bi od devojčice zadatak da pazi na nezaboravak, a u proleće, kad bi iznikli njegovi sitni cvetovi, nabrala bi buket i ostavljala ga u dadiljinoj sobi.

Igrajući se sa svojim rođakom Gustavom, Irene je ubrzo otkrila da poljupci imaju ukus voća i da i najtrapavija i najneveštija milovanja mogu da joj zapale čula. Skrivali bi se da se ljube, budeći uspavanu želju. Trebalo im je nekoliko leta da bi dostigli najveću prisnost strahujući od posledica i zauzdavani mladićevom strogošću, jer njemu behu utuvili u glavu da postoje dve vrste žena: pristojne za ženidbu i one druge samo za krevet. Njegova rođaka je spadala u one prve. Nisu znali kako se sprečava trudnoća i tek kasnije, kada je okrutni život kasarne naučio mladića muškim veštinama a njegov moral donekle olabavio, mogli su da vode ljubav bez straha. Sledećih godina su zajedno sazrevali. Brak će biti samo formalnost za one koji već behu predodredili budućnost.

I pored verenika i čarobnog doživljaja ljubavi, za nju je središte sveta i dalje bio otac. Poznavala je njegove vrline i njegove velike mane. Hvatala ga je u mnogobrojnim prevarama i lažima, videla ga kao kukavicu i gubitnika, primećivala kako užarenim pogledom psa prati druge žene. Nije gajila iluzije u vezi s njim, ali ga je duboko volela. Jednog popodneva Irene je čitala u svojoj sobi kad je u jednom trenutku osetila njegovu blizinu, i još pre nego što je podigla pogled, znala je da je u pitanju rastanak. Videla ga je kako stoji na pragu i učinilo joj se da je tu samo njegov duh, jer on više nije bio tu, beše se izbrisao, kao što je oduvek strepela da će se dogoditi.

- Izlazim nakratko, kćeri - rekao je Eusebio poljubivši je u čelo.

- Zbogom, tata - odvratila je devojka, sigurna da se više nikada neće vratiti.

Tako je i bilo. Prošle su četiri godine, ali pomoću nekog tananog mehanizma utehe ona ga nije smatrala mrtvim, kao ostali. Znala je da je živ i to joj je ulivalo izvestan spokoj, jer je isto tako mogla da ga zamisli srećnog u nekom novom životu, premda su je vetrovi nasilja koji su sada potresali svet ispunjavali sumnjama. Strepela je za njega.

Prijatelji završiše večeru. Njihove prilike ocrtavale su se na zidovima

prostorije, bacajući izdužene senke koje su se klatile pomerane treperavom svetlošću sveća. Razgovarali su takoreći šapatom da bi sačuvali prisnost tog trenutka. Irene ispriča Fransisku o tužnom poslu filantropske kasapnice, i on zaključi da od te porodice više ništa ne može da ga iznenadi.

- Sve je počelo kad se moj otac upoznao s arabijskim izaslanikom - rekla je.

Čovek je od svoje vlade dobio zadatak da kupuje stada ovaca. Predstavili su ga Eusebiju Beltranu na jednom prijemu u njegovoj ambasadi i oni su se odmah sprijateljili, jer su obojica živeli obuzeti jednakom strašću prema lepim ženama i veselim zabavama. Nakon gozbe, Irenin otac pozva ga da provod nastave u kući jedne gospe, gde su produžili slavlje uz šampanjac i iznajmljene devojke, koja je dostigla vrhunac jednom razuzdanom bahanalijom koja bi nekog slabijeg zasigurno otpremila pravo u pakao. Sledećeg dana probudili su se istruganih stomaka i zbrkanih misli, ali nakon tuširanja i guste paprene čorbe od školjki počеше da se bude iz mrtvih. Trezvenjak, kao svaki dobar musliman, Arapin je teško podnosio alkohol i trebalo je satima biti uz njega i smirivati ga, davati mu prirodne lekove, masirati ga kamforom i stavljati mu hladne obloge na čelo. Predveče već behu postali braća, ispovedivši jedan drugom sve tajne svojih života. Tada stranac predloži Eusebiju da se prihvati posla s jaganjcima, jer je tu bila gomila novca za čoveka koji bi umeo da ga zaradi.

- Nikad nisam video ovcu u prirodnom obliku, ali ako su nalik na krave ili kokoške, neće mi biti teško - nasmejao se Beltran.

Bio je to početak posla koji će ga odvesti u propast i zbog kojeg će zaboraviti na samoga sebe, kao što beše prorekla njegova žena mnogo pre nego što je imala elemenata da tako nešto pretpostavi. Krenuo je na krajnji jug kontinenta, gde je tih životinja bilo napretek i pristupio osnivanju klanice i hladnjače, uloživši u projekat dobar deo svog imetka. Kada je sve već bilo spremno, iz središta arapskog sveta poslaše jednog savesnog muslimanskog sveštenika da nadgleda klanje, da bi se ono obavilo u duhu strogih zakona Kurana. Morao je da izgovori molitvu klanjajući se prema Meki za svaku zaklanu ovcu i da utvrdi da li je to učinjeno samo jednim rezom i je li životinja iskrvarila na

higijenski način, kako je propisao Muhamed. Kad bi bila osvećena, očišćena i zaleđena, tela su otpremena avionom do svog krajnjeg odredišta. Prvih nedelja postupak se sprovodio uz strogo poštovanje pravila, ali je imam ubrzo izgubio svoj prvobitni entuzijazam. Bio je bez podsticaja. Niko u njegovom okruženju nije shvatao važnost njegovog zadatka, niko nije govorio njegov jezik niti je pročitao Svetu knjigu. Zapravo, bio je okružen strancima razbojnicima koji su mu se smejali u lice dok je pojava na arapskom i pravili skaredne pokrete neprekidno mu se podsmevajući. Oslabljen klimom s juga, nostalgijom i kulturnom neshvaćenošću, ubrzo je onemoćao. Eusebio Beltran, uvek praktičan, predloži mu da svoje molitve snimi na magnetofon na baterije da ne bi usporavao posao. Od tog trenutka imamovo propadanje postade očigledno. Njegova slabost dobi zastrašujuće razmere, prestade da prisustvuje klanju, obuze ga lenjost, kocka, san i porok pića, sve ono što je njegova vera zabranjivala, ali niko nije savršen, kako je govorio njegov gazda da bi ga utešio kad ga zatekne kako jadikuje nad svojom ljudskom bedom.

Ovce su kretale na put krute i ledene kao mesečevo kamenje i niko nije znao da svoju nečist nisu izgubile kroz vratnu žilu i da je magnetofon svirao bolera i narodne pesme umesto obaveznih muslimanskih molitvi. Čitava ta stvar ne bi ni imala ozbiljnijih posledica da arapska vlada nije uputila, bez prethodne najave, izaslanika da prekontroliše južnoameričkog partnera. Istoga dana kada taj stiže na lice mesta i ustanovi na koji se način izigravaju propisi Kurana, novi posao s jaganjcima bi okončan, a Eusebio Beltran, zajedno s muhamedanskim mistikom, zapade u krizu pokajanja, ali trenutno bez ikakve želje da se vrati u otadžbinu i s čitavom gomilom zaleđenih ovaca bez tržišta za prodaju jer se njihovo meso u zemlji nije cenilo. A onda se ispolji ona veličanstvena strana njegove ličnosti. Dođe u prestonicu s robom i kamionom obiđe sirotinjske kvartove poklanjajući je onima kojima je bila najpotrebnija. Bio je uveren da će se za njegovim primerom povesti i drugi trgovci na veliko, koji će, podstaknuti njegovom velikodušnošću, takođe pokloniti deo svoje robe nezbrinutima. Poče čak da sanja o lančanoj solidarnosti pekara, piljara, vlasnika ribarnica i tržnica, proizvođača testenine, pirinča i bombona,

uvoznika čaja, kafe i čokolade, fabrikanata konzervi, pića i sireva, jednom rečju da sanja da će se svi postojeći industrijalci i trgovci odreći dela profita da bi ublažili očiglednu glad udovica, siročadi, nezaposlenih i ostalih nesrećnika. Ali ne dogodi se ništa od toga. Kasapi ovaj gest oceniše kao lakrdiju, a ostali na njega jednostavno ne obratiše pažnju. Pošto on, uprkos svemu, nastavi svoj krstaški pohod s oduševljenjem, pripretiše mu smrću zato što upropašćava njihov posao i ugled čestitih trgovaca. Ocrniše ga kao komunistu, što još više doprinese nervnom krah u Beatris Alkantara, koja je imala dovoljno čvrstine da podnosi nastranosti svoga muža, ali ne i da se odupre udarcu te opasne optužbe. Eusebio Beltran je lično delio ovčje butove i plečke iz vozila s ogromnim štampanim oglasima sa strane i preko razglasa objavljivao svoju inicijativu. Ubrzo se našao opkoljen policajcima i plaćenim siledžijama. Konkurentski poslodavci behu rešili da mu dođu glave. Uznemiravali su ga podrugljivim upozorenjima i pretnjama smrću i njegovoj ženi slali anonimna pisma izrazito uvredljive sadržine. Kada se vozilo „filantropske kasapnice“ pojavilo na televiziji, a red bednika pretvorio u masu koju ni policija ni čuvari javnog reda i mira nisu mogli da kontrolišu, Beatris Alkantara izgubi i poslednju trunku strpljenja i u lice mu sruči sve ono što se beše nakupilo u životu punom mržnje. Eusebio je otišao s namerom da se više nikada ne vrati.

- Nikad nisam brinula za oca, Fransisko. Bila sam sigurna da je pobegao od mame, poverilaca i prokletih ovaca što su počele da se kvare ne nalazeći potrošače, ali sada sumnjam u sve to - reče Irene.

Plašila se noću, kad bi joj se u snu pojavljivala pomodrela tela iz mrtvačnice, Havijer Leal obešen kao neprirodna voćka o bagrem u dečjem parku, beskrajni redovi žena koje se raspituju za svoje nestale, Evanhelina Rankileo u spavaćici i bosonoga kako doziva iz senki, a među svim tim tuđim sablastima videla je i svoga oca zaglibljenog u močvaru mržnje.

- Možda nije pobegao nego su ga ubili ili zatvorili, kao što veruje moja mama - uzdahnu Irene.

- Nema razloga da čovek njegovog položaja postane žrtva policije.

- Razlozi nemaju nikakvog značaja za moje noćne more niti u svetu

u kojem živimo.

Utom uđe Rosa i saopšti da neka žena pita za Irene. Bila je to Digna Rankileo.

Digna je na leđima nosila breme vremena i oči joj behu pobelele od silnog motrenja na put i iščekivanja. Izvinila se što dolazi tako kasno i objasnila da ju je na to primoralo očajanje, pošto ne zna kome da se obrati. Kako decu nije smela da ostavi samu, nije bilo moguće da putuje danju, ali se Mamita Enkarnasion ponudila da tu noć ostane s njima. Primaljina dobra volja omogućila joj je da uhvati autobus za prestonicu. Irene joj požele dobrodošlicu, uvede je u salon i ponudi da nešto večera, ali ona prihvati samo šolju čaja. Sede na ivicu stolice oborenog pogleda, gnječeći u krilu crnu pohabanu torbu. Nosila je šal preko ramena, a njena uzana vunena suknja jedva da joj je pokrivala čarape zavrnutе u visini kolena. Njen napor da prikrije stidljivost bio je očigledan.

- Jeste li saznali nešto o Evanhelini, gospođo?

Majka odmahnu glavom i nakon duže pauze reče da je smatra izgubljenom, jer svi znaju da je traganje za izgubljenima posao kojem nema kraja. Nije došla zbog nje već zbog Pradelija, najstarijeg sina. Utišala je glas skoro do nečujnog šapata.

- Krije se - poveri joj.

Pobegao je iz stanice. Zbog ratnog stanja dezerterstvo se moglo platiti životom. Ranije je, da bi se napustila policija, bio potreban samo izvestan birokratski postupak, ali je sada straža bila deo armije i imala je iste obaveze kao vojska na bojnopolju. Položaj Pradelija Rankilea bio je opasan, ako bi ga uhvatili loše bi prošao, barem je njegova majka to tako shvatala videvši ga kao progonjenu zver. Ipolito, njen muž, donosio je sve važne porodične odluke, ali je pristupio prvom cirkusu koji je podigao šatru u okolini. Beše mu dovoljno da začuje bubanj kojim najavljuju predstavu pa da zgrabi kofer s opremom za svoj zanat, pridruži se družini i krene na turneju po selima i naseljima gde ga je bilo teško pronaći. Digna se pak nije usuđivala da s drugim ljudima priča o svom problemu. Nekoliko dana se predomišljala, dok se nije setila svog razgovora s Irene Beltran i zanimanja novinarkе za nesreću koja se sručila na dom Rankileovih. Pomislila je na nju kao na jedinu

osobu kojoj je mogla da se obrati.

- Moram da izvedem Pradelija iz zemlje - promrmljala je.
- Zašto je dezertirao?

Majka to nije znala. Jedne noći banuo je ubledeo, izobličen, s uniformom u dronjcima i ludačkim pogledom. Nije hteo da priča. Došao je pregladneo i dugo halapljivo jeo, trpajući u usta sve što je našao u kuhinji: sirov crni luk, ogromne komade hleba, suvo meso, voće i čaj. Kada se zasitio, naslonio je ruke na sto, uvukao glavu među njih i iznemogao zaspao kao malo dete. Digna je bdela nad njegovim snom. Duže od jednog sata ostala je pored njega posmatrajući ga, ne bi li dokučila dug put koji ga beše doveo do takvog stanja iscrpljenosti i straha. Kad se probudio, Pradelio nije želeo da se vidi s braćom i sestrama da ga neko od njih ne bi nehotice odao. Nameravao je da pobegne ka planinskom vencu, gde ni lešinari ne bi mogli da ga pronađu. Jedini cilj te posete bio je da se pozdravi s majkom i da joj kaže da se više neće videti, jer je imao zadatak koji je nameravao da izvrši i po cenu života. Kasnije će iskoristiti leto da pređe granicu preko nekog od planinskih prevoja. Digna Rankileo nije ništa pitala, jer je dobro poznavala svoga sina: svoju tajnu ne bi podelio ni s njom niti s bilo kim drugim. Ona ga samo podseti da je pokušaj prelaska tih beskrajnih brda bez vodiča prava ludost čak i po lepom vremenu, jer su se u tim bespućima mnogi izgubili dok ih nije snašla smrt. A onda ih prekrije sneg i nestanu do sledećeg leta, kada neki putnik namernik nabasa na ono što je od njih ostalo. Predloži mu da se sakrije neko vreme dok im ne dosadi da ga traže ili da ode na jug, odakle bi mu bilo lakše da prebegne preko niskih planina.

- Okanite me se, majko. Učiniću ono što moram, a kasnije pobeći kako znam i umem - prekide je Pradelio.

U planinu je otišao zajedno s Hasintom, mlađim bratom, koji mu je bio vodič jer je ta brda poznavao bolje nego iko drugi. Krio se na vrhu hraneći se gušterima, glodarima, korenjem i s ono malo namirnica koje mu je dečak povremeno odnosio. Digna se pomirila sa sudbinom shvativši da će on ostvariti svoj naum, ali kada je poručnik Ramires obišao ceo kraj tražeći ga od kuće do kuće, preteći svakome ko ga sakrije i obećavajući nagradu za njegovo hvatanje, i kada se narednik

Faustino Rivera tiho pojavio jedne noći u njenom domu obučen kao civil, da je šapatom upozori da prenese beguncu, ukoliko zna gde se nalazi, da će pretražiti planine pedalj po pedalj dok ga ne pronađu, majka odluči da više ne čeka.

- Narednik Rivera je takoreći deo naše porodice, zato je bio dužan da mi to javi - objasnila je Digna.

Za seljanku čiji se život uvek odvijao u mestu u kojem je rođena i koja je poznavala samo najbližu okolinu, sama pomisao da će njen sin jednom otići u stranu zemlju izgledala je tako neostvarljiva kao i sakriti ga na dnu mora. Nije mogla ni da zamisli veličinu sveta iza granice planina što su se ocrtavale na horizontu, ali je slutila da se zemlja prostire u pravcu oblasti gde se govore drugi jezici, gde žive ljudi drugih rasa u krajnje nestvarnim klimama. Tamo je bilo lako poći krivim putem i propasti zbog loše sreće, ali bolje je i otići nego umreti. Beše čula za izbeglice, česta tema razgovora poslednjih godina, i nadala se da bi Irene mogla da obezbedi Pradeliju azil. Devojka pokuša da joj objasni nesavladive teškoće takve zamisli. Bilo je neizvodljivo prevariti naoružanu stražu, preskočiti ogradu i bezbedno ući u neku ambasadu, jer nijedan diplomata ne bi pružio zaštitu dezertneru iz vojske koji beži iz nejasnih razloga. Jedino rešenje bilo je uspostaviti vezu s Kardinalovim ljudima.

- Mogu da se obratim svom bratu Hoseu - obeća naposletku Fransisko, nimalo voljan da dovede u opasnost svoju organizaciju upućujući jednog vojnika u njene tajne, iako se radilo o jednom sirotom policajcu koga su progonili njegovi drugovi. - Crkva ima tajanstvene puteve spasenja, ali zahtevaće da sazna istinu, gospođo. Moram da razgovaram s vašim sinom.

Digna objasni da se krije u jednoj planinskoj špilji, na visini gde se teško diše i, da bi se do njega stiglo, potrebno je uzverati se kozjom stazom kroz klisuru, birajući mesto gde da se stane nogom između stena i žbunja. Nije to lak izlet, put će biti dug i težak za nekoga ko nije navikao da se vere.

- Pokušaću - reče Fransisko.

- Ako ideš ti, idem i ja - odluči Irene.

Te noći, žena stidljivo leže u krevet koji Irene beše improvizovala za

nju i provede sate zureći u tavanicu ošamućenog pogleda. Sutradan krenuše sve troje u Los Riskos Beatrisinim automobilom, pošto devojka iz ostave uze torbu s namirnicama za Pradelija. Fransisko joj skrenu pažnju da će pentranje na planinu biti teško s tolikim teretom, ali ga ona pogleda podrugljivo i on prestade da navaljuje.

Majka im usput ispriča sve što je znala o Evanhelininoj tužnoj sudbini, od trenutka kad su je poručnik i narednik odvucli u džip u noći one iste nezaboravne nedelje. Devoјčini krici razlegali su se usput upozoravajući senke, sve dok joj šamar nije zatvorio usta i prekinuo njeno bacakanje. U policijskoj stanici, dežurni kaplar ih vide kako dolaze i, ne usudevši se da pita za uhapšenu, samo skrenu pogled na drugu stranu. U poslednjem trenutku, kada ju je poručnik Ramires šamarom digao u vazduh i kao džak poneo u svoju kancelariju, narednik se sažali i usudi se da ga zamoli da ima obzira prema njoj pošto je bolesna, i jer je sestra čoveka iz jedinice, ali mu starešina ne dade vremena da nastavi već zatvori vrata, prikleštivši rub devoјčicine bele podsuknje, koja ostade tu zakačena poput ranjene golubice. Neko vreme čuo se plač, a onda je zavlādala tišina.

Beše to beskrajna noć za narednika Faustina Riveru. Nije otišao da legne jer je osećao zebnju u srcu. Zabavio se razgovarajući s dežurnim kaplarom, napravio nekoliko obilazaka da bi se uverio da je sve u redu, a onda seo pod strehu konjušnice da puši svoje jake crne cigarete, osećajući blag sezonski povetarac, miris procvalog gloga u daljini i drugi, jači, sveže konjske balege. Noć beše zvezdana i vedra, obavijena velikom tišinom. Ne znajući tačno šta čeka, ostao je tu nekoliko sati, sve dok nije primetio prve znake svitanja, razumljive onima koji su rođeni u dodiru s prirodom i naviknuti da rano ustaju. Tačno u četiri sata i tri minuta, kako je rekao Digni Rankileo i kasnije ponovio, jer pretnje nisu mogle da mu zapuše usta, video je kako poručnik Huan de Dios Ramires izlazi noseći tovar u naručju. Uprkos udaljenosti i tami, znao je bez dvoumljenja da je to Evanhelina. Oficir je pomalo posrtao, ali ne od pijanstva, pošto na dužnosti nikad nije pio. Devoјčicina kosa visila je gotovo do zemlje, a na pošljunčanoj stazi koja je vodila na parking, njeni vrhovi su dodirivali oblutke. Sa svog mesta Rivera je čuo oficirovo uzbuđeno disanje i shvatio da to nije od napora, jer tanušno telo

uhapšene za njega, krupnog, mišićavog i uvežbanog, nije moglo biti teško. Brektao je kao meh od nervoze. Vide kako devojčicu spušta na betonsku ploču koja je služila za utovar denjaka i namirnica. Svetlost reflektora vrtela se svake noći na vrhu tornja kao predostrožnost za slučaj napada, i pri kruženju osvetljavala Evanhelinino detinje lice. Oči su joj bile sklopljene, moguće da je još bila živa, jer se naredniku učinilo da jeca. Poručnik krenu prema belom kamionetu, sede na mesto šofera i upali motor, vozeći polako unazad prema mestu gde beše spustio devojku. Izađe, uze je u naručje i smesti u zadnji deo vozila upravo u trenutku kada je svetlost reflektora prelazila preko prizora. Pre nego što će je oficir pokriti šatorskim platnom, Faustino Rivera vide Evanhelinu položenu na bok, lica prekrivenog kosom i bosim nogama koje su se pomaljale među resama ponča. Starešina otrča do zgrade, iščeze iza kuhinjskih vrata i za minut se vrati s lopatom i ašovom koje stavi pored devojke. Zatim se pope u kamionet i uputi se prema izlazu. Stražar na kapiji prepozna starešinu, pozdravi ga zvanično i otvori teška krila kapije. Vozilo se udalji putem u pravcu severa.

Narednik Faustino Rivera sačeka gledajući na sat u pauzi između dve cigarete, šćućuren u senci konjušnice. Povremeno se pokretao da razgiba utrnule noge i u jednom trenutku, savladan snom, pridrema prislonivši glavu na zid. Odatle je mogao da vidi stražarsku kućicu, u kojoj je kaplar Ignasio Bravo ubijao dosadu masturbirajući, i ne sluteći da mu je on u blizini. U zoru se temperatura spusti i hladnoća odagna njegovu pospanost. Bilo je šest sati i zora već beše obojila horizont kad se kamionet vratio.

Narednik Faustino Rivera zapisa sve čemu je lično prisustvovao u prijavu beležnicu koju je uvek nosio sa sobom. Imao je maniju da zapisuje važne i beznačajne događaje, ne sanjajući da će ga to kroz nekoliko sedmica koštati života. Iz svog skloništa posmatrao je oficira koji je napuštao vozilo nameštajući remenje i revolversku futrolu i odlazeći u pravcu zgrade. Narednik priđe kamionetu, opipa alatke i ustanovi da po rubovima ima prilepljene sveže zemlje. Nije znao šta to znači, niti šta je oficir radio dok je bio odsutan, ali svako bi to i sâm mogao da pretpostavi, reče jasno i otvoreno Digni Rankileo.

Automobil kojim je upravljao Fransisko Leal zaustavi se na imanju

Rankileovih. Sva deca izađoše da dočekaju majku i goste, jer toga dana niko ne beše otišao u školu. Iza njih se pojavi Mamita Enkarnasion s prsima kao u golubice, crnom punđom učvršćenom ukosnicama, na kratkim nogama prošaranim venama, veličanstvena starica koja je neustrašivo prolazila kroz sve životne nedaće.

- Uđite i odmorite se, skuvaću vam čaj - rekla je.

Hasinto ih povede do Pradelija. Samo je on poznao skrovište svoga brata i shvatao neophodnost čuvanja tajne po cenu sopstvenog života. Osedlali su dva konja Rankileovih, dečak i Irene jahali su kobilu, a Fransisko drugog konja tvrde gubice i prilično nervoznog ponašanja. Odavno već ne beše jahao konja i osećao se nesigurno. Umeo je da jaše bez ikakvog stila ali sigurno, zahvaljujući tome što je u detinjstvu odlazio na imanje jednog druga, gde je naučio veštinu jahanja. Irene se pak pokazala kao iskusna amazonska, jer je u vreme materijalnog blagostanja svojih roditelja imala sopstvenog ponija.

Uputiše se u planinu, penjući se strmom i pustom stazom. U normalnim vremenima tuda niko nije prolazio i šipražje je takoreći beše izbrisalo. Tek što su malo odmakli, Hasinto ih upozori da se dalje ne može na konjima i da će morati da se penju po kamenjaru tražeći izbočine u stenama za koje će se pridržavati. Privezaše konje za drveće i počеше da se penju pešice, pomažući se uzajamno na strmim padinama. Ranac s konzervama pritiskao je svojom težinom Fransiskova ramena kao top. Umalo da zatraži da ga Irene uprti nekoliko metara kad je već onako uporno navaljivala da ga ponesu, ali se sažali kad je vide da diše kao da je na samrti. Dlanovi joj behu izranavljeni od stena, pantalone pocepane na kolenu, znojila se i svaki čas zapitkivala kada će već jednom stići. Dečak je uvek odgovarao isto: tu, još malo, iza onog brda. I tako su išli još dugo pod nemilosrdnim suncem, umorni i žedni, dok Irene ne reče da ne može ni korak dalje.

- Penjanje nije ništa. Videćete kad budete morali da siđete - reče Hasinto.

Pogledaše nadole i ona kriknu. Uspentrali su se kao koze uz strmu padinu, hvatajući se za žbunje koje je nicalo iz neravnog terena. U daljini su se nazirale tamne mrlje drveća na mestu gde behu ostavili

konje.

- Nikad neću moći da siđem odavde. Hvata me nesvestica... - promrmlja Irene naginjući se privučena ambisom koji se pružao pod njenim nogama.

- Ako si mogla da se popneš, moći ćeš i da siđeš - pridržava je Fransisko.

- Držite se, gospođice, to je odmah tu, iza brda - dodade dečak.

Irene postade svesna da balansira na vrhu planine, cvileći uplašeno, a onda u njoj najednom prevlada sposobnost da se svemu naruga. Prikupi snagu, uhvati svog prijatelja za ruku i saopšti da je spremna da ga sledi. Ostaviše ranac s namirnicama u nameri da se kasnije vrate po njega, tako da je Fransisko, oslobođen tereta koji mu je sputavao mišiće, sada mogao da pomogne Irene. Dvadeset minuta kasnije stigoše do okuke brda, odakle se iznenada pojaviše senke visokog šiblja i olakšanje u vidu tankog mlaza vode koja se slivala niz kamenjar. Shvatiše da je Pradelio to mesto izabrao za skrovište zbog izvora, bez kojeg bi opstanak bio nemoguć u tim suvim brdima. Nagnuše se nad izvor da pokvase lice, kosu, odeću. Kada je podigao pogled, Fransisko prvo ugleda poderane čizme, zatim pantalone od zelene tkanine, a onda naga prsa pocrvenela od sunca. Na kraju se suoči s tamnopusim licem Pradelija del Karmen Rankilea, koji ih je držao na nišanu svog službenog revolvera. Brađa mu beše izrasla, a kosa, poput morskih algi, nakostrešena i ulepljena od prašine i znoja.

- Poslala ih je mama. Došli su da ti pomognu - reče Hasinto.

Rankileo spusti revolver i pomože Irene da stane na noge. Odvede ih u senovitu i hladnu pećinu, čiji su ulaz skrivali šiblje i stene. Tu popadaše ničice na zemlju, a dečak odvede svoga brata po ostavljeni ranac. Iako mlad i slabašan, Hasinto je izgledao svež kao na početku putovanja. Irene i Fransisko ostadoše duže vreme sami. Ona je odmah zaspala. Kosa joj je bila vlažna, a koža opaljena suncem. Jedan insekt slete joj na vrat i krenu prema obrazu, ali ga ona nije osetila. Fransisko mahnu rukom da ga otera i okrznu njeno lice, meko i toplo poput letnje voćke. Divio se skladu njenih crta lica, sjaju njene kose, opuštenosti njenog tela dok je spavala. Požele da je dodirne, da se nagne nad nju da oseti njen dah, da je njiše u naručju i zaštititi od predosećanja koja su ga

mučila od samog početka ove pustolovine, ali i njega savlada umor, te i on zaspa. Nije čuo kad su stigla braća Rankileo i kad mu dotaknuše rame, on se prenu iz sna.

Pradelio je bio pravi gorostas. Njegov ogroman skelet privlačio je pažnju i bio neobjašnjiv u porodici pretežno sitnih ljudi, kakva je bila njegova. Dok je sedeo u pećini, otvarajući sa strahopoštovanjem ranac kako bi povadio blago koje se u njemu nalazilo i milujući paklo cigareta unapred uživajući u zadovoljstvu koje pruža duvan, ličio je na neko nezgrapno dete. Beše prilično smršao, obrazi mu behu upali, a duboki podočnjaci što su mu uokvirivali oči davali su mu izgled prerane ostarelosti. Koža mu beše otvrdla od planinskog sunca, usne ispucale, a ramena izranavljena od ljuštenja i opekline. Zgrbljen pod tim niskim svodom u živoj steni ličio je na zalutalog gusara. Krajnje oprezno se služio rukama, dvema kandžama iskrzanih i prljavih noktiju, kao da je strahovao da će uništiti sve čega se bude dotakao. Osećajući se nelagodno u sopstvenoj koži, činio se kao da je naglo izrastao, da nije imao vremena da se navikne na svoje dimenzije, nesposoban da odmeri dužinu i težinu svojih udova, sudarao se s ljudima u neprekidnom traženju pogodnog položaja tela. Živeo je u tom skućenom skrovištu već toliko dana, hraneći se zečevima i miševima koje je lovio kamenicama. Jedini posetilac bio mu je Hasinto, veza između njegovog samotnog izgnanstva i ljudskih naseobina. Provodio je čitave sate u lovu, ne koristeći oružje jer je morao da ga čuva za opasnosti. Napravio je pračku, a glad mu beše izoštrila nepogrešivost s kojom je ubijao ptice i glodare izdaleka. Kiselkasti zadah iz jednog kutka pećine označavao je mesto na kojem je ostavljao perje i sasušene kože svojih žrtava, da napolju ne bi ostali tragovi. Da bi ubio dosadu, imao je nekoliko kaubojskih romana koje mu beše poslala majka, i trudio se da mu što duže potraju, jer mu je to bila jedina razonoda u dugim danima. Osećao se kao da preživljava kataklizmu, toliko usamljen i očajan da je ponekad čeznuo za zidovima svoje ćelije u kasarni.

- Niste smeli da dezertirate - reče Irene stresajući obamrlost koja joj se beše uvukla u dušu.

- Ako me uhvate, streljaće me. Moram da se sklonim, gospođice.

- Predajte se i neće vas streljati...

- Gotov sam u svakom slučaju.

Fransisko mu objasni teškoće oko dobijanja azila u njegovom slučaju. Posle toliko godina diktature, više niko nije napuštao zemlju na takav način. Predloži mu da se izvesno vreme skriva, dok on ne pokuša da nabavi falsifikovana dokumenta i pošalje ga u neku drugu provinciju u kojoj bi mogao da otpočne nov život. Irene pomisli da nije dobro čula, jer nije mogla ni da zamisli da njen prijatelj posluje s lažnim papirima. Pradelio bespomoćno raširi ruke, i oni shvatiše da je s tim stasom čempresa i licem begunca nemoguće da neopaženo prođe pored policije.

- Kažite nam zašto ste dezertirali - beše uporna Irene.

- Zbog Evanheline, moje sestre.

A onda, malo-pomalo, tražeći reči u mirnoj vodi svoje uobičajene ćutljivosti, praveći duge pauze, on im ispriča svoju priču. Sve što gorostas nije rekao, Irene ga je pitala gledajući ga u oči, a ono što je prećutao, mogli su da pogode po njegovom rumenilu, po sjaju suza i drhtanju njegovih ogromnih šaka.

Kad su počele da kruže glasine o Evanhelini i njenoj neobičnoj bolesti koja je raspršivala njen dobar glas i privlačila radoznalce koji su je poistovećivali s ludacima iz prihvatilišta, Pradelio Rankileo je izgubio bezbrižan san. Od svih članova porodice nju je od početka najviše voleo, i to osećanje je s godinama postajalo sve jače. Ništa nije moglo da dotakne njegovo srce toliko kao kad je prvim koracima učio tu mršavu malu devojčicu plave kose, toliko drugačiju od Rankileovih. Kada se rodila on je bio mali dečak, previsok i prejak za svoje godine, ali naviknut da obavlja poslove odraslih i da preuzima odgovornosti umesto odsutnog oca. Nije znao za besposlicu niti za nežnost. Digna je celog života bila trudna ili je dojila prinovu, što je ipak nije sprečavalo da obrađuje zemlju i obavlja kućne poslove, ali joj je bio potreban neko na koga bi mogla da se osloni. Imala je poverenja u svog najstarijeg sina i dala mu je autoritet nad ostalom decom. U mnogo čemu Pradelio se ponašao kao domaćin. Čak i kad je bio sasvim mlad, obavljao je tu dužnost i nje se nije odricao ni kada bi se otac vratio. Jednom se čak usudio da mu se pijanom suprotstavi i da ga spreči da pretera s

Dignom, što ga je konačno učinilo čovekom. Dečaka je iz sna probudio prigušen plač, skočio je iz kreveta i provirio iza zavese koja je odvajala ugao gde su spavali roditelji. Video je Ipolita s podignutom rukom i majku sklupčanu na podu, pokrivenih usta da svojim jecanjem ne bi probudila decu. Ponekad je prisustvovao sličnim prizorima i u dnu duše je verovao da muškarci imaju pravo da kažnjavaju žene i decu, ali tom prilikom nije mogao da se savlada, zaslepljen velom gneva. Bez razmišljanja se ustremi na oca i poče da ga bije i grdi sve dok ga Digna ne zamoli da prestane, zato što se ruka podignuta na roditelja pretvara u kamen. Sledećeg dana Ipolito se probudio sav modar po telu. Njegov sin je bio iscrpljen od napora, ali mu se nijedna ruka ne beše skamenila, kako je to predviđalo narodno predanje. Bio je to poslednji put da je Ipolito pribegao nasilju u svojoj porodici.

Pradelio del Karmen Rankileo uvek je imao na umu da Evanhelina nije njegova sestra. Svi su se prema njoj ophodili kao da jeste, ali on ju je odmalena gledao drugačijim očima. Pod izgovorom da pomaže majci kupao ju je, uljuljkivao, hranio. Devojčica ga je obožavala i koristila je svaku priliku da mu se obesi oko vrata, da mu se uvuče u krevet, da se šćućuri u njegovom naručju. Kao razmaženo kučence pratila ga je u stopu, obasipala ga pitanjima, želela da sluša njegove priče i uspavljivala se samo uz njegove pesme. Igre s Evanhelinom za Pradelija su bile nabijene žudnjom. Pretrpeo je bezbrojne batine zato što ju je pipkao, plaćajući tako svoju krivicu. Krivicu za vlažne snove u kojima ga je ona prizivala bestidnim pokretima, krivicu što ju je krišom posmatrao kad bi čučnula da se pomokri u žbunju, krivicu što je išao za njom na kanal u vreme kupanja, krivicu što je izmišljao zabranjene igre u kojima su se skrivali daleko od drugih i milovali se dok se ne bi umorili. Po zavodničkom nagonu koji imaju sve žene, devojčica je prihvatila tajnu koju je delila sa svojim najstarijim bratom, pa se i ona ponašala tajanstveno. Služila se mešavinom naivnosti i bestidnosti, koketerije i čestitosti, da ga zaludi, da njegova čula drži u stanju razdraženosti i da ga drži zarobljenog. Roditeljske zabrane i nadzor uspevali su samo da raspire vatru u kojoj je ključala Pradelijeva mladalačka krv. To ga je navelo da prerano počne da posećuje prostitutke, jer nije nalazio utehu u usamljeničkim dečačkim

zadovoljstvima. Evanhelina se još igrala lutkama kada je on sanjao da je poseduje, uveren da bi silinom svoje muškosti mogao da je proburazi kao mačem. Posadio bi je u krilo da joj pomogne oko školskih zadataka i dok bi tražio odgovor za probleme u svesci, osećao bi da mu se kosti rastaču i da ga nešto vrelo i gusto peče u venama; snaga bi ga napustila, gubio bi razum, čak je i život gubio zbog onog mirisa dima u njenoj kosi i hlora u njenoj odeći, znoja s njenog vrata, težine njenog tela na svome; verovao je da tome neće moći da odoli a da ne počne da zavija kao pas u vreme parenja, da ne skoči na nju da bi je proždrao, da ne otrči do topola i obesi se o neku granu kako bi smrću platio zločin što voli sestru tom paklenom strašću. Devojčica je to predosećala i vrpaljila bi se na njegovim kolenima, gnječila ga, meškoljila se, dirkala ga, sve dok ne bi osetila da on dahće kao davljenik, upire zglobovima prstiju u ivicu stola, koči se, a neki opor i sladunjav miris obavija ih oboje. Te igre potrajale su celo detinjstvo.

Pradelio Rankileo napusti kuću s osamnaest godina da bi služio vojsku i više se nije vratio.

- Otišao sam da ne bih okaljao obraz sa svojom sestrom - priznade Irene i Fransisku u planinskoj pećini.

Kad je odslužio vojsku, odmah je stupio u policiju. Evanhelina ostade razočarana, izgubljena, ne shvatajući razlog tog napuštanja, mučena nemirima kojima nije znala ime iako su bili u njenom srcu mnogo pre nego što su joj se probudile žlezde. Eto, tako je Pradelio pobjegao od svoje sudbine siromašnog seljaka, od devojčice koja je postajala žena i od uspomena na detinjstvo opterećeno rodoskrvnućem. U godinama koje su usledile, njegovo telo dobi konačne dimenzije, a duša mu pronađe izvestan mir. Političke promene doprinesoše da sazri i savlada iskušenja otelovljena u Evanhelini, jer preko noći prestade da bude beznačajan seoski policajac i steknu vlast. Primeti strah u očima drugih, i to mu se dopade. Oseti se važnim, snažnim, autoritativnim. Uoči vojnog udara rekoše mu da neprijatelj smjera da ukloni vojnike i uvede sovjetsku tiraniju. To su svakako bili opasni i vešti neprijatelji, jer do toga dana niko nije bio svestan tih krvoločnih planova, osim komandanata armije, uvek budnih čuvara nacionalnih interesa. Ako ih ne preduhitre, zemlja će biti gurnuta u građanski rat ili će je Rusi

okupirati, objasnio je poručnik Huan de Dios Ramires. Blagovremeno i smelo dejstvo svakog vojnika, među njima i Rankilea, spaslo je narod od kobne sudbine. Zato sam ponosan što nosim uniformu, iako mi se neke stvari ne dopadaju, izvršavam naređenja ne postavljajući pitanja, jer ako bi svaki vojnik počeo da raspravlja o odlukama starešina, sve bi krenulo po zlu, a otadžbina otišla dođavola. Meni je zapalo da pohapsim mnoge ljude, ne mogu to da poreknem, čak i poznate i prijatelje, kao što su Floresovi. Beše gadno to s Floresovima uključenim u Poljoprivredni sindikat. A delovali su kao dobri ljudi i niko ne bi pomislio da planiraju napad na kasarnu, glupa zamisao, kako li je nešto tako uopšte moglo da padne na pamet Antoniju Floresu i njegovim sinovima? Bili su pametni i obrazovani ljudi. Srećom, mom poručniku Ramiresu gazde s obližnjih imanja dojavile su to, tako da je uspeo da reaguje na vreme. Bilo mi je mnogo teško da uhapsim Floresove. Još pamtim zapomaganje zamenjene Evanheline dok smo odvodili sve muškarce iz porodice. To me je rastužilo jer je ona moja prava sestra, prava Rankileo, kao i ja. Da, u to vreme mnogo se hapsilo. Njih nekoliko naterao sam da progovore, zatvarajući ih u konjušnice vezanih nogu i ruku i tukući ih bez milosti, streljali smo, a radili smo i druge stvari o kojima ne mogu da govorim jer je to vojna tajna. Poručnik je imao poverenja u mene, ophodio se prema meni kao prema rođenom sinu; ja sam njega poštovao i divio mu se, bio je dobar starešina i poveravao mi je specijalne zadatke koje nisu mogli da obavljaju slabići ili brbljivci kakav je narednik Faustino Rivera, koji posle prvog piva izgubi glavu i počne da trtlja kao neka babetina. Mnogo puta mi je moj poručnik rekao: Rankileo, daleko ćeš dogurati, jer si nem kao grob. A i hrabar. Čutljiv i hrabar, to su najbolje osobine vojnika.

Sprovodeći vlast, Pradelio je prestao da se užasava sopstvenih grehova i uspevao je da pobegne od Evanhelinine utvare, osim kad bi otišao u posetu svojoj kući. Tada bi devojka ponovo uzburkavala njegovu krv nežnostima glupačice, ali više mu nije ličila na devojčurak, ponašala se nepogrešivo ženski. Onoga dana kad ju je video savijenu unazad, zgrčenu i kako stenje u grotesknom oponašanju seksualnog čina, odjednom mu se povратиše one skoro zaboravljene paklene muke. Da bi je odagnao iz svojih misli, primenio je očajnička sredstva, duga

kupanja hladnom vodom u osvit zore i pileću žuč sa sirćetom, da vidi hoće li mu hladnoća u kostima i vrelina u crevima povratiti prisebnost, ali sve beše uzalud. Naposljetku odluči da sve ispriča poručniku Huanu de Diosu Ramiresu, s kojim ga je vezivalo staro saučesništvo.

- Ja ću se postarati za taj problem, Rankileo - obećao mu je oficir kad je čuo nastranu priču. - Volim kad mi moji potčinjeni ispričaju svoje probleme. Dobro je što imaš poverenja u mene.

Istog dana kad je izbio skandal u kući Rankileovih, poručnik Ramires naredi da Pradelija pritvori u samicu. Nije mu dao nikakvo objašnjenje. Policajac je tu proveo nekoliko dana na hlebu i vodi ne saznajući zašto je kažnjen, mada je pretpostavljao da to ima neke veze s neprimerenim ponašanjem njegove sestre. Sećajući se toga, nije mogao da se ne nasmeje. Izgledalo mu je prosto neverovatno da je taj devojčurak, beznačajan kao nekakav crv, kržljiv, bez grudi kakve imaju žene već jedva s dve šljivice nabrekle između rebara, mogao da ponese poručnika kroz vazduh i izbaci ga kao krpu pred potčinjenima. Činilo mu se da je sve to samo sanjao; možda su mu glad, samoća i očajanje pomutili razum i možda se to uopšte nije ni dogodilo. Ali onda se upita zašto je zatvoren. Prvi put mu se dogodilo nešto tako, čak ni dok je služio vojsku nije doživeo slično poniženje. Bio je primeran regrut i dobar policajac mnogo godina. Rankileo, govorio mu je poručnik, uniforma mora da ti bude jedini ideal, moraš nju da braniš i da veruješ starešinama. Tako je uvek i činio. Oficir ga je naučio da upravlja vozilima stanice i postavio ga za svog šofera. Ponekad bi zajedno išli na pivo i da posete kurve u Los Riskosu, kao dva dobra prijatelja. Zato se i usudio da mu ispriča za sestrine napade, kamenje koje pljušti po krovu, ples šolja i uznemirenost životinja. Sve mu je to rekao, i ne pomišljajući da će ovaj s dvanaestoricom ljudi upasti u kuću njegovih roditelja i da će ga Evanhelina ismejati izbacivši ga na blatnjavo dvorište.

Rankileo je bio zadovoljan svojim poslom. Bio je prostodušan i teško mu je padalo da donosi odluke, više je voleo da bespogovorno sluša i bilo mu je mnogo lakše da odgovornost za svoje postupke stavi u tuđe ruke. Mucao je u govoru i grizao nokte do korena, zbog čega su mu prsti ličili na okrvavljene patrljke.

- Ranije ih nisam grizao - izvini se Irene i Fransisku.

U surovom vojničkom životu bio je srećniji nego u roditeljskoj kući. Nije želeo da se vrati na selo. U vojsci je našao službu, sudbinu i novu porodicu. Bio je snažan i izdržljiv kao vo tokom smena, najnapornijih vežbi, noćnih dežurstava. Bio je dobar drug, spreman da svoju porciju ustupi gladnijem od sebe, a pokrivač zimogrožljivijem. Bez reči je trpeo grube šale na svoj račun, ne gubeći dobro raspoloženje, popustljivo se smeškao kad bi se rugali njegovoj konjastoj građi i pozamašnoj muškoj alatki. Ismevali su i njegovu želju da savesno obavlja posao, strahopoštovanje prema svetoj vojnoj instituciji, njegov san da položi život za zastavu, kao pravi heroj. Odjednom se sve to srušilo. Nije znao zbog čega se nalazi u toj ćeliji, niti je mogao da izračuna koliko je vremena prošlo. Jedini kontakt sa spoljnim svetom sastojao se od nekoliko reči koje bi mu šapnuo čovek zadužen da mu donosi hranu. Nekoliko puta mu je doturio cigarete i obećao kaubojski roman ili sportski žurnal, iako nije bilo svetla za čitanje. Tih dana je naučio da živi od šumova, nade, malih trikova za ubijanje dosade. Naprežući sva čula, pokušao je da učestvuje u spoljnjem svetu; međutim, njegova samoća je na trenutke bila toliko velika da je pomišljao da je već mrtav. Osluškiavao je zvukove koji su dolazili spolja, znao je kada se smenjuju straže, brojao vozila kad su ulazila i izlazila iz dvorišta, izoštrio sluh da raspoznaje glasove i korake izobličene daljinom. Trudio se da spava da bi mu vreme brže prolazilo, ali su mu nerad i utučenost razbijali san. Manji čovek mogao bi da se ispruži i radi gimnastiku u tom skućenom prostoru, ali Rankileo je bio u ludačkoj košulji. Vaške iz slamarice ugnezdile su se na njegovoj glavi i razmnožavale se velikom brzinom. Gnjide su ga grizle pod pazuhom i po stidnim dlakama primoravajući ga da se češe do krvi. Imao je kofu gde je vršio nuždu, a kad bi se ona napunila, smrad bi mu predstavljao najveće mučenje. Mislio je da ga poručnik Ramires iskušava. Možda hoće da proveri njegovu izdržljivost i čvrstinu karaktera pre nego što mu dodeli neki specijalan zadatak, zato i nije iskoristio mogućnost za podnošenje žalbe na koju je imao pravo u toku prva tri dana. Pokušao je da ostane smiren, da ne klone duhom, da ne plače i ne kuka kao što su to činili skoro svi u samicama. Želeo je da posluži kao primer fizičke i moralne snage, da bi oficir

procenio njegove vrline i da mu dokaže da on ne posustaje ni u najtežim okolnostima. Trudio se da hoda u krug da ne bi sav utnuo i da bi razgibao mišiće, ali to je bilo neizvodljivo jer je glavom udarao o tavanicu, a kad bi ispružio ruke, udarao bi o zidove. U tu ćeliju ponekad su zatvarali i po šestoricu zatvorenika, ali samo na nekoliko dana, nikad ih nisu držali ovako dugo kao njega, a ti čak nisu bili obični zatvorenici već državni neprijatelji, sovjetski agenti, izdajnici, rekao mu je poručnik jasno i glasno. Naviknutom na vežbe i čist vazduh, ova prisilna nepokretnost uticala mu je i na um, ošamućivao se, zaboravljao imena i mesta, priviđale su mu se zastrašujuće senke. Da ne bi poludeo, pevao je tihim glasom. Voleo je to da čini, premda ga je u normalnim vremenima u tome sprečavala stidljivost. Evanhelina je volela da ga sluša ćutke i sklopljenih očiju, kao da sluša glasove sirena, pevaj mi još, pevaj mi još... Tokom svog zatočeništva mogao je mnogo da razmišlja o njoj, da se jasno priseća svakog njenog pokreta i saučesništva u zabranjenoj želji koju su delili odmalena. Puštao bi mašti na volju i u sećanje prizivao sestrin lik koji mu je budio uspomenu na najdrskija iskustva. Zamišljao ju je kako se rastvara kao zrela, crvena, sočna, topla lubenica, nju koja je ispuštala onaj prodoran miris morskih plodova, nju koja ga je grizla, grebala, upijala, ječala, izdisala od bolne želje i strasti. Uranjao je u njeno milosrdno meso dok ne bi izgubio dah i postao spužva, međuza, zvezda iz morskih dubina. Bio je u stanju da se satima miluje s Evanhelininom sablasti, pošto je njih uvek bilo na pretek. Među tim zidovima vreme se beše zaustavilo u nekom trenutku večnosti. U nekim trenucima, kada bi dospeo do ivice ludila, zamišljao bi kako lupa glavom o zid dok lokva krvi ne poteče ispod vrata i ne uzbuni stražara, ne bi li ga makar tada prebacili u ambulantu. Jedno popodne umalo da to i učini, kad se iznenada pojavi narednik Faustino Rivera. Otvorio je prozorčić na gvozdenim vratima proturivši mu kroz njega cigarete, šibicu i čokoladu.

- Momci te pozdravljaju. Kupiće ti sveće i časopise da se malo zabaviš, brinu za tebe i nameravaju da porazgovaraju s poručnikom kako bi pokušali da te oslobode kazne.

- Zašto me drže ovde?

- Ne znam. Možda zbog tvoje sestre.

- Dobro sam nadrljao, naredniče.
- Izgleda. Majka ti je dolazila da pita za tebe i Evanhelinu.
- Evanhelinu? Šta je s njom?
- Zar ti ne znaš?
- Šta se dogodilo s mojom sestrom? - uzviknu Pradelio lupajući o vrata izbezumljeno.

- Ja ništa ne znam. Ne viči, jer ako me ovde uhvate, nagrabusiću, Rankileo. Ne očajavaj, rođak sam ti i pomoći ću ti. Vraćiću se uskoro - reče narednik odlazeći žurno.

Rankileo se sruši na zemlju i ko god bi prošao dvorištem mogao je da čuje plač muškarca koji im je satima uznemiravao savest. Drugovi su odredili delegaciju da se zauzme kod oficira, ali ništa ne postigoše. Među policajcima zavlada neraspoloženje, gundali su po klozetima, hodnicima, u oružarnici, ali poručnik Huan de Dios Ramires nije obraćao pažnju na njih. Tada Faustino Rivera, najiskusniji među njima, odluči da stvari postavi na svoje mesto. Dva-tri dana kasnije, iskoristi priliku kad se poklopi noć s privremenim odsustvom oficira da priđe samici. Noćni čuvar primeti njegov dolazak, odmah pogodi šta ovaj namerava i pruži i on pomoć sa svoje strane tako što se napravi da spava, budući da je i sâm tu kaznu smatrao nepravедnom. Ne vodeći računa da li će ga neko čuti ili videti, narednik uze ključ koji je visio o klinu na zidu i uputi se prema gvozdanim vratima. Izvuče Rankilea iz samice, dade mu odelo i službeno oružje sa šest metaka, odvede ga u kuhinju i lično ga posluži duplim obrokom. Zatim mu pruži nešto novca koji behu skupili u njegovoj jedinici i odveze ga što je dalje mogao u džipu kasarne. Ko god ih je video okrenuo bi glavu na drugu stranu, ne želeći da ulazi u pojedinosti. Čovek ima pravo da osveti sestru, govorili su.

Puzeći noću i krijući se danju nepomičan u poljima, Pradelio Rankileo provede gotovo nedelju dana, ne usuđujući se da traži pomoć, jer je mogao da zamisli poručnikov bes kada je otkrio njegovo bekstvo i znao je da policajci ne bi mogli da se oglušе o naredbu da ga traže i na zemlji i na nebu. Šćućuren u senkama, čekao je sve dok ga nestrpljenje i glad naposletku ne odvedoše u roditeljsku kuću. Narednik Rivera već je bio tamo i ispričao Digni isto što i njemu, tako da o tome nisu morali da

razgovaraju. Osveta je muški posao. Rivera mu je na rastanku rekao da traži sestru, ali je zapravo hteo da mu kaže da je osveti, Pradelio u to beše siguran. Bio je uveren da je mrtva. Nije raspolagao dokazima, ali je dovoljno poznao svog starešinu da bi to pretpostavio.

- Biće mi teško da ispunim dužnost, jer ako siđem dole s ove planine, ubiće me - rekao je Fransisku i Irene u pećini.

- Zašto?

- Čuvam jednu vojnu tajnu.

- Ako želite našu pomoć, morate nam je otkriti.

- Nikada je neću reći.

Bio je veoma uzrujan, preznojavao se, grizao nokte, u očima mu se video neki paničan sjaj, prelazio je šakama preko lica kao da je želeo da odagna jezive uspomene. Bez sumnje je imao mnogo više da kaže, ali bio je vezan strašnim stegama ćutanja. Promrmlja da bi bilo bolje da već jednom umre, jer mu nema spasa. Irene pokuša da ga umiri: ne sme da očajava, naći će načina da mu pomognu, to je samo pitanje vremena. Fransisko je u toj priči naslutio nekoliko mračnih tačaka i nagoni osećao nepoverenje: pa ipak, razmišljao je o svojim vezama, tražeći neko rešenje da bi mu spasao život.

- Ako je poručnik Ramires ubio moju sestru, znam gde je sakrio njeno telo - reče Pradelio naposletku. - Da li znate za napušten rudnik u Los Riskosu?

Odjednom učuta, pokajavši se zbog onoga što je rekao; ali Fransisko po izrazu njegovog lica i boji glasa shvati da nije govorio o mogućnosti, već o nečemu izvesnom. Beše im dao trag.

Pozdraviše se sredinom popodneva i počеше da silaze, ostavljajući Rankilea utučenog, da prežvakava pomisao na smrt. Silazak niz planinu pokazao se podjednako težak kao i pentranje, naročito za Irene, koja je u provaliju gledala drhteći, ali nije se zaustavila dok nisu dospeli do mesta gde behu ostavili konje. Tu odahnu s olakšanjem, pogleda prema planinskom vencu i učini joj se neverovatnim da se uzverala do onih strmih vrhova što su se razlivali u boji neba.

- Za danas je dosta. Otići ću drugi put s nešto alata da vidim šta ima u tom rudniku - odluči Fransisko.

- I ja zajedno s tobom - reče Irene.

Pogledaše se i shvatiše da oboje pristaju da do kraja idu za tom pustolovinom koja bi mogla da ih odvede u smrt, pa i dalje od toga.

Beatris Alkantara kretala se nadmeno udarajući potpeticama po uglačanom linoleumu aerodroma, prateći nosača koji je nosio njene plave kofere. Bila je u dekoltiranom lanenom kompletu boje paradajza, s dugom kosom skupljenom na potiljku, jer nije imala volje da se brižljivije dotera. Dva velika barokna bisera u ušima isticala su karamel-šećerni ton njene kože i sjaj smeđih očiju obasjanih nekom novom bezbrižnošću. Nekoliko časova leta u neudobnom sedištu, s monahinjom iz Galisije kao saputnicom, nisu joj pokvarili radost nedavnog susreta s Majklom. Osećala se kao druga žena, podmlađena, čila. Ponositost žene koja sebe smatra lepom davala je njenom hodu drzak ritam. Dok bi prolazila, muškarci bi se okretali za njom i niko od njih nije ni slutio koliko joj je zapravo godina. I dalje je mirne duše mogla da se dekoltira, nije imala izdajničkih znakova na grudima niti su joj mišice bile mlohave, noge su joj imale meke obline, a linija leđa beše očuvala njen ponosit stav. Uticaj mora dao je ljubak izraz njenom licu, a sitne bore na kopcima i oko usana prikrivala je potezima četkice. Samo su njene šake, pegave i izbrazdane uprkos čarobnim pomadama, odavale proteklo vreme. Bila je zadovoljna svojim telom. Njega je smatrala svojim delom a ne delom prirode, jer je bilo krajnji proizvod ogromne snage volje, rezultat dugogodišnjih dijeta, gimnastike, masaža, opuštanja jogom i napretka kozmetologije. U svom koferčetu nosila je ampule ulja za dojke, kolagen za vrat, hormonske losione i pomade za ten, ekstrakt placente i vizona za kosu, kapsule matičnog mleča i polen za večitu mladost, sprave, četke i spužve od konjske dlake za očuvanje elastičnosti tkiva. To je izgubljena bitka, mama, godine su neizbežne, i jedino što možeš da postigneš jeste da donekle usporiš ono što je očigledno. Zar se isplati toliki trud? Kada bi se ispružila na suncu i toplom pesku neke tropske plaže, bez ikakve odeće osim platnenog trougla na intimnom mestu, i uporedila sebe sa ženama mlađim dvadeset godina, osmehnula bi se ponosito. Da, kćeri, vredi truda. Ponekad bi, ulazeći u neki salon, u vazduhu osetila zavist i pohotu, i tada bi znala da njen trud donosi rezultate. Ali tek bi u

Majklovom naručju postajala potpuno svesna da je njeno telo unosan kapital, jer joj je ono pružalo najveće zadovoljstvo.

Majkl je bio oličenje njenog tajnog luksuza, potvrda njenog samopoštovanja, uzrok njene najintimnije taštine. Bio je toliko mlađi da je mogao da prođe kao njen sin, visok, širokih pleća i uskih bedara poput toreadora, kose izbledele od preteranog sunca, svetlih očiju, milozvučnog akcenta u govoru i obdaren svim mogućim veštinama potrebnim za vođenje ljubavi. Život u besposlici, sport i nesputanost utisnuli su trajan osmeh na njegovo lice i obdarili ga sklonošću ka nestašnom uživanju. Vegetarijanac, trezvenjak, neprijatelj duvana, bez ikakvih intelektualnih pretenzija, najveća zadovoljstva nalazio je u zabavama na svežem vazduhu i ljubavnim susretima. Mio, nežan, jednostavan i uvek raspoložen, živeo je u drugoj dimenziji, kao arhangel koji je greškom pao na zemlju. Dovijao se kako bi ceo život provodio u neprekidnom odmoru. Upoznali su se na jednoj plaži s lelujavim palmama i kad su se zagrlili pri prvom plesu u hotelskom polumraku, shvatili su da će doći do neizbežnog intimnog susreta. Te iste noći Beatris mu je otvorila vrata svoje sobe osećajući se kao šiparica. Pomalo je bila uplašena jer je strepela da on ne otkrije sitne izdajničke znake njenih neumoljivih godina koji su neopaženo promakli njenom nadzoru, ali Majkl joj ne dade vremena za takve brige. Upalio je svetlo, rešen da je u potpunosti upozna, dok ju je ljubio iskusnim ekspertskim usnama i oslobađao svih njenih ukrasa: bakarnih bisera, dijamantskog prstenja, narukvica od slonovače, ostavljajući je nagu i ranjivu. Ona tada odahnu s olakšanjem jer je u izrazu očiju svog ljubavnika videla potvrdu svoje lepote. Zaboravila je na protekle godine, na istrošenost u borbi i dosadu koju su drugi muškarci usadili u njenu dušu. Doživeše veselu vezu i ne nazvaše je ljubavlju.

Majklova blizina oduševljavala je Beatris do te mere da je zaboravljala na sve svoje muke. Taj čovek je imao natprirodnu moć da poljupcima izbriše oronule starce iz *Božje volje*, nastranosti njene ćerke i materijalne ekonomske teškoće. S njim je postojala samo sadašnjost. Upijala je miris te mlade životinje, svež dah, znoj njegove glatke kože, trag slanog mora u kosi. Pipala je u mraku hotela oštre malje na grudima, mekotu sveže obrijanih obraza, osećala je snagu njegovog

zagrljaja, obnavljanu čvrstinu njegovog uda. Nikad ranije nije bila tako voljena i posedovana. Odnos s mužem bio je obojen nataloženim nezadovoljstvom i nevoljnim nenamernim odbijanjem, a njeni povremeni ljubavnici bili su stariji muškarci koji su manjak snage nadoknađivali veštom simulacijom. Nije želela ni da se seća tih proređenih kosa, njihovih mlitavih tela, ubitačnog mirisa na duvan i piće, naprezanja njihovih pesnica, bednih poklona, njihovih uzaludnih obećanja. Majkl nije lagao. Nikad nije rekao „volim te“ nego „sviđaš mi se“, „lepo se osećam pored tebe“, „hoću da vodim ljubav s tobom“. U krevetu je bio podatan, vodio računa da je razveseli, da zadovolji njene hirove, da izmisli nove mogućnosti užitka.

Majkl je bio skrivena i svetlija strana njenog života. Tu tajnu ni sa kim nije smela da podeli, jer niko ne bi razumeo njenu strast prema toliko mlađem muškarcu. Mogla je da zamisli komentare svojih prijatelja: Beatris je izgubila glavu za dečakom, strancem koji je sigurno iskorišćava i koji će joj pokrasti sav novac, trebalo bi da je bude sramota, u njenim godinama. Niko ne bi mogao da poveruje u njihovu obostranu nežnost i smeh, u njihovo prijateljstvo, u to da on nikada ništa nije tražio niti prihvatao bilo kakve poklone. Sastajali su se dva puta godišnje bilo gde na zemaljskoj kugli da zajedno prožive nekoliko dana iluzije i potom se vrate zadovoljnih tela i ushićene duše. Beatris Alkantara ponovo bi se prihvatala svog posla, preuzimala obaveze i vraćala se otmenim vezama sa svojim redovnim udvaračima, udovcima, razvedenima, nevernim muževima, neizlečivim zavodnicima koji su je obasipali pažnjom ne okrznuvši njeno srce.

Izašla je kroz staklena vrata koja su odvajala zatvoreni deo aerodroma i na drugoj strani u masi sveta ugledala svoju ćerku. Bila je u društvu onog fotografa koji se poslednjih meseci nije odvajao od nje, kako mu ono beše ime? Nije mogla da sakrije grimasu nezadovoljstva kad vide Irenin zapušten izgled. Kad obuče onu cigansku odeću bar pokazuje izvesnu originalnost, ali u ovim izgužvanim pantalonama i kose skupljene u rep liči na seosku učiteljicu. Kada se sasvim približila, ona primeti i druge zabrinjavajuće znake, ali ne stiže da ih tačno odredi. U njenim očima bilo je neke sete, grč nespokojsva oko usana, ali nije uspela ništa više da istraži u zbruci oko smeštanja prtljaga u automobil i

putovanja prema kući.

- Donela sam divnog rublja za tvoj miraz, kćeri.

- Možda neću imati kada da ga upotrebim, mama.

- Šta hoćeš time da kažeš? Jel' se nešto dogodilo s tvojim verenikom?

Beatris pogleda Fransiska ispod oka i umalo da uputi zajedljivu primedbu, ali ipak odluči da ćuti dok ne ostane nasamo s Irene. Uzdahnu punim plućima, a potom ispusti vazduh iz šest izdisaja, opuštajući vratne mišiće i prazneći duh od svake agresivnosti, kako bi pronašla pozitivnu energiju, kako je beše naučio učitelj joge. Čim se osetila bolje, mogla je da uživa u divnom prizoru grada u proleće, čistim ulicama, sveže okrećenim zidovima, uljudnim i disciplinovanim ljudima, što beše zasluga vlasti koja je sve držala pod kontrolom i pomnim nadzorom. Baci pogled na izloge prodavnica pune egzotične robe kakva se nikad ranije u zemlji nije trošila, luksuzne zgrade s bazenima na krovu, oivičenim patuljastim palmama, na betonske puževe s pomodnim radnjama po ukusu novih bogataša i visoke zidove koji su skrivali sirotinjsku oblast, gde se život odvijao mimo poretka vremena i božjih zakona. Zbog nemogućnosti da se beda iskoreni, bilo je zabranjeno da se ona pominje. Vesti u štampi bile su umirujuće, živeli su u začaranom kraljevstvu. Bile su potpuno lažne one glasine o ženama i deci koji, gonjeni glađu, kidišu na pekare. Loše vesti dolazile su samo iz inostranstva, gde su se ljudi borili s nerešivim problemima koji se nisu ticali časne otadžbine. Ulicama su se kretali japanski automobili, tako prefinjeni da se činilo da su za jednokratnu upotrebu, i ogromni crni motocikli s raskošnim hromiranim cevima; na svakom uglu bile su reklame koje su nudile ekskluzivne stanove za posebne ljude, putovanja stopama Marka Pola na kredit, i najnovije elektronske izume. Nicala su bezbrojna mesta za zabavu s upaljenim svetlima i ulazom čuvanim od policijskog časa. Pričalo se o izobilju, ekonomskom čudu, stranom kapitalu koji se kao bujica slivao privučen dobrim uslovima režima. Nezadovoljnici su karakterisani kao antipatriote, jer se sreća smatrala obavezom. Po nepisanom zakonu o segregaciji, koji je svima bio poznat, na nacionalnoj teritoriji uporedo su postojale dve države, jedna za zlatnu i moćnu elitu, a druga za izopštenu i nemu masu. To je socijalna cena, presuđivali su mladi

ekonomisti nove škole, a ponavljala sredstva javnog informisanja.

Automobil zastade na jednom semaforu i tri odrpana dečaka priđuše da obrišu vetrobran, ponude verske sličice, komplet igala ili jednostavno da traže milostinju. Irene i Fransisko se pogledaše, jer oboje pomisliše isto.

- Svaki dan sve više siromašnih - reče Irene.

- Hoćeš li i ti početi tu pesmu? Svugde ima prosjaka. A stvar je u tome što ljudi ovde neće da rade, ovo je zemlja lenčuga - opovrgnu Beatris.

- Nema posla za sve, mama.

- A šta bi ti? Da nema razlike između sirotinje i pristojnog sveta?

Irene pocrvene ne usudivši se da pogleda Fransiska, ali njena majka uporno nastavi.

- Ovo je prelazni period, uskoro će doći bolja vremena. Sada barem vlada red, zar ne? Uostalom, demokratija vodi u kaos, tako je hiljadu puta rekao general.

Ostatak puta provedoše u tišini. Kad stigoše kući, Fransisko unese prtljag na sprat, gde je čekala Rosa s upaljenim svetlima. Iz zahvalnosti prema njegovoj pažnji, Beatris ga pozva da ostane na večeri. Bio je to njen prvi srdačan gest i on odmah prihvati.

- Posluži večeru ranije, Rosa, jer imamo iznenađenje u *Božjoj volji* - reče Irene.

Na njen zahtev, Beatris je na putovanju kupila poklončiće za starce i osoblje. Irene je nabavila kolače i spremila voćni punč za slavlje. Posle večere siđuše u prizemlje, gde su gosti čekali obučeni u svoju najlepšu odeću, negovateljice su bile u uštirkanim keceljama, a sezonsko cveće prelivalo se iz vaza da gazdarici poželi dobrodošlicu.

Hosefina Bjanki, glumica, objavi da će ih zabaviti pozorišnom predstavom. Fransisko uhvati Irenin mig i, shvativši da je ona upućena u tajnu, htjede da se povuče pre nego što bude kasno, jer mu je teško padalo kad neko ispadne smešan, ali prijateljica mu ne dade vremena da smisli izgovor. Natera ga da sedne pored Rose i njene majke u stolicu na terasi i izgubi se s Hosefinom u kući. Čekali su nekoliko minuta, za Fransiska veoma neprijatnih. Beatris je pričala banalnosti o mestima koja je posetila na putovanju, dok su negovateljice nameštale

sedišta ispred velikog trpezarijskog prozora. Gosti se smestiše utopljeni prslucima i pokrivačima, jer starost ledi kosti, tako da ni toplota prolećne noći ne može da ublaži staračku zimogrožljivost. Baštenske svetiljke se pogasiše, akordi neke stare sonate ispuniše vazduh i zavese se razmakoše. Fransisko se na trenutak kolebao između stidljivosti koja ga je nagonila da pobegne i čarolije tog neočekivanog prizora. Pred očima mu se pojavi scena okupana svetlošću, poput akvarijuma u tami. Jedini nameštaj u toj prostranoj praznini bila je jedna fotelja presvučena žutim brokatom pored stojeće lampe s pergamentnim abažurum, koja je stvarala zlatan krug u kojem se isticala jedna netaknuta figura iz prošlosti, duh iz devetnaestog veka. U prvi mah nije prepoznao Hosefinu Bjanki i pomislio je da je to Irene, jer s tog lica beše nestala pustoš prošlosti. Čeznutljivost, privlačnost, sklad u svakom pokretu. Na sebi je imala raskošan kostim s plisiranim volanima i čipkom boje slonovače, izbledeo, izgužvan, ali još sjajan, uprkos pepelu godina i seljenju u kovčezima i koferima. Izdaleka se čulo blago šuštanje svile. Činilo se da glumica ne sedi već da lebdi s lakoćom insekta, klonula, senzualna, večno ženstvena. I pre nego što je Fransisko došao sebi od iznenađenja, muzika iz zvučnika utihnu i Dama S Kamelijama dopusti da se čuje njen glas neodređenih godina; tada on prestade da pruža otpor i prepusti se magiji predstave. Do ušiju mu je dopirala tragedija kurtizane, njen dugi lament bez suza i zato još potresniji. Jednom rukom je odbijala nevidljivog dragana, a pokretom druge ga dozivala, preklinjala, milovala. Starci i starice kao da se skameniše u svojim uspomename, odsutni i tihi. Negovateljice, zbunjene tom krhkom i laganom ženom koju bi jedan dašak mogao da pretvori u prah, osećale su stezanje u grudima. Niko nije mogao da se otme čaroliji.

Fransisko oseti Ireninu ruku na ramenu, ali nije mogao da se okrene, očaran prizorom. Kada napad kašlja, gluma ili posledica staračke iznemoglosti, prekinu reči besmrtne ljubavnice, njegove oči se zažariše i ispuniše suzama. Savladan setom, nije mogao da joj zapljeska s ostalima. Ustao je sa svoje stolice i otišao na kraj vrta, u najmračniji deo, u pratnji kuje koja je skakutala za njegovim stopama. Odatle je posmatrao lagano kretanje negovateljica i staraca koji su pili punč i nesigurnim prstima otvarali poklone, dok je Margarita Gotije, naprasno

ostarela za sto godina, tražila svog Armana Divala s pernatom lepezom u jednoj ruci i kolačem sa šlagom u drugoj. Utvare koje su se provlačile između stolica i lutale stazama oivičenim kamenjem, prodoran miris jasmína, žuti sjaj svetiljki, sve je to doprinosilo utisku opsene. Noćni vazduh kao da beše ispunjen proročanstvima.

Irene potraži svog prijatelja, a kada ga ugleda, priđe mu smešeći se. Tada primeti izraz njegovog lica i nasluti uzbuđenje koje ga beše obuzelo. Nasloni čelo na Fransiskove grudi i njena neukrotiva kosa pomilova mu usne.

- O čemu razmišljaš?

On je razmišljao o svojim roditeljima. Kroz nekoliko godina biće stari kao gosti *Božje volje*, koji su, kao i oni, na ovaj svet doneli decu i radili bez predaha da bi im bili od pomoći. Nisu ni sanjali da će dane okončati i dočekati smrt uz negu iznajmljenih ruku. Lealovi su oduvek živeli kao pleme, deleći siromaštvo, radost, patnju i nadu, povezani krvlju i odgovornošću. Bilo je još mnogo takvih porodica; možda se starci koji su te noći gledali nastup Hosefine Bjanki nisu razlikovali od njegovih roditelja, međutim, bili su sami. Bili su zaboravljene žrtve vetra koji je ljude razneo na sve strane, usamljeni u dijaspori, ostavši bez sopstvenog prostora, bez mesta u novim vremenima. Unuci se nisu zadržali u njihovoj blizini da bi ih oni pazili i gledali ih kako rastu, dece nije bilo da im se nađu u ispunjavanju obaveze da se živi, nisu imali baštu da nešto zasade, niti kanarinca da im peva u predvečerje. Njihova briga bila je kako da izbegnu smrt misleći na nju neprekidno, predosećajući je, strepeći od nje. Fransisko se zareče u sebi da se to s njegovim roditeljima nikada neće dogoditi. Ponovio je zavet glasno, krijući usne u Ireninoj kosi.

Treći deo

SLATKA DOMOVINA

Ja odlazim na put s našim tlom,
a tamo daleko, sa mnom
nastavljaju da žive
sve uzdužne biti moje domovine.

PABLO NERUDA

Mnogo kasnije, Irene i Fransisko će se pitati u kojem se tačno trenutku promenio pravac njihovih života i kazaće da je to bilo onog kobnog ponedjeljka kada su ušli u napušten rudnik u Los Riskosu. Ili se to dogodilo ranije, možda one nedelje kada su se upoznali s Evanhelinom Rankileo, ili možda onog popodneva kada su Digni obećali da će joj pomoći u traženju izgubljene devojke, ili su pak njihovi putevi od početka bili zapisani, tako da im nije bilo druge nego da ih pređu.

Krenuli su u rudnik motociklom – praktičnijim od automobila za strm teren – noseći sa sobom neke alatke, termos s toplom kafom i fotoaparatom, ne rekavši nikome cilj putovanja, oboje pod utiskom da čine nešto nerazumno. Otkako behu odlučili da tokom noći stupe na nepoznat teren da bi otvorili rudnik, oboje su znali da ih ta nepromišljenost može koštati života.

Pripremali su plan dok ga nisu naučili napamet i dok nisu postali sigurni da do tog mesta mogu da stignu bez raspitivanja koja bi izazvala podozrivost. Ničega opasnog nije bilo u tom kraju talasastih brežuljaka, ali kad stupiš na strme planinske staze, gde su senke padale vertikalno mnogo pre zalaska sunca, pejzaž postade neprijateljski i samotnan, a odjek im povratu takve misli, pojačane dalekim krikom orla. Uznemiren, Fransisko proceni nepromišljenost što je svoju prijateljicu povukao u pustolovinu čiji mu je završetak bio nepoznat.

– Ne vodiš ti mene nikud. Ja sam ta koja vodi tebe – našali se ona, i možda je bila u pravu.

Natpis nagrižen rđom, ali još čitljiv, upozoravao je da je zona ograđena i da je prolaz zabranjen. Nekoliko redova bodljikave žice sprečavalo je pristup pretećim izgledom i u jednom trenutku dvoje mladih padoše u iskušenje da se grčevito uhvate tog izlaza i odustanu, ali odmah odbaciše izgovore i potražiše prolaz kroz žičanu paučinu da bi prošli s motociklom. Natpis i ograda doprineše da dobiju potvrdu za predosećaj da se tamo nalazi nešto što treba otkriti. Onako kao što behu predvideli, noć ih prekri upravo kad stigoše na odredište, omogućujući

tajnost njihovog kretanja. U rudnik se ulazilo kroz otvor koji je provirivao iz planine kao nema usta koja viču bez glasa. Bio je zatrpan kamenjem, utabanom zemljom i nekom zidarskom smesom. Imali su utisak da tuda već godinama niko nije prošao. Osama se beše uselila kao da će tu zauvek ostati, brišući trag staze i uspomenu na život. Sakriše motocikl u šipražju i odmah obiđoše mesto s kraja na kraj kako bi se uverili da nema straže. Provera ih je umirila, jer u okolini nisu videli tragove ljudi, osim jedne tužne kolibe prepuštene vetru i korovu, na oko stotinjak metara od rudnika. Polovinu krova beše odneo vetar, jedan zid je ležao na zemlji, a rastinje je prodrlo unutra, prekrivajući sve tepihom divlje trave. Takva pustoš i zaborav na mestu u blizini Los Riskosa i puta delovali su im veoma čudno.

- Strah me je - prošaputa Irene.

- I mene.

Otvoriše termos i otpiše poveći gutljaj kafe koja im okrepi telo i dušu. Našališe se s idejom da je sve to samo igra i pokušaše da jedno drugo uteše da ništa loše ne može da im se dogodi jer su zaštićeni nekim duhom dobročiniteljem. Noć je bila vedra i s mesečinom, tako da se brzo privikoše na tamu. Uzeše kramp i lampu i uputiše se u okno. Nikada ranije nisu videli rudnik iznutra i zamišljali su ga kao pećinu zarivenu u zemlju na ogromnoj dubini. Fransisku pade na pamet da je po tradiciji ženama zabranjen ulazak u rudnik, jer izazivaju podzemne nesreće, ali se Irene naruga praznoverici, odlučna da svakako nastavi dalje.

Fransisko napade ulaz svojim oruđem. Nije bio naročito vešt u grubim poslovima, jedva je umeo da se služi krampom i shvati da će posao trajati duže nego što beše predvideo. Njegova prijateljica i ne pokuša da mu pomogne, već sede na jednu stenu, umotana u prsluk, štiteći se od povetarca koji je duvao između stešnjenih planina. Trzala se na svaki neobičan zvuk. Plašila se da ima životinja ili, što je bilo još gore, vojnika koji odnekud vrebaju. Isprva su se trudili da ne prave buku, ali ubrzo shvatiše da je buka neizbežna, jer se udar čelika o kamen razlegao po obližnjim planinama, preuzimao bi ga odjek i ponavljao ga hiljadu puta. Da je u toj oblasti bilo patrola kako je pisalo na tabli, ne bi im bilo spasa. Za manje od pola sata Fransiskovi prsti

obamreše, a dlanovi se ispuniše žuljevima, ali je njegov trud dao rezultate u vidu otvora od kojeg su rukama mogli da uklanjaju rastresit materijal. Irene mu je pomogla i ubrzo su otvorili širok prolaz da se provuku unutra.

- Dame imaju prednost - našali se Fransisko pokazujući otvor.

Umesto odgovora, ona mu predade baterijsku lampu i odmače se nekoliko koraka. Mladić provuče glavu i ruke kroz osvetljen otvor prolaza. Zapahnu ga nalet smrdljivog vazduha. Umalo da odustane, ali pomisli da nije došao čak ovamo da bi digao ruke od poduhvata pre nego što je i započeo. Snop svetlosti ocrta krug u pomrčini i on ugleda jedan uzan svod. Nimalo nije ličio na ono što je zamišljao: bila je to prostorija prokopana u tvrdoj utrobi brda, odakle su se račvali tesni tuneli, zakršeni šutom. Iako su postojale drvene podgrede protiv rušenja iz vremena kad se vadila ruda, starost ih beše oglodala i bile su toliko trule da su se neke održavale pravim čudom na svom mestu i bio bi dovoljan samo mali dašak da se njihova nesigurna ravnoteža poremeti. Osvetlio je unutrašnjost da ispita teren pre nego što se provuče celim telom. Odjednom mu neka nejasna spodoba okrznu mišicu na nekoliko centimetara od lica. On kriknu, više od iznenađenja nego od straha, ispustivši baterijsku lampu iz ruku, koja se otkotrlja podalje od njega. Irene ga je čula napolju i, strepeći od nečeg užasnog, uhvati ga za noge i poče da ga vuče.

- Šta se dogodilo? - uzviknu pretrnuvši.

- Ništa, samo pacov.

- Hajdemo odavde! Ovo mi se nimalo ne dopada...

- Čekaj da malo osmotrim unutrašnjost.

Fransisko se provuče kroz otvor trudeći se da izbegne oštro kamenje i nestade u ustima planine. Irene vide kako crno okno proguta njenog prijatelja i trgnu se zabrinuta, iako je bila svesna da opasnost ne vrebava iz rudnika, već spolja. Ako bi ih iznenadili, mogli bi samo da dobiju metak u potiljak i sahranu na licu mesta. Ljudi su ginuli i iz beznačajnijih razloga. Seti se priča o vampirima koje joj je Rosa pričala u detinjstvu: o đavolu koji stanuje u ogledalu da plaši sujetne; o babarogi koja nosi džak prepun ukradene dece; o psima s krokodilskom krljušti na hrbatu i jarećim papcima; o dvoglavim ljudima koji vrebaju iz

budžaka da ugrabe devojčice što spavaju s rukama ispod čaršava. Okrutne priče koje su izazivale noćne more, ali toliko neodoljive da nije mogla da ih ne sluša i tražila bi da Rosa nastavi da priča, tresući se od straha, sa željom da zapuši uši i pokrije oči da ih ne čuje, a istovremeno nestrpljiva da sazna i najsitnije pojedinosti: da li se đavo kreće nag, da li babaroga smrdi, da li se i kućni psi pretvaraju u strašna čudovišta, da li dvoglavi ljudi ulaze i u sobe koje štiti ikona Bogorodice. Te noći pred ulazom u rudnik, Irene ponovo dožive istu onu mešavinu straha i privlačnosti iz davnih vremena, kada ju je dadilja zastrašivala svojim pričama. Naposljetku odluči da sledi Fransiska i provuče se s lakoćom kroz otvor, jer je bila sitna i okretna. Bilo joj je dovoljno samo nekoliko sekundi da se privikne na tamu. Smrad joj se učini nepodnošljivim kao da je udisala smrtonosni otrov. Skide cigansku maramu koju je nosila oko struka i njome dopola pokri lice.

Prijatelji običoše pećinu i otkriše dva prolaza. Onaj na desnoj strani izgledao je zatvoren samo šutom i rastresitom zemljom, dok je onaj drugi bio zazidan. Opredeliše se za jednostavnije i počеше da sklanjaju kamenje i zemlju iz prvog. Dok su vadili materijal, smrad se pojačavao, tako da su često morali da kroz otvor na ulazu proturaju glavu napolje da bi udahnuili malo svežeg vazduha koji je do njih dopirao svež i zdrav kao mlaz hladne vode.

- Šta mi zapravo tražimo? - upita Irene kad oseti da je peku oguljeni dlanovi.

- Ne znam - odgovori Fransisko i oni nastaviše da rade ćutke, jer je treperenje njihovih glasova potresalo trule podgrede.

Obuze ih užas. Pogledali su preko ramena u crni prostor iza svojih leđa, zamišljajući da ih nečije oči posmatraju, da se senke pomeraju, da čuju šapat koji dopire iz dubina. Čuli su škripu starih greda, a oko nogu osećali tajanstveno vrzmanje glodara. Vazduh je bio zgusnut i težak.

Irene dohvati jedan kamen i svom snagom ga pomeri da bi ga odvojila. Upinjala se svojski, uspevši da ga ukloni, i on se skotrlja do njenih nogu, ostavljajući mračan procep pored svetlosti lampe. Ne razmišljajući, ona gurnu ruku da opipa unutrašnjost i u tom trenutku iz njene utrobe ote se stravičan krik i potrese svod, odbijajući se od zidova prigušenim i neobičnim odjekom koji nije mogla da prepozna kao svoj

glas. Privi se uz Fransiska i on je zaštiti prislanjajući je uza zid u trenutku kad se od svoda odvali jedna greda i pade tresnuvši o pod. Ostadoše zagrljeni, zatvorenih očiju, gotovo i ne dišući čitavu večnost, i kad se tišina najzad vrati a prašina koja se podigla od rušenja slegnu, uspeše da pronađu svetiljku i uvere se da je izlaz slobodan. Ne puštajući Irene, Fransisko usmeri svetlost ka mestu odakle ona beše uklonila kamen i ukaza se prvo otkriće iz te špilje pune užasa. Bila je to ljudska ruka, ili, bolje reći, ono što od nje beše ostalo.

Izvukao je devojkicu napolje iz rudnika i privio je na grudi, terajući je da punim plućima udiše svež noćni vazduh. Kad oseti da se malo primirila, donese termos i dade joj kafu. Bila je iznemogla, nema, drhtala je, nesposobna da pridržava čašu prstima. On je napoji kao bolesnika, pomilova je po kosi i pokuša da je umiri objašnjavajući joj da su našli ono što su tražili, ono je sigurno Evanhelina Rankileo i, mada je jezivo, nije nimalo opasno, to je samo leš. Iako za nju reči nisu imale nikakvo značenje jer je bila previše potresena da bi jezik razaznala kao svoj, njegov ravnomeran glas je uljuljka i donekle uteši. Mnogo kasnije, kada je postala daleko smirenija, Fransisko odluči da završi posao.

- Sačekaj me ovde. Vraćam se u rudnik na nekoliko minuta, smeš li da ostaneš sama?

Devojka klimnu glavom ćutke i skupi noge kao dete, zagnjuri glavu među kolena, trudeći se da ne razmišlja, da ne čuje, ne vidi, čak i da ne diše, obuzeta užasnom tugom dok se on vraćao u grobnicu noseći fotoaparat i maramicu vezanu preko lica.

Fransisko počeo da sklanja kamenje i da odbacuje zemlju sve dok ne otkri celo telo Evanheline Rankileo Sančez. Prepoznao ju je po svetloj boji kose. Pončo joj je delimično prekrivao telo, bila je bosonoga i na sebi imala nešto nalik na podsuknju ili spavaćicu. Bila je u poodmaklom stanju raspadanja, truleći u sokovima kojima su se hranili crvi, fermentirala u svojoj pustoši, te je on morao da uloži nadljudski napor da bi savladao mučninu i nastavio dalje. Nije bio čovek koji lako gubi glavu, obavljao je profesionalne vežbe na mrtvacima i mogao je da savlađuje želudac, ali do tada se nikada nije našao pred sličnim prizorom. Odvratno okruženje, prodoran smrad i nagomilan strah povećavali su njegovu slabost. Nije mogao da diše. Na brzinu napravi

nekoliko snimaka ne obazirući se na kadar niti na rastojanje, plašeći se da bi na svaki blesak bele svetlosti u grlu osetio nagon na povraćanje. Požuri da što pre završi i pobeže iz grobnice.

Izašavši napolje, on ispusti foto-aparat i baterijsku lampu i pade na kolena, oborene glave, pokušavajući da se opusti i savlada grčeve u stomaku. Smrad mu se beše uvukao u kožu kao kuga, a na mrežnjači mu je bila urezana slika Evanheline koja ključa u svojoj poslednjoj preneraženosti. Irene je morala da mu pomogne da se uspravi.

- Šta ćemo sada?

- Da zatvorimo rudnik, a onda ćemo videti - odlučno odgovori čim malo oslobodi glas ispod vrele šape koja mu je pritiskala grudi.

Nabacali su isto kamenje u otvor pećine, radeći žurno, ošamućeni i nervozni, kao da će, kad ga budu zatvorili, moći da izbrišu njegov sadržaj i da se kroz vreme vrate u trenutak kad još nisu znali istinu i kad su mogli da ostanu nedužni na svetloj strani stvarnosti, daleko od tog otkrića. Fransisko uhvati svoju prijateljicu za ruku i povede je do kolibe u ruševinama, jedinog vidljivog skloništa na brežuljku.

Noć je bila tiha. Na devičanskoj svetlosti rastakao se pejzaž, gubili se obrisi planina i visokih eukaliptusa, obavijenih tamom. Koliba se uzdizala na brežuljku, jedva vidljiva u mekoj pomrčini, ničući iz tla kao prirodan plod. U poređenju s rudnikom, njena unutrašnjost učini im se prijatna kao gnezdo. Smestiše se u jedan ugao s divljom travom, posmatrajući zvezdano nebo, na čijem je beskrajnom svodu blistala mlečna mesečina. Irene spusti glavu na Fransiskovo rame i isplaka sav svoj jad. On je obgrli jednom rukom i tako ostadoše zadugo, možda satima, tražeći u miru i tišini olakšanje za ono što behu otkrili, snage za ono što će još morati da izdrže. Odmarali su se jedno uz drugo, osluškujući laki šum lišća sa žbunja koje je pomerao povetarac, krike noćnih ptica u blizini i jedva čujno kretanje zečeva na pašnjaku.

Malo-pomalo, olabavi se grč koji je stezao Fransiskov duh. Opazi lepotu neba, mekoću zemlje, prodoran miris polja, Irenin dodir na svom telu. Postade svestan njenih oblika i pritiska njene glave na svojoj ruci, krivine njenog bedra uz svoje, uvojaka koji su ga milovali po vratu, nežne tananosti njene svilene bluze, meke skoro kao njena koža. Seti se

dana kad su se upoznali, kada ga je njen smeh očarao. Od tada ju je zavoleo i sve ludosti koje su ga dovele do one pećine bile su samo izgovor da najzad dospe do dragocenog trenutka kad će je imati samo za sebe, blisku, prepuštenu, ranjivu. Oseti želju koja ga preplavi kao brz i silovit talas. Dah mu zastade u grudima, a srce polete divljim galopom. Zaboravi na istrajnog verenika, Beatris Alkantara, svoju neizvesnu sudbinu i sve prepreke koje su stajale između njih dvoje. Irene će biti njegova jer je tako zapisano otkako je sveta i veka.

Ona primeti promenu u njegovom disanju, podiže lice i pogleda ga. Na blagoj svetlosti mesečine oboje naslutiše ljubav u očima onog drugog. Irenina topla blizina zaogrnu Fransiska kao ogrtač milosrđa. On sklopi kapke i privuče je tražeći njene usne, rastvarajući ih u potpun poljubac prepun obećanja, spoj svih nadanja, dug, vlažan, vreo poljubac, izazov smrti, milovanja, plamena, uzdaha, ljubavne jadikovke i jecaja. Obliza njena usta, napi se njene pljuvačke, udahnu njen dah, spreman da taj trenutak produžava do kraja života, potresen uraganom svojih čula, uveren da je do tada živeo samo za ovu čudesnu noć u kojoj će zauvek potonuti u najdublju intimnost te žene. Irene, ti si med i senka, Irene, pirinčana hartijo, breskvo, peno, ah, Irene, školjka tvoga uha, miris tvoje kose, tvoje ruke golubice, Irene, osećaj ove ljubavi, ova strast u kojoj gorimo na istoj lomači, dok te sanjam budan, dok te želim u snu, živote moj, ženo moja, Irene moja. Nije znao šta joj je još rekao, niti šta je ona prošaputala u tom mrmljanju bez odmora, u tom vrelu reči na uho, u toj reci vapaja i uzdisaja dvoje koji se vole i vode ljubav.

U blesku prisebnosti, on shvati da ne sme da popusti nagonu da se s njom otkotrlja po zemlji skidajući joj odeću pomamno i cepajući silovito šavove u žurbi svog bunila. Strahovao je da će noć biti kratka, kao i život, da će se taj vihor strasti utišati. Lagano i pomalo nespretno jer su mu ruke drhtale, otkopča dugme po dugme njene bluze i razgoliti topla ulegnuća pazuha, lukove njenih ramena, malene dojke i orahe bradavica, onakve kakve je slutio u dodiru sa svojim leđima dok su se vozili na motociklu, kad se povijala nad uredničkim stolom, dok ju je držao zagrljenu u onom nezaboravnom poljupcu. U udubljenjima njegovih dlanova sviše gnezdo dve tople i tajanstvene lastavice rođene

po meri njegovih šaka i devojčina koža, plavičasta na mesečini, ustrepta od tog dodira. Podiže je držeći je oko struka, ona na nogama, a on na kolenima, oseti toplinu skrivenu između njenih grudi, opojan miris drveta, badema i cimeta; razveza trake na sandalama i pojaviše se stopala devojčice koje on pomilova prepoznavši ih, jer ih je sanjao nevine i lake. Otkopča dugme na pantalonama i svuče ih otkrivajući zategnutu pût njenog stomaka, senku pupka, dugu liniju leđa po kojoj pređe usrdnim prstima, njene čvrste butine obrasle jedva vidljivim zlatastim dlačicama. Vide je nagu naspram beskraja i usnama iscrta svoje puteve, prokopa tunele, pope se na njeno uzvišenje, obiđe njene udoline i tako iscrta neophodne mape njene geografije. I ona kleknu, a kad pomeri glavu, zaplesashe tamni pramenovi po njenim ramenima, gubeći se u boji noći. Kad je Fransisko sa sebe svukao odeću, bili su kao prvi muškarac i prva žena pre istočnog greha. Nije bilo mesta za druge, ružnoća sveta ili neminovnost kraja bile su daleko, postojala je samo svetlost njihovog susreta.

Irene nikad nije tako volela, nije poznavala predaju bez ograničenja, strepnje i uzdržanosti, nije pamtila da je ikada osetila takvu nasladu, duboko prožimanje, uzvraćanje. Zadivljena, otkrivala je nov i neočekivan oblik tela svog prijatelja, njegov žar, ukus, miris, istraživala ga je otkrivajući pedalj po pedalj, zasipajući ga upravo otkrivenim nežnostima. Nikada nije uživala s takvom radošću u slavlju čula, uzmi me, poseduj me, primi me, jer i ja tebe na isti način uzimam, posedujem, primam. Zagnjurila je lice u njegove grudi, udisala toplinu njegove kože, ali on je polako odmače od sebe da bi je pogledao. Crno i blistavo ogledalo njegovih očiju vrati joj njen vlastiti lik ulepšan uzajamnom ljubavlju. Korak po korak, otpočеше etape besmrtnog rituala. Ona mu pruži utočište i on se prepusti, tonući u njene najskrivenije vrtove, žurili su da preduhitre ritam onog drugog, napredovali u pravcu istog kraja. Fransisko se smešio beskrajno srećan jer beše našao ženu za kojom je tragao u mladalačkim maštanjima i koju je tražio u svakom ženskom telu tokom mnogih godina: prijateljicu, sestru, ljubavnicu, drugaricu. Dugo, bez žurbe, u spokojnoj noći ostade u njoj zaustavljajući se na pragu svakog ushićenja, pozdravljajući zadovoljstvo, zaposedajući, a istovremeno predajući se.

Mnogo kasnije, kada je osetio da joj telo treperi kao nežan instrument i da joj se iz usta otima dubok uzdah da nahrani njegova, rasprsnu se pregrada u njegovoj utrobi i silina bujice koja poteče zgromi ga i zapljusnu Irene vodama sreće.

Mirovali su prisno sjedinjeni i spokojno se odmarali, otkrivajući potpunu ljubav, dišući i trepereći složno, sve dok im bliskost ponovo ne probudi želju. Ona oseti da on u njoj ponovo narasta i potraži njegove usne za beskrajan poljubac. S nebom kao jedinim očevicom, izgrebani od kamenčića, pokriveni prašinom i suvim lišćem zgnječenim u ljubavnom komešanju, nagrađeni neiscrpnim žarom, razuzdanom strašću, valjali su se na mesečini dok ih duša ne napusti kroz uzdahe i znoj, te oni naposljetku umreše zagrljeni, spojenih usana i sanjajući isti san. Krenuše na neizbežno putovanje.

Probudili su se s prvom jutarnjom svetlošću i galamom vrabaca, zaslepljeni susretom tela i saučesništvom duša. A onda se setiše leša u rudniku i povrati im se osećaj za stvarnost. S ohološću podeljene ljubavi, ali još ustreptali i začuđeni, oni se obukoše, sedoše na motocikl i predoše put do kuće Rankileovih.

Nagnuta nad drvenim koritom, žena je prala veš trljajući ga četkom od svinjske dlake. Čvrsto stojeći širokim stopalima na dasci da ne bi gacala po blatu, vredno je radila, trljala, istresala, a zatim stavljala teškim šakama krpe u vedro, slažući ih da bi ih kasnije isprala u tekućoj vodi kanala. Bila je sama, jer su u to vreme deca bila u školi. Leto se pomaljalo u zarudelom voću, bestidnom cveću, prigušenom dremežu i belim leptirima koji su leteli na sve strane kao maramice nošene povetarcem. Jata ptica zaposedala su polja, pridružujući se svojim cvrkutom neprekidnom zujanju pčela i obada. Ništa od toga Digna nije primećivala, ruku potopljenih u korito, daleko od svega što nije imalo veze s njenim napornim poslom. Buka motora i pasji hor privukoše joj pažnju i ona podiže pogled. Ugleda novinarku i njenog nerazdvojnog prijatelja, onog s foto-aparatom, kako prilaze dvorištem ne obazirući se na lavež. Obrisa ruke o kecelju i krenu im u susret ne osmehujući se, jer je i pre nego što ih je pogledala u oči naslutila da donose loše vesti. Irene Beltran je steže u bojažljiv zagrljaj, jedini vid saučešća koji joj pade na

pamet. Majka je odmah shvatila. Ne pojaviše se suze u njenim očima naviklim na mnoge žalosti. Stisnu usne u očajnički grč i hripav uzdah ote joj se iz grudi pre nego što je uspela da ga zadrži. Nakašlja se da bi prikrila tu slabost, skloni pramen sa čela i pokaza mladima da pođu za njom u kuću. Sve troje sedoš e za sto i nekoliko minuta ostadoše nemi, dok Irene ne prikupi reči da joj kaže.

- Verujemo da smo je pronašli... - promrmljala je.

I ispriča joj šta su videli u rudniku ne zadržavajući se na jezivim pojedinostima i ostavljajući u vazduhu sumnju da bi oni ostaci mogli da pripadaju nekom drugom. Ali Digna odbaci tu nadu, jer je već mnogo dana očekivala dokaze o smrti svoje ćerke. Znala je to po bolu koji se beše uselio u njeno srce od one noći kada su je odveli i po svemu što je čula tokom dugogodišnje diktature.

- Nikada ne vraćaju one koje odvedu - rekla je.

- Ovo nema nikakve veze s policijom, gospođo, ovo je običan zločin - reče Fransisko.

- To je isto. Ubio ju je poručnik Ramires, a on je gospodar zakona, šta ja tu mogu?

Irene i Fransisko takođe su sumnjali na oficira. Mislili su da je uhapsio Evanhelinu da bi na neki način naplatio za ono poniženje kojem ga beše izložila pred očima onolikih svedoka. Možda je hteo da je zadrži samo nekoliko dana, ali nije računao na krhkost zatvorenice i preterao je u kažnjavanju. Kada je video poražavajuće posledice, predomislio se i odlučio da njeno telo sakrije u rudnik, a knjigu dežurstva prepravi kako bi se zaštitio od bilo kakve istrage. Ali to su bile samo pretpostavke. Trebalo je prevaliti dug put da bi se dospelo do dna ove tajne. Dok su se mladi umivali na kanalu, Digna Rankileo je pripremila doručak. Zauzeta ritualnim pokretima oko džaranja vatre, grejanja vode i postavljanja tanjira i šolja, trudila se da prikrije svoju tugu. Beskrajno se stidela svojih osećanja.

Kad osetiše miris vrućeg hleba, Irene i Fransisko shvatiše koliko su gladni, jer od prethodnog dana ništa ne behu okusili. Jeli su polako. Gledali su se prepoznajući se, smešili se sećajući se nedavno doživljene radosti, dodirivali jedno drugom ruke u uzajamnom obećavanju. Uprkos tragediji koja ih je okruživala, ispunjavao ih je sebičan spokoj,

kao da su uspjeli da uklope delove mozaika svojih života da bi konačno sagledali svoje sudbine. Verovali su da su bezbedni od svakog zla, zaštićeni čarolijom te nove ljubavi.

- Treba obavestiti Pradelija da više ne traži svoju sestru - predloži Irene.

- Ja ću se popeti na planinu. Sačekaj me ovde, malo se odmori i pravi društvo gospođi Digni - reče Fransisko odlučno.

Nakon jela poljubi prijateljicu i izgubi se na motociklu. Sećao se puta i bez poteškoća stigao na mesto gde su ranije bili ostavili konje, kada su prvi put išli s Hasintom. Tu među drvećem ostavi motocikl i počeo da se penje pešice. Uzdao se u svoj osećaj za orijentaciju da pronade skrovište bez mnogo lutanja, ali ubrzo shvati da to neće biti baš tako lako, jer se izgled okoline beše promenio tokom proteklih dana. Prve letnje vrućine tukle su po padinama brda sagorevši rastinje i nagoveštavajući žeđ zemlje. Boje behu izbledele i izgubile sjaj. Fransisko ne prepozna tačke za orijentaciju koje je sačuvao u sećanju i prepusti se da ga vodi instinkt. Na pola puta stade zabrinut, ubeđen da je izgubio pravac, jer mu se učini da neprekidno prolazi jedno te isto mesto. Da se nije peo, zakleo bi se da se vrti u krug. Bio je iscrpljen od napetosti proteklih dana i prethodne noći u rudniku. Kad god je mogao, izbegavao je da svoje nerve oprobava na uzbuđenjima. U svom ilegalnom radu morao je da izbegava opasnosti i upuštanja u rizike i više je voleo da priprema brižljive planove kojih će se strogo pridržavati. Nije voleo iznenađenja. Međutim, osećao je da su i proračuni beskorisni, jer mu se život pretvarao u kaos. Navikao je da oseća kako nasilje lebdi u vazduhu kao podmukli gas koji od samo jedne varnice može da bukne u nepredvidiv požar, ali kao i mnogi drugi koji su bili u istom položaju, nije o tome razmišljao. Trudio se da svoj život organizuje u okviru kakve-takve normalnosti. Ali ovde, u osami planine, shvatio je da je prekoračio nevidljivu granicu i da je stupio u jednu novu i zastrašujuću dimenziju.

Kako se podne bližilo, vrućina je postajala vulkanska. Nije bilo nikakvog milosrdnog rastinja gde bi potražio spas. Iskoristi jednu izbočinu stene i smesti se da malo predahne i povrati ritam svog srca. Dođavola, bolje bi bilo da se vratim pre nego što ovde padnem iznuren. Obrisa znoj s lica i nastavi da se penje sve sporije i praveći sve duže

pauze. Najzad primeti jedan neugledan mutan potočić koji se probijao između kamenja i odahnu s olakšanjem, jer je bio uveren da će ga trag vode odvesti do utočišta Pradelija Rankilea. Pokvasi vrat i glavu, osećajući vrelinu sunca na koži. Uzvera se poslednje metre, pronade izvor potočića i potraži pećinu među žbunjem, dozivajući Pradelija iz sveg glasa. Niko nije odgovarao. Mesto je bilo suvo, zemlja ispucala, a žbunje pokriveno prašinom koja je celom predelu davala boju stare ilovače. Kada je uklonio neko granje, pojavi se ulaz u pećinu i nije morao da ulazi da bi se uverio da je prazna. Obišao je okolinu ne naišavši ni na kakav trag begunca, tako da pretpostavi da je verovatno bio otišao nekoliko dana ranije, jer nije bilo ostataka hrane niti znakova na zemlji izbrisanoj vetrom. U pećini pronade prazne konzerve i nekoliko knjiga o kaubojima, požutelih i izlizanih stranica, kao jedine pokazatelje da je tuda neko prošao. Sve što Evanhelinin brat beše ostavio bilo je u savršenom redu, kako je i dolikovalo muškarcu naviknutom na vojničku disciplinu. Pregledao je te skromne ostatke ne bi li pronašao neki znak ili poruku. Nije bilo znakova nasilja i on zaključi da ga vojnici nisu našli; nesumnjivo beše uspeo da ode na vreme, možda je sišao u dolinu i pokušao da napusti oblast ili se odvažio da krene preko planinskog masiva u pokušaju da se domogne granice.

Fransisko Leal sede u pećinu i prelista knjige. Behu to jeftina džepna izdanja s jednostavnim ilustracijama, kupljena u prodavnicama polovnih knjiga ili na kioscima za novine. Osmehnu se na intelektualnu hranu Pradelija Rankilea: Usamljeni jahač, Houpelong Kasidi i drugi junaci američkog Zapada, mitski čuvari pravde, zaštitnici nemoćnih od hulja. Seti se razgovora prilikom prethodne posete i ponosa tog čoveka na oružje koje je nosio o pojasu. Revolver, uprtači, čizme bili su isti kakve su nosili odvažni junaci iz njegovih pričica, magični elementi koji beznačajnog čoveka mogu da pretvore u gospodara života i smrti, koji su mogli da mu nađu mesto na ovome svetu. Toliko su ti značili, Pradelio, a kada su ti ih oduzeli, samo su ti uverenje u tvoju nevinost i nada da ćeš ih povratiti omogućili da nastaviš da živiš. Zbog njih si poverovao da imaš vlast, mozak su ti probili bukom razglasa u kasarni, naredili ti u ime otadžbine i tako na tebe preneli deo krivice, da ne

možeš da opereš ruke i da zauvek ostaneš vezan okovima krvi, siroti Rankileo.

Sedeći tako u pećini, Fransisko Leal se priseti svog osećanja kada je jedini put držao oružje u ruci. Doba svoje mladosti prebrodio je bez većih nemira, više se zanimajući za čitanje nego za aktivno učešće u politici, reagujući tako protiv ilegalne štamparije i vatrenih slobodarskih govorancija svoga oca. Međutim, po završetku mature regrutovala ga je jedna ekstremistička grupica, pridobivši ga snom o revoluciji. Mnogo puta se sećao prošlosti pitajući se o privlačnosti nasilja, o tom neodoljivom vrtlogu koji vodi u rat i smrt. Imao je šesnaest godina kada je pošao na jug s nekoliko gerilaca novajlija, da se obučava za neki neizvestan ustanak i veliki marš neznano kud. Sedam ili osam dečaka kojima je dadilja bila potrebija od puške osnovali su taj slabašan odred pod komandom tri godine starijeg vođe, jedinog koji je znao pravila igre. Fransiska nije podsticala želja da u Latinskoj Americi uvodi Maove teorije, jer se nije potrudio ni da ih pročita, već obična i prizemna želja za pustolovinom. Želeo je da pobegne od uticaja roditelja. Rešen da dokaže da je već muškarac, napustio je kuću jedne noći ne pozdravivši se, noseći u rancu izviđački nož, par vunениh čarapa i svesku za zapisivanje stihova. Porodica ga je tražila čak i preko policije, a kad su mu najzad ušli u trag, bili su neutešno nesrećni. Profesor Leal učuta i obuze ga velika tuga, jer beše duboko povređen nezahvalnošću sina koji je otišao bez objašnjenja. Majka obuče mantiju Bogorodice lurdske, preklinjući nebo da joj vrati mezimca. Za nju, koja je vodila računa o svom izgledu i pratila modu u podizanju ili popuštanju poruba na suknjama, dodavanju umetaka ili uklanjanju falti, to je svakako predstavljalo ogromnu žrtvu. Njen muž, koji je isprva bio spreman da u praksi primeni svoje pedagoško iskustvo i mirno sačeka da se Fransisko svojevoljno vrati, izgubi strpljenje videvši svoju ženu u beloj lurdskoj mantiji s plavim konopcem. U nekontrolisanom nastupu besa on joj ih potrga s tela, grdeći divljaštvo na sav glas i preteći da će otići od kuće, iz zemlje i Amerike ako mu se ponovo bude pojavila pred očima u toj nakaradnoj odeći. Zatim promeni odluku, prepusti se svojoj naprasitoj naravi i pođe da traži

svog zabludelog sina. Danima je obijao kozje staze propitujući svaku senku s kojom bi se sreo na putu i idući od sela do sela, od planine do planine, skupljao je srdžbu i planirao da momka časti jedinim batinama u životu. Neko mu naposljetku reče da se iz šume ponekad čuju pucnji iz puške i da se događa da odande bane nekolicina prljavih mladića da isprosi hranu i pokrade kokoške, ali niko zapravo nije ni pomišljao da bi to mogao da bude začetak revolucionarnog pokreta kontinentalnih razmera, već su mislili da je u pitanju neka sekta jeretičke vere inspirisane Indijom, kao i još neke već viđene u tim krajevima. Ti podaci behu dovoljni profesoru Lealu da pronade logor gerilaca. Kad ih je video onako dronjave, prljave i dugokose, i da jedu pasulj iz konzervi i stare sardine, da vežbaju s puškama iz Prvog svetskog rata, izujedani od osa i drugih šumskih buba, odjednom ga prođe sav bes i obuze ga sažaljenje uvek prisutno u njegovoj duši. Disciplinovan politički aktivizam navodio ga je da nasilje i terorizam smatra strateškom greškom, posebno u zemlji u kojoj je društvena promena bila moguća i drugim sredstvima. Bio je ubeđen da naoružane grupice nemaju nikakvog izgleda za uspeh. Ti mladići će postići samo to da se vojska umeša i sve ih pobije. Revolucija, govorio je, mora poteći od naroda koji se budi, postaje svestan svojih prava i svoje snage, prihvata slobodu i pokreće se, ali nikad od sedmorice buržujskih sinova koji se igraju rata.

Fransisko je čučao pored male vatre na kojoj se grejala voda kada primeti da se između drveća pojavljuje jedna neprepoznatljiva prilika. Bio je to starac u tamnom odelu s kravatom, prašnjav i pun čičaka, izrasle brade od tri dana i raščupane kose, koji je nosio malu crnu torbu u jednoj ruci i granu za poštapanje u drugoj. Dečak ustade smešeći se, a drugovi oko njega učiniše isto. Tek tada shvati ko je to. Oca je pamtio kao pravu muškarčinu strastvenog pogleda i kao gromoglasnog govornika, ali nikako kao to oronulo i tužno stvorenje koje se kretalo hramajući, pogrbljenih leđa i u blatnjavim cipelama.

- Tata - uspeo je da kaže samo to pre nego što mu jecaj preseče glas.

Ispustivši grubi štap i torbicu, profesor Leal raširi ruke. Njegov sin preskoči vatru, protrča pored svojih začuđenih drugova i zagrli oca, uviđajući usput da više ne može da se sakrije na njegovim grudima, jer je bio za pola glave viši i daleko krupniji od njega.

- Majka te čeka.

- Idem.

Dok je dečak tražio svoje stvari, profesor iskoristi priliku da ostalima održi govor, uveravajući ih da, ako žele revoluciju, moraju da se pridržavaju pojedinih pravila i da nikad ne improvizuju.

- Ne improvizujemo, mi smo pekinška linija - reče jedan.

- Vi ste poludeli. Ono što je dobro za Kineze ovde ne funkcioniše - odgovori profesor kategorički.

Mnogo kasnije, ti isti mladići ići će po šumama, planinama i džunglama deleći azijatske kuršume i parole na mestima koja je američka istorija bila zaboravila. Ali profesor to nije mogao da pretpostavi kad je iz bivaka odvodio svog sina. Dečaci su ih posmatrali dok su se udaljavali zagrljeni i slegali ramenima.

Dok su se vozom vraćali kući, otac je ćutke posmatrao Fransiska. Kad su stigli na stanicu, otac mu s malo reči sruči u lice sve ono što mu se beše skupilo u duši.

- Nadam se da se ovo više neće ponoviti. Uбудuće ćeš od mene dobijati po jedan udarac kaišom za svaku suzu tvoje majke. Mislim da je to pravedno?

- Da, tata.

Fransisko je u dubini duše bio zadovoljan što se vratio kući. Malo kasnije, u potpunosti izlečen od gerilskog iskušenja, udubio se u psihološke tekstove, opčinjen tom iluzionističkom igrom ideja sadržanih u drugim idejama, u beskonačnom nadmetanju. Zaokupila ga je i književnost, te on odluta očaran delima latinoameričkih pisaca i shvati da živi u jednoj minijaturnoj zemlji, mrlji na geografskoj karti, utopljenom u prostran i čudesan kontinent gde napredak stiže s vekovima zakašnjenja: zemlji uragana, zemljotresa, reka širokih kao mora, džungli toliko neprohodnih da ni sunce ne može da prodre do njih; tlu po čijem drevnom humusu gamižu mitološke životinje i na kojem žive ljudi koji se ne menjaju od pamtiveka; sumanutoj geografiji gde se čovek rađa sa zvezdom na čelu, belegom čudesnosti, začaranoj oblasti ogromnih planinskih venaca gde je vazduh proređen kao veo, beskrajnih pustinja, senovitih šuma i mirnih dolina. Tu se mešaju sve rase u retorti nasilja: pernati Indijanci, putnici iz dalekih zemalja, crnci

lutalice, Kinezi prokrijumčareni u sanducima za jabuke, zbunjeni Turci, vatrene devojke, monasi, proroci i tirani, svi rame uz rame, živi i utvare onih koji su vekovima gazili tu blagoslovenu zemlju prepunu najrazličitijih strasti. Svuda ima muškaraca i žena Amerike, skapavaju na poljima šećerne trske, drhte od groznice u rudnicima kalaja i srebra, gube se pod vodom vadeći bisere da bi, uprkos svemu, opstali u tamnicama.

U potrazi za drugačijim iskustvima, kada je završio studije, Fransisko odluči da se usavršava u inostranstvu, što prilično iznenadi njegove roditelje, koji ipak pristadoše da ga finansiraju i pokazaše dovoljno takta da prećute upozorenja na izopačenost koja vreba mlade ljude kada putuju sami. Napolju je proveo nekoliko godina, stekao doktorat i solidno znanje engleskog jezika. Da bi se izdržavao prao je posuđe u jednom restoranu i fotografisao neukusna slavlja u doseljeničkim kvartovima.

Za to vreme, njegova zemlja nalazila se u dubokom političkom previranju i u godini njegovog povratka na izborima je pobedio socijalistički kandidat. Uprkos pesimističkim prognozama i zaverama da se to spreči, on sede u predsedničku stolicu, na zaprepašćenje severnoameričke ambasade. Fransisko nikad dotad svoga oca nije video toliko srećnog.

- Vidiš, sine? Tvoja puška nije bila potrebna.

- Ti si anarhista, stari. Tvoja partija nije na vlasti – šalio se Fransisko.

- To su samo nijanse! Važno je da narod ima vlast i da nikada neće moći da mu je preotmu.

Kao i uvek, bio je u velikoj zabludi. Onoga dana kada je izbio vojni puč, on je pomislio da je u pitanju šačica pobunjenika koje će armija verna ustavu i republici brzo savladati. Nekoliko godina kasnije, on je i dalje gajio tu istu nadu. Borio se protiv diktature neobičnim sredstvima. U jeku represije, kada su čak i stadione i škole pretvorili u zatvore za hiljade političkih uhapšenika, profesor Leal je šampao letke u svojoj kuhinji, popeo se na poslednji sprat zgrade Pošte i odatle ih bacio na ulicu. Duvao je povoljan vetar i njegov zadatak bi uspešan, jer je nekoliko primeraka sletelo direktno u Ministarstvo odbrane. U tekstu behu sadržana neka mišljenja koja je on smatrao primerenim

istorijskom trenutku:

Školovanje vojnih lica, počev od običnog redova do najviših činova, neizbežno ih pretvara u neprijatelje civilnog društva i naroda. I sama njihova uniforma, sa svim onim smešnim oznakama po kojima se razlikuju puk od puka i čin od čina, sve one budalaštine kojima je ispunjen dobar deo njihovih života i po kojima bi ličili na klovnove kad ne bi uvek pretili, sve ih to odvaja od društva. Takva odeća i hiljade ništavnih ceremonija, između kojih prolazi njihov život bez ikakvog drugog cilja osim da ovladaju veštinom ubijanja i rušenja, bili bi poniženje za ljude koji nisu izgubili osećaj ljudskog dostojanstva. Umrli bi od sramote da sistematskim izvitoperavanjem ideja nisu uspeli da to pretvore u izvor taštine. Pasivna poslušnost je njihova najveća vrlina. Pokorni despotskoj disciplini, oni se naposljetku užasavaju svakoga ko se slobodno kreće. Hoće silom da nature brutalnu disciplinu, kretenski poredak čije su žrtve upravo oni sami.

Ne može se voleti vojnički poziv a da se ne mrzi narod.

BAKUNJIN

Da je razmišljao makar jednu sekundu ili zatražio stručnije mišljenje, profesor Leal bi shvatio da je tekst predugačak za bacanje u vazduh, jer pre nego što bi iko stigao da ga dopola pročita, bio bi uhapšen. Ali njegovo divljenje prema ocu anarhizma bilo je toliko da o svojim planovima nije želeo da govori. Njegova žena i deca za to saznaše dvadeset četiri sata kasnije, kada su štampa, radio i televizija objavili vojni proglas, a on ga isekao da ga sačuva u svom albumu.

PROGLAS BR. 19

81. Upozorava se građanstvo da oružane snage neće tolerisati javno istupanje bilo koje vrste.

2. Građanin Bakunjin, potpisnik pamfleta kojim se vređa sveta čast oružanih snaga, dužan je da se dobrovoljno prijavi do 16.30 časova danas, u Ministarstvu odbrane.

3. Neprijavlivanje će značiti da isti krši propis Hunte glavnokomandujućih, s posledicama koje je lako predvideti.

Tog istog dana, sva tri brata Leal odlučiše da štamparsku mašinu izbace iz kuhinje i da spreče oca da upada u zamke svog strastvenog idealizma. Od tada su se trudili da mu daju što manje povoda za nemir. Nijedan mu nije ispričao o svojim aktivnostima u opoziciji, ali nisu mogli da spreče da profesor Leal, kada su Hosea odveli u zatvor s još nekoliko sveštenika i redovnica iz kapelanije, sedne na Glavni trg s transparentom u rukama: *U ovom trenutku muče moga sina*. Da Havijer i Fransisko nisu stigli na vreme da ga uhvate i odvedu, on bi se polio benzinom i zapalio kao budistički sveštenik naočigled naroda koji se beše okupio da ga sažaljeva.

Fransisko je stupio u vezu s organizovanim grupama za prebacivanje begunaca preko jedne granice i ubacivanje članova opozicije preko druge. Prenosio je novac za pomoć preživelim koji su se krili i za nabavku hrane i lekova, prikupljao informacije za inostranstvo skrivene u đonovima redovničke obuće ili u perikama lutaka. Obavio je nekoliko gotovo nemogućih zadataka: fotografisao deo poverljivih arhiva tajne policije i na mikrofilm preneo lične karte mučitelja, smatrajući da će jednoga dana taj materijal omogućiti da se postupi po pravdi. Tu tajnu poverio je samo Hoseu, koji nije želeo da čuje imena, mesta niti ostale pojedinosti, jer se već bio uverio koliko je teško ćutati pod izvesnim okolnostima.

Pošto su bili saučesnici na sličnim zadacima, Fransisko pomisli na svoga brata u pećini Pradelija Rankilea. Zažali što mu se nije ranije obratio za pomoć. Ako je begunac zašao u pustu planinsku oblast, neće moći da mu uđu u trag, a ako je sišao u dolinu da bi se osvetio pa bio uhapšen, neće biti načina da mu se pomogne.

Fransisko otrese sa sebe umor, nakvasi odeću da se rashladi i poče da silazi po podnevnoj vrućini koja mu je pritiskala glavu, zaslepljujući ga na trenutke raznobojnim tačkicama što su mu treperile pred očima. Najzad stiže do mesta gde beše ostavio motocikl i tu zateče Irene koja ga je čekala. Njegova prijateljica, previše nestrpljiva da ga sačeka u kući Rankileovih, zaustavila je prva kola s povrcem koja su naišla i zamolila da joj pokažu put. Zagrljše se puni žudnje. Ona ga odvede u blagotvornu senku drveća, gde beše poravnala tlo uklonivši kamenje.

Pomože mu da legne i, dok se on odmarao trudeći se da savlada podrhtavanje nogu, ona mu obrisa znoj maramicom, preseče dinju koju beše dobila od Digne i nahrani ga, otkidajući zubima komade i stavljajući ih njemu u usta uz poljubac. Voćka je bila mlaka i preslatka, ali se njemu svaki zalogaj činio kao čudotvoran lek koji mu odagnava umor i savladava klonulost. Kada od dinje ostadoše samo izgrizene kore, Irene pokvasi maramicu u bari i oni se obrisaše. Pod nemilosrdnim suncem u tri sata posle podne obnoviše zavete date šapatom prethodne noći, milujući se znalački, onako kako upravo behu naučili.

Uprkos sreći novorođene ljubavi, Irene nije uspevala da izbacii iz glave sliku onog rudnika.

- Kako je Pradelio saznao gde se nalazi telo njegove sestre? - pitala se.

Fransisko zapravo o tome nije razmišljao niti mu se trenutak činilo pogodnim za to. Bio je iscrpljen i jedina želja bila mu je da odspava nekoliko minuta da bi ga prošla ošamućenost, ali mu ona ne daje vremena. Sedeći podvijenih i ukrštenih nogu kao fakir, govorila je brzo i skačući s jedne misli na drugu, kao što je to uvek činila. Upravo u toj pojedinosti, verovala je ona, leži ključ nekih važnih misterija. Dok je njen prijatelj prikupljao snagu i pokušavao da razbistri mozak, ona se držala teme zaobilazeći sumnje i tražeći odgovore, sve dok nije čvrsto zaključila da Pradelio Rankileo zna za rudnik u Los Riskosu zato što je ranije već bio tamo s poručnikom Huanom de Diosom Ramiresom. Zasigurno im je služio da u njemu nešto sakriju. Policajac je znao da je to sigurno mesto i pretpostavio je da će ga njegov starešina ponovo upotrebiti ako bude potrebno.

- Ništa ne razumem - reče Fransisko s pogledom mesečara uhvaćenog usred šetnje.

- Veoma je jednostavno. Hajdemo u rudnik da otkopamo drugi tunel. Možda ćemo tu naći iznenađenje.

Fransisko će se kasnije s osmehom sećati tog trenutka, jer dok se obruč užasa stezao oko njih, njegov glavni osećaj beše želja da zagrlji Irene. Zaboravljajući na mrtve koji behu počeli da niču iz zemlje kao divlje žbunje i na strah da će biti uhapšeni ili ubijeni, njegov um bio je

zaokupljen neiscrpnom željom da vodi ljubav. Mnogo važnije od raskrčivanja žbunja kroz koje su se probijali pipajući bilo mu je da pronađe udobno mesto gde bi se igrao s njom; moćnija od umora, vrućine i žeđi bila je potreba da je stegne u naručje, grli, udiše, da je oseti u svojoj koži, da je ima među drvećem, baš tu, kraj puta, naočigled svakoga ko bi mogao da naiđe. Srećom, Irene je bila razboritija. Imaš temperaturu, reče mu kada je pokušao da je položi na travu. Vukući ga za odeću odvede ga do motocikla i nagovori da krenu popevši se pozadi, obgrlivši ga oko struka, govoreći mu na uvo neophodna uputstva i šapćući mu nežne reči, sve dok truckanje i bela sunčeva svetlost ne ublažiše strastvene nagone njenog prijatelja i ne povратиše mu uobičajenu smirenost. I tako se oni ponovo uputiše u rudnik u Los Riskosu.

Bila je noć kada su Irene i Fransisko stigli u kuću Lealovih. Ilda je privodila kraju pripremanje omleta od krompira dok se u kuhinji širio prodoran miris tek procedene kafe. Nakon izbacivanja štamparske mašine, ta prostrana odaja pokazala se prvi put u svojoj stvarnoj veličini i svi su postali svesni njene lepote: starinski drveni nameštaj s mermernom pločom, starinski frižider, a u središnjem delu sto s hiljadu namena, oko kojeg se okupljala porodica. Zimi je to bilo najtoplije i najpriyatnije mesto na svetu. Tu su, uz šivaću mašinu, radio i televizor pronalazili svetlost i toplotu naftarice, rerne i pegle. Za Fransiska nije postojalo bolje mesto. Najlepše uspomene iz detinjstva poticale su iz te prostorije u kojoj se igrao, učio, satima razgovarao telefonom s nekom devojkom s kikama učenice, dok bi se majka, tada mlada i lepa, bavila svojim poslovima pevšeći melodije iz svoje daleke Španije. Prostorija je uvek mirisala na sveže trave i začine za kuvana i pržena jela. U tananoj harmoniji mešale su se grančice ruzmarina, lovorov list, češnjevi belog luka, glavice crnog luka s najfinijim aromama cimeta, karanfilića, vanile, anisa i kakaoa za pečenje hleba i kolačića.

Te večeri Ilda je cedila nekoliko kašičica prave kafe, poklon Irene Beltran. Bila je to dobra prilika da se iz kredenca povade porcelanske šoljice iz njene zbirke, svaka drugačija i nežna kao uzdah. Miris pristavljene kafe bio je prvo što dvoje mladih osetiše otvorivši vrata i

idući za njime, oni stigoše do srca kuće.

Čim je ušao, Fransiska obavi toplina ambijenta, ona iz njegovog detinjstva, kada je bio mršav i slabašan dečak, žrtva grubih igara druge, snažnije i surovije dece. Pošto je nekoliko meseci nakon rođenja bio operisan od urođene mane na jednoj nozi, majka je za njega predstavljala stub detinjstva, podizala ga uz svoje skute, dojila ga duže nego što je uobičajeno, nosila ga na leđima, u naručju ili oslanjajući ga na kuk kao prilepak sopstvenog tela, sve dok se njegove kosti u potpunosti ne zalečiše i on postade sposoban da se osamostali. Dolazio bi iz škole vukući tešku torbu s priborom i žureći da se što pre sastane s majkom u kuhinji, gde ga je ona dočekivala s užinom i svojim dobroćudnim smeškom dobrodošlice. Ta uspomena ostavila je neizbrisiv trag u njegovoj duši i kroz ceo život, kad god je trebalo da povрати sigurnost iz detinjstva, on bi u mislima obnavljao svaku i najmanju pojedinost iz te prostorije, simbola sveobuhvatnog prisustva majčinske ljubavi. Te večeri imao je isti osećaj videvši kako majka tresе tiganj s kajganom poluglasno pevušeći. Otac je bio pognut nad sveskama ispravljajući zadatke, osvetljen sijalicom s tavanice.

Izgled pridošlica uznemiri supružnike Leal. Dvoje mladih behu izmučeni, u izgužvanoj i prljavoj odeći i neobičnog izraza u pogledu.

- Šta je s vama? - upita profesor.

- Pronašli smo tajnu grobnicu. Ima mnogo leševa unutra - odgovori Fransisko.

- U majčinu! - uzviknu otac prvu psovku u životu pred svojom ženom.

Ilda prinese ustima kuhinjsku krpu i razrogači svoje okrugle plave oči sva užasnuta, prelazeći preko prostakluka svoga muža.

- Presveta Bogorodice! - beše jedino što je uspela da promrmlja.

- Verovatno su to žrtve policije - reče Irene.

- Nestali?

- Moguće - reče Fransisko vadeći iz džepa nekoliko rolni filma i stavljajući ih na sto. - Napravio sam nekoliko snimaka...

Ilda se nagoniski prekrsti. Irene su sruši na stolicu na izmaku snage, dok je profesor Leal šetao krupnim koracima, ne nalazeći u svom bogatom i sočnom rečniku prave reči. Bio je sklon pompeznim rečima,

ali od ovoga ostade nem.

Irene i Fransisko ispričaše šta se dogodilo. Stigli su u rudnik u Los Riskosu sredinom popodneva, umorni i gladni, ali spremni da istragu sprovedu do kraja, očajnički se nadajući da će, kad se sve zagonetke budu razrešile, moći da se vrate normalnom životu i da se mirno vole. Na svetlosti dana mesto nije imalo ničega turobnog, ali sećanje na Evanhelinu primora ih da se krišom približe. Fransisko htede da uđe sâm, ali Irene ispolji rešenost da savlada gađenje i da mu pomogne pri otvaranju drugog prolaza ne bi li brže završili i odande izašli što pre. S lakoćom su uklonili šut i kamenje s ulaza, pocepali maramu napola, povezali lica da bi se zaštitili od nepodnošljivog smrada i uvukli se u prvu komoru. Nije bio potrebe da uključe baterijsku lampu. Sunce je ulazilo kroz otvor i mutno osvetljavalo telo Evanheline Rankileo, koje Fransisko pokri pončom da bi ga sakrio od pogleda svoje prijateljice.

Irene je morala da se pridržuje zida da bi održala ravnotežu. Noge su je izdavale. Pokušala je da ne misli na vrt svoje kuće kod cveta nezaboravak na grobu novorođenčeta koje je propalo kroz tavanski prozorčić, ili na zrelo voće složeno u velikim korpama u pijačne dane. Fransisko je zamoli da izađe, ali ona ipak uspe da savlada želudac i, podigavši sa zemlje parče gvožđa, nasrnu na tanak sloj betona koji je zatvarao tunel. On joj pomože uz pomoć krampa. Zidarsku smesu verovatno behu napravile nestručne ruke, jer se pri najmanjem dodiru drobila u najsitnije komadiće. Nesnosnom smradu pridruži se vazduh razređen usled prašine i cementa koji su se pretvarali u gust oblak, ali oni ne odustadoše jer su sa svakim novim udarom bili sve uvereniji da ih iza te prepreke čeka nešto, neka dugo skrivana istina. Kroz deset minuta iskopali su komadiće tkanine i kosti. Beše to grudni koš muškarca pokriven košuljom svetle boje i tamnoplavim prslukom. Dok se prašina slegala, oni uključe lampu da pregledaju kosti i uvere se da su bez ikakve sumnje ljudske. Bilo je dovoljno da se šut još malo zagrebe pa da im se pred noge dokotrlja lobanja s pramenom kose prilepljenim na čelo. Irene više nije mogla da izdrži, te izađe iz rudnika posrćući, dok je Fransisko nastavljao da kopa bez razmišljanja, kao nema mašina. Pojaviše se novi ostaci i on tada shvati da su našli grobnicu punu leševa, zakopanih pre ko zna koliko vremena, sudeći po

stanju u kojem su se nalazili. Komadi su nicali iz zemlje izmešani s dronjavom odećom umrljanom nekom tamnom i uljanom materijom. Pre nego što je izašao, Fransisko napravi nekoliko snimaka, smireno i precizno, kao da se kreće u snu, jer već beše prekoračio granicu straha i čuđenja. Nenormalno mu je na kraju izgledalo prirodno i on pronade nekakvu logiku u svemu tome, kao da je nasilje oduvek bilo tu i samo čekalo njega. Ti mrtvaci, iznikli iz zemlje, oglodanih ruku i prostreljenih čela, odavno su tu čekali i neprestano ga dozivali, ali do tada on nije imao sluha da ih čuje. Sav sluđen, shvati da priča naglas da bi im objasnio svoje zakašnjenje, s osećanjem da nije došao na zakazan sastanak. Irene ga pozva spolja, vrativši ga u stvarnost. On izađe iz rudnika vukući dušu po zemlji.

Zajedno zatvoriše ulaz ostavljajući ga u stanju u kakvom su ga zatekli. Nekoliko minuta su se odmarali udišući čist vazduh punim plućima, stežući ruku jedno drugom i osluškujući razuzdano lupanje svojih srca. Uznemireno disanje i podrhtavanje njihovih tela podsetiše ih da su barem oni i dalje živi. Sunce zađe za brda, a nebo dobi boju petroleja. Popeše se na motocikl i krenuše u pravcu grada.

- I šta ćemo sada da radimo? - upita profesor Leal kad su završili priču.

Dugo su razgovarali o najboljem načinu rešavanja problema, odbacujući pomisao da se obrate zakonu, što bi bilo isto što i staviti oko vrata omču koja se zateže. Pretpostavili su da Pradelio Rankileo zna da mu je sestra u rudniku, jer je i sâm koristio to mesto za skrivanje drugih zločina. Prijaviti sve to vlastima moglo bi da znači da će i Irene i Fransisko takođe nestati kroz nekoliko sati i da će na rudnik u Los Riskosu baciti još nekoliko lopata zemlje. Pravda je bila samo jedna zaboravljena reč jezika koja se takoreći više nije ni upotrebljavala, pošto je imala prevratnički prizvuk, kao i reč sloboda. Vojnici nisu bili ni za šta kažnjavani, što je i samu vladu dovodilo u neprilike, jer su svi rodovi armije imali sopstveni sistem bezbednosti, a postojala je i politička policija koja se beše pretvorila u najvišu državnu vlast, izvan bilo kakve kontrole. Velika profesionalna revnost onih koji su se bavili takvim poslovima dovodila je do grešaka dostojnih žaljenja i bila porazna po efikasnosti. Veoma često se događalo da se dve ili tri grupe

otimaju za istog zatvorenika da bi ga saslušale pod protivrečnim optužbama, ili da nastane zbrka među ubačenim agentima, i da na kraju dođe do uzajamne likvidacije pripadnika istog tabora.

- Bože dragi! Kako vam je samo palo na pamet da se zavlačite u taj rudnik? - uzdahnu Ilda.

- Ispravno ste postupili. Sada moramo da vidimo kako da se izvučete iz ove nevolje - odvrati profesor.

- Jedino što mi pada na pamet jeste da ih optužimo preko štampe - predloži Irene misleći na ono malo časopisa opozicije koji su i dalje izlazili.

- Sutra ću doneti fotografije - odluči Fransisko.

- Nećete daleko dogurati. Pobiće vas na prvom uglu - tvrdio je profesor Leal.

Ipak, svi su se slagali da zamisao nije bezumna. Najbolje rešenje bilo bi da vest izbace u vetar, puste da obiđe svet, uznemiri savesti i iz temelja poljulja domovinu. Tada ih Ilda, služeći se svojim neosporno zdravim razumom, podseti da je Crkva jedina institucija koja se još drži, sve ostale organizacije bile su raspuštene i zbrisane represijom. Uz njenu pomoć postojala je prilika da se učini čak i ono nemoguće, što bi značilo da se rudnik otvori, a da se pri tom pokušaju ne izgubi život. Dogovoriše se da tu tajnu povere kardinalu.

Fransisko uspe da pronađe taksi kako bi Irene odveo kući pre policijskog časa, jer devojka više nije imala snage ni da se popne na zadnje sedište motocikla. On je kasno otišao da legne, pošto je morao da razvije filmove. Spavao je loše, očajnički se prevrćući po krevetu, od senki mu se priviđalo Evanhelino lice okruženo žutim kostima koje su zvečale kao kastanjete. Kriknu u snu, a kad se probudio, vide Ildu pored sebe.

- Skuvala sam ti čaj od lipe, sine, popij ga.

- Mislim da mi treba nešto jače...

- Ćuti i slušaj, valjda majka zna šta ti treba - naredi mu ona osmehujući se.

Fransisko sede u krevetu, dunu u čaj i poče polako da ga srče, dok ga je ona drsko posmatrala.

- Zašto me tako gledaš, mama?

- Nisi mi ispričao sve što se juče dogodilo. Irene i ti ste vodili ljubav, zar ne?

- Dođavola! Ti baš u sve moraš da zabadaš nos?

- Imam pravo da znam.

- Već sam dovoljno odrastao da ne moram da ti polažem račune - nasmeja se Fransisko.

- Slušaj, hoću da te upozorim da je ona pristojna devojka. Nadam se da su tvoje namere prema njoj poštene, inače ćemo se ti i ja gadno posvađati. Jesi li me razumeo? A sad popij čaj, pa ćeš, ako ti je savest čista, spavati snom pravednika - zaključí Ilda nameštajući mu pokrivač.

Fransisko je vide kako izlazi, ostavljajući vrata otvorena da bi ga čula ako je pozove i oseti onu istu raznežnost kao u detinjstvu, kada bi ta žena sedala na njegov krevet i milovala ga svojom laganom rukom sve dok ne bi zaspao. Prošlo je mnogo godina od tada, ali ona se prema njemu i dalje ophodila s istom onom neprikladnom brižnošću, zaboravljajući da on često mora da se obrije i dvaput dnevno, njegov doktorat iz psihologije i činjenicu da bi jednom rukom mogao da je podigne sa zemlje. Zbijao je šale na njen račun, ali nije preduzimao ništa da bi promenio naviku u pokazivanju njene drske nežnosti. Osećao se gospodarom jedne privilegije za koju se nadao da će je imati dokle god to bude moguće. Njihova povezanost nastala u trenutku začeca i ojačana prepoznavanjem obostranih vrlina i mana bila je dragocena blagodet i oni su se nadali da će to potrajati čak i nakon smrti bilo koga od njih dvoje. Ostatak noći je prespavao dubokim snom, a kad se probudio, nije mogao da se seti šta je sanjao. Dugo se tuširao toplom vodom, doručkovao poslednje trunke uvozne kafe i s fotografijama u torbi krenuo u pravcu naselja gde je živeo njegov brat.

Hose Leal je bio vodoinstalater. Kad nije radio s lemlicom i francuskim ključem, obavljao je mnoge delatnosti za sirotinjsku zajednicu u kojoj beše odabrao da živi, u duhu svoje neizlečive sklonosti da služi bližnjima. Stanovao je u mnogoljudnoj i velikoj četvrti, nevidljivoj s puta, skrivenoj zidinama i nizom topola koje su stremile nebu svojim ogoljenim granama, jer ni rastinje ne beše zdravo u toj oblasti. Iza tog diskretnog zaklona nalazile su se prašnjave ulice i

letnje zapare, zimsko blato i kiše, kuće podignute od otpadaka materijala, smeće, prostrto rublje, tučnjave pasa. Okupljeni po ćoškovima, besposleni muškarci su traćili sate, dok su se deca igrala limenim otpacima, a žene nastojale da spreče dalje propadanje. Bio je to svet nemaštine i bede, u kojem je solidarnost bila jedina uteha. Ovde niko ne umire od gladi, jer čim se priđe granici beznađa, uvek se nađe neka prijateljska ruka, govorio je Hose Leal da bi objasnio zajedničke kazane u kojima je grupa suseda pripremala ono čime je svako mogao da doprinese čorbi namenjenoj svima. Pridošlice su živele privržene porodici, jer su bile siromašnije od siromaha i nisu imale ni krov nad glavom. U dečjim menzama crkva je najmlađima delila po jedan obrok dnevno. Iako je godinama gledao isti prizor, sveštenikova osećanja ne behu ogrubela za sliku tek umivene i očešljane dece koja bi stajala u redu da bi ušla pod nadstrešnicu, gde su ih čekali plehani tanjiri postavljeni na dugačkim stolovima, dok bi njihova starija braća i sestre, za koje nije preostajalo milosrđa, šetkala unaokolo nadajući se da će i za njih nečega ostati. Dve ili tri žene bile su zadužene da kuvaju hranu koju su nabavljali sveštenici pribegavajući prošnji i duhovnim učenama. Osim posluživanja hrane, njihov posao je bio i da vode računa da deca pojedu svoje porcije, jer su mnoga od njih krila hranu i hleb da bi ih odnela kućama, gde ostali članovi porodice za dnevni obrok nisu imali ništa osim nešto zeleniša skupljenog na pijačnim đubrištima i jedne koske koja se više puta prokuvavala da bi čorba dobila bar malo prijatnog ukusa.

Hose je stanovao u drvenoj straćari nalik na mnoge druge, premda prostranijoj jer je služila i kao kancelarija za rešavanje životnih i duhovnih problema tog bednog stada. Fransisko se tu smenjivao s jednim advokatom i jednim lekarom da bi žiteljima davali savete za rešavanje njihovih sporova, bolesti i beznađa, osećajući se često beskorisnim jer nije bilo rešenja za gomilu tragedija s kojima su morali da se suočavaju.

Fransisko zateče svog brata spremnog za izlazak, u radničkom kombinezonu i s teškom torbom za alat. Uverivši se da su sami, Fransisko otvori svoju torbu. Dok je sveštenik razgledao fotografije i na trenutke bivao bleđi, on mu je pričao o događaju, počev od Evanheline

Rankileo i njenih napada svetiteljstva, o kojima je ponešto saznao kad im je pomogao da je traže u mrtvačnici, pa do trenutka kada su se do njegovih nogu dokotrljali ostaci čije je slike upravo držao u ruci. Jedino je propustio da pomene Irene Beltran, da bi je zaštitio od posledica.

Hose Leal je saslušao sve do kraja, a onda dugo ćutao, pogleda prikovanog za pod, kao da meditira. Njegov brat nasluti da pokušava da se savlada. U mladosti bi od svakog vida zloupotrebe, nepravde ili zla doživeo šok koji ga je zaslepljivao srdžbom. Godine svešteničkog života i priroda njegovog karaktera dali su mu snage da te nastupe savlada i da metodičnim uvežbavanjem poniznosti prihvati svet kao nesavršeno delo u kojem Bog iskušava ljudske duše. Najzad podiže glavu. Lice mu beše povratilo spokoj, a glas mu je zvučao smireno.

- Razgovaraću s kardinalom - reče.

- Neka nam Bog bude u pomoći u borbi koju moramo da započnemo - reče kardinal.

- Neka bude tako - dodade Hose Leal.

Prelat još jednom pogleda fotografije pridržavajući ih vrhovima prstiju, osmotri prljave dronjke, duplje bez očiju, sputane ruke. Za one koji ga nisu poznavali kardinal je uvek bio iznenađenje. Izdaleka, na javnim istupima, televizijskim ekranima i dok bi u katedrali služio misu, u crkvenom ruhu sa zlatnim i srebrnim vezom, okružen svitom akolita, izgledao je vitko i elegantno. A zapravo je bio onizak, dežmekast i grub čovek s teškim seljačkim šakama, koji je malo govorio i to skoro uvek činio oštrim tonom, više iz stidljivosti nego iz neuljudnosti. Njegova ćutljiva priroda bila je očita u prisustvu žena na društvenim skupovima, međutim, u izvršavanju svojih poslova te znake nije pokazivao. Imao je malo prijatelja, jer ga iskustvo beše naučilo da je u njegovom poslu uzdržanost neophodna vrлина. Malobrojni kojima je uspevalo da prodru u njegov najuži krug tvrdili su da je prostodušan, što je svojstveno ljudima sa sela. Poticao je iz provincijske porodice s mnogo dece. Iz roditeljske kuće poneo je uspomenu na veličanstvene ručkove, ogroman sto za kojim je sedelo dvanaestoro braće i sestara, stara vina flaširana u dvorištu i čuvana godinama u podrumima. Zauvek mu je ostala ukorenjena sklonost

prema bogatim čorbama od povrća, kukuruznim hlepčićima, kokošjoj supi, jelima od morskih plodova i, iznad svega, domaćim kolačima. Redovnice koje su vodile brigu o njegovoj rezidenciji trudile su se da kopiraju recepte njegove majke i da mu na trpezu iznose jela iz detinjstva. Iako se nije hvalio da je pridobio njegovo prijateljstvo, Hose Leal ga je poznavao preko posla koji je obavljao u kapelaniji, gde su se često viđali, vezani istom milosrdnom željom da ljudsku solidarnost uvedu tamo gde božje ljubavi izgleda nije bilo. U njegovom prisustvu uvek bi se zbunio kao pri prvom susretu, jer je u sećanju čuvao sliku čoveka otmenog držanja, koji se razlikovao od tog dežmekastog starca sličnijeg čoveku iz naroda nego crkvenom velikodostojniku. Prema njemu je osećao veliko divljenje, ali se trudio da ga ne pokaže, jer kardinal nije trpeo nikakav vid laskanja. Mnogo pre nego što je cela zemlja mogla da oceni njegovu pravu veličinu, Hose Leal je imao dokaze za srčanost, volju i lukavstvo koje je kasnije pokazao suprotstavljajući se diktaturi. Ni kampanja uznemiravanja, ni pohapšeni sveštenici i redovnice, ni upozorenja iz Rima nisu uspeli da ga odvrate od njegovih namera. Poglavar Crkve podmetnuo je svoja pleća za teret odbrane žrtava novog poretka, stavljajući svoju besprekornu organizaciju u službu progonjenih. Kad bi situacija postala opasna, menjao bi strategiju, oslanjajući se na dva milenijuma mudrosti i poznavanja vlasti. Na taj način je izbegavao otvoren sukob Hristovih i generalovih predstavnika. Ponekad se činilo da se povlači, ali ubrzo bi se pokazalo da je to bio samo nužan politički potez. Ni za dlaku nije odstupao od svog zadatka da štiti udovice i siročad, da pomaže zatvorenima, da prebrojava mrtve i pravdu zameni dobročinstvom, gde god je to bilo potrebno. Iz tih i mnogih drugih razloga, Hose je smatrao da je on jedina nada da se otkopaju tajne Los Riskosa.

U tom trenutku nalazili su se u kardinalovom kabinetu. Na teškom stolu od starog drveta isticale su se fotografije okupane svetlošću koja je u mlazevima dopirala kroz prozor. Sa svoje stolice, posetilac je kroz prozor mogao da vidi prozračno proletnje nebo i krošnje stogodišnjih stabala na ulici. Prostorija je bila opremljena tamnim nameštajem i policama s knjigama. Na golim zidovima nalazio se samo krst od bodljikave žice, poklon zatvorenika iz jednog koncentracionog logora.

Na stočiću s točkovima bio je poslužen čaj u velikim belim šoljama od majolike, s kolačima od lisnatog testa i marmeladom iz karmelićanskog samostana. Hose Leal ispi poslednji gutljaj čaja i skupivši fotografije, ubaci ih u vodoinstalatersku torbu. Kardinal pritisnu dugme i odmah se pojavi njegov sekretar.

- Molim vas, pozovite još koliko danas osobe s ovog spiska - naredi pružajući mu list papira gde svojim savršenim rukopisom beše ispisao niz imena. Sekretar izađe, a sveštenik se okrenu prema Hoseu. - Kako ste saznali za ovo, oče Leal?

- Već sam vam rekao, eminencijo. To je ispovednička tajna - nasmeši se Hose, stavljajući tako do znanja da o tome ne želi da govori.

- Ako policija pristane da vas sasluša, neće se zadovoljiti takvim odgovorom.

- Prihvatiću rizik.

- Nadam se da neće biti potrebno. Koliko mi je poznato, vas su već nekoliko puta hapsili, zar ne?

- Da, eminencijo.

- Ne smete da skrećete pažnju na sebe. Više volim da vi zasad ne idete u taj rudnik.

- Za ovo sam veoma zainteresovan i želim da idem do kraja, ako mi vi to dozvolite - odvrati Hose pocrveneвши.

Starac ga je nekoliko sekundi ispitivački posmatrao tražeći njegove dublje motive. S njim je već godinama radio i smatrao ga je dragocenom osobom u vikarijatu, gde su bili potrebni čvrsti i odvažni ljudi plemenitog srca, kakav je bio taj čovek u radničkom odelu koji je na kolenima držao torbu punu zala. Sveštenikov strog pogled uveri ga da ovaj to ne čini podstaknut radoznalošću ili ohološću, već iz želje da sazna istinu.

- Budite oprezni, oče Leal, ne samo zbog vas već i zbog položaja crkve. Ne želimo rat s vladom, da li me razumete?

- Odlično, eminencijo.

- Dođite posle podne na sastanak koji sam zakazao. Ako bog dâ, sutra ćete otvoriti taj rudnik.

Kardinal ustade iz svoje fotelje i otprati posetioca do vrata, koračajući polako i pridržavajući se jednom rukom za mišićavu

nadlakticu tog čoveka koji, kao i on, beše odabrao težak zadatak da voli bližnjeg svog više nego samoga sebe.

- Bog vam bio u pomoći - pozdravi ga starac stegnuvši mu čvrsto ruku pre nego što Hose uspe da mu poljubi prsten.

Tog predvečerja on se sastade s grupom odabranih ljudi u kardinalovoj kancelariji. Događaj nije promakao političkoj policiji i službi državne bezbednosti, koje obavestiše generala lično, ali se ne usudiše da sastanak spreče, sledeći striktna uputstva da sukobi s crkvom moraju da se izbegavaju; bestraga, ti prokleti sveštenici trpaju se tamo gde im nije mesto, zašto se ne bave dušama i ne puste nas da mirno vladamo? Ali pustite ih, samo nam još treba da nas zadesi nova nevolja, reče general besno, i proverite kakvu to oni, dođavola, zaveru kuju pa da im prilepimo flaster na usta pre nego što nam otvore ranu, pre nego što ti baksuzi počnu da pucaju poslanicama s propovedaonica da bi zajebali otadžbinu i nama ne ostave ništa drugo nego da ih naučimo pameti, mada mi to ne bi bilo nimalo drago, pa ja sam apostolski, rimski i pobožni katolik. Nemam nameru da se svađam s Bogom.

Nisu saznali o čemu se razgovaralo te večeri, uprkos mikrofonima kupljenim u biblijskim zemljama, koji su s tri bloka rastojanja mogli da uhvate čak i uzdahe i dahtanje ljubavnika u dalekim hotelima; uprkos prisluškivanju svih telefona da se dočuje i poslednja promrmljana namera u prostranom zatvoru na nacionalnoj teritoriji; uprkos agentima ubačenim u sâm episkopski dvor prerušenim u istrebljivače pacova, isporučioce prodavnica, baštovane, pa čak i šepavce, slepe i padavičare koji su ostajali pred vratima i prosili milostinju i blagoslov od mantija u prolazu. Službe bezbednosti su se trudile, ali saznale su samo to da su osobe s ovog spiska mnogo sati ostale iza zatvorenih vrata, generale, a zatim izašle iz kabineta i prešle u trpezariju, gde je poslužena riblja čorba, teleće pečenje s krompirom u peršunu, a za desert jedna... pređite na stvar, pukovniče, nemojte mi davati kulinarske recepte nego mi kažite o čemu su razgovarali! Pojma nemam, generale, ali ako smatrate potrebnim, možemo da saslušamo sekretara. Ne budite glupi, pukovniče!

U ponoć, pred vratima kardinalove rezidencije pozvane osobe se

pozdraviše, pod budnim okom policije koja je bez ikakvog prikrivanja bila raspoređena na ulici. Svi oni su znali da su im počev od tog trenutka životi u opasnosti, ali niko se nije kolebao, bili su već navikli da se kreću ivicom provalije. Godinama su već radili za Crkvu. Osim Hosea Leala, svi su bili laici, a neki i takvi nevernici da nikad nisu ni imali dodira s Crkvom, do izbijanja vojnog udara, kada su pristupili neizbežnoj obavezi pružanja otpora iz senke. Kada je ostao sâm, kardinal pogasi svetla i pođe u svoju sobu. Sekretara i svu posluđu beše rano otpustio, jer nije voleo da ih do kasno u noć drži budne. Godine su mu skratile san i zato je više voleo da legne kasnije i večeri provodi u svojoj kancelariji, posvećen poslu. Obišao je kuću proveravajući da li su vrata zaključana i prečage navučene, jer je od poslednje bombe koja je eksplodirala u njegovom vrtu preduzimao izvesne mere predostrožnosti. Glatko je odbio generalovu ponudu da mu obezbedi ekipu telohranitelja, a nije prihvatio ni da grupa mladih katoličkih dobrovoljaca bdi nad njegovom bezbednošću. Bio je uveren da čovek živi do sudnjeg dana i ni trenutak duže ili kraće. S druge strane, govorio je, predstavnici Crkve ne mogu da idu svetom u blindiranim automobilima i pancir-prslucima kao političari, šefovi mafije i tirani. Ako bi i uspeo neki od atentata na njega, njegovo mesto odmah bi zauzeo drugi sveštenik i nastavio njegovo delo. To mu je ulivalo veliki spokoj.

Ušao je u svoju spavaću sobu, zatvorio teška drvena vrata, skinuo se i navukao noćnu košulju. Tek tada je osetio umor i teret odgovornosti koju beše preuzeo, ne dopuštajući sebi nikakvu sumnju. Spustio se na klekalo, zagnjurio lice u šake i porazgovarao s Bogom onako kako je činio u svakom trenutku svoga života, s dubokim ubeđenjem da će biti saslušan i da će dobiti odgovor na svoja pitanja. On ga nikada nije izneverio. Ponekad je trebalo vremena da čuje glas Stvoritelja ili bi se on javljao krivudavim stazama, ali nikada nije ostajao sasvim nem. Proveo dosta vremena zadubljen u molitvu, dok ne oseti da su mu stopala ledena i da mu teret godina pritiska leđa. Seti se da više nije u godinama kad se od njegovih kostiju može tražiti toliki napor, te leže u krevet zadovoljno odahnuvši, jer Svevišnji beše odobrio njegove odluke.

Osvanu sunčana sreda kao pravi letnji dan. Delegacija stiže u Los Riskos s tri automobila, predvođena biskupovim pomoćnikom, i Hoseom Lealom kao vodičem, koji na karti beše obeležio put prema uputstvima svoga brata. Novinare, predstavnike međunarodnih organizacija i advokate držali su izdaleka pod prismotrom generalovi agenti koji ih od prethodne noći nisu ispuštali iz vida.

Irene je želela da učestvuje kao predstavnik svog časopisa, ali joj Fransisko to ne dozvoli. Oni nisu mogli da računaju na zaštitu, kao što je to bio slučaj s ostalim članovima iz pratnje, čiji je položaj garantovao izvesnu bezbednost. Ako bi ih doveli u vezu s otkrićem leševa, ne bi bilo izgleda da prežive, a to bi moglo da im se dogodi jer su oboje bili prisutni kada je Evanhelina pretukla poručnika Ramiresa, viđali su ih dok su se muvali po okolini raspitujući se za nestalu devojkicu i bili u kontaktu s porodicom Rankileo.

Automobil se zaustavio u blizini rudnika. Hose Leal se prvi ustremi na krhotine koje su zatvarale ulaz, koristeći svoje medveđe mišice i naviknutost na teške poslove. Ostali postupiše kao on i za nekoliko minuta prokopaše otvor, dok su službe bezbednosti s odstojanja komunicirale preko radija i obaveštavale da sumnjiva lica upravo provaljuju u zatvoreni rudnik uprkos natpisima s upozorenjem, čekamo uputstva, generale, kraj poruke. Vi samo posmatrajte, kao što sam vam naredio, i nemojte da vam padne na pamet da intervenišete, šta god da se desi, ne dirajte ih, kraj poruke.

Rešen da preuzme inicijativu, biskupov pomoćnik prvi uđe u rudnik. Nije bio okretan, ali je uspeo da provuče noge uvijajući se kao mungos, a zatim skliznu unutra celim telom. Smrad ga zapahnu kao šamar, ali tek kad su mu se oči privikle na tamu i kad opazi telo Evanheline Rankileo, ote mu se krik koji je privukao i ostale. Pomogoše mu da izađe, uspraviše ga na noge i odvedoše u hladovinu da povrati dah. Hose Leal u međuvremenu napravi improvizovane baklje od uvijene novinske hartije, svima preporuča da pokriju lica maramicama i povede ih jednog po jednog u grobnicu, gde svi videše devojkicu u raspadanju i mesto odakle su izvirale izmešane kosti, kosa, dronjci. Bilo je dovoljno da se kamenje samo malo pomeri pa da pokuljaju novi ljudski ostaci. Kada su izašli, niko nije bio u stanju da progovori,

uzdrhtali, prebledeli, gledali su se pokušavajući da shvate veličinu otkrića. Jedino je Hose Leal imao dovoljno snage da zatvori ulaz, pomislivši na pse koji bi mogli da dođu da čeprkaju po kostima, ili da, upozoreni prokopanim otvorom, počinioci zločina ustanove da su otkriveni i uklone dokaze, što bi bila uzaludna predostrožnost, jer na dvesta metara, u zatvorenom teretnjaku, policija ih je uhodila pomoću dvogleda iz Evrope i mašina s infracrvenim zracima iz Sjedinjenih Država, zahvaljujući kojima je pukovnik mogao da se upozna sa sadržinom rudnika, takoreći istovremeno kad i biskupov pomoćnik; ali uputstva generala bila su veoma jasna: ne petljajte se sa sveštenstvom, čekajte njihov sledeći korak da vidim kakvo sranje smeraju; na kraju krajeva, u pitanju je samo nekoliko nepoznatih mrtvaca.

Delegacija se rano vratila u grad i, pošto su se zakleli da ništa ne komentarišu, rastadoše se do večeri, kada je trebalo ponovo da se sastanu s kardinalom kako bi ga obavestili šta su uradili.

Te noći, u nadbiskupiji je svetlo gorelo do zore, na zaprepašćenje cinkaroša koji su sedeli na uličnom drveću s aparatima kupljenim na Dalekom istoku, pomoću kojih su u mraku mogli da vide kroz zidove, ali još ne znamo šta smeraju, generale, počeo je policijski čas, a oni još pričaju i piju kafu, ako naredite, ući ćemo, izvršićemo premetačinu i sve ih pohapsiti, šta kažete? Zaboga, ljudi, ne budite drkadžije!

U zoru se posetioци razidoše i prelat se pozdravi s njima na vratima. Samo je on delovao neustrašivo jer mu je duša bila mirna i nije znala za strah. Prilegao je malo, a posle doručka telefonirao predsedniku Vrhovnog suda, zahtevajući da što hitnije primi trojicu njegovih izaslanika, po kojima bi mu poslao jedno pismo od ogromnog značaja. Sat vremena kasnije, koverat je bio u rukama sudije koji požele da je na drugom kraju sveta, daleko od tempirane bombe koja će neminovno eksplodirati.

*Gospodin predsednik Vrhovnog suda
Ovde*

Poštovani gospodine predsedniče,

Pre nekoliko dana, jedna osoba je, na tajnom ispovedanju, jednom svešteniku saopštila da ima saznanje, u koje se sama uverila, da postoji

više leševa koji se nalaze na mestu čiju mu je lokaciju navela. Taj sveštenik je, uz saglasnost onoga ko je njega obavestio, o navedenom događaju upoznao crkvene vlasti.

U cilju provere ove informacije, naša delegacija, u čijem su sastavu bili dolepotpisani, gospoda direktori časopisa Događaji i Nedelja, kao i funkcioneri Biroa za ljudska prava, juče je bila na mestu na koje je izvestilac ukazao. U pitanju je stari rudnik, sada napušten, koji se nalazi na obroncima planina u blizini mesta Los Riskos.

Na licu mesta, nakon uklanjanja trošnog materijala koji je zatvarao ulaz u rudnik, uverili smo se u postojanje ljudskih ostataka koji bi mogli da odgovaraju neodređenom broju lica. Pošto smo proverili ovu činjenicu, obustavili smo inspekciju mesta, jer nam je cilj bio samo da procenimo ozbiljnost primljene prijave i nismo u mogućnosti da nastavimo zadatak koji je u nadležnosti sudske istrage.

Procenili smo, međutim, da karakteristike mesta i položaj ostataka čije smo postojanje utvrdili pokazuju verodostojnost informacije o eventualnom postojanju velikog broja žrtava.

Mogućnost uznemiravanja javnosti koja može da usledi zbog ovakvih događaja navela nas je da s njima upoznamo provenstveno najvišu sudsku vlast u zemlji, kako bi Vrhovni sud preduzeo mere za brzu i iscrpnu istragu.

*S poštovanjem, g. predsednika pozdravljaju
Alvaro Urbaneha (biskupov pomoćnik)
Hesus Valdovinos (episkopski vikar)
Eulohio Garsija de la Rosa (advokat).*

Sudija je poznao kardinala. Slutio je da nije u pitanju čarka, već da je ovaj spreman da stupi u frontalnu borbu. U tom slučaju, mora da računa na to da sve adute drži u rukavu, jer je previše lukav da mu tu gomilu kostiju ne bi tutnuo u šake tek onako, zahtevajući da primeni zakon, ako nije sasvim siguran. Nije bilo potrebno veliko iskustvo da bi se zaključilo da su počinoci tih zločina postupali pod okriljem represivnog sistema, i zato je crkva intervenisala, jer nije imala poverenja u pravdu. Obrisa znoj sa čela i vrata, posegnu za pilulama protiv gušenja i tahikardije, strepeći da mu je došao kraj posle tolikih

godina izigravanja pravde po generalovim uputstvima, tolikih godina zaturanja dosijea i uplitanja advokata vikarijata u birokratsku zbrku, tolikih godina donošenja zakona s retroaktivnim dejstvom za novoizmišljene prestupe; bolje bi bilo da sam se na vreme povukao, da sam se penzionisao kad je to još bilo moguće učiniti dostojanstveno, da sam otišao da gajim svoje ruže na miru i otišao u istoriju bez ovog bremena krivica i sramota od kojih ne mogu da spavam i koje me opsedaju čim se tokom dana opustim, iako to nisam radio iz ličnih ambicija, već da bih služio otadžbini onako kako je to od mene zahtevao general nekoliko dana nakon dolaska na vlast; ali sada je kasno, taj prokleti rudnik otvara se pred mojim nogama kao moja vlastita grobnica i ti pokojnici neće moći da se učutkaju kao toliki drugi ako je kardinal rešio da se umeša; trebalo je da se povučem na dan proglašenja vojnog udara, dok su bombardovali predsedničku palatu, hapsili ministre, raspuštali kongres i dok su oči celog sveta čekale da neko digne glas u odbranu ustava; tog istog dana trebalo je da odem kući, izgovarajući se na starost i bolest, to je trebalo da učinim umesto što sam stupio u službu hunte glavnokomandujućih i otpočeo čistku u sopstvenim sudovima.

Prva pomisao predsednika Vrhovnog suda bila je da pozove kardinala i predloži mu nagodbu, ali odmah je shvatio da slučaj prevazilazi njegove pregovaračke mogućnosti. Uze telefon, okrenu tajni broj i stupi u direktnu vezu s generalom.

Postavili su gvozdeni obruč, šlemove i čizme oko rudnika u Los Riskosu, ali nisu mogli da spreče da glasine nekontrolisano počnu da se šire od usta do usta, od kuće do kuće, od doline do doline, dok se svugde nije saznalo i dok duboka jeza nije obuzela celu zemlju. Vojnici su držali na odstojanju radoznalce, ali nisu se usudili da prepreče prolaz kardinalu i njegovoj pratnji, kao što su učinili s novinarima i posmatračima stranih sila, koje beše privukao skandal takvog pokolja. U petak, u osam sati ujutru, službenici odeljenja za istragu, s maskama i gumenim rukavicama, pristupili su vađenju jezivih dokaza, po naredbi Vrhovnog suda, koju je on, sa svoje strane, dobio od generala: otvorite prokleti rudnik, povadite svu gomilu mrtvaca i ubedite javno

mnjenje da ćemo krivce kazniti, a onda ćemo videti, ljudi imaju kratko pamćenje. Stigli su kamionetom s velikim plastičnim žutim vrećama i ekipom zidara za uklanjanje šuta. Beležili su sve po strogom redu i poretku: jedno ljudsko telo ženskog pola u poodmaklom stadijumu raspadanja, pokriveno tamnim ogrtačem, jedna cipela, ostaci kose, kosti donjeg ekstremiteta, jedna lopatica, jedna kost nadlaktice, pršljenovi, trup s oba gornja ekstremiteta, jedne pantalone, dve lobanje, jedna cela, a druga bez donje vilice, jedna zubna proteza s metalnim navlakama, još pršljenova, ostaci rebara, trup s delovima odeće, košulje i čarape raznih boja, potkolenica i još nekoliko raznih kostiju, što sve ukupno napuni trideset osam vreća, propisno zapečaćenih, numerisanih i ubačenih u kamionet. Morali su da naprave nekoliko tura da bi sve preneli na Medicinski institut. Glavni istražni sudija odoka prebroja četrnaest leševa, računajući po broju nađenih glava, ali ne odbaci groznu pomisao da se pažljivim kopanjem neće pojaviti još tela skrivenih ispod naizmeničnih slojeva vremena i zemlje. Neko se grozno našali da će, ako još malo začepkaju, naići na kosture konkistadora, mumije Inka i kromanjonske fosile, ali niko se ne nasmeja jer tuga beše ovladala svim dušama.

Od ranog jutra poče da se okuplja svet, prilazeći do granice koju su obeležavale puške i smeštajući se iza vojnika. Prvo su došle udovice i siročad iz cele okoline, svako s crnom tkaninom oko leve nadlaktice u znak žalosti. Kasnije stigoše i drugi, skoro svi seljaci iz Los Riskosa. Oko podne stigoše autobusi s periferije glavnog grada. Tuga je lebdela u vazduhu kao najava bure, zaustavljajući ptice u letu. Satima su čekali pod bledim suncem koje je brisalo granice stvari i boje sveta, dok su se vreće punile. Izdaleka su pokušavali da prepoznaju cipelu, košulju, pramen kose. Oni s boljim vidom prenosili su obaveštenja ostalima: evo još jedne lobanje, ovaj ima sedu kosu, mogao bi da bude kum Flores, sećate li ga se? Sada zatvaraju drugu vreću, ali nisu završili, vade još, kažu da će tela preneti u mrtvačnicu i da ćemo tamo moći da ih vidimo izbliza, a to, koliko će koštati? Ne znam, nešto ćemo sigurno morati da platimo, zar naplaćuju i prepoznavanje rođenih pokojnika? Ne, čoveče, to bi trebalo da bude besplatno...

Celo popodne su se okupljali ljudi, dok se na brežuljku nije stvorila

masa koja je osluškivala zvuk ašova i krampova kojima su prevrtali zemlju, dolaske i odlaske službenog kamioneta, galamu policajaca, činovnika i advokata, negodovanje novinara kojima nisu dozvoljavali da priđu bliže. Kada je sunce zašlo, razlegao se hor glasova da zapoje molitvu za mrtve. Neki su čak razapeli improvizovan šator od ogrtača, spremni da tu ostanu na neodređeno vreme, ali ih straža rastera kundacima pre nego što su ostali stigli da učine isto to. To se dogodilo malo pre nego što je naišao kardinal, koji prođe vojnu prepreku u automobilu nadbiskupije ne obazirući se na znake zaustavljanja, izađe i krenu krupnim koracima da bi se zaustavio kod kamioneta, gde je prebrojao vreće neumoljivim očima, dok je glavni istražitelj na brzinu izmišljao objašnjenja. Kada je krenuo poslednji tovar žutih plastičnih vreća i policija naredila da se zona raščisti, noć već beše pala i ljudi počеше da se po mraku vraćaju kućama. Pričali su jedni drugima svoje drame, uverivši se da su sve nesreće slične.

Sutradan se u kacerarije Medicinskog instituta slišе putnici iz svih krajeva zemlje s nadom da će prepoznati svoje mrtve, ali ih ne pustiše da uđu dok ne dobiju novu naredbu, kako je rekao general, jer jedno je iskopavati leševе, a nešto sasvim drugo izložiti ih da ih ceo svet gleda kao da je to neki vašar, šta te tupadžije zamišljaju, zatrpajte sve to zemljom, pukovniče, pre nego što izgubim strpljenje.

- A šta ćemo s javnim mnjenjem, diplomatama i štampom, generale?

- Isto što i uvek, pukovniče. U ratu se ne menja strategija. Treba učiti od rimskih imperatora...

U ulici u kojoj se nalazila kapelanija sedelo je na stotine osoba sa slikama svojih nestalih u rukama, neumorno mrmljajući... gde su? U međuvremenu je grupa sveštenika, radnika i redovnica u pantalonama gladovala u katedrali u znak podrške opštem vapaju. U nedelju je s propovedaonice pročitana kardinalova poslanica i prvi put nakon dugog i sumornog vremena ljudi se usudiše da pogledaju svog suseda i da se zajednički isplaču. Pozivali su jedni druge na razgovor o mnogobrojnim slučajevima, sve dok nisu izgubili računicu. Potom organizovaše procesiju posvećenu molitvi za žrtve i pre nego što vlasti shvatiše šta se dešava, nepregledna masa krenu ulicama noseći zastave i transparente kojima su tražili slobodu, hleb i pravdu. Krenula je poput

tankih mlazeva ljudi koji su izvicali iz prigradskih naselja. Skupiše se postepeno, redovi se proširise, zbijali su se stvarajući kompaktnu masu i pevajući na sav glas pobožne himne i izvikujući političke parole prećutkivane svih proteklih godina, za koje su mislili da su zauvek zaboravljene. Narod se okupi u crkvama i na grobljima, jednim mestima gde policija do tada nije ulazila pod ratnom opremom.

- Šta ćemo s njima, generale?

- Ono što i uvek, pukovniče - odgovori on iz dubine bunkera.

Televizija je u međuvremenu dosađivala svojim uobičajenim programima lake muzike, takmičenja, lutrija i ljubavnih i komičnih filmova. Novine su objavljivale sportske rezultate, a dnevnik pokazivao vrhovnog vođu zemlje dok preseca traku neke nove bankarske centrale. Pa ipak, za nekoliko dana vest o otkriću u rudniku i fotografije leševa kružile su svetom preko teleprinteru. Novinske agencije su ih se domogle i vratile ih u zemlju iz koje su potekle, gde više nije bilo moguće skrivati skandal, uprkos cenzuri i fantastičnim izgovorima vlasti. Svi na svojim ekranima videše uštogljenog spikera koji je čitao zvaničnu verziju: bili su to teroristi koje su pobili njihovi vlastiti sledbenici; ali niko nije sumnjao da su to bili pobijeni politički zatvorenici. O toj strahoti pričalo se na pijacama među hrpama povrća i voća, među učenicima i učiteljima u školama, među radnicima u fabrikama, pa čak i u zatvorenim salonima buržoazije, gde je bilo i onih koji su se iznenadili saznajući da se u zemlji događa nešto veoma loše. Bojažljivo šaputanje koje se godinama skrivalo iza zatvorenih vrata i prozorčića prvi put izađe glasno na ulice, a krik žalosti, pojačan hiljadama novih slučajeva koji izbiše na svetlost dana, uzburkao je sve duhove. Samo su najravnodušniji mogli i ovoga puta da pređu preko takvih pojava i da ostanu hladnokrvni. Beatris Alkantara bila je jedna od njih.

U ponedeljak, za vreme doručka, Beatris zateče svoju ćerku kako čita novine u kuhinji i primeti da su joj miške pune oteklina.

- Imaš kugu!

- To je alergija, mama.

- Otkud znaš?

- Rekao mi je Fransisko.

- Sad i fotografi postavljaju dijagnoze! Dokle ćemo dogurati?

Irene ne odgovori, a majka izbliza pogleda ospe i uveri se da uistinu ne izgledaju zarazne i da je onaj tip verovatno u pravu, bile su to samo bubuljice izazvane prolećem. Umirena, uze deo štampe da je prelista i pogled joj se zadržava na ogromnom naslovu na prvoj strani: *Nestali! Ha! Ha! Ha!* Srknu svoj sok od pomorandže donekle iznenađena, jer i za osobu kao što je ona to beše šokantno. Međutim, bilo joj je preko glave tih priča o Los Riskosu, te iskoristi priliku da o tome porazgovara s Rosom i svojom ćerkom: takvi događaji su uobičajeni u ratu kao što je ovaj, koji vodi patriotska vojska protiv marksističke rane, u svim bitkama ima gubitaka, najbolje je zaboraviti prošlost i graditi budućnost, okrenuti novi list, ne pominjati više nestale, smatrati ih jednostavno mrtvima i jednom zauvek rešiti zakonske probleme.

- Zašto ne postupiš tako s tatom? - upita Irene češući se obema rukama.

Beatris pređe preko njene zajedljive opaske. Čitala je naglas članak: *Važno je ići putem napretka, nastojeći da se rane zaleče i da se prevaziđu neprijateljstva, čemu zasigurno ne pomaže traženje leševa po svaku cenu. Zahvaljujući delovanju armije, bilo je moguće isplanirati novu etapu koju zemlja doživljava. Period opasnosti koji je srećno prevaziđen odlikovao se primenom širokih ovlašćenja uspostavljene vlasti koja je delovala na različitim nivoima sa svom potrebnom silinom kako bi se nametnuo red i ponovo uspostavio građanski život.*

- Slažem se u potpunosti - dodade Beatris. - Zašto su zapeli da se identifikuju ta tela iz rudnika i da se pronađu krivci? To se dogodilo pre nekoliko godina, to su davnašnji mrtvaci.

Konačno su uživali u blagostanju, mogu da kupe šta god požele, a ne kao ranije, kad su morali da čekaju u redu za neko bedno pile, sada lako mogu da nađu kućnu poslugu i gotovo je sa socijalističkim previranjem, toliko štetnim u prošlosti. Narod bi trebalo više da radi, a manje da priča o politici. Kao što je divno rekao pukovnik Espinosa, a ona zapamtila: „Borimo se svi zajedno za ovu prelepu zemlju, koja ima tako divno sunce, tako divne stvari i tako divnu slobodu.“

Rosa slegnu ramenima nad sudoperom, a Irene oseti da joj se svrab

pojačava po celom telu.

- Nemoj se češati, unakazićeš se, i kad dođe Gustavo, ličićeš na gubavca.

- Gustavo se vratio sinoć, mama.

- Je li? A zašto mi to nisi rekla? Kada ćete se venčati?

- Nikada - odgovori Irene.

Beatris zastade sa šoljom na pola visine između tacnice i usana. Dovoljno je poznavala svoju ćerku da bi znala da su njene odluke neopozive. Sjaj u očima i boja glasa otkriše joj da uzrok njene alergije nije ljubavni problem, već problem neke druge vrste. Priseti se proteklih dana i zaključi da se u Ireninom životu događa nešto neobično. Nije se pridržavala uobičajenog rasporeda, nestajala je preko dana i vraćala se mrtva umorna, prašnjavim automobilom, umesto ciganskih sukanja i veštičijih ukrasa oblačila se kao dečak, jela malo i noću se budila vrišteći; međutim, Beatris sve te znake ni izdaleka nije dovodila u bilo kakvu vezu s rudnikom u Los Riskosu. Želela je da sazna nešto više, ali devojka ispi svoju kafu s nogu i ode rekavši da će praviti reportažu van grada i da se do večeri neće vraćati.

- Fotograf je kriv, sigurna sam! - uzviknu Beatris kada njena ćerka izađe iz kuće.

- Srce vodi kud je njemu drago - odvrati Rosa.

- Kupila sam joj luksuzan miraz, a sada mi izlazi s ovom novošću. Tolike godine ljubavi s Gustavom da bi se posvađala u poslednjem trenutku!

- Svako zlo ima svoje dobro, gospođo!

- Ne mogu više da te podnesem, Roso! - reče Beatris i izađe tresnuvši vratima.

Rosa nije ispričala ništa od onoga što je videla prethodne večeri, kad se posle toliko meseci odsustvovanja vratio kapetan, a devojčica Irene ga dočekala kao nekog neznanca, dovoljno mi je bilo da vidim njeno lice pa da shvatim da je najbolje da se oprostim od venčаницe i planova da gajim plavokosu i plavooku dečicu pod stare dane. Čovek snuje, a bog odlučuje. Kad žena podmetne obraz da je verenik ne bi poljubio u usta, i slepcu je jasno da ona više ne oseća ljubav; ako ga odvede u salon i sedne što je moguće dalje od njega ćutke ga posmatrajući, to znači da

namerava da smesta otvoreno kaže ono što je kapetan morao da čuje: mnogo mi je žao, ali neću se udati za tebe jer volim drugoga; tako mu ona i reče, a on ništa ne odgovori, siromah, baš mi ga je bilo žao, zacrveneo se sav i podbradak mu se tresao kao detetu koje samo što ne brizne u plač. Ja sam to videla kroz odškrinuta vrata, a nisam virila iz radoznalosti, bog mi je svedok, već zato što imam pravo da znam šta to muči moju devojčicu, u protivnom, kako bih mogla da joj pomognem? Nisam ja nju uzalud pazila i volela više nego rođena majka. Srce mi se steglo kad sam videla onog mladića kako sedi na ivici sofe s paketima uvijenim u šarenu hartiju, sveže podšišan, ne znajući kud da se dene s tom ljubavlju koju je svih ovih godina čuvao za Irene; baš mi se učinio zgodan, visok i elegantan kao neki princ, lepo odeven kao i uvek, krut kao drška od metle, pravi gospodin, ali šta mu vredi to što izgleda kao lepotan kad devojčica za te stvari uopšte ne mari, a pogotovo sad kad se zaljubila u fotografa; uspavanog raka odvuče matica, nije Gustavo smeo da ode i ostavi je samu toliko meseci. Ja ne razumem ove današnje parove, u moje vreme nije bilo toliko slobode i sve je bilo kako treba: žena je ćutala kod svoje kuće. Neveste su čekale vezući posteljinu i nisu skitale vozeći se na zadnjem sedištu motocikla drugih muškaraca; to je kapetan morao da spreči umesto što je onako mirno otputovao, ja sam to videla odmah na početku i rekla sam mu: daleko od očiju, daleko od srca; ali mene niko nije slušao, pogledali su me sažaljivo, kao da sam neka glupača, ali nisam ja nimalo glupa, đavo zna više zato što je star nego zato što je đavo. Verujem da je Gustavo pretpostavio da je gotov, tu se nije moglo više ništa, ta ljubav je bila mrtva i sahranjena. Ruke su mu se znojile kad je spustio svoje pakete na sto u salonu, upitao ju je da li je to njena konačna odluka, čuo odgovor i otišao ne osvrnuvši se i ne upitavši za ime svog suparnika, kao da je u dnu duše znao da to ne može biti niko drugi nego Fransisko Leal. Volim drugoga, to je bilo sve što je Irene rekla i to je bilo dovoljno, sasvim dovoljno da se u paramparčad razbije veridba koja je trajala ni sama se više ne sećam koliko godina. Volim drugoga, rekla je moja devojčica, a oči su joj zablistale nekim sjajem kakav nikad ranije u njima nisam videla.

Nakon nedelju dana, vest iz Los Riskosa beše ustupila mesto drugima,

zbrisana silnim trudom da se radoznalost publike zameni novim tragedijama. Kao što general beše i predvideo, skandal poče da pada u zaborav, nije ga više bilo na naslovnim stranicama novina i pojavljivao se samo u nekim opozicionim časopisima s ograničenim tiražom. Zbog toga Irene odluči da traži dokaze i doda nove pojedinosti slučaju kako bi interesovanje ostalo živo, u nadi da će glas naroda nadjačati strah. Ukazivanje na ubice i pronalaženje imena leševa postade joj opsesija. Znala je da bi jedan pogrešan korak ili preokret sudbine bili dovoljni da je koštaju života, ali je ipak bila rešena da spreči da se zločini izbrišu tišinom cenzure i saučesništvom sudija. Uprkos obećanju koje beše dala Fransisku da će ostati u senci, osetila je da se našla u klopki sopstvene raspaljenosti.

Kad Irene pozva narednika Faustina Riveru da ga časti ručkom pod izgovorom da pravi reportažu o saobraćajnim nesrećama, znala je koliko rizikuje, i zbog toga je krenula ne obavestivši nikoga, s osećajem da preduzima veoma opasan, ali neizbežan korak. Narednikova duga pauza kada je odgovorio na telefonski poziv jasno je pokazala da je posumnjao da je to samo izgovor da bi se dotakli drugih tema, ali mrtvaci iz rudnika i za njega behu postali košmar koji je s nekim želeo da podeli.

Zakazali su sastanak dva ugla dalje od trga, u istoj krčmi u kojoj se behu sastali prethodnog puta. Miris uglja i pečenja širio se okolnim ulicama. Pred vratima, zaklonjen nadstrešnicom, čekao je narednik u civilnom odelu. Irene ga je jedva prepoznala, ali se zato on nje dobro sećao, te je zato krenuo prvi da je pozdravi. Pohvalio se da je dobar posmatrač, da pamti i najmanje pojedinosti, što je neophodna vrlina u njegovom policijskom poslu. Primetio je promene u devojčinom izgledu, pitajući se gde li su joj one zveketave narukvice, lepršave suknje i upadljiva šminka oko očiju, što na njega sve beše ostavilo snažan utisak kad ju je upoznao. Žena koja je stajala pred njim, kose skupljene u pletenicu, u pamučnim pantalonama i s ogromnom torbom o ramenu jedva da je imala ikakve sličnosti s njenom prethodnom pojavom. Seli su za jedan neupadljiv sto u dnu dvorišta, u senci gustih puzavica.

Uz supu koju Irene Beltran i ne okusi, narednik pomenu neke

statistike o žrtvama saobraćajnih nesreća u toj oblasti, ne prestajući da krajičkom oka osmatra svoju domaćicu. Primeti njeno nestrpljenje, ali joj ne pruži priliku da skrene razgovor u željenom pravcu dok se do kraja ne uveri u njene namere. Izgled rumenog i hrskavog prasenceta položenog na razbacanom sloju krompirića, sa šargarepom u njušci i strukovima peršuna u ušima, podseti Irene na svinju koju su klali u kući Rankileovih i preplavi je talas mučnine. Želudac joj je postao preosetljiv od dana kada je ušla u rudnik. Čim bi nešto okusila, pred očima bi joj se pojavilo telo u raspadanju, osetila bi onaj neopisiv smrad, uzdrhtala bi od istog užasa kao one noći. Bila mu je zahvalna na tom trenutku tišine i trudila se da ne gleda brkove umrljane toplom mašću i krupne zube svoga gosta.

- Pretpostavljam da ste čuli za mrtve iz rudnika u Los Riskosu - reče ona naposletku, tražeći neposredan način da započne temu.

- Odgovor je potvrđan, gospođice.

- Kažu da je među njima Evanhelina Rankileo.

Čovek nasu sebi još jednu čašu vina i ubaci u usta novo parče prasetine. Ona predoseti da situaciju drži pod kontrolom, jer da Faustino Rivera nije imao nameru da o tome govori, ne bi pristao na intervju. Sama činjenica da se tu nalazi bila je dovoljan dokaz njegove dobre volje. Sačeka strpljivo da proguta nekoliko zalogaja, a zatim pribeže novinarskim trikovima i svom urođenom šarmu da bi ga naterala da razveže jezik.

- Buntovnike treba zajebati, da izvinite na izrazu, gospođice. To je naš zadatak i velika je čast ispuniti ga. Civili samo traže razlog da se pobune, ne sme im se verovati i treba primeniti čvrstu ruku, što bi rekao moj poručnik Ramires. Ali ne treba ni ubijati protivzakonito, jer bi to bio pokolj.

- Zar nije tako i bilo, naredniče?

Ne, on se ne slaže, to su klevete izdajnika otadžbine, podlosti Sovjeta da bi srušili ugled generalove vlade, prevršilo je svaku meru to što se poklanja tolika pažnja svim tim glasinama; nekoliko leševa pronađenih na dnu rudnika ne znači da su svi koji nose uniformu ubice; on ne poriče da ima i nekih fanatika, ali nije u redu da se krivica svaljuje na sve, štaviše, bolja je i poneka zloupotreba nego da se armija vrati u

kasarne, a zemlja prepusti u ruke političarima.

- Zna li šta bi se dogodilo kad bi general pao, ne daj bože? Digli bi se marksisti i zaklali sve vojnike, zajedno sa ženama i decom. Sve su nas obeležili. Sve bi nas pobili. To nam je hvala što obavljamo svoju dužnost.

Irene ga je slušala ćutke, ali nakon nekog vremena izgubi strpljenje i reši da ga pritegne jednom zauvek.

- Slušajte, naredniče, prestanite da okolišate. Zašto mi ne kažete to što vam je na umu?

I čovek tada, kao da je očekivao taj signal, spusti gard i ponovi joj ono što ranije beše ispričao Pradeliju Rankileu o sudbini njegove sestre i izrazi joj svoje sumnje, dotad nikad glasno izrečene. Vratio se na ono kobno jutro kada je poručnik Huan de Dios Ramires došao u stanicu pošto je odveo zatvorenicu. Toga dana nedostajao je jedan metak u njegovom revolveru. Imali su obavezu da izveštavaju dežurnog vodnika kad god bi pucali iz službenog oružja, što se unosilo u posebnu knjigu o naoružanju. Tokom prvih meseci nakon vojnog udara, objasnio je narednik, evidencija se vodila neuredno, jer beše neizvodljivo prebrojati svu municiju ispaljenu iz pušaka, karabina i revolvera stanice, ali čim se stanje normalizovalo, vratili su se staroj rutini. Zato je poručnik, kad je morao da objasni, rekao da je ubio pobesnelog psa. A u knjigu dežurstva takođe je zapisao da je devojka puštena na slobodu u sedam sati ujutru i da je otišla po svojoj volji.

- Što nije istina, gospođice, kao što se vidi iz moje beležnice - dodade narednik punih usta, pružajući joj malu beležnicu izlizanih korica. - Pogledajte, sve je tu, zapisao sam i da ćemo se danas videti, a opisao sam i naš razgovor od pre nekoliko sedmica, sećate li se? Ja ništa ne zaboravljam, sve se tu može pročitati.

Kad je uzela beležnicu, Irene se učini da je teška kao tuč. Pogleda je užasnuta, osetivši jasno nalet predosećanja. Umalo da ga zamoli da je uništi, ali odbaci tu pomisao iz glave, trudeći se da se ponaša razumno. Poslednjih dana često je imala te neobjašnjive nastupe koji su je navodili da posumnja u svoje rasuđivanje.

Narednik joj ispriča da je poručnik Ramires potpisao izjavu i naredio vodniku Ignasiju Bravu da učini isto to. Nije rekao da je Evanhelinu

Rankileo doveo u toku noći, niti su ga njegovi ljudi za to pitali, jer su odlično poznavali njegovu lošu narav i nisu želeli da završe u samici kao Pradelio.

- Rankileo je bio dobar mladić - reče narednik.

- Bio?

- Priča se da je nastradao.

Irene Beltran priguši uzvik obeshrabrenosti. Ta vest je kvarila njene planove. Njen sledeći korak bio bi da pronade Pradelija Rankilea i nagovori ga da izađe pred sud. On je možda bio jedini svedok događaja u Los Riskosu koji bi bio spreman da svedoči protiv poručnika i objasni ubistva, jer bi njegova želja da osveti svoju sestru mogla da nadjača strah od posledica. Narednik joj ponovi da kruže glasine da je Pradelio pao niz planinsku liticu, mada on, istini za volju, u to nije siguran, jer njegovo telo nije pronađeno. Kada je načio drugu flašu vina, Rivera zaboravi na obazrivost i poče da iznosi svoje sumnje, na prvom mestu je otadžbina, ali u ovom slučaju ona nije u igri i pravda prelazi na prvo mesto, to kažem, makar mi i pretili, makar upropastio karijeru i završio oruči zemlju kao moja braća. Spreman sam da idem do kraja, ići ću i na sud, zakleću se nad zastavom i Biblijom, isprikaću istinu za novine. Zato sam sve i zapisao u svoju beležnicu: datum, vreme, svaku pojedinost. Uvek je nosim ispod potkošulje, volim da je osećam na grudima, čak i spavam s njom, jer su jednom hteli da mi je ukradu. Ove zabeleške zlata vrede, gospođice, to su dokazi koje bi neki hteli da izbrišu, ali već sam vam rekao, ja nikad ne zaboravljam. Ako bude potrebno pokazaću je sudiji, jer Pradelio i Evanhelina zaslužuju pravdu, bili su moji rođaci.

Narednik je mogao da zamisli šta se dogodilo one noći kad je Evanhelina nestala kao da to gleda na filmu. Poručnik Ramires vozio je putem zviždućuci, oduvek je zviždukao kad je bio nervozan; vozio je misleći na put, mada dobro poznaje kraj i zna da u to vreme neće naići na druga vozila. On je oprezan vozač. Računa da je za četiri ili pet minuta pošto je prošao kroz kapiju i mahnuvši pozdravio vodnika Ignasija Brava, koji je dežurao na kapiji, stigao na glavni put i krenuo u pravcu severa. Nekoliko kilometara dalje skrenuo je na put za rudnik, loš put, neasfaltiran i prepun rupčaga, zato se vratio s uprljanim

kamionetom i blatnjavim točkovima. Pretpostavlja da je oficir izabrao pogodno mesto da stane što je moguće bliže rudniku. Farove nije isključio jer su mu trebale slobodne ruke kojima ne bi mogao da drži baterijsku lampu. Otišao je pozadi, sklonio krilo i ugledao devojčinu siluetu. Mora da se osmehnuo onom iskrivljenom grimasom koju njegovi potčinjeni poznaju i od koje strepe. Uklonio je kosu s Evanhelinog lica i ugledao njen profil, vrat, ramena, dojke učenice. Učinilo mu se da je lepa uprkos modricama i skoreloj krvi, kao i sve devojke pod zvezdanim nebom. Osetio je poznatu toplinu među nogama i uzbuđeno se zadihao, pritvorno se nasmejao, baš sam prava životinja, promrmljao je.

- Oprostite mi moju iskrenost, gospođice - prekide Faustino Rivera isisavajući poslednje koske od ručka.

Poručnik Huan de Dios Ramires dotače devojčine grudi i možda primeti da još diše. Tim bolje za njega, tim gore za nju. Narednik kao da gleda svojim očima kako njegov starešina, proklet bio, vadi oružje i stavlja ga na kutiju s alatom pored baterijske lampe, otkopčava kožni kaiš i šlic na pantalonama i navaljuje na nju s nepotrebnom žestinom, jer nije naišao na otpor. Brzo prodire u nju, pritiskajući je na metalnom podu kamioneta, gnječi je, grebe, ujeda devojčicu nestalu pod masom njegovih osamdeset kilograma, uprtačima uniforme, teškim čizmama, i tako spasava muški ponos koji mu ona beše oduzela one nedelje u dvorištu svoje kuće. Razmišlja o tome narednik Rivera i obuzima ga bes, jer ima ćerku Evanhelinih godina. Kad je završio, mora da je ležao na uhapšenici dok nije primetio da se ona uopšte ne pomera, ne cvili i da su joj oči otvorene i prikovane za nebo, začuđene sopstvenom smrću. On onda popravlja odeću, hvata je za noge i svlači na zemlju. Traži baterijsku lampu i revolver, usmerava snop svetlosti na njenu glavu, primiče cev revolvera i, otkočivši obarač, ispaljuje metak iz neposredne blizine, sećajući se onog davnog jutra kada je sličnim pokretom dotukao svoju prvu streljanu žrtvu. Krampom i ašovom raskrčio je ulaz u rudnik, poneo telo uvijeno u pončo, uneo ga jedva, vukući ga do tunela na desnoj strani, pokrio ga šutom i kamenjem, a zatim otišao. Pre nego što je napustio rudnik zatvorio je ulaz, nogom utabao zemlju da bi pokrio tamnu mrlju i parčiće meke materije rasute na mestu gde je

pucao i pažljivo pretražio okolinu dok nije našao čauru od metka, koju je ubacio u džep vojničke bluze radi raporta kontroli municije, prema pravilima. U tom trenutku sigurno je smislio priču o besnom psu. Savio je ceradu, stavio je u zadnji deo kamioneta, skupio alat, namestio revolver u futrolu i bacio poslednji pogled oko sebe da se uveri da nema tragova akcije. Ušao je u vozilo i krenuo putem prema stanici. Usput je zviždao.

- Kao što vam rekoh, gospođice, uvek zviždi kad je nervozan - završi narednik Rivera. - Priznajem da nemam dokaza za sve to što sam vam ispričao, ali mogao bih da se zakunem uspomenom na moju presvetu majku, počivala u miru, da se sve dogodilo otprilike tako.

- Ko su drugi mrtvaci iz rudnika? Ko je njih pobio?

- Ne znam. Pitajte seljake iz ovog kraja. Odavde su mnogi nestali. Svratite do Floresovih...

- Jeste li sigurni da biste se usudili da na suđenju ponovite sve ovo što ste meni rekli?

- Da. Siguran sam. Balističko veštačenje i Evanhelinina autopsija dokazaće da sam u pravu.

Irene plati račun, krišom spusti magnetofon u torbu i pozdravi se sa svojim gostom. Stegnavši mu ruku, oseti istu onu iracionalnu nelagodnost koja je beše obuzela kad je uzimala beležnicu. Nije mogla da ga pogleda u oči.

Narednik Faustino Rivera nije imao vremena da svedoči pred sudijom, jer ga te iste noći pregazi beli kamionet koji se dao u bekstvo, usmrtivši ga na mestu. Jedini očevidac, vodnik Ignasio Bravo, tvrdio je da se sve odigralo veoma brzo i da nije stigao da vidi ni tablicu vozila niti vozača. Beležnica se nikada nije pojavila.

Irene potraži kuću Floresovih. Bila je od drveta i pocinkovanog lima, kao i sve ostale u toj oblasti. Imanje se sastojalo od dela naselja siromašnih seljaka kojima u doba agrarne reforme beše dodeljeno po nekoliko hektara zemlje, ali im je ona kasnije oduzeta i ostavljene su im samo male porodične okućnice. Dugačak put koji je presecao dolinu povezujući parcele izgradili su seljaci uz učešće cele zajednice, čak i staraca i dece, koji su učestvovali dovlačeći kamenje. Tim putem stigla

su vojna vozila i izvršena je premetačina od kuće do kuće. Muškarce su postrojili u beskrajnu kolonu, odabrali nasumice svakog petog i streljali ih za primer, pucali su na životinje, palili pašnjake i otišli ostavljajući za sobom tragove krvi i uništenja. U tom kraju oskudevalo se u deci, jer je u mnogim domovima već godinama nedostajao muškarac. Ono malo porođaja dirljivo se proslavljalo i deci su davana imena mrtvih, da ih niko ne zaboravi.

Stigavši, Irene pomisli da je kuća nenastanjena, toliko joj se učini pustom i tužnom. Neko vreme je stajala i dozivala ne čuvši čak ni lavež pasa. Taman kad htede da se okrene i ode, između drveća iskrсну neka utučena žena, jedva primetna u okruženju, koja joj objasni da su gospođa Flores i njena ćerka na pijaci, gde prodaju povrće.

Na nekoliko koraka od trga u Los Riskosu pružala se pijaca kao eksplozija meteža i vrućine. Irene se provlačila između gomila sezonskog voća, bresaka, dinja, lubenica, prolazila je kroz lavirinte svežeg zeleniša, brda krompira i mladog kukuruza, tezgi s mamuzama, uzengijama, sedlima i slamnatim šeširima, nizova crvene i crne grnčarije, kaveza s kokoškama i kunićima, usred graje ponuda i cenkanja. Dublje u unutrašnjosti nalazile su se tezge s mesom, narescima, ribom, morskim plodovima, svim vrstama sira, razbuktalim mirisima i ukusima. Kretala se polako u svim pravcima, degustirajući pogledom, njuškajući te čarobne mirise zemlje i mora, zastajkujući da proba prvo grožđe, zrelu jagodu, živu školjku iz oklopa bisernice, meki kolač od lisnatog testa spravljen rukama koje su ga prodavale. Potpuno zadivljena, ona pomisli da u svetu gde cveta ovakvo izobilje ne može da se dogodi ništa strašno. Ali utom naposletku pronađe Evanhelinu Flores i priseti se zbog čega je tu došla.

Sličnost između devojke i Digne Rankileo bila je takva da se Irene odmah oseti lagodno s njom. Kao da ju je već poznavala odranije i da je imala prilike da je proceni. Kao i njena majka, braća i sestre, imala je pravu crnu kosu, svetlu pût i krupne tamne oči. Kratkonoga, čvrste građe, otresita i jedra, kretala se živahno i govorila odlučno i jednostavno, naglašavajući reči širokim zamasima ruku. Razlikovala se od svoje majke Digne Rankileo po veseloj prirodi i samouverenosti da bez straha kaže šta misli. Izgledala je starije, daleko zrelije i razvijenije

od druge Evanheline, one čiju je sudbinu uzela greškom i koja je umrla umesto nje. Patnja koja se beše nakupila za njenih petnaest godina života ne samo što je nije ispunila krotkošću, već ju je, naprotiv, obdarila srčanošću. Kad bi se osmehivala, njeno lice grubih crta preobrazilo bi se i zablistalo bi. Bila je blaga i pažljiva prema svojoj drugoj majci, prema kojoj se ophodila pokroviteljski, kao da je želela da je zaštiti od novih muka. Zajedno su posluživale u maloj prodavnici u kojoj su prodavale ono što su gajile u svojoj bašti.

Sedeći na tabureu od pruća, Evanhelina je ispričala svoju priču. Njena porodica nastradala je više nego druge, jer ubrzo nakon prvog upada u kuću na njih se okomila policija. U godinama koje su usledile, preživela deca su se uverila koliko je uzaludno bilo tražiti one koje su odveli i koliko je opasno pominjati ih. Ali devojčica je imala neobuzdano srce. Saznavši za tela pronađena u rudniku u Los Riskosu, ponadala se da će saznati nešto o svom poočimu i svojoj braći, i zato je primila nepoznatu novinarku i pristala da govori. Njena se majka pak držala po strani i ćutala, posmatrajući Irene nepoverljivo.

- Floresovi nisu moji roditelji, ali su me odgajili, zato ih volim kao da jesu - objasnila je devojka.

Mogla je da kaže tačan datum kada se nesreća pojavila u njihovom životu. Jednog oktobarskog dana, pet godina ranije, putem kroz naselje naišao je jedan policijski džip i zaustavio se ispred kuće. Hteli su da uhapsu Antonija Floresa. Pradeliju Rankileu zapalo je da izvrši naređenje. Zakucao je na vrata crven od stida, jer ga je s tom porodicom vezivalo sudbinsko srodstvo, čvrsto koliko i krvno. Učtivo je objasnio da je u pitanju rutinsko saslušanje, dozvolio da uhapšeni obuče prsluk i ne taknuvši ga odveo ga do vozila. Gospođa Flores i njena deca videše gazdu vinograda *Los Aromos* kako sedi na sedištu pored vozača i začudiše se, jer s njim nikada nisu imali problema, čak ni u burno doba agrarne reforme, zato nisu mogli ni da pretpostave razlog tog hapšenja. Pošto su odveli Antonija Floresa, susedi su došli da teše porodicu i kuća se napunila ljudima. Bilo je mnogo svedoka kada se pola sata kasnije pojavio kamionet pun naoružanih policajaca. Poiskakali su u borbenom poretku uz jurišne povike da zarobe četvoricu starije braće. Premlaćene, ošamućene, odvukli su ih, ubacili u vozilo i od njih nije ostalo ništa osim

prašine na drumu. Očevici događaja ostali su zapanjeni ispoljenom brutalnošću, jer niko od braće dotad nije bio kažnjavan zbog političkih prestupa i jedina poznata greška bila im je to što su se učlanili u sindikat. Jedan od njih čak nije ni živeo u ovom kraju, radio je kao građevinski radnik u prestonici i toga dana je bio u poseti kod roditelja. Seljaci su mislili da je u pitanju greška i sedoš da sačekaju njihov povratak. Mogli su da prepoznaju policajce, sve su ih poznavali po imenu, rođeni su bili u tom kraju i pohađali istu školu. Pradelio Rankileo nije bio u drugoj grupi, te su zaključili da su ga ostavili u stanici da pripazi na Antonija Floresa. Kasnije su mu prišli da mu postave nekoliko pitanja, kada nije bio na službi, ali nisu mogli ništa da saznaju jer od najstarijeg sina Rankileovih nisu mogli da iščupaju ni reč.

- Do tada nam je život tekao mirno. Bili smo vredni i ničeg nam nije nedostajalo. Moj otac je imao dobrog konja i štedeo je da kupi traktor. Međutim, vlast se okomila na nas i sve se promenilo - reče Evanhelina Flores.

- Nesreća se nosi u krvi - promrmljala je gospođa Flores misleći na onaj ukleti rudnik u kojem se možda nalazilo šestoro njenih.

Tražili su ih. Mesece su provodili u pretraživanju, obaveznom za sve one koji su pratili tragove svojih nestalih. Išli su iz mesta u mesto uzalud se raspitujući i dobijajući jedino savet da ih smatraju mrtvima i da po zakonu potpišu izjavu, jer će tako imati pravo na pomoć za siročad i udovice. Možete da nađete drugog muža, gospođo, još dobro izgledate, govorili su joj. Postupak je bio dug, složen i skup. Potrošili su svu svoju ušteđevinu, a još se i zadužili. Dokumenta su se gubila po kancelarijama u prestonici i njihova nada je s vremenom sve više bledela, kao neki prastar crtež. Sinovi koji su preživeli morali su da napuste školu i potraže posao na okolnim imanjima, ali niko nije hteo da ih primi zato što su bili obeleženi. Spakovali su svoje sirotinjske stvari i krenuli u raznim pravcima tražeći druga mesta gde niko ne zna za njihovu nevolju. Porodica se rasturila i kada godine prodoše, uz gospođu Flores ostala je samo jedna zamenjena devojčica. Evanhelina je imala deset godina kada su joj uhapsili počima i braću. Kad god bi sklopila oči, ponovo bi videla onaj trenutak kada su ih odvlačili okrvavljene. Opala joj je kosa, oslabila je, šetala u snu, a kad bi bila

budna, činilo joj se da lebdi u ludilu, zbog čega su joj se deca u školi podsmevala. Misleći da bi bilo dobro da je skloni s tog mesta punog ružnih uspomena, gospođa Flores ju je poslala u drugo selo, kod jednog ujaka, dobrostojećeg trgovca drvetom i ugljem, koji je mogao da joj pruži bolje uslove života, ali devojčica nije mogla da se pomiri s nedostatkom ljubavi i stanje joj se pogoršalo. Vratili su je nazad, u ono što još beše preostalo od njenog doma. Dugo ništa nije moglo da je uteši, ali kada je napunila dvanaest godina i dobila prvu menstruaciju, ona odagna iz sebe tugu zauvek, iznenada postade zrela i jednog jutra ustade preobražena u ženu. Njena je bila zamisao da prodaju konja i otvore prodavnicu povrća na pijaci u Los Riskosu, kao i da se hrana, odeća i novac za nestale rođake više ne šalje preko vojnika, jer za sve to vreme nije bilo dokaza da su još živi. Devojka je radila deset sati dnevno, prodajući i prevozeći povrće i voće, a još šest, pre nego što bi se sva iscrpljena srušila u krevet, učeći iz svezaka koje je učiteljica pripremala za nju čineći joj posebnu uslugu. Nikada više nije zaplakala i počela je da govori u prošlom vremenu o ocu i braći, da bi malo-pomalo privikla majku na pomisao da ih više nikada neće videti.

Kada su otvorili rudnik, ona je bila iza vojnika s crnom trakom svezanom oko mišice, izgubljena u masi. Iz daljine je videla velike žute vreće i napregla oči da bi primetila neki znak. Od nekoga je čula da je ostatke nemoguće prepoznati bez pregleda zuba i svakog nađenog parčeta koske ili odela, ali ona je bila sigurna da bi joj njeno srce, kada bi mogla da ih vidi izbliza, reklo da li su to oni.

- Možete li da me odvedete tamo gde se oni sada nalaze? - zamolila je Irene Beltran.

- Učiniću koliko je moguće, ali nije lako.

- Zašto nam ih ne vrate? Želimo samo grob gde će počivati u miru, gde bismo im nosili cveće, molili se za njih, da ih posećujemo na zadušnice...

- Znaš li ko je uhapsio tvoga oca i braću? - upita Irene.

- Poručnik Huan de Dios Ramires i devetorica ljudi iz njegovog odreda - odgovori bez oklevanja Evanhelina Flores.

Trideset sati nakon pogibije narednika Faustina Rivere, Irene je bila

ustreljena pred ulazom u izdavačku kuću. Izlazila je s posla, već beše kasno, kad je jedan automobil parkiran preko puta pokrenuo motor, ubrzao i prošao pored nje kao zloslutan vetar ispaljujući rafal iz automata, pre nego što će nestati u saobraćajnoj gužvi. Irene je osetila strahovit udar u samom centru svog bića i nije znala šta se dogodilo. Srušila se bez jauka. Sav vazduh iz njene duše ispario je, a bol ju je celu obuzeo. U poslednjem trenutku svesti uspela je da opipa krv koja se izlivala oko nje stvarajući nezadrživu lokvu, a potom je utonula u san.

Ni vetar ni drugi svedoci nisu videli šta se dogodilo. Čuli su pucnje i nisu umeli da ih prepozaju, pomislili su da je u pitanju buka motora ili prelet aviona, ali kada su videli da je pala, potrčali su da joj pomognu. Deset minuta kasnije, Irene je putovala ambulantom kolima uz zavijanje sirene i uključena rotaciona svetla. Imala je bezbroj rana od metaka u stomaku, odakle je šikljajući isticao život iz nje.

Fransisko Leal je slučajno saznao za to nekoliko sati kasnije, kada je telefonirao njenoj kući da bi je pozvao na večeru, jer beše prošlo već nekoliko dana da nisu bili sami i on se gušio od ljubavi. Rosa mu je saopštila novost plačući. Ta noć je bila najduža u njegovom životu. Proveo ju je sedeći pored Beatris na klupi u hodniku klinike, pred vratima sobe za intenzivnu negu, gde je njegova voljena lebdela izgubljena u senkama agonije. Nakon nekoliko sati provedenih u operacionoj sali, niko nije verovao da će preživeti. Povezana na sijaset cevi i žica, čekala je smrt.

Hirurzi su je rasporili i pretresli joj celu utrobu, otkrivajući posle svakog boda novu rupu za zašivanje. Dali su joj litre i litre krvi i infuzije, nakljukali je antibioticima i na kraju razapeli na krevetu, na neprekidne muke od sonde i držali je u magli nesvestice da bi mogla da istrpi bolove. Uz pomoć dežurnog lekara, koji se sažali nad tolikim bolom, Fransisku dozvoliše da je vidi na nekoliko minuta. Bila je naga, prozirna, lebdela je u rasutoj i beloju svetlosti sale, s aparatom za disanje priključenim na cev dušnika, kablovima pomoću kojih je bila povezana s ekranom koji je pokazivao rad srca, na kojem je jedva primetan signal još održavao nadu, s nekoliko igala zabodenih u vene, bleđa kao čaršav, s dva tamna meseca umesto očiju i utegnutom masom zavoja na stomaku, odakle su štrčali kraci abdominalnih drenova. Nemi krik

prože Fransiskove grudi i on tu ostade dugo.

- Ti si kriv! Otkako si se pojavio u životu moje ćerke, počele su nevolje! - optuži ga Beatris čim ga vide.

Bila je slomljena, potpuno van sebe. Fransisko oseti naklonost prema njoj, jer je prvi put vide neizveštačenu, od krvi i mesa, čovečnu, obuzetu bolom, blisku. Gospođa se sruči na klupu i isplaka se dok nije ispustila i poslednju suzu. Nije joj bilo jasno šta se to dogodilo. Htela je da veruje da je to bilo delo običnog kriminala, kao što ju je uveravala policija, jer nije mogla da podnese pomisao da bi njenu ćerku mogli da progone iz političkih razloga. Nije ništa znala o njenoj ulozi u pronalaženju tela iz rudnika i nije želela da je zamisli umešanu u mutne radnje protiv vlasti. Fransisko ode da donese po šolju čaja i sedeli su zajedno pijući ga u tišini, povezani istim osećajem brodolomnika.

Kao i mnogi drugi za vreme prethodne vlade, Beatris Alkantara je izlazila na ulicu lupajući u šerpu u znak protesta. Zagovarala je vojni puč jer joj se to činilo hiljadu puta boljim od socijalističkog režima, a kada su bombardovali staru predsedničku palatu, otvorila je flašu šampanjca da to proslavi. Plamtela je u patriotskom žaru, ali njeno oduševljenje nije bilo dovoljno da bi svoj nakit poklonila fondu za nacionalnu obnovu, jer se plašila da će kasnije videti kako se njime kite supruge pukovnika, kao što su govorkali zli jezici. Prilagodila se novom sistemu kao da je u njemu rođena i naučila da ne pominje ništa što je bilo bolje ne znati. Neznanje joj je bilo neophodno za duševni mir. Te zlokobne noći na klinici, Fransisko pade u iskušenje da joj ispriča za Evanhelinu Rankileo, mrtvace iz Los Riskosa, hiljade žrtava, pa i za njenu rođenu ćerku, ali mu je bi žao. Nije hteo da iskoristi taj trenutak kad je bila sva u grču da joj razbija obrasce koji su je do tada držali. Zato se samo raspitivao za Irene, za njeno detinjstvo i mladost, radujući se malim dogodovštinama, zahtevajući najsitnije pojedinosti, s radoznalošću zaljubljenih za sve što ima veze s izabranicima njihovog srca. Pričali su o prošlosti i sati su im prolazili u poveravanju i suzama.

Dva puta u toku te mučne noći Irene je bila toliko blizu smrti da je njeno vraćanje u svet živih bilo pravi herojski poduhvat. Dok su se lekari svesrdno trudili da joj elektro-šokovima ožive rad srca, Fransisko Leal je osećao da ga razum izdaje i da se vraća u pradavno doba,

pećinu, mrak, neznanje, užas. Video je sile zla kako odvlače Irene u pravcu senki i pomislio, očajan, da bi samo magija, slučaj ili božje posredovanje mogli da spreče njenu smrt. Želeo je da se pomoli, ali reči koje beše naučio u detinjstvu od svoje majke nisu mu dolazile u sećanje. Izbezumljen, pokuša da je povрати silinom svoje strasti. Zaklinjao je sudbinu uspomenama na svoju nasladu, suprotstavljajući tminama agonije svetlost njihovog susreta. Molio se da se dogodi čudo, da se njegovo zdravlje, krv i duša pretoče u nju i pomognu joj da živi. Ponavljao je njeno ime hiljadu puta, preklinjući je da se ne predaje i da nastavi da se bori, krišom joj govorio s klupe u hodniku, otvoreno plakao i osećao iscrpljenost od težine vekova dok je nju čekao, tražio, želeo, voleo, sećajući se njenih pega, njenih nevinih stopala, dima njenih zenica, mirisa njene odeće, njene svilene puti, linije struka, zvonkog smeha i one spokojne prepuštenosti s kojom je ležala u njegovom naručju nakon uživanja. I tako je kao bezumni mrmljao kroz zube i neutešno patio, sve do trenutka kada se pojavi svetlost zore, klinika se probudi, kad začu šumove vrata koja se zatvaraju, liftove, korake u patikama, zveket instrumenata o metalne poslužavnike i zvuk sopstvenog neobuzdanog srca; tada oseti ruku Beatris Alkantara na svojoj i seti se njenog prisustva. Pogledaše se iscrpljeni. Sve te sate probdela su u sličnom stanju. Lice joj je bilo napaćeno, ništa ne beše ostalo od njene šminke i mogli su se videti tamni ožiljci od plastične operacije, oči su joj bile natečene, kosa opuštena od znoja, a bluza izgužvana.

- Voliš li je, sine? - upitala je.

- Mnogo - odgovorio je Fransisko.

Tada se zagriše. Konačno behu pronašli zajednički jezik.

Irene Beltran se tri dana nalazila na granici smrti, posle čega je izronila iz nesvestice pogledom preklinjući da je puste da se bori sopstvenim snagama ili da dostojanstveno umre. Uklonili su joj aparat za disanje i malo-pomalo stabilizovao se vazduh u njenim plućima i ritam krvi u venama, a onda su je premestili u sobu gde je Fransisko Leal mogao da bude uz nju. Devojka je bila obamrla od lekova, izgubljena u magli svojih móra, ali je primećivala njegovo prisustvo i čim bi se udaljio,

dozivala bi ga slabašnim i bespomoćnim glasom novorođenčeta.

Tog popodneva na klinici se pojavio Gustavo Morante. Saznao je o tome pročitavši policijsku hroniku, gde je vest objavljena s velikim zakašnjenjem, zajedno s drugim krvnim deliktima, a atentat bio pripisan običnim prestupnicima. Jedino se Beatris Alkantara uporno držala te verzije događaja, kao što je smatrala da je provala u njenu kuću bila policijska nepromišljenost. Kapetan, međutim, nije imao nikakvih nedoumica. Isposlovaio je dozvolu da napusti garnizon da bi posetio svoju bivšu verenicu. Pojavio se u civilnom odelu, pridržavajući se preporuke vrhovne komande da ne dozvoljava uniforme na ulici da se ne bi stekao utisak o okupiranoj zemlji. Pokucao je na vrata sobe i Fransisko mu ih otvori, iznenađen što ga vidi. Odmeriše se pogledima, pitajući se za namere onog drugog, dok ih uzdah bolesnice ne privuče da joj brzo priđu. Irene je ležala nepomično na visokom krevetu, kao devica od belog mermera izvajana na svom sarkofagu. Samo je njena bujna kosa sačuvala svetlost. Ruke su joj bile izranavljene od igala i sondi, teško je disala, oči su joj bile sklopljene, a kroz kapke su se nazirale mračne senke. Gustava Morantea obuze užas koji ga prože celog i izazva mu drhtavicu pri pogledu na tu ženu, u čiju je svežinu bio zaljubljen, sada svedenu na to jadno telo, toliko izmučeno da se činilo da će ispariti u nestvarnoj atmosferi sobe.

- Hoće li preživeti? - promućao je.

Već nekoliko dana i noći Fransisko Leal je bdeo nad njom i beše se izveštio da prepoznaje najneznatnije znake poboljšanja, brojao je njene uzdahe, odmeravao snove, uočavao neprimetne pokrete. Bio je ushićen što uspeva da diše bez pomoći aparata i da polako pomera vrhove prstiju, ali primeti da je za kapetana - koji je nije video dok je bila u agoniji - ta slika nemilosrdan udarac. U trenutku je potpuno zaboravio da je on vojni oficir i u njemu vide samo muškarca koji pati zbog iste žene koju je i on voleo.

- Želim da znam šta se dogodilo - zamoli Morante obarajući glavu zbunjeno.

I Fransisko Leal mu ispriča, ne izostavivši svoje učešće u otkrivanju leševa i očekujući da će ljubav prema Irene nadjačati njegovu odanost uniformi. Istog dana kad se dogodio atentat, nekoliko naoružanih ljudi

provalilo je u devojčinu kuću, ispremetali su sve na šta su naišli, počev od dušeka koje su rasporili noževima, do kozmetičkih bočica i sudova koje su ispraznili na pod u kuhinji. Odneli su njen magnetofon, njene zabeleške, agendu i notes s adresama. Pre nego što su otišli, pucali su bez ikakvog povoda na Kleo, ostavljajući je u ropcu i lokvi krvi. Beatris nije bila tu jer je u tom trenutku u hodniku klinike bdela nad svojom ćerkom na samrti. Rosa je pokušala da ih zadrži, ali je dobila udarac kundakom u grudi, koji je ostavi bez glasa i vazduha sve dok nisu otišli; a onda je uzela kuju u svoju kecelju i počela da je njiše da bi umrla u društvu. Ljudi na brzinu pregledaše *Božju volju* izazvavši paniku među gostima i negovateljicama, ali se užurbano povukoše kada su shvatili da su ti užasnuti starci i starice izvan života, pa prema tome i izvan politike. Sledećeg jutra izvršiše premetačinu u redakciji časopisa, zapleniše sve što se našlo u pisaćem stolu Irene Beltran, uključujući i traku njene stare pisaće mašine i upotrebljen indigo. Fransisko ispriča kapetanu i za Evanhelinu Rankileo, naprasnu smrt narednika Rivere, Pradelijev nestanak i porodicu Flores, masakr seljaka, za poručnika Huana de Diosu Ramiresa i sve drugo što mu je palo na pamet, zanemarujući opreznost koju je godinama nosio kao svoju drugu kožu. Izruči sav jed koji mu se skupljao u godinama tišine i pokaza mu drugo lice vlade – ono koje oficir nije video jer se nalazio izvan okruženja – ne zaboravljajući mučene, pobijene, uboge siromahe i bogataše koji su rasparčavali domovinu kao da je jedan posao više, dok je kapetan, prebledeo i nem, slušao nešto što inače nikad ne bi dozvolio da se pred njim izgovori.

U Moranteovoj glavi, Fransiskove reči sudarale su se s onim drugim koje beše naučio na predavanjima o ratu. Prvi put se nalazio uz žrtve režima, a ne s onima koji sprovode apsolutnu vlast, i sada je morao da propati tamo gde mu je to bilo najbolnije, pored te obožavane devojke, nepomične među čaršavima, čija je slika potresala njegovu dušu kao zvona za umrle. Nije prestao da je voli ni za trenutak tokom celog svog života i nikada je nije voleo tako kao tada, kad je već beše izgubio. Setio se godina dok su zajedno rasli i planova da se njome oženi i učini je srećnom. Čutke joj je govorio sve ono o čemu ranije nisu imali prilike da razgovaraju. Prebacio joj je što nije imala poverenja u njega, zašto mu

nije ispričala sve? On bi joj pomagao i sopstvenim rukama otkopao bi prokletu grobnicu, ne samo zato što bi bio uz nju, već i zbog časti armije. Ti zločini ne smeju da ostanu nekažnjeni, jer bi društvo tada otišlo dođavola i ne bi imalo smisla to što se posegnulo za oružjem da bi se srušila prethodna vlada optužena za nezakonitost, iako i oni sami sprovode vlast van svakog zakona i morala. Za te nepravilnosti odgovorna je nekolicina oficira koji moraju da budu kažnjeni, ali ispravnost institucije je netaknuta, Irene, u našim redovima ima mnogo ljudi kao što sam ja, spremnih da se bore za istinu, da raskopavaju ruševine dok ne povade sve đubre i polože život za otadžbinu, ako je potrebno. Izneverila si me, ljubavi moja, možda me nikada nisi ni volela koliko ja tebe, i zbog toga si me napustila ne pruživši mi priliku da ti dokažem da nisam saučesnik tih zverstava, ruke su mi čiste, uvek sam sve radio iz najboljih namera, ti me poznaješ; bio sam na Južnom polu za vreme vojnog udara, moj posao su kompjuteri, školske table, poverljive arhive, strategija, iz službenog oružja sam pucao samo na vežbama iz gađanja. Verovao sam da je zemlji potreban odmor od politike, red i disciplina da bi se prevazišla beda. Kako sam mogao i da pomislim da nas narod mrzi? Mnogo puta sam ti rekao, Irene, ovo je veoma težak proces, ali prevazići ćemo krizu. Iako više nisam toliko siguran, možda je došlo vreme da se vratimo u kasarne i da dopustimo da se obnovi demokratija. Gde sam to ja bio kad nisam video stvarnost? Zašto mi sve ovo nisi rekla na vreme? Nije bilo potrebno da te pogodi rafal da bi mi otvorila oči, nisi morala da odeš i ostaviš mi ovu ogromnu ljubav i život koji je preda mnom da ga proživim bez tebe. Još kao devojčica tražila si istinu, zbog toga te toliko volim i upravo zbog toga ti sada ovde umireš ćutke.

Kapetan se dugo zadržao posmatrajući Irene. Svetlost s prozora polako je iščezavala i soba je lagano tonula u tamu, zamagljujući obrise predmeta i preobražavajući devojku u malu mrlju na krevetu. Morante se opraštao, uveren da više nikoga neće voleti kao nju, i prikupljao snagu za zadatak s kojim će se uhvatiti u koštac. Sagnuo se da poljubi njene ispucale usne, zastao da je pomiluje, urezujući u svoje pamćenje to napaćeno lice, udišući miris lekova s njene kože, zamišljajući nežan oblik njenog tela, dodirujući njenu neobuzdanu kosu. Kada je izašao,

Vereniku smrti oči behu suve, pogled tvrd, a srce odlučno. Voleće je zauvek i više je nikada neće videti.

- Ne ostavljajte je samu, jer će doći da je dokrajče. Ja ne mogu da je zaštitim. Treba je izvući odavde i sakriti je - beše sve što je rekao.

- U redu - odvratio je Fransisko.

Dugo su se i čvrsto rukovali.

Irenin oporavak tekao je veoma sporo, izgledalo je kao da se više nikada neće u potpunosti oporaviti, trpela je strahovite bolove. Fransisko je ovladao njenim telom da bi ga pazio s istom onom predanošću kakvu je nekad ulagao da bi mu pružio zadovoljstvo. Danju se nije odmicao od nje, a noću bi legao na sofu pored njenog kreveta. Obično je imao miran i dubok san, ali za ovo vreme sluh mu se beše izoštrio kao u zveri koja se skriva. Prenuo bi se iz sna čim bi čuo neku promenu u njenom disanju, pokret, jauk.

Te nedelje prestadoše da je hrane kroz venu i pojela je tanjir čorbe. Fransisko ju je nahranio kašikom dok mu se duša stezala. Kada je primetila njegovu zabrinutost, ona se osmehnula onako kako to već dugo ne beše učinila, uz onaj koketan gest koji ga je osvojio čim su se upoznali. Lud od radosti, izašao je poskakujući kroz bolničke hodnike, izjurio na ulicu, prešao krivudajući između automobila i srušio se na travnjak trga. Sad kad je provalila brana osećanja koje je zadržavao svih prethodnih dana, smeja se i plakao ne ustručavajući se pred začuđenim pogledima dadilja i penzionera koji su se u to doba šetali na suncu. Čak tamo ga je potražila majka da bi podelila njegovu radost. Ilda je provodila sate ćutke pletući pored bolesnice i postepeno privikavajući svoj duh na pomisao da će i njen najmlađi sin otići, jer život više nikada neće biti isti za njega i za ženu koju je voleo. Profesor Leal pak donese Irene svoje koncerte da bi joj sobu ispunio muzikom i povratio joj volju za životom. Posećivao ju je svakog dana i sedao da joj priča vesele priče, ne pominjući nikada Španski rat, prolazak kroz koncentracioni logor, mučan život izbeglice, niti ostale tužne teme. Ljubav prema njoj bila je dovoljno snažna čak i da istrpi Beatris Alkantara ne gubeći dobro raspoloženje.

Malo kasnije, Irene učini nekoliko koraka uz Fransiskovu pomoć.

Bledilo njenog lica pokazivalo je koliko je slaba, ali je tražila da joj smanje dozu sredstava za smirenje, jer joj je bilo potrebno da povрати bistrinu misli i zanimanje za svet.

Fransisko je upoznao Irene kao samoga sebe. U tim dugim besanim noćima ispričaše jedno drugom svoje živote. Nije bilo nijednog sećanja iz prošlosti, nijednog sna iz sadašnjosti, nijednog plana za budućnost da ga nisu podelili. Razmenili su sve svoje tajne, prepustili se preko fizičkih granica, predajući se jedno drugom i duhom. On ju je umivao sunderom, trljao je kolonjskom vodom, četkao joj kosu da bi razmrsio njene nepokorne kovrdže, pomerao je da joj promeni čaršave, hranio je i pogađao njene najmanje potrebe. U svakoj maloj pažnji, u svakom pokretu i pogledu prihvatao ju je i činio svojom. Nikada kod nje nije primetio ni tračak stida, bezrezervno mu je predavala svoje telo izmučeno tegobama bolesti. Irene je bio potreban kao vazduh i svetlost, tražila ga je, činilo joj se prirodnim da ga danonoćno želi pored sebe. Ako bi izašao iz sobe, ona bi prikovala pogled za vrata iščekujući ga. Ako bi je mučili bolovi, tražila bi njegovu ruku i mrmljala njegovo ime tražeći pomoć. Otvorili su sve svoje brane, što je među njima stvorilo neraskidivu vezu, koja im je pomogla da savladaju strah koji se beše uselio u njihove živote kao neko zlokobno prisustvo.

Čim je Irene dobila dozvolu da prima posete, pojaviše se njeni prijatelji iz redakcije. Došla je astromantkinja u teatralnoj tunici, s crnim pramenovima koji su joj padali niz leđa, donevši joj na poklon jednu tajanstvenu teglicu.

- Istrljajte je od glave do pete ovom mašću. To je pouzdan lek za telesnu slabost - preporučila je.

Uzaludno je bilo objašnjavati joj da su uzrok te slabosti kuršumi iz automata. Ona je svu krivicu uporno prebacivala na zodijak: škorpion priziva smrt. Nije vredelo ni kad su je podsetili da Irene nije rođena u znaku škorpiona.

Na klinici se pojaviše novinari, urednici, crtači, lepotice, pa čak i gospođa koja je čistila redakciju, noseći vrećice čaja i paket šećera za bolesnicu. Nikada ranije ne beše kročila u privatnu kliniku i smatrala je da je potrebno pomoći s nešto hrane, verujući da pacijenti i tu osećaju glad kao u bolnicama za sirotinju.

- Zadovoljstvo je ovako umreti, gospođice Irene - uzviknula je žena očarana sunčanom sobom, cvećem na stolu i televizorom.

Pokretni stanari *Božje volje* u smenama su dolazili da je posete u pratnji negovateljica. Devojičino odsustvo osetilo se u staračkom domu kao produžen nedostatak svetlosti. Starci su venuli čekajući njene bombone, pisma, šale. Saznali su za nesreću koja je beše zadesila, ali su neki to odmah zaboravili, jer u svojim izlapelim glavama nisu mogli da podnesu ružne vesti. Jedino je Hosefina Bjanki u potpunosti shvatila šta se dogodilo. Uporno je nastojala da često posećuje kliniku, donoseći uvek poklon za Irene: cvet iz vrta, stari šal iz svojih kovčega, stih ispisan njenim elegantnim engleskim rukopisom. Pojavljivala se lebdeći u beličastom tilu ili starim čipkama, mirišući na ruže, prozračna kao sablast iz nekog drugog vremena. Začuđeni, lekari i bolničarke prekidal su posao da bi je posmatrali dok prolazi.

Dan nakon što su pucali u Irene, pre nego što je objavljena u štampi, vest je tajnim kanalima stigla do Mariovih ušiju. Došao je odmah da ponudi pomoć. Prvi je primetio da je klinika pod prismotrom. Jedan automobil zatamnjenih stakala stražario je danonoćno na ulici, dok su se u blizini ulaza u zgradu ravnodušno šetali agenti tajne policije, nepogrešivo prepoznatljivi po svom novom spoljašnjem izgledu - farmerkama, sportskoj košulji i jakni od veštačke kože nabubreloj zbog oružja. Uprkos njihovom prisustvu, Fransisko je atentat pripisao paramilitarističkim grupama ili samom poručniku Ramiresu, jer da je postojao zvaničan nalog da se Irene ukloni, oni bi jednostavno nogom otvorili vrata operacione sale i tu je dotukli. Međutim, ta prikrivena prismotra ukazivala je na to da nisu smeli sebi da dopuste luksuz bezočne akcije, zato su odlučili da sačekaju zgodan trenutak da završe svoj posao. Mario je imao iskustva u tim stvarima iz svojih ilegalnih poslova, te je počeo da priprema plan Ireninog bekstva, čim bude sposobna da stane na noge.

Za to vreme, Beatris Alkantara uporno je tvrdila da je automat koji umalo nije usmrtio njenu ćerku bio namenjen nekome drugome.

- To je delo kriminalaca - govorila je. - Hteli su da ubiju nekog kriminalca i meci su pogodili Irene.

Danima je telefonirala prijateljicama pričajući im svoju verziju

dogadaja. Nije želela da ostane ikakva sumnja u vezi s njenom ćerkom. Uzgred ih je obavestila i o svom mužu, koga su najzad, nakon godina traženja i silnih patnji, detektivi uspeli da pronađu u ogromnom prostranstvu sveta. Eusebio Beltran, sit ogromne kućerine, prigovora svoje žene, ovčetine i potraživanja svojih poverilaca, otišao je onog popodneva i ubrzo shvatio da mu je ostalo još mnogo godina života i da nije kasno da počne iznova. Sledeći svoj pustolovni duh, otišao je na Karibe s napadnim pseudonimom i nešto novca u džepu, ali i glave pune fantastičnih zamisli. Neko vreme živeo je kao Ciganin i u pojedinim trenucima hvatao ga je strah da će ga progutati groznica zaborava. Međutim, dobar njuh da oseti gde je bogatstvo učinio ga je bogatim pomoću njegove mašine za branje kokosa. Ta neobična sprava, koja nije bila nimalo nalik na nešto naučno kad ju je osmislio, oduševila je jednog lokalnog milionera. Za kratko vreme tropske oblasti bile su preplavljene kokomlatima, koji su tresli palme svojim člankovitim pipcima, ponovo omogućivši Beltranu da sebi pruži sav onaj uzbudljiv luksuz na koji beše navikao i koji jedino bogataši mogu da kupe. Bio je srećan. Priženio se devojkom mlađom trideset godina, tamnoputom i guzatom, uvek spremnom da uživa i da se smeje.

- Po zakonu, taj baksuz je i dalje moj muž! Oduzeću mu i vazduh koji udiše, za to služe dobri advokati - tvrdila je Beatris Alkantara svojim prijateljicama, brinući se više kako da ščepa tog neuhvatljivog neprijatelja nego za zdravlje svoje ćerke. Bila je zadovoljna što je dokazala da je Eusebio Beltran propalica, a nikako levičar, kako su tvrdili klevetnici.

Beatris nije saznala šta se događa u zemlji jer je u štampi čitala samo prijatne vesti. Nije imala pojma da su leševе iz rudnika u Los Riskosu identifikovali proučavajući vilice i druga lična obeležja. Pripadali su seljacima iz tog kraja, koje je poručnik Ramires pohapsio odmah nakon vojnog udara, i Evanhelini Rankileo, kojoj su pripisivali manja čuda. Nije saznala za javne zahteve koji su potresali zemlju uprkos cenzuri i koji su obišli obe Zemljine polulopte, stavljajući ponovo na prvu stranu temu nestalih pod latinoameričkim diktaturama. Ona je bila jedina koja je, začuvši ponovo lupnjavu šerpi što je odzvanjala u raznim krajevima grada, poverovala da se njome podržava akcija vojske, kao u vreme

prethodne vlade, nesposobna da shvati da se narod koristi istim sredstvom protiv onih koji su ga izumeli. Kad je u razgovoru čula da grupa pravника pruža podršku rodbini izginulih u tužbi protiv poručnika Ramiresa i njegovih ljudi za zločin provale, otmice, nezakonitih naređenja i kvalifikovanih ubistava, ona osudi kardinala kao odgovornog za tu strahotu smatrajući da bi papa trebalo da ga smeni s dužnosti, jer polje delovanja Crkve mora da bude samo duhovne prirode, a nipošto prljava ovozemaljska zbivanja.

- Optužuju tog sirotog poručnika Ramiresa za ubistva, Roso, a niko ne pomišlja da je on pomogao da se spasemo od komunizma - prokomentarisala je gospođa tog jutra u kuhinji.

- Pre ili kasnije đavo dođe po svoje - odvratila Rosa hladnokrvno dok je kroz prozor posmatrala prve cvetove nezaboravka.

Poručnika Huana de Diosu Ramiresa i nekoliko ljudi iz njegove jedinice izveli su pred sud. Ponovo su zločini u Los Riskosu bili glavna novinska vest, jer su se prvi put nakon vojnog puča pred sudijom pojavili pripadnici oružanih snaga. Uzdah olakšanja prostrujao je zemljom uzduž i popreko, ljudi su pomislili da se pojavila pukotina u monolitnoj organizaciji koja je vladala i počeli su da sanjaju o kraju diktature. U međuvremenu, general je, nepokolebljiv, polagao kamen temeljac za spomenik oslobodiocima otadžbine i ispod tamnih naočara nisu provirile njegove prikrivene namere. Nije odgovarao na obazriva pitanja reportera i s prezrenjem je odmahivao kad bi se ta tema dotakla u njegovom prisustvu. Petnaest leševa u jednom rudniku nije opravdavalo toliku buku, a kada su stigle nove optužbe i na videlo izbili novi grobovi, zajedničke jame na grobljima, rake kraj puta, vreće na obali koje su izbacili talasi, pepeo, kosturi, komadi ljudskog tela, pa čak i tela dece s metkom među očima, optužene da su iz majčinih grudi posisali neobične doktrine opasne za nacionalni suverenitet i najuzvišenije porodične vrednosti, svojinu i tradiciju, on mirno slegnu ramenima, jer je otadžbina na prvom mestu, a meni neka sudi istorija.

- I šta ćemo sa skandalom koji se širi, generale?

- Isto što i uvek, pukovniče - odgovori ovaj iz saune, tri sprata ispod zemlje.

Poručnikova izjava na sudu bila je objavljena pod krupnim naslovima i poslužila je Irene Beltran da odjednom povрати volju za životom i borbom.

Šef stanice u Los Riskosu izjavio je pred sudom da je ubrzo nakon objave vojnog udara gazda imanja *Los Aromos* prijavio da porodica Flores predstavlja opasnost za nacionalnu bezbednost zato što je bila povezana s jednom levičarskom partijom. Bili su aktivisti i planirali su napad na kasarnu, zato sam pristupio njihovom hapšenju, cenjeni sude. Uhapsio sam petoricu članova te kuće i još devet lica zbog raznih prestupa, počev od posedovanja oružja do uživanja marihuane. Poslužio sam se spiskom koji sam pronašao kod Antonija Floresa. Pronašao sam i plan stanice, što je bio dokaz za njegove zle namere. Ispitali smo ih u skladu s uobičajenim postupkom i dobili njihovo priznanje: primili su teroristički nalog od stranih agenata ubačenih u zemlju preko pomorskih granica, ali nisu bili u stanju da daju nikakve pojedinosti i njihovi iskazi činili su mi se protivrečnim, vi već znate kakvi su to ljudi, vaše gospodstvo. S njima smo završili posle ponoći, a onda sam naredio da ih odvedu na stadion u prestonici, koji je u to vreme služio kao logor za zatvorenike. U poslednjem trenutku jedan od uhapšenih zatražio je da razgovara sa mnom i tako sam saznao da su osumnjičeni počinili krivično delo prikrivanja oružja u jednom napuštenom rudniku. Sve sam ih utovario u kamion i odvezao na označeno mesto. Kada je put postao neprohodan, sišli smo s aktivistima kojima su ruke bile vezane i pod strogim nadzorom nastavili pešice. Krećući se po mraku, doživeli smo iznenadan napad vatrenim oružjem koji je dolazio s raznih strana, tako da nisam imao druge nego da svojim ljudima naredim da se brane. Ne mogu da vam dam mnogo detalja, jer je bio mrak. Mogu samo da vam tvrdim da je došlo do snažne paljbe koja je potrajala nekoliko minuta, posle čega je pucnjava prestala, a ja mogao da prestrojim svoju jedinicu. Počeli smo potragu za zatvorenicima verujući da su pobjegli, ali smo ih zatekli na zemlji, sve pobijene, raštrkane na sve strane. Ne mogu da preciziram da li su poginuli od naših ili od napadačkih metaka. Razmislivši, odlučio sam da učinim ono što je bilo najbolje da bih izbegao represalije protiv svojih ljudi i njihovih porodica. Sakrili smo tela u rudnik i odmah zatim

zatvorili ulaz šutom, kamenjem i zemljom. Nismo izvodili zidarske radove, tako da o toj stvari ne mogu ništa da kažem. Nakon što smo zatrpali otvor, zakleli smo se da ćemo čuvati tajnu. Kao vođa grupe prihvatam odgovornost i moram da objasnim da među mojim ljudstvom nije bilo ranjenih, samo malih ogrebotina usled puzanja po neravnom terenu. Naredio sam da se okolina pregleda i potraže napadači, ali nismo našli nikakve tragove, niti čaure od metaka. Priznajem da sam se ogrešio o istinu napisavši u svom izveštaju da su zarobljenici bili upućeni u prestonicu, ali ponavljam vam da sam to učinio da zaštitim svoje ljude od eventualne osvete. Te noći poginulo je četrnaest osoba. Iznenadilo me je kad ste pomenuli i jednu građanku koja se navodno zove Evanhelina Rankileo Sančez. Ona je bila pritvorena u stanici u Los Riskosu nekoliko sati, ali je puštena na slobodu, kao što piše u knjizi dežurstva. To je sve što mogu da kažem, gospodine sudijo.

Ova verzija događaja izazvala je na sudu istu sumnju kao i u javnom mnjenju. Pošto nije mogao da je prihvati a da ne ispadne smešan, sudija se oglasi nenadležnim i tužba pređe na jedan vojni sud. U svojoj postelji rekonvalescenta, Irene Beltran uvide da mogućnosti za kažnjavanje krivaca postaju neizvesne i zato zamoli Fransiska da odmah ode u *Božju volju*.

- Oduzi ovu cedulju Hosefini Bjanki - zamoli devojka. - Ona čuva za mene nešto važno i ako je to spaseno za vreme premetačine, ona će ti ga dati.

Ali on nije ni pomišljao da je ostavlja samu i na njeno navaljivanje objasni joj da ih drže pod prismotrom. Do tog trenutka on je to od nje krio da je ne bi još više uplašio, ali shvatio je da ona to već zna, jer nije pokazivala da je iznenađena. Irene u sebi beše prihvatila smrt kao blisku mogućnost i bila je svesna da će biti teško izbeći je. Tek kada su došli Ilda i profesor Leal da ga odmene i ostanu kraj nje, Fransisko ode da poseti staricu.

Rosa mu požele dobrodošlicu krećući se veoma teško pošto je imala tri slomljena rebra. Videlo se da je oslabila i da je umorna. Provela ga je kroz vrt i u prolazu mu pokazala sveže iskopanu zemlju gde je sahranila Kleo, u blizini groba deteta koje je upalo kroz tavanski

prozorčić.

Hosefina Bjanki se nalazila u svojoj sobi i odmarala se ušuškana među jastucima. Na sebi je imala košulju širokih rukava izvezenih lopticama i lančićima, sa šalom prebačenim preko ramena i trakom na potiljku koja je pridržavala njenu snežnu punđu. Nadohvat njene ruke nalazilo se ogledalo od rezbarenog srebra i poslužavnik prepun teglica s pirinčanim prahom, četkica od dlake kune zlatice, pomada voštanih nijansi, škropila od labuđeg perja, šnala od kosti i kornjačinog oklopa. Šminkala se, što je bio delikatan zadatak koji je izvršavala već šezdeset i nešto godina, ne propuštajući nijedan dan. Na vedroj svetlosti jutra, njeno lice se pomaljalo kao japanska maska na koje je drhtava ruka nacrtala purpuran obris usana. Kapci su joj treperili, plavi, zeleni, posrebrjeni na beloj napuderisanoj površini. Stara glumica nekoliko minuta nije mogla da prepozna Fransiska, obuzeta nekim davnim snom, možda među kulisama nekog pozorišta pre nego što se podigne zavesa za premijerno veče. Zenice su joj oklevale udubljene u prošlost, a duh joj se polako vraćao u stvarnost. Nasmejala se, a dve niske savršenih veštačkih zuba podmladiše joj izraz lica.

Tokom druženja s Irene proteklih meseci, Fransisko je naučio da prepoznaje osobenosti staraca i tako je otkrio da je ljubav jedini ključ za sporazumevanje s njima, jer je razum lavirint u kojem se oni lako izgube. Seo je na ivicu kreveta i pomilovao ruku Hosefine Bjanki, prilagođavajući se njenom unutrašnjem vremenu. Bilo bi uzaludno požurivati je. Ona se upravo prisećala sjajnog perioda svog života, kada su parter ispunjavali njeni obožavaoci, a u njenoj garderobi blistali buketi cveća, kada je putovala po kontinentu na bučnim turnejama i kada je trebalo pet nosača da utovare i istovare njen prtljag iz brodova i vozova.

- Šta je bilo, sinko? Gde su vino, poljupci i smeh? Gde su muškarci koji su me voleli? I svi oni ljudi koji su mi pljeskali?

- Sve je tu, u vašem sećanju, Hosefina.

- Stara sam, ali nisam glupa. Vidim da sam sama.

Primetila je torbu s foto-aparatom i poževela da pozira da bi ostavila uspomenu na sebe kada umre. Okitila se ogrlicama od lažnih dijamantata, somotskim mašnicama, velovima boje sleza, perjanom

lepezom i osmehom iz prošlog veka. Ostala je u toj pozi nekoliko minuta, ali ubrzo se umorila, sklopila oči i zavalila se teško dišući.

- Kada se vraća Irene?

- Ne znam. Poslala vam je ovu cedulju. Kaže da vi čuvate nešto za nju.

Starica uze papirić svojim čipkastim prstima i pritisnu ga na grudi ne pročitavši ga.

- Ti si Irenin muž, zar ne?

- Ne, ja sam njen momak - odgovori Fransisko.

- Odlično! Onda tebi mogu da kažem. Irene je kao ptica, nema osećaj za stalnost.

- Ja ga imam dovoljno za oboje - nasmeja se Fransisko.

Ona pristade da mu preda tri snimljene trake koje je držala skrivene u balskoj tašnici opšivenoj đinđuvama. Irene nije umela da objasni zašto ih je dala glumici. Jedini razlog da to učini mogao je biti nastup velikodušnosti. Nije mogla da zna da će pokušati da je ubiju i da će provaliti u njenu kuću i kancelariju tražeći ih, ali je naslućivala vrednost koju su imale kao dokaz. Predala ih je starici da bi je učinila saučesnikom u nečemu što još nije postalo misterija i da bi na taj način dala smisao njenom životu. Bio je to spontan gest, kao i toliki drugi koje je činila prema stanarima *Božje volje*, kao i proslave izmišljenih rođendana, organizovanja igara, pozorišnih predstava, davanje poklona ili pisama od tobožnjih rođaka. Jedne večeri posetila je Hosefinu Bjanki i zatekla je tužnu, dok je mrmljala kako bi bolje bilo da umre jer više nema ljubavi i zato što više nikome nije potrebna. Telo joj beše propalo tokom prethodne zime i kad vidi sebe onemoćalu i istrošenu, često je obuzme potištenost, premda je pamet i memorija nikada nisu izneverile. Irene je poželela da joj dâ nešto što će joj skrenuti pažnju od samoće i što će je navesti da se bavi nečim drugim. Zato joj je predala trake, upozorivši je na njihov značaj i zahtevajući da ih dobro sakrije. Taj zadatak je očarao staru damu. Obrisala je suze i obećala da će se održati živa i zdrava samo da bi njoj pomogla. Poverovala je da čuva neku ljubavnu tajnu. Tako je nešto što je započelo kao igra na kraju poslužilo svrsi i snimci su sačuvani ne samo od radoznalosti Beatris Alkantara, nego i od policijske zaplene.

- Kaži Irene da dođe. Obećala je da će mi pomoći kad dođe vreme da umrem – reče Hosefina Bjanki.

- Još nije došlo to vreme. Vi još dugo možete da poživite, zdravi ste i snažni.

- Slušaj, mladiću, živela sam kao gospođa i tako želim i da umrem. Osećam se pomalo umornom. Potrebna mi je Irene.

- Neće moći da dođe.

- Muka sa starošću je što nas niko ne poštuje, ophode se prema nama kao prema jogunastoj deci. Živela sam na svoj način. Ništa mi nije nedostajalo. Zašto da mi se uskrati čista smrt?

Fransisko joj poljubi ruke nežno i s poštovanjem. Izlazeći, vide goste u vrtu pod budnim okom negovateljica, onemoćale, usamljene, u svojim stolicama s točkovima, s vunanim šalovima, kukavne, gluve, skoro slepe, mumificirane, jedva žive i udaljene od sadašnjosti i stvarnosti. Prišao je da se pozdravi. Pukovnik, sa svojim plehanim medaljama prikačenim na grudi, pozdravljao je kao i uvek državnu zastavu koja se vijorila samo za njegove oči. Najsiromašnija udovica kraljevstva stezala je u krilu limenu kutiju s nekakvim bednim blagom. Šlogirani je po običaju čekao poštu, premda je u dubini duše od samog početka slutio da to Irene izmišlja odgovore da bi ga obradovala, dok se on pretvarao da veruje njenim milosrdnim lažima da je ne bi razočarao. Kada je ona prestala da svraća u *Božju volju*, ostao je bez ičega o čemu bi sanjao. Drugi starac zaustavi Fransiska na vratima.

- Čujte, mladiću, sada kad otvaraju grobnice, verujete li da će moj sin, snaha i beba biti pronađeni?

Fransisko Leal nije znao šta da odgovori i utekao je iz tog sveta patetičnih baka i deka.

Na trakama Irene Beltran nalazili su se snimci njenih razgovora s Dignom i Pradeliom Rankileom, narednikom Faustinom Riverom i Evanhelinom Flores.

- Oduzi ih kardinalu da ih iskoriste na suđenju policajcima – zatražila je od Fransiska.

- Tvoj glas se nalazi na njima, Irene. Ako te identifikuju, to će biti tvoja smrtna presuda.

- Mene će u svakom slučaju ubiti, ako budu mogli. Moraš ovo predati.

- Pre toga moram da te sklonim na bezbedno mesto.

- Onda pozovi Marija, jer još ovog popodneva izlazim odavde.

Predveče se pojavi frizer sa svojom čuvenom torbom preobražaja i zatvori se s njima u sobi klinike, gde poče da ih šiša i da im farba kosu, prepravlja luk obrva, isprobava naočare, šminku, brkove i sve vrste trikova svog zanata, dok od njih nije napravio druge osobe. Mladić i devojka pogledaše se začuđeno, ne prepoznajući jedno drugo pod tim maskama, smešeci se u neverici jer s tim novim izgledom skoro da će morati iznova da uče da se vole.

- Možeš li da hodaš, Irene? - upita je Mario.

- Ne znam.

- Moraćeš da hodaš bez ičije pomoći. Hajde, malena, ustani...

Irene polako siđe s kreveta ne pridržavajući se za mišice svojih prijatelja. Mario joj skide spavaćicu prigušivši krik pri pogledu na njen stomak pokriven zavojima i crvenim mrljama od dezinfekcionog sredstva po grudima i butinama. Izvadi iz svoje čarobne torbe smesu od plastične pene za oponašanje trudnoće i pričvrsti joj je za ramena i između nogu, jer vezanu oko struka ne bi mogla da podnese. Potom joj obuče ružičastu trudničku haljinu, obu joj sandale s niskim potpeticama i na rastanku je poljubi za sreću.

Irene i Fransisko kasnije izađoše iz klinike ne privukavši pažnju osoblja koje se onoliko vremena beše bavilo njima, prođoše pored automobila sa zatamnjenim staklima parkiranih na ulici, stigoše ne žureći do ugla i tu uđoše u frizerov automobil.

- Skrivaćete se u mojoj kući dok ne budete mogli da otputujete - naglasio je Mario.

Odvezao ih je u svoj stan, otvorio vrata od bronze i stakla, sklonio angorske mačke, psu naredio da legne u ugao i ljupko se poklonio u znak dobrodošlice, ali još ne beše stigao ni da taj pokret izvede do kraja, kad se Irene sruši na tepih bez uzdaha. Fransisko je podiže u naručje i pođe s domaćinom do sobe koju im beše namenio, gde široki krevet s mekim platnenim čaršavima pruži bolesnici utočište.

- Rizikuješ život zbog nas - reče Fransisko ganut.

- Skuvaću kafu, svima nam je potrebna - odvrati Mario izlazeći.

Irene je provela nekoliko dana obnavljajući snagu u tom prefinjenom i mirnom ambijentu, gde su je Mario i Fransisko na smenu pazili. Domaćin je želeo da je razonodi lakim štivom, kartanjem i prepričavanjem bezbrojnih anegdota o doživljajima iz svog života, pričama iz salona lepote, o svojim ljubavima, putovanjima i mukama iz vremena kad je bio samo odbačeni sin jednog rudara. Kada je primetio da voli životinje, smestio joj je u sobu ogromnog crnog psa i mačke, menjajući temu čim bi ona upitala za Kleo, jer nije imao srca da joj saopšti njen tužan kraj. Kuvao je svojoj prijateljici dijetetsku hranu, bdeo nad njenim snom i pomagao Fransisku oko previjanja. Zatvorio je prozore stana, navukao teške zavese, izneo novine i ugasio televizor da je spoljašnji nered ne bi uznemiravao. Kada bi zavijale sirene policijskih kola, helikopteri preletali zvrjeći kao preistorijske ptice, u daljini se čula lupnjava šerpi ili štektanje mitraljeza, on bi pojačavao muziku da ih ona ne bi čula. Rastvarao je barbiturate u supi da bi je prisilio da se odmara i pazio da se u njenom prisustvu ne pominju događaji koji su narušavali operetski mir diktature.

Mario je javio Beatris Alkantara da se njena ćerka više ne nalazi na klinici. Nameravao je i da joj objasni potrebu napuštanja zemlje radi spasavanja života, ali već kod prve rečenice shvati da ona nije sposobna da se suoči sa situacijom. Gospođa je živela u nestvarnom svetu u kojem su takve nesreće bile ukinute ukazom. Zato je odlučio da joj kaže da su Irene i Fransisko otputovali na kraći odmor, što beše neverovatna priča, imajući u vidu zdravstveno stanje devojke, ali je majka u to poverovala jer je za nju svaki izgovor bio prihvatljiv. Mario ju je posmatrao bez sažaljenja, nervirala ga je ta sebična i ravnodušna žena, odbegla u eleganciju obreda i obrazaca, u svom hermetičkom salonu u koji nije dopirao žamor nezadovoljstva. Zamišljao ju je kako pluta na splavu sa svojim zaboravljenim i oronulim starcima po nekom nepomičnom moru. Kao i oni, Beatris je bila izvan starosti, izgubivši svoje mesto na ovom svetu. Taj minimum njene sigurnosti mogao je da se rasprši u magnovenju oduvan besnim uraganom novih vremena. Vitka prilika odevena u svilu i somot izgledala mu je nestvarno, kao odraz u vašarskom ogledalu. Izašao je odande bez pozdrava.

Verna svojoj navici, ispred sobe je čekala Rosa, prisluškujući kroz vrata razgovor. Dade mu znak da pođe za njom u kuhinju.

- Šta je s mojom devojčicom? Gde je?

- U opasnosti je. Moramo da joj pomognemo da otputuje odavde.

- U izgnanstvo?

- Da.

- Nek mi je bog čuva i štiti! Hoću li je jednoga dana ponovo videti?

- Kad padne ova diktatura, Irene će se vratiti.

- Ponesite joj ovo od mene - zamoli Rosa pružajući mu mali zamotuljak. - To je zemlja iz njenog vrta, da bude s njom kud god da ode. I molim vas, kažite joj da je nezaboravak procvetao...

Hose Leal je pošao s Evanhelinom Flores da joj pomogne oko prepoznavanja ostataka njenog oca i braće. Irene mu je pričala o njoj i tražila njegovu pomoć, jer je bila uverena da će devojci biti potrebna. Tako je i bilo. U dvorištu Istražnog odeljenja, na dva dugačka gruba drvena stola, bile su razastrte sadržine žutih vreća: iscepana odeća, delovi kostiju, pramenovi kose, zarđao ključ, češalj. Evanhelina Flores polako obiđe tu jezivu izložbu, pokazujući tiho svaki poznati ostatak: onaj plavi prsluk, ona pocepana cipela, ova glava s malo zuba. Tri puta je prošla pored stolova pažljivo razgledajući, dok nije pronašla ponešto od svih svojih i na taj način dokazala da su sva petorica tu, nijedan nije nedostajao. Samo znoj koji je vlažio njenu bluzu odavao je strahovit napor pri svakom njenom koraku. Pored nje su išli sveštenik, koji se nije usuđivao ni da je dotakne, i dvojica činovnika suda koji su sve zapisivali. Devojka na kraju pročita i sigurnom rukom potpisa izjavu, a potom napusti dvorište krupnim koracima i uzdignute glave. Na ulici, kad je čula da se kapija za njom zatvorila, ona na trenutak povratila izgled seoske devojčice. Hose Leal je zagrlila.

- Isplači se, dete, biće ti lakše - reče joj.

- Plakaću kasnije, oče. Sada imam mnogo posla - odvrati ona i, obrisavši suze jednim pokretom ruke, krenu žurno.

Dva dana kasnije bila je pozvana pred vojni sud da svedoči o optuženima za ubistvo. Pojavila se u radnoj odeći s crnom trakom vezanom oko nadlaktice, istom onom koju je nosila dok su otvarali

rudnik u Los Riskosu, a ona intuitivno osetila da je došlo vreme da se nosi crnina. Suđenje je obavljeno bez prisustva javnosti. Nisu dozvolili prisustvo njene majke, Hosea Leala, niti advokata kapelanije koga je odredio kardinal. Jedan vojnik ju je sproveo samu širokim hodnikom kroz koji je odjek koraka odzvanjao kao zvuk zvona, do sale u kojoj je zasedao sud. Bila je to ogromna, dobro osvetljena prostorija, bez ikakvih ukrasa osim zastave i generalovog portreta u boji, s predsedničkom lentom na grudima.

Evanhelina je koračala ne pokazujući strah, sve dok nije stala pred visoki podijum za oficire. Pogledala ih je jednog po jednog pravo u oči i zvonkim glasom ponovila priču koju ranije već beše ispričala Irene Beltran, jer je zastrašivanja nisu nagnala da promeni svoj iskaz. Ne oklevajući, pokazala je na poručnika Huana de Diosu Ramiresa i na svakog muškarca koji je učestvovao u hapšenju njene porodice, jer ih je svih tih godina nosila ognjem urezane u svom sećanju.

- Možete se povući, građanko. Bićete na raspolaganju ovom sudu. Ne smete da napuštate grad - naredi joj jedan pukovnik.

Isti vojnik odveo ju je do izlaza. Napolju je čekao Hose Leal i zajedno produžiše ulicom. Sveštenik primeti da ih jedan automobil prati i, pošto su bili spremni za tako nešto, on uhvati devojkicu za mišicu i potrča s njom gurajući je, vukući je i mešajući se s mnoštvom. Potraži utočište u prvoj crkvi na koju naiđoše i odatle stupi u vezu s kardinalom.

Evanhelinu Flores su izbacili iz kandži represije i izveli je iz zemlje u senkama noći. Trebalo je da ispuni jedan zadatak. Sledećih godina zaboravila je mirno selo u kojem je rođena, da bi putovala svetom obznajući tragediju svoje otadžbine. Izašla je pred Skupštinu Ujedinjenih nacija, bila na konferencijama za štampu, televizijskim emisijama, kongresima, univerzitetima, svuda, gde je govorila o nestalima da bi sprečila da zaborav izbriše sećanje na sve te muškarce, žene i decu koje nasilje beše progutalo.

Pošto su leševi iz Los Riskosa identifikovani, porodice su zahtevale da im se predaju radi pristojne sahrane, ali bili su odbijeni iz straha od izbivanja javnih nemira. Nisu želeli dalje nemire. Tada rodbina tih i ostalih žrtava koje su se pojavile iz novih tajnih grobnica pohrli u katedralu, smesti se pred glavni oltar i najavi štrajk glađu od tog

trenutka pa sve dok ne saslušaju njihove zahteve. Više se nisu plašili i bez oklevanja su stavili život na kocku, poslednje što im je ostalo, jer im sve ostalo već beše oduzeto.

- Šta znači ova gungula, pukovniče?
- Pitaju za svoje nestale, generale.
- Recite im da nisu ni živi ni mrtvi.
- A šta ćemo sa štrajkačima, generale?
- Isto što i uvek, pukovniče, i ne gnjavite me budalaštinama.

Policija pokušava da ih istera iz hrama mlazevima vode i suzavcem, ali kardinal se postavi na vratima iz solidarnosti s ostalima koji su štrajkovali, dok su posmatrači iz Crvenog krsta, Komisije za ljudska prava i međunarodne štampe fotografisali ceo prizor. Nakon tri dana, pritisak postade neizdrživ i ulična buka prodre kroz zidine predsedničkog bunkera. General preko volje naredi da se tela vrata; međutim, u poslednjem trenutku, dok su porodice s vencima od cveća i upaljenim svećama čekale, pogrebna kola, po naredbi s višeg mesta, skrenuše s puta, krišom uđuše na zadnju kapiju groblja i izručiše vreće u zajedničku grobnicu. Jedino je telo Evanheline Rankileo Sančez, koje se i dalje nalazilo u mrtvačnici na autopsiji, moglo da bude vraćeno roditeljima. Odneli su je u parohiju oca Sirila, gde je obavljena skromna sahrana. Devojka je barem dobila grob i nikad joj nije nedostajalo svežeg cveća, jer su seljaci iz cele oblasti verovali u njena mala čuda.

Rudnik u Los Riskosu pretvorio se u mesto hodočašća. Nepregledan red, na čijem se čelu nalazio Hose Leal, došao je u posetu. Išli su pešice, pevajući misne himne i kličući pobunjeničke parole, noseći krstove, baklje i slike poginulih. Sledećeg dana vojska zatvori mesto visokom ogradom od bodljikave žice s gvozdеноm kapijom, međutim, ni bodljikave ograde ni vojska na straži s mitraljeskim gnezdima nisu mogli da spreče procesije. Tada upotrebiše dinamit da rudnik zbrišu s lica zemlje, u nameri da ga uklone i iz istorije.

Fransisko i Hose Leal predali su Irenine trake kardinalu. Znali su da će devojku identifikovati i uhapsiti čim one dospeju u ruke vojnog suda. Zato su morali da je sklone na bezbedno mesto što je pre moguće.

- Koliko dana vam treba da pobegnute? - upitao je prelat.
- Nedelju dana, da bi mogla da se kreće bez pomoći.

Tako su se dogovorili. Kardinal je presnimio trake i sedam dana kasnije kopije razdelio novinarima, a originale predao tužiocu. Kada su hteli da uklone dokaze, već je bilo kasno, jer intervjui behu objavljeni u štampi i kružili su svetom, podižući talas jedinstvenog gnušanja. Generalovo ime u inostranstvu dožive prezrenje, a na njegove ambasadore sručila bi se kiša paradajza i pokvarenih jaja kad god bi se negde pojavili. Izazvana tolikom gužvom, vojna pravda proglasi krivcima za ubistva poručnika Huana de Diosa Ramiresa i njegove ljude koji su učestvovali u pokolju, pozivajući se na protivrečne iskaze, laboratorijske provere načina na koji su se događaji odigrali, kao i na osnovu snimljenih traka Irene Beltran. Novinarku su više puta pozivali da svedoči, tako da je politička policija savesno tragala za njom, ali nije uspela da je pronađe.

Zadovoljstvo zbog presude potraja samo nekoliko sati, dok krivci nisu bili pušteni na slobodu, zaštićeni dekretom o pomilovanju koji je donet u poslednjem trenutku. Narodni gnev preraste u tako žestoke ulične demonstracije da ni jurišni odredi policije ni ratna oprema vojske nisu mogli da savladaju narod koji pohrli na ulice. Pred spomenikom Spasiocima otadžbine u izgradnji, narod pusti jednog ogromnog krmka okićenog kokardama, lentom, svečanim ogrtačem i generalskom kapom. Životinja je izbezumljeno jurcala kroz masu koja je pljuvala po njoj, udarala je nogama i psovala pred ljutitim pogledima vojnika koji upotrebiše svu svoju veštinu ne bi li zaustavili svinju i spasli izgažena sveta znamenja, dok je naposletku nisu ubili otvorivši paljbu kroz vrisku, udarce i zavijanje sirena. Od životinje ostade samo ogromna srušena lešina u lokvi crne krvi po kojoj su plovila znamenja, tiraninova šapka i ogrtač.

Poručnika Ramiresa unaprediše u kapetana. Šepurio se zadovoljno svud unaokolo, mirne savesti, dok nije saznao da po drumovima na jugu tumara gorostas u dronjcima, gladan i izgubljenog pogleda, tražeći ubicu svoje sestre. Niko na njega ne obrati pažnju, to je ludak, govorili su. Ali oficir je znao da mu osveta visi nad glavom, te izgubi san. Za njega neće biti mira sve dok Pradelio Rankileo bude živ.

Daleko od prestonice, u jednom provincijskom garnizonu, Gustavo Morante pažljivo je pratio zbivanja, obavestavao se i sprovodio svoj

plan. Kada je skupio sve dokaze o nezakonitosti režima, počeo je potajno da se kreće među svojim drugovima po oružju. Više nije imao iluzija, uveren da diktatura nije samo jedna prolazna etapa na putu razvoja već poslednja etapa na putu nepravde. Nije više mogao da podnese represivnu mašineriju kojoj je verno služio misleći uvek na interese otadžbine. Daleko od toga da zavede red, kako su ga učili na predavanjima za oficire, teror je sejao mržnju čija će žetva, na nesreću, biti još veće nasilje. Tokom godina vojne službe odlično je upoznao instituciju i odluči da to iskoristi da bi srušio generala. Smatrao je da je to zadatak mlađih oficira. Verovao je da nije jedini koji nosi u sebi takve nemire, jer su ekonomska propast, izražena socijalna nejednakost, brutalnost režima i korumpiranost starešina na razmišljanje navodili i druge oficire. Bio je uveren da ih ima još poput njega, željnih da spasu dobar glas armije i izvuku je iz provalije u koju beše upala. Manje odvažan i manje strastven čovek možda bi i postigao taj cilj, ali Morante je toliko žurio da poslušati impulse svoga srca da je napravio grešku potcenivši tajnu službu, čije je pipke isuviše dobro poznao. Uhapšen je i požive sedamdeset dva sata. Ni najiskusniji nisu uspjeli da ga nateraju da otkrije imena ostalih učesnika u pobuni, zbog čega su ga lišili čina, a njegovo telo simbolično streljaše s leđa u zoru, za primer. Uprkos svim predostrožnostima, priča je procurila. Kada je Fransisko Leal saznao šta se dogodilo, pomisli s poštovanjem na Veroniku smrti. Ako u redovima armije ima još ljudi kao što je on, onda ima nade, rekao je. Pobuna neće moći svaki put da bude ugušena, ona će rasti i proširivaće se u kasarnama, dok ne ostanu bez metaka da bi je ugušili. Tada će se vojnici pridružiti narodu s ulice i iz prihvaćenog bola i nadvladanog nasilja moći će da nikne nova otadžbina.

- Zanosiš se, sine! Čak i da ima vojnika kao što je taj Morante, armija se u suštini ne menja. Militarizam je naneo već previše zla čovečanstvu. Treba ga odstraniti - odvratio je profesor Leal.

Irene Beltran je konačno bila u stanju da se kreće. Hose Leal je nabavio lažne pasoše za nju i Fransisku, u koje zalepiše fotografije svojih novih lica. Bili su neprepoznatljivi. Ona je imala kratku kosu, ofarbanu, i kontaktne sočiva da promeni boju očiju. On je imao guste brkove i

naočare. U početku su se gledali jedva se prepoznajući, ali ubrzo se priviknuše na te maske i oboje zaboraviše lica u koja se behu zaljubili. Fransisko se začudi što s mukom mora da se priseća nijanse Irenine kose koja ga je toliko opčinjavala. Konačno je došao trenutak da napuste poznat svet i postanu deo onog ogromnog talasa lotalica svojstvenih njihovom vremenu: prognanih, emigranata, iseljenika, izbeglica.

Uoči polaska, Lealovi dođoše da se pozdrave s beguncima. Mario je spremao večeru satima zatvoren u kuhinji, ne dozvoljavajući nikome da učestvuje u njegovim nastojanjima. Sto je ukrasio cvećem i voćem, postavio svoj najbolji stolnjak, spreman da donekle ublaži tragediju koja je sve obuzimala. Odabrao je diskretnu muziku, upalio sveće, stavio vino da se hladi, glumeći veselost koja je bila daleko od onoga što je zapravo osećao. Međutim, beše nemoguće izbeći temu skorog rastanka i opasnosti koje su vrebale ovo dvoje čim kroče izvan dotadašnjeg utočišta.

- Kad pređete granicu, deco, mislim da treba da odete u našu kuću u Teruel - reče najednom Ilda Leal, na opšte iznenađenje, jer su mislili da je to sećanje bilo jedno od mnogih koje joj beše izbrisao gubitak pamćenja.

Ali ona ništa nije zaboravila. Ispričala im je o ogromnoj senci masiva Albarasin koji se ocrtavao u suton, nalik na one planine u čijem se podnožju prostirala druga otadžbina; o tužnim vinogradima ogoljenim i skvrčenim zimi, dok bi prikupljali sokove da bi se na leto okitili grožđem; o onoj suvoj i vrletnoj prirodi opasanoj planinama i o kući koju je jednog dana napustila da bi sledila svog čoveka u rat, plemenitom i surovom staništu od kamena, drveta i crepa, o malim okovanim prozorima, visokom kaminu s keramičkim tanjirima utisnutim u zid poput očiju koje gledaju kroz vreme. Sećala se jasno mirisa drveta kad se posle podne naloži vatra, opojnog mirisa jasmína i metvice pod prozorom, svežine bunarske vode, kovčega s posteljinom, vunениh prekrivača na krevetima. Nakon prizivanja uspomena, usledilo je dugo ćutanje, kao da joj se duh beše preselio u stari dom.

- Kuća je još naša. Čeka nas - reče naposletku, ukidajući tim rečima proteklo vreme i udaljenost.

Fransisko se udubi u razmišljanje o hirovitoj sudbini koja je njegove

roditelje primorala da napuste rodno mesto i odu u izgnanstvo i koja sada, posle toliko godina, vraća njega iz istog razloga. Zamisli sebe kako otvara vrata, istim pokretom kojim ih je njegova majka zatvorila gotovo pola veka ranije, i oseti da su se sve to vreme kretali u krugovima. Otac pogodi o čemu razmišlja i ispriča šta je za njega značilo napuštanje svoje zemlje i traženje drugih horizonata; trebalo im je hrabrosti da se suoče s patnjom, da padaju, crpe snagu iz duha i ponovo se podignu, jednom i hiljadu puta, da se priviknu i opstanu među tuđincima. Smestili bi se nepokolebljivo i odlučno na svako mesto gde stignu, makar to bilo na nedelju ili mesec dana, jer unutrašnju snagu ništa ne troši toliko kao privremenost.

- Za vas će postojati samo sada. Ne trošite snagu oplakujući juče ili sanjajući sutra. Nostalgija iscrpljuje i uništava, ona je porok prognanih. Treba da se smestite kao da je to zauvek, mora se imati smisao za stalnost - zaključio je profesor Leal, a njegov sin se seti istih tih reči iz usta stare glumice.

Profesor povede Fransiska u stranu. Bio je iskreno dirnut, zagrlio ga je s tugom u očima, drhteći. Iz džepa je izvadio neki mali predmet i predao mu ga, postuđen: bio je to njegov šiber, jedino blago koje simbolizuje napuštenost i bol tog rastanka.

- To je samo uspomena, sine. Ne vredi za izračunavanje života - reče promuklim glasom.

U stvari, to je osećao. Na kraju svog dugog životnog puta shvatio je uzaludnost svojih računica. Nikad mu nije palo na pamet da će se jednoga dana naći umoran i tužan s jednim sinom u grobu, drugim u izgnanstvu, unucima daleko u nekom izgubljenom selu i Hoseom, jedinim blizu, kojem preti politička policija. Fransisko se seti staraca iz *Božje volje* i sagnu se da ga poljubi u čelo, želeći svim silama da promeni tok sudbine i da njegovi roditelji ne umru usamljeni.

Primitivši da su klonuli duhom, Mario odluči da iznese večeru. Stojeći oko stola, vlažnih očiju i stegnutih šaka, svi zajedno podigoše čaše.

- Nazdravljam za Irene i Fransiska. Neka vas sreća prati, deco - reče profesor Leal.

- A ja nazdravljam da vaša ljubav raste iz dana u dan - dodade Ilda

ne gledajući ih, da ne bi pokazala svoju tugu.

Izvesno vreme trudili su se da deluju veselo, hvalili su izvrsna jela i zahvaljivali na pažnji tom plemenitom prijatelju, ali se neraspoloženje ubrzo proširilo kao senka, obuzevši ih sve. U trpezariji se čuo samo zveket pribora za jelo i stakla.

Sedeći pored svog najdražeg sina, Ilda ga je netremice posmatrala, urezujući zauvek u pamćenje crte njegovog lica, izraz njegovog pogleda, sitne bore oko očiju, izdužen i čvrst oblik njegovih šaka. U rukama je držala nož i viljušku, ali je njeno jelo ostalo netaknuto. Stroga prema svom bolu, zadržala je suze, ali nije mogla da prikrije svoju potištenost. Fransisko jednom rukom obgrli majku oko ramena i poljubi je u slepoočnicu, uzbuđen koliko i ona.

- Ako ti se dogodi nešto loše, sine, ja to neću moći da preživim - šapnu mu Ilda na uvo.

- Ništa loše mi se neće dogoditi, mama, ne brini.

- Kada ćemo se ponovo videti?

- Uskoro, siguran sam. Do tada ćemo duhom biti zajedno, kao što smo uvek i bili...

Večera se okončala u tišini. Posedali su u trpezariji gledajući se, osmehujući se bez radosti, sve dok primicanje policijskog časa nije odredilo trenutak rastanka. Fransisko ih otprati do vrata. U to doba ulica je bila pusta i tiha, prozorski kapci zatvoreni, bez tračka svetlosti na prozorima suseda, njihovi glasovi i koraci stvarali su prigušen odjek koji je treperio poput lošeg predskazanja u toj opusteloj sredini. Morali su da požure da bi na vreme stigli kući. Napeti, ćutljivi, zagrljše se poslednji put. Otac i sin zadržaše se u dugom i čvrstom zagrljaju punom nemih obećanja i upozorenja. Zatim Fransisko oseti u svom naručju majku, sićušnu i krhku, njeno obožavano lice zagnjeno u njegove grudi, plač koji se konačno izlio, njene tanke šake koje su grčevito gužvale tkaninu njegove jakne, dok se hvatala za njega kao očajno dete. Hose ih razdvoji, primoravajući je da se okrene i krene ne osvrćući se. Fransisko je gledao kako se mračnom ulicom udaljavaju prilike njegovih roditelja, neodlučne, ranjive i pogrbljene. Međutim, bratovljeva figura učini mu se čvrsta i odlučna, poput čoveka koji zna za svoje rizike i prihvata svoju sudbinu. Kad su se izgubili iza ugla,

promukli jecaj rastanka ote se iz njegovih grudi i sve suze koje je zadržavao te strašne noći odjednom mu navreše na oči. Sruši se na pragu s licem u šakama, savladan najdubljom tugom. Tu ga je zatekla Irene i ćutke sela kraj njega.

Fransisko Leal se nikada nije potrudio da izbroji očajnike kojima beše pomogao tokom svih tih godina. U početku je radio sâm, ali malo-pomalo oko njega se stvorio krug bezuslovnih prijatelja, složnih u istom nastojanju da sakriju progonjene, obezbede azil kad je to bilo moguće ili ih prevedu preko granice raznim putevima. U početku je za njega to bio samo humanitarni rad, na neki način neizbežan, ali je s vremenom prerastao u istinsku strast. Izbegavao je opasnosti s neodređenim uzbuđenjem, mešavinom besa i divlje radosti. Osećao je vrtoglavicu kockara, neprekidan izazov sudbine, ali ni u trenucima najveće smelosti nije gubio iz vida svoje vrline obazrivog čoveka, jer je dobro znao da se svaka greška plaća životom. Svaku akciju planirao je do najsitnijih pojedinosti i nastojao da je sprovede bez iznenađenja, što mu je omogućilo da opstane na rubu provalije duže od ostalih. Politička policija nimalo nije sumnjala na njegovu malu organizaciju. Mario i njegov brat Hose često su radili s njim. Kada su sveštenika hapsili, ispitivali su ga samo u vezi s njegovim aktivnostima u kapelaniji i naselju, gde su njegovi pravdoljubivi zahtevi i odvažnost s kojom se suprotstavljao vlasti bili veoma uočljivi. Majstor frizer je pak imao savršen paravan. U njegov salon lepote svraćale su žene pukovnika, a veoma često po njega je dolazila blindirana limuzina da ga odveze u podzemnu palatu, gde ga je čekala prva dama u svojim odajama raskoši i lažnog sjaja. On ju je savetovao oko izbora odeće i nakita, kreirao nove frizure da bi istakao oholost vlasti i davao mišljenje o rimskoj rafiji, faraonskom mermeru i lampama od sečenog kristala donetim iz inostranstva za ukrašavanje palate. Na Mariove prijeme dolazile su istaknute ličnosti režima i iza paravana njegove prodavnice starina obavljali su se pregovori s mladićima sklonim zabranjenim uživanjima. Politička policija postupala je po naređenju da ga štiti dok krijumčari, trguje, vrši nabavke za diskretne poroke, ne sluteći da joj se ugledni frizer smeje u brk.

Fransisko je predvodio grupu u teškim zadacima, ali nikad nije pomislio da će je jednog dana iskoristiti da spase svoj i Irenin život.

Bilo je osam sati ujutru kad je stigao kamionet natovaren egzotičnim biljkama i patuljastim drvećem za Mariove terase. Tri radnika u kombinezonima, sa šlemovima i maskama za zaprašivanje, istovariše tropske filadendrone, procvale kamelije i kineske pomorandže, zatim priključiše creva na razervoare s insekticidom i počеше da dezinfikuju žbunove, lica prekrivenih zaštitnim maskama. Dok je jedan stražario u hodniku, na domaćinov znak druga dvojica skinuše radna odela. Irene i Fransisko ih obukoše i staviše maske na lice, siđoše ne žureći da se pridruže vozaču i krenuše a da ih niko ne pogleda dvaput. Neko vreme provedoše kružeći gradom, prelazeći iz jednog u drugi taksi, dok ih na jednom uglu ne prihvati jedna baka naivnog izgleda, koja im uruči ključeve i dokumenta za mali automobil.

- Dovde je sve išlo kako treba. Kako se osećaš? - upita Fransisko sedajući za volan.

- Vrlo dobro - odgovori Irene, toliko bleđa kao da će se svakog časa pretvoriti u maglu.

Izašli su iz grada putem prema jugu. Plan im je bio da pronađu planinski prevoj i pređu granicu pre nego što se obruč represije neizbežno zatvori oko njih. Ime i opis Irene Beltran već su bili u rukama vlasti svom dužinom i širinom državne teritorije, a znali su da ni pod diktaturama u susednim zemljama neće biti bezbedni, pošto je bilo razmene informacija, zatvorenika i leševa. U tim razmenama ponekad bi se pojavio višak mrtvih s jedne strane granice, a legitimacija s druge, što bi dovodilo do zabune u trenutku prepoznavanja žrtava. Tako da je bilo uhapšenih iz jedne zemlje koji su se pojavljivali kao mrtvi u drugoj, pod tuđim imenom, i rodbine koja bi dobijala nekog neznanca da ga sahrani. Iako su i na drugoj strani imali pomoć, Fransisko je znao da će morati da se kreću što brže do bilo koje demokratske zemlje na kontinentu ili da se domognu svog krajnjeg cilja, majke domovine, kako na kraju prozvaše Španiju oni koji su bežali iz Amerike.

Put su prešli u dve etape, jer je Irene još bila veoma slaba i ne bi izdržala tolike sate nepomična, ošamućena, s bolovima, sirota moja ljubavi, mnogo si oslabila poslednjih sedmica, izgubila si zlatasti ton

osunčanih pega, ali lepa si kao i uvek, uprkos tome što su ti skratili tvoju kraljevsku kosu. Ne znam kako da ti pomognem, voleo bih da na svoje rame prebacim tvoje patnje i nedoumice; neka je prokleta ova sudbina koja nas tera da se potucamo sa strahom duboko usađenim u kosti. Irene, kako bih voleo da mogu da te vratim u ono bezbrižno vreme kada smo šetali Kleo po brežuljcima, kad smo sedali pod drveće da gledamo grad pod našim nogama, pili vino na vrhu sveta osećajući se slobodnim i večnim; tada nisam ni sanjao da ću te danas voditi ovim beskrajnim putem košmara sa svim čulima kao na žeravici, slušajući svaki šum, bdijući, strepeći. Od onog užasnog trenutka kada te onaj rafal umalo nije prepolovio, ne nalazim mira ni na javi ni u snu, Irene, moram da budem jak, ogroman, nepobediv, da se tebi ništa ne bi desilo, da te zaštitim od bola i nasilja. Kad te vidim takvu, savladanu umorom, klonulu na naslonu, prepuštenu truckanju kola, sklopljenih očiju, neki strahovit nemir pritisne mi grudi, čežnja da te sačuvam, strah da te ne izgubim, želja da ostanem uz tebe zauvek, da te zaštitim od svakog zla, da bdim nad tvojim snom, da ti pružim dane sreće...

U predvečerje su se zaustavili u jednom malom provincijskom hotelu. Devojčina slabost, njeni nesigurni koraci i izgled mesečarke koji joj se beše usadio u kosti ganuše upravnika koji ih otprati do sobe uporno ih nagovarajući da im posluži nešto za jelo. Fransisko je svukao odeću s Irene, popravio lake zavoje koje je nosila kao zaštitu i pomogao joj da legne. Doneli su čorbu i čašu kivanog vina sa šećerom i cimetom, ali ona nije mogla ni da ih pogleda, potpuno malaksala. Fransisko se opruži pored nje i ona ga obgrli, spusti glavu na njegovo rame, uzdahnu i odmah utonu u san. On se i ne pomače, smešeci se u mraku, srećan kao i uvek kad su bili zajedno. Ta bliskost koju su delili već nekoliko sedmica činila mu se i dalje kao neko čudo. Poznavao je tu ženu do najskrivenijih tajni, za njega nije bilo misterije u boji dima njenih očiju koje su postajale divlje u uživanju i vlažne od zahvalnosti nakon ljubavi, toliko puta ju je dodirnuo da je napamet mogao da je nacрта i bio je siguran da će do kraja svog života moći da prizove u sećanje tu meku i postojanu geografiju; ali čim bi je uzeo u naručje, obuzimalo bi ga isto ono prigušeno uzbuđenje koje beše osetio pri njihovom prvom susretu.

Sutradan se Irene probudila tako dobro raspoložena kao da je celu noć provela valjuškajući se, ali sva ta dobra volja nije bila dovoljna da prikrije voštanu boju njene kože i bolesničke kolutove oko očiju. Fransisko joj je spremio obilan doručak da bi makar malo povratila snagu, ali ga ona takoreći i ne okusi. Gledala je kroz prozor i računala da je proleće već prošlo. Pošto je toliko dugo bila na teritoriji smrti, život za nju beše dobio drugu vrednost. S divljenjem je opažala obrise sveta i bila zahvalna za svakodnevne male stvari.

Pošto je trebalo provesti mnoge sate u putu, sedošu u automobil i krenuše dalje. Prođoše kroz selo pijano od svetlosti, kojim su krstarila kolica s povrćem, prodavci drangulija, bicikli i razdrndani autobusi natovareni do krova. Oglašišu se zvona parohije i dve starice u crnini zaputiše se ulicom sa svojim korotnim velovima i udovičkim knjigama. Kolona đaka prođe s učiteljicom u pravcu trga, pevajući: beli konjiću povedi me odavde, odvedi me u moj kraj, tamo gde sam rođen. U vazduhu je lepršao nežan miris tek ispečenog hleba i hor cvrčaka i drozdova. Sve je izgledalo čisto, uredno, mirno, ljudi zaokupljeni svojim svakodnevnim poslovima u atmosferi spokojstva. Za trenutak posumnjaše u svoju prisebnost. Možda su bili žrtve bunila, užasne fantazije i možda im zapravo ne pretila nikakva opasnost. Zapitaše se da možda ne beže od sopstvenih senki. Ali tada opipaše lažna dokumenta koja su ih pekla u džepovima, ugledaše svoja preobražena lica i setiše se vapaja iz rudnika. Nisu oni umobolni. To se svet promenio.

Proveli su mnogo sati na tim beskonačnim putevima, te izgubiše sposobnost da primećuju okolinu i pred kraj dana sve im se učini isto. Osećali su se kao par svemirskih brodolomnika. Samo su policijske kontrole na drumskim trošarinama prekidale njihovo putovanje. Kad god bi predali dokumenta, osetili bi strah kao električno pražnjenje od kojeg bi se preznojili i klonuli. Policajci bi rasejano gledali fotografije i davali im znak da nastave dalje. Ali u jednoj stanici naterашe ih da izađu, zadržaše ih deset minuta da odgovore na neizbežna pitanja, pažljivo pregledaše automobil i kada Irene, ubeđenoj da su ih konačno uhvatili, dođe da počne da vrišti, narednik im dade znak da produže.

- Pripazite se, u ovoj zoni ima terorista - upozorio ih je.

Dugo nisu mogli da progovore. Nikad ranije ne behu osetili tako

blisku i jasnu opasnost.

- Panika je jača od ljubavi i mržnje - zaključila je Irene zaprepašćeno.

Od tog trenutka prihvatili su strah s podrugljivošću, zbijajući šale da bi odagnali uzaludnu strepnju. Fransisko nasluti da je to jedino što od njega Irene još krije. Ona nije znala ni za kakav vid straha ili stida, predavala se osećanjima otvoreno, koristeći se u potpunosti svojom slobodom. Ali u njoj je postojalo jedno krajnje uporište sramežljivosti. Crvenela bi zbog slabosti koje su joj kod drugih bile nepodnošljive, a kod sebe nedopustive. Taj užas koji je otkrila u sopstvenom duhu zbunjivao ju je i trudila se da ga sakrije i od Fransiskovih očiju. Bio je to dubok i sveobuhvatan strah koji nimalo nije podsećao na iskonski strah s kojim se nekoliko puta suočavala i od kojeg se branila smehom. Nije glumila hrabrost kad se tako obično prepadne, kao onda kad se klala svinja ili kad su škripnula vrata u začaranoj kući, međutim stidela se tog novog osećanja priraslog za kožu, koje ju je obuzimalo, nagonilo da vrišti u snu i da drhti na javi. Na trenutke je imala toliko jak utisak móre da nije bila sigurna da li živi sanjajući ili sanja da je živa. U tim magnovenjima, kada bi privirio preko praga njene stidljivosti i njenog straha, tada ju je Fransisko najviše voleo.

Napustiše konačno glavni put i skrenuše put planina, dok ne stigoše do starog banjskog lečilišta koje je nekad bilo čuveno po svojim čudotvornim vodama, ali ga je moderna farmakopeja potisnula u zaborav. Zgrada je sačuvala uspomenu na veličanstvenu prošlost, kada je početkom veka pružala utočište otmenim porodicama i strancima što su dolazili izdaleka u potrazi za zdravljem. Napuštenost nije narušila lepotu prostranih salona s balustradama i frizovima, starinskog nameštaja, bronzanih lampi i zavesa s resama i kićankom. Dali su im sobu s ogromnim krevetom, ormanom, stolom i dve stolice, da imaju ono najosnovnije. Svetlo se gasilo u određeno vreme, nakon čega je moralo da se kreće sa svećama. Po zalasku sunca, temperatura bi naglo pala, što se uvek događa na tim visinama, a onda bi palili kamine s mirišljivim glogovim cepanicama. Kroz prozor je prodirao jak i opor miris suvog lišća i balege koje su palili u dvorištu. Osim njih dvoje i

osoblja, stanovnici tog mesta bili su bolesnici koji su patili od raznih boljki ili penzioneri na socijalnom lečenju. Tu je sve bilo sporo i lako, od koraka gostiju što su klizili hodnicima, do ritmičnog zvuka mašina koje su pumpale vodu i lekovito blato do velikih mermernih i tučanih kada. Preko dana, kolona ljudi punih nade verala se po ivici ponora do vulkanskih pukotina, pomažući se štapovima, uvijeni u blede čaršave, poput skoro zaboravljenih duhova. Na većoj visini, u podnožju vulkana, izvirale su lokve tople vode i izbijali stubovi guste sumporne pare, gde su bolesnici sedeli, izgubljeni u magli. Predveče se oglašavalo zvono u hotelu, a njegov treperavi zov odzvanjao je planinskim predelom, vrletima i skrivenim jazbinama. Bio je to znak za povratak reumatičnih, artritičnih, čiraša, umišljenih bolesnika, alergičnih i neizlečivih staraca. Obroci su služeni po strogom redosledu u prostranoj trpezariji, gde su svirale vazdušne struje i šetali se mirisi iz kuhinje.

- Šteta je samo što nismo na medenom mesecu - primeti Irene očarana mestom, strepeći da se njihova veza ne pojavi prebrzo i prevede ih preko granice.

Iscrpljeni od putovanja, čvrsto se zagriše na glomaznom krevetu koji im behu dodelili i istog trenutka izgubiše predstavu o vremenu. Probudila ih je prva svetlost bleštave zore. Fransisko s olakšanjem primeti da Irene izgleda mnogo bolje, pogotovo kad reče da je gladna kao vuk. Obukoše se nakon ljubavi kojoj su se prepustili s radosnom umerenošću i izađoše da se nadišu planinskog vazduha. Vrlo rano je počinjao ravnodušni promet gostiju u pravcu banja. Dok su ostali nastojali da ozdrave, mladi par je raspoložive sate trošio da se voli, ljubeći se potajno i zavetujući se na večnost. Voleli su se šetajući neravnim stazama vulkana, voleli se sedeći na mirišljavom šumskom humusu, voleli se došaptavajući se među maglovitim žutim spiralama iz vulkanskih pukotina, dok se u podne ne pojavi gorštak u grubim kožnim čizmama, crnom ponču i sa šeširom širokog oboda, vodeći tri konja i donoseći lošu vest.

- Ušli su vam u trag. Morate da krenete iz ovih stopa.

- Koga su uhvatili? - upita Fransisko strahujući za svoga brata, Marija ili nekog drugog prijatelja.

- Nikoga. Upravnik hotela u kojem ste bili preksinoć posumnjao je i prijavio vas.

- Hoćeš li moći da jašeš, Irene?

- Da - nasmešila se ona.

Fransisko utegnu čvrst pojas oko struka svoje voljene, da bi lakše podnela njihanje tokom jahanja. Smestiše prtljag i krenuše u koloni jedva vidljivom stazom koja je vodila ka zaboravljenom prevoju između dva granična prelaza, starim i već zaboravljenim krijumčarskim putem. Kada se trag sasvim izgubio, progutan neukrotivom prirodom, vodič se orijentisao prema znacima usečenim u drveće. Nije bilo prvi put - niti će biti poslednji - da se koristi ovom mukotrpnom stazom da bi spasao progonjene. Ariši, mirte i hrastovi zaklanjali su prolazak putnika, a na nekim delovima lišće se spajalo u visini stvarajući neprobojnu zelenu kupolu. Satima su hodali ne zaustavljajući se. Na celom putu nisu sreli nikog živog; bila je to vlažna, hladna osama, bez obala, lavirint vegetacije kroz koji su išli kao jedini prolaznici. Ubrzo su uspeli da se dotaknu velikih snežnih mrlja zaostalih od zime. Probijali su se kroz niske oblake i neko vreme oko njih se stvarala neopipljiva pena koja je brisala svet. Kada su izašli odatle, pred očima im se odjednom pojavi veličanstven prizor planinskog lanca koji se talasao u beskraj svojim modrim vrhovima, vulkanima krunisanim belinom, provalijama i jarugama, čiji su se zaleđeni zidovi otapali tokom leta. S vremena na vreme ugledali bi neki krst koji je obeležavao mesto gde je neki putnik izgubio život u pustoši i gde bi se gorštak skrušeno krstio, za pokoj duše.

Napred je jahao vodič, iza njega je išla Irene, a kolonu je završavao Fransisko, ne skidajući pogled sa svoje dragane, pazeći na svaki nagoveštaj iscrpljenosti ili slabosti, ali devojka nije pokazivala znake umora. Prepuštala se laganom kretanju mazge, pogleda zalutalog u čudesne lepote prirode koja ih je okruživala, plačne duše. Išla je opraštajući se od svoje zemlje. Na grudima, ispod odeće, nosila je kesicu sa zemljom iz svoga vrta koju joj je Rosa poslala da poseje nezaboravak s one strane mora. Razmišljala je o veličini gubitka. Više neće prolaziti ulicama svog detinjstva, niti slušati nežan zvuk svog kreolskog jezika; neće gledati obrise svojih brda u suton, neće je više uspavljivati žubor

njenih reka, neće osećati miris bosiljka u svojoj kuhinji, niti kiše koja isparava na krovu njene kuće. Neće izgubiti samo Rosu, svoju majku, prijatelje, posao i prošlost. Izgubiće i svoju otadžbinu.

- Moja zemlja... moja zemlja... - zajecala je. Fransisko potera konja, stvori se pored nje i uhvati je za ruku.

Kad je pao mrak, odlučiše da se ulogore da bi prenoćili, jer se više nije moglo ići po mraku tim naprstkom od planina, strmih litica, strašnih provalija i neizmernih dubina. Nisu smeli da založe vatru, plašeći se da ima noćnih patrola u blizini granice. Vodič podeli s njima usoljeno suvo meso, tvrdu pogaču i rakiju iz svojih bisaga. Utopliše se najbolje što su mogli teškim pončima i šćućuriše se između konja, zagrljeni kao tri brata, ali im se hladnoća ipak uvuče u kosti i duše. Celu noć su drhtali pod nebom u crnini, pepelu, crnim ledom, okruženi šumovima, tihim zvižducima, bezbrojnim glasovima šume.

Konačno se razdani. Svitanje naiđe kao vatreni cvet i tama se polako povuče. Nebo se razbistrilo, a zapanjujuća lepota pejzaža izniknu im pred očima kao tek rođen svet. Ustali su, stresli inje sa svojih ogrtača, razgibali utrnule udove i ispili ostatak rakije da bi se povratili u život.

- Tamo je granica - reče vodič pokazujući jednu tačku u daljini.

- Onda ćemo se ovde rastati - odluči Fransisko. - S druge strane će nas čekati prijatelji.

- Moraćete da pređete pešice. Sledite znake na drveću i nećete zalutati, to je siguran put. Nek vam je sa srećom, drugovi...

Zagrliše se na rastanku. Vodič se vrati sa životinjama, a mladić i devojka zaputiše se u pravcu nevidljive linije koja je delila taj ogroman lanac planina i vulkana. Osećali su se malim, usamljenim i ranjivim, kao dva očajna moreplovca na moru vrhova i oblaka, u mesečarskoj tišini; ali takođe su osećali da je njihova ljubav dobila novu i veličanstvenu dimenziju koja će biti njihov jedini izvor snage u izgnanstvu.

U zlatastoj svetlosti svitanja zaustaviše se da poslednji put pogledaju svoju zemlju.

- Vratićemo se, zar ne? - promrmlja Irene.

- Vratićemo se - odgovori Fransisko.

I u godinama koje su došle, te reči će označiti njihovu sudbinu:

vratícemo se, vratícemo se...

Beleška o autoru

Isabel Aljende, čileanska spisateljica, rođena je u Limi 1942. godine. Otac joj je bio čileanski ambasador u Peruu i bliski rođak Salvadora Aljendea. Od svoje sedamnaeste godine neumorno radi kao novinar i književni stvaralac. Najpre je radila kao novinar u Čileu (1964–74), a potom i u Venecueli (1975–84). Između ostalog prevodila je i romantične romane s engleskog na španski. U dvadesetoj se prvi put udala i rodila ćerku Paulu i sina Nikolasa. Kada je u Čileu došlo do vojnog prevrata 1973, zbog rodbinskih veza i pretnji smrću koje je počela da dobija bila je prinuđena da pobegne u Venecuelu, gde je živela narednih 13 godina. Prilikom jedne posete Kaliforniji 1988. godine upoznala je svog drugog muža, Vilijama Gordona, advokata i pisca. Živi u Kaliforniji sa svojom porodicom. Dobitnik je brojnih nagrada i priznanja za svoj književni opus nazvan magični realizam.

Njen prvi roman *Kuća duhova* (Narodna knjiga, 2004. i 2005), koji je objavila 1982. godine, nastao je iz pisma koje je Isabel počela da piše svom dedi, tada devedesetdevetogodišnjaku, kada je saznala da je on na samrti, u nameri da istera zle duhove Pinočeove diktature. Ovim romanom izbija u sâm vrh latinoameričke književnosti i započinje svoj briljantan književni put kojim će godinama nastavljati da se uspinje, svrstavši se među najprestižnije stvaraoce Hispanske Amerike. Njen književni opus obuhvata: kratku priču za decu *La Gorda de Porculana* (1983), romane *O ljubavi i senci* (Narodna knjiga, 1988) i *Eva Luna* (Narodna knjiga 2005), zbirku kratkih priča *Priče o Evi Luni* (1989), roman *Beskonačan plan* (1991). Knjiga *Paula* (Narodna knjiga, 2004) memoarska je proza o Isabelinom detinjstvu u Santjagu i godinama provedenim u izgnanstvu. Pisana je u formi pisma upućenog Isabelinoj kćerki Pauli, koja leži u komi u bolnici (Paula je umrla od porfirije 1992). Knjiga *Afrodita* (Narodna knjiga, 2005) jeste zbirka priča, recepata i drugih afrodisijaka. Usledili su romani *Kći sreće* (Narodna knjiga, 2003. i 2007), *Portret u sepiji* (Narodna knjiga, 2003) i *Ines srca moga* (Evro-Giunti, 2007). Zatim je objavljen njen prvi roman za mlade *Grad nemani* (Narodna knjiga, 2007). Sledi roman *Moja izmišljena zemlja*

(Narodna knjiga, 2006), potom romani za mlade *Kraljevstvo zlatnog zmaja* (Narodna knjiga, 2007) i *Šuma pigmeja* (Narodna knjiga, 2007), i roman *Zoro* (Narodna knjiga, 2005).

Izdavačka kuća Evro-Giunti sa zadovoljstvom je nastavila saradnju s ovom spisateljicom objavivši roman *Ishod naših dana* (2009).

Knjige Isabel Aljende prevedene su na trideset jezika i prodane u više od pedeset miliona primeraka širom sveta. Po njenim delima snimljeni su filmovi i igrane pozorišne predstave.

Tea Jovanović

¹Šp.: *leal* – odan, veran. (Prim. prev.)